

CUVIOSUL MAXIM GRECUL

SCRIERI DOGMATICO-POLEMICE

Volumul II

Traducere: Florentina Cristea

**Carte tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte GALACTION,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului**

Editura Bunavestire

Galați, 2003

©Editura Bunavestire pentru prezenta ediție

I. S. B. N. 973 – 86302 – 7 – 4

Difuzare:
Editura Bunavestire
Galați
Str.Poșta Veche 161
Tel/fax: 0236-326.730/471.896
E-mail: bunavestire@geniusnet.ro
www.editurabunavestire.ro

Mărturisirea credinței ortodoxe.

În ea, Cuviosul Maxim îi înștiințează, în Hristos Domnul, pe toți preoții și cneji ortodocși, că este un călugăr ortodox adevărat care ține într-un tot credința ortodoxă fără vreo schimbare sau vătămare*.

Nu fiți piatră de poticnire nici iudeilor, nici elinilor, nici Bisericii lui Dumnezeu (1 Cor. 10, 32), spune dumnezeiescul și vrednicul de cinstire cuvânt al Apostolului. În ce mod poate fi îndeplinit de noi acest lucru dacă nu prin dreapta credință ortodoxă și, de asemenea, printr-o viață cinstită și plăcută lui Dumnezeu și prin împlinirea cu râvnă a dumnezeieștilor porunci ale Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos? Căci, după cuvântul dumnezeiescului Iacov, fratele Domnului, „credința fără de fapte moartă este” (Iacov 2, 20); de asemenea și faptele, fără dreapta credință, sunt nefolositoare. După cuvântul Sfântului Vasile cel Mare, omul lui Dumnezeu trebuie să fie desăvârșit și într-una și în celelalte.

Dar pentru că unii – nu știu din ce cauză – nu se tem să mă numească pe mine, care sunt om nevinovat, eretic, vrăjmaș și trădător al stăpânirii rusești celei păzite de Dumnezeu, cred că este necesar și drept să dau răspuns pentru mine pe scurt și să îi mustru pe cei ce mă clevesc și îmi aduc o asemenea învinuire nedreaptă; căci, prin harul adevăratului Dumnezeu nostru Iisus Hristos, eu sunt din toate punctele de vedere și creștin ortodox și supus binevoitor al stăpânirii rusești celei păzite de Dumnezeu și rugător sârguincios înaintea Domnului.

Așadar, îl rog pe fiecare preot ortodox și cneaz binecredincios să asculte răspunsul meu cu înțelepciunea creștină cuvenită și cu blândețea cea asemenea lui Hristos, alungând de la sine orice mânie nedreaptă și orice înverșunare. *Căci mânia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu* - spune dumnezeiescul Iacov, fratele Domnului (Iacov 1, 20). Căci unde stăpânește mânia și înverșunarea, acolo este și neorânduiala sufletească și urâtenia și necinstirea părții raționale a sufletului. De ce? Deoarece mintea este orbită și întunecată de furtuna mâniei. De aceea, luminându-vă mintea voastră cu obișnuita pace a ortodocșilor, care vine din iubirea și blândețea cea sfântă, dovediți dacă eu mă abat în ceva de la credința cea ortodoxă – din greșală ori din uitare ori din cauza minții și rațiunii mele înapoiate – îndreptându-mă cu duhul blândeții, după cuvântul dumnezeiescului Apostol (Gal. 6, 1). Nu mi-e rușine de îndreptare și nu o refuz, ci o doresc foarte mult și o primesc cu dragoste, ca pe una care mă îndrumă cu nădejde spre Împărăția cerească râvnită de cei credincioși.

Așadar: cred din tot sufletul și cu limba Îl mărturisesc pe Dumnezeu Cel de Sus, pe Creatorul tuturor, Cel fără de început, pururea fiitor, fără de sfârșit, în trei Persoane, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, trei Persoane distincte și nedespărțite – Tatăl: izvor și Părinte fără de început al Fiului și al Sfântului Duh; Fiul: Unul născut din El, fără de început și pururea fiitor și închinat și preaslăvit în Persoana Sa, și Sfântul Duh: Care purcede din Tatăl și este crezut și mărturisit în Persoana Sa – un singur Dumnezeu în Treime, o singură ființă, o singură dumnezeire, o singură împărăție, o singură domnie, trei Persoane distincte și nedespărțite și unite, fără contopire, de ființa cea dumnezeiască și pururea fiitoare. Așa înțeleg și susțin eu, pe scurt, cele despre Sfânta și Una în ființă și nedespărțita Treime.

De asemenea, cred și mărturisesc că Cel născut fără de început și mai înainte de toți vecii din Dumnezeu Tatăl fără de început, Fiul și Dumnezeu Cuvântul, prin bunăvoința Tatălui și umbrirea Sfântului Duh, S-a zămislit în preacuratul pântec al Preasfintei și Pururea Fecioarei Maria, Maica lui Dumnezeu. S-a născut din preacuratele sângeuri ale sfântului ei trup – om desăvârșit și, în același timp, Dumnezeu desăvârșit, Care există într-un singură Persoană și în

* Acestea sunt scrise de Cuviosul Maxim în temnița din mănăstirea Tverski Otroci, după anul 1534.

două firi, puteri și voințe, astfel încât nici dumnezeirea Lui nu se ascunde în omenitatea Lui, nici omenirea nu se ascunde în dumnezeire.

De asemenea, cred și mărturisesc că El, pentru mântuirea noastră, a îndurat Crucea, patimile, moartea și îngroparea de trei zile. Toate acestea a binevoit să le îndure în trupul Său, în care dumnezeirea Lui a fost complet străină de suferință, căci Ființa dumnezeiască este mai presus de orice stricăciune și durere; însă a treia zi a înviat din morți cu puterea lui Dumnezeu Tatăl, Care L-a ridicat și L-a înălțat la ceruri cu trupul Său cel sfânt, care s-a făcut nestricăcios și nepătimitor, și a șezut cu trupul de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl, și iarăși va să vină cu slavă să judece viii și morții, răsplătind fiecăruia după faptele sale. De asemenea, cred în Sfântul Duh și mărturisesc că El este Dumnezeu adevărat în Persoana Sa și închinat, Cel ce purcede numai din Tatăl, așa cum ne-a propovăduit și ne-a învățat în chip tainic glasul cel dumnezeiesc în Sfânta Evanghelie a lui Ioan.

Mai mult decât această învățătură sfântă și tainică referitoare la Sfântul Duh, eu nu adaug și nu învăț pe nici un om, însă mă aflu cu tot sufletul în toate dogmele și părerile teologice, așa cum ne-au propovăduit Apostolii și robii lui Dumnezeu-Cuvântul, și după ei toate Sinoadele ecumenice ale Părinților inspirați de Dumnezeu care nu au adăugat nimic la acestea și nici nu au micșorat, nici nu au schimbat vreo iotă sau o cirtă.

Păzesc în inima mea, în întregime și neschimbată, toată credința ortodoxă și învățătura lor despre Dumnezeu. De asemenea și tradițiile bisericești pe care ei le-au rânduit: cele despre închinarea la cinstitele icoane, despre posturi și despre cinul și rânduielile călugărești și ceea ce ei au scris și au predat Bisericii celei Sfinte, Apostolice și Sobornicești despre slujbele dumnezeiești – toate acestea eu le încuviințez și le mărturisesc și le păzesc cu toată inima mea.

În același timp, o mărturisesc și o propovăduiesc tuturor credincioșilor ortodocși pe Stăpâna mea Preabinecuvântată, Născătoarea de Dumnezeu, Mijlocitoarea și Apărătoarea tuturor creștinilor ortodocși, și spun că ea este Sfântă și Preacurată și Neîntinată și Pururea Fecioară, ceea ce înseamnă că și înainte de nașterea dumnezeiască și fără de sămânță a Fiului lui Dumnezeu, Unuia Născut, Care S-a întrupat din ea și în ea, și în timpul nașterii și după naștere a fost Fecioară Preacurată. Și precum înaintea zămislirii celei fără de sămânță a lui Emanuel nu a cunoscut ispitirea bărbătească, tot așa și după nașterea Lui. Să nu se întâmple ca cineva dintre creștini să își îngăduie să gândească ceva hulitor cu privire la acest lucru despre Fecioara Preasfântă și Neîntinată, care este mai cinstită decât Heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decât Serafimii! Despre aceasta am spus destul, pentru ca să nu se tulbure auzul vostru binecredincios din pricina vorbelor multe.

Aceasta este, în mare, învățătura mea dreaptă și corectă despre sfânta și neîntinată credință creștină, pe care o port în inimă și o mărturisesc cu limba. Din ce pricină nu se tem unii oameni să mă numească eretic – să spună și să dovedească limpede, să mă dea în vileag și să mă învrednicească de îndreptare. Nu mă feresc de îndreptare și nu mi-e rușine de divulgare atunci când ele provin din dragoste părintească, cu pace și blândețe. Cu harul lui Hristos în toate scrierile mele, în toate traducerile făcute de mine și prin toate îndreptările aduse cărților voastre dumnezeiești, eu îl învăț pe fiecare om să cugete drept la Dumnezeu-Cuvântul întrupat, adică să nu Îl numească numai om, așa cum se întâlnește în Ceasloavele voastre, ci să Îl recunoască Dumnezeu desăvârșit și Om desăvârșit într-o singură Persoană, un singur Dumnezeu-Om.

De asemenea, mărturisesc cu tot sufletul că Acest Dumnezeu-Om a înviat din morți a treia zi, dar nu a murit cu moarte fără de sfârșit, așa cum propovăduiesc despre El pretutindeni Evangheliile tâluite pe care le aveți voi. Eu vă învăț să credeți și să propovăduiți că El – după dumnezeire - este necreat, nu este creat și nici făcut, precum a hulit ticălosul Arie și cum propovăduiesc despre El pretutindeni Triodurile voastre de a căror îndreptare nu vă îngrijiiți.

Eu recunosc și mărturisesc că El este Unul născut din Tatăl, fără mamă și mai înainte de toți vecii, așa cum învață dumnezeiescul Apostol și toți teologii inspirați de Dumnezeu, dar nu se spune la fel și despre Tatăl. Tatăl fără mamă nicăieri în Sfânta Scriptură nu este numit;

căci Tatăl nu este născut și nu provine din vreo altă ființă mai mare decât El. Să se îndepărteze de la ortodocși o asemenea hulă! Tatăl este fără de început, nenăscut și fără de sfârșit și nu El S-a adus pe Sine în ființa Sa dumnezeiască și în Persoană, așa cum învață în chip greșit unii neînțelepți. Căci dacă îngăduim acest lucru, atunci trebuie să spunem că, înainte ca El să Se aducă pe Sine întru ființă, nu a existat și astfel El va fi socotit creatură și se va socoti că este pentru Sine cauză și început și, prin urmare, este supus timpului, începutului și sfârșitului – Acela Care este singur necreat, fără de început, pururea fiitor, mai înainte de veci și fără de sfârșit, împreună cu Fiul Cel Unul Născut din El și Sfântul Duh Care purcede din El. Ceasloavele pe care le aveți voi, propovăduiesc că El este în taină Fiul fără mamă, iar voi nu dați atenție la o asemenea hulă și nu o îndreptați.

În scrierile mele, dau în vileag toată erezia latină și toată hula iudaică și păgână, le înfrunt și le îndepărtez, precum mărturisesc despre aceasta chiar ele însele. În ele, eu mă povățuiesc pe mine însumi și pe orice călugăr evlavios spre a ne duce traiul și a ne orându-i viața după sfintele lui Dumnezeu porunci, după tradițiile și rânduielile Apostolilor și ale Sfinților Părinți. Mai sfătuiesc să ne lepădăm de orice cămătărie și luare a dobânzilor, de nedreptate și de răpirea averilor și bunurilor străine, deoarece, după învățătura Sfințelor Evanghelii și a tuturor scrierilor sfinte, cei care săvârșesc asemenea fapte nu sunt primiți în Împărăția lui Dumnezeu ci sunt trimiși de către Înfrișătorul Judecător în chinurile veșnice.

Oare nu din această pricină am devenit eu pentru voi nesuferit și am fost numit eretic? Gândiți-vă, este drept ca eu să îndur și să aud de la voi aceasta, fiind un om cu totul nevinovat în lucrarea credinței ortodoxe? După viața și fărădelegile mele nu există nimeni mai păcătos decât mine. Martor îmi este Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeu, că, în afară de mulțimea fărădelegilor mele, nimic nu știu cu privire la mine – nimic hulitor nu am săvârșit cu privire la sfânta și neîntinată credință creștină; de asemenea, nu am născocit nici o viclenie și nici un rău față de vreun om credincios, deși cel ce m-a asuprit mai înainte sau acum, după cât se pare, mă asuprește în continuare. Căci eu cunosc porunca Mântuitorului care spune: *Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc, ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri* (Mat. 5, 44-45).

Este limpede că cei ce lucrează și învață împotriva acestei porunci nu sunt fiii Celui de Sus, ci ai celui ce se luptă cu Dumnezeu și îi urăște pe oameni: sunt fiii diavolului și plăcuții lui. Dar pentru că unii, fiind conduși de vrajbă împotriva mea, îmi aduc ca învinuire o oarecare expresie luată de ei din traducerea Triodului făcută de mine, și cu această expresie încearcă să mă înfățișeze drept eretic, eu socotesc că este necesar să răspund pe scurt la aceasta ca ceilalți să nu cadă asemenea lor în păcatul osândirii nedrepte a unui om nevinovat.

Voi începe astfel. În stihirile din ziua slăvitei Înălțări cu trupul la cer a Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, clevetitorii mei au găsit o oarecare expresie nepotrivită - precum li s-a părut: „a șezut” și o alta: „șezând”. Și spun ei: „iată, Maxim Îl îndepărtează în mod clar de la șederea de-a dreapta lui Dumnezeu și Tatăl pe Fiul Lui Cel de o ființă și veșnic. Căci aceste expresii „a șezut” și „șezând” se referă la timpul trecut, spun ei, iar nu la cel prezent și continuu. Din acestea reiese că Maxim, prin gândirea lui, Îl îndepărtează pe Cel Unul Născut de la șederea de-a dreapta lui Dumnezeu și Tatăl”. Iată care sunt minciunile și învinuirile, pe care le ridică împotriva mea clevetitorii mei.

Eu însă, chemându-L ca martor pe Dumnezeu, Singurul Care cunoaște inima și înaintea Căruia nici o făptură nu se poate tăinui, vă răspund vouă așa, celor iubitori de Dumnezeu, cu toată dreptatea: dacă eu am gândit vreodată ceva hulitor, sau gândesc acum, sau am de gând ca pe viitor să învăț împotriva Domnului nostru Iisus Hristos - așa cum mă învinuiesc clevetitorii mei în chip nedrept - atunci să nu îmi dea Domnul să mă învrednicesc de comuniunea viitoare a credincioșilor și de șederea de-a dreapta înfrișătorului Judecător când va veni să judece viii și morții, ci să fiu alungat de la fețele lor și lipsit de slava veșnică și de bucurie, și să fiu osândit cu ticălosul Arie în focul cel mai din afară!

Eu propovăduiesc la fel ca dumnezeiescul Apostol Pavel și grăiesc cu tot sufletul și cu limba: *Care, fiind strălucirea slavei și chipul ființei Lui și Care ține toate cu cuvântul puterii Sale, după ce a săvârșit, prin El Însuși, curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta slavei, întru cele prea înalte* (Evr. 1, 3). De asemenea, în fiecare zi și în fiecare noapte, cânt și grăiesc împreună cu toți ortodocșii: „și S-a ridicat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui”; în slavoslovie de fiecare zi eu cânt, binecuvânteț, slavoslovesc și grăiesc: „Doamne Dumnezeule, Mielușelul lui Dumnezeu, Fiul Tatălui, Cela ce ridici păcatul lumii, miluiește-ne pe noi, Cela ce ridici păcatele lumii primește rugăciunea noastră, Cel ce șezi de-a dreapta Tatălui, miluiește-ne pe noi”, și așa mai departe.

În același timp, să vă fie cunoscut vouă, iubitorilor de Dumnezeu Episcopi și prealumișilor cnej și boieri, că atunci când eu, păcătosul, am săvârșit îndreptarea Triodului, am comunicat traducătorilor voștri, Dimitrie și Vlășie, cuvintele în limba latină deoarece nu învățasem pe deplin limba voastră. Dacă voi găsiți ceva hulitor în expresiile pomenite: „a șezut” și „șezând”, atunci dreptatea cere ca vinovații unei asemenea greșeli necuviincioase să fie recunoscuți ei, nu eu; căci eu atunci nu am știut diferența dintre aceste expresii. Dacă aș fi știut-o, atunci nicidecum nu aș fi trecut-o sub tăcere, ci aș fi îndreptat prin toate mijloacele această necuvioșie. Căci ce folos voi avea eu de la aceste veșminte negre, de la rugăciuni, de la viețuirea călugărească și de la aceste suferințe îndelungate ale mele dacă sunt hulitorul Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului meu Iisus Hristos, în Care mi-am pus nădejdea încă din tinerețea mea?

Așadar, vă rog pe voi, cei dreptmăritori: nu ascultați aceste clevetiri nedrepte și, ca niște urmași binecredincioși ai Milostivului și Iubitorului de oameni Hristos, cercetați lucrarea mea și arătați-mi mila voastră, celui sărman, care mă rog pentru voi. Eu, fiind luminat și povățuit de harul Domnului nostru Iisus Hristos, mă rog neîncetat, cu tot sufletul, Stăpânului și Făcătorului tuturor pentru milostivire, viață, sănătate și mântuire, pentru traiul liniștit și păzirea stăpânirii date de Dumnezeu binecredinciosului și marelui cneaz al Rusiei, Ioan Vasilievici, și pentru fratele său, cneazul Gheorghe, și în fiecare zi îmi plec în rugăciune genunchii mei pentru ei, înaintea Domnului nostru Iisus Hristos, Care domnește în ceruri și pe Care Îl pun martor al faptului că spun adevărul. Pe ce teme mă clevetesc unii oameni în chip nedrept, numindu-mă trădătorul și dușmanul stăpânirii păzite de Dumnezeu a Rusiei? Să nu îi găsească Domnul Dumnezeu în acest păcat!

Însă nu e bine și nici cuviincios pentru preoții Celui ce este Preot în cele de sus, ai Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, să se lase biruiți de furie, mânie și pomenirea răului, să îi urască pe nedrept și să îi alunge cu dușmănie pe cei nevinovați și, cu atât mai mult, pe cei care se roagă neîncetat pentru ei și care, după râvna dumnezeiască, se luptă și se nevoiesc pentru adevărul evanghelic și cinstea viețuirii monahale. Dacă vouă nu vă este plăcută râvna mea pentru Dumnezeu și îndrăzneala pentru adevăr, cu care eu cutez de dragul lui Dumnezeu, nădăjduind în credința ortodoxă și dragostea voastră, atunci de ce mă țineți aici cu forța? Cine vă poate sili pe voi la ceva? Voi înșiși sunteți liberi să alegeți (să cercetați adevărul); însă eu, după porunca lui Dumnezeu, am datoria de a propovădui, atât cât este cu putință, celor care mă întrebă despre adevărul Evanghelic și Apostolic și despre viețuirea și rânduiala călugărească cunoscută, pe care le-am primit de la Părinți. Căci Împăratul Ceresc, Iisus Hristos, spune: *Ceea ce vă grăiesc la întuneric, spuneți la lumină și ceea ce auziți la ureche, propovăduiți de pe case* (Mat. 10, 27); și iarăși: *căci cel ce se rușinează de cuvintele Mele în neamul acesta...*, iar mai departe știu domnii mei.

Pentru ce, însă, m-ați chemat aici de la Sfântul Munte și, mai ales, pentru ce mă țineți aici cu forța, dacă nu vă puneți nădejdea în cunoașterea Sfintei Scripturi însușite, în parte, de mine? Însă vă rog să nu vă tulburați de cele spuse de mine - că adică sunt ținut cu forța la voi! Eu aduc această lămurire numai înaintea judecătorilor și cnejilor ortodocși și binecredincioși. Voi înșivă cunoașteți bine pravila întâiului Sinod ecumenic de la Niceea, căreia i se supun cu strășnicie toți Preasfințiții Episcopi de pretutindeni, aceea de a nu judeca pe nimeni care nu

aparține țării și ținutului lor. De aceea, dacă eu sunt drept în credința mea ortodoxă sau dacă greșesc cu ceva, mă supun judecății și cercetării Patriarhului Ecumenic și nu Mitropolitului binecredincioasei țări rusești. De ce? Pentru că eu sunt grec și pe pământ grecesc m-am născut, am crescut și am fost tuns în monahism. De aceea eu sunt supus Episcopilor de pe pământul grecesc, conform cu pravilele și rânduielile Sfintelor Sinoade.

Voi, ca niște dreptcredincioși, trebuie să dați ascultare și să vă supuneți în toate dumnezeieștilor Pravile și rânduieli ale Sfintelor Sinoade ca să vă arătați în toate dreptți înaintea lui Dumnezeu și să vă bucurați de cinste și laudă din partea oamenilor. Dacă se adeverește că eu am supărat cu ceva aici pe cineva sau am urzit rele împotriva binecredinciosului, slăvitului și marelui cneaz al Rusiei - și cei ce mă învinuiesc dovedesc acestea! - atunci nu mă voi opune nici unei torturi de moarte și cu bucurie voi primi orice pedeapsă vremelnică, pentru ca astfel să mă izbăvesc de chinurile cele veșnice. Însă nădăjduiesc la mila nespusă a lui Dumnezeu ca, pe cei ce m-au clevetit și m-au ponegрит în toate, Dumnezeu să îi ierte, oricine ar fi fost ei.

Un asemenea cuvânt privitor la acuzațiile care mi se aduc cred că este de ajuns. În ceea ce mă privește pe mine personal, deși nu sunt superior în cunoașterea și înțelegerea dumnezeieștii Scripturi, să se știe că am fost trimis aici de la Sfântul Munte la rugămintea și prin scrisoarea binecredinciosului și pururea pomenitului marelui cneaz Vasili Ioanovici al întregii Rusii, din partea căruia m-am învrednicit de mare cinste în decursul a nouă ani. Dând ascultare poruncii lui, eu am tradus din limba greacă în limba rusă nu numai Tâlcuirea Psaltirii, care are o importanță deosebită și este plină de tot folosul și încântarea duhovnicească, dar și alte cărți inspirate de Dumnezeu, stricate în multe feluri de către copiiști. Eu, cu ajutorul harului lui Hristos și cu împreună-lucrarea Sfântului Duh Mângâietorului, am îndreptat aceste cărți așa cum trebuia și cred că și voi, domnii mei, știți acest lucru.

Dacă eu nu am cercetat ceva anume din uitare sau din oricare altă pricină și, așa cum ați observat, nu este tradus bine, atunci cauzele acestui lucru pot fi diferite, căci ele apar în fiecare ceas în mintea omului datorită nedesăvârșirii ei: uitarea o întunecă, necazul o tulbură și se întâmplă ca și furia, mânia și beția să o strice. De aceea, din cauza atâtor frământări care cuprind neputincioasa minte omenească, dacă ceva anume este necercetat de cineva, atunci nu trebuie să vă mirați și să vă tulburați de acest lucru sau să îl învinuiți de erezie! Dimpotrivă, trebuie să vă purtați față de el cu milă și să îi arătați iubire creștină, iar ceea ce este neîndreptat de el – fie din uitare, fie din oricare altă pricină, trebuie să îndreptați împreună cu el. Căci nu există nimeni dintre oameni care să fie pe deplin desăvârșit, ci toți suntem supuși uitării și neștiinței - unii într-o măsură mai mare, alții într-o măsură mai mică - și toți nădăjduim în sfatul și ajutorul celorlalți.

În vederea tuturor acestora, ar fi drept și cinstit din partea voastră să urmați exemplul Bunului Păstor Care, lăsându-le pe cele nouăzeci și nouă de oi în munți, a pornit să o caute pe oaia cea rătăcită și, găsind-o, a luat-o pe umerii Săi și S-a întors, bucurându-Se pentru ea mai mult decât pentru cele nouăzeci și nouă de oi nerătăcite. Urmând milostivirii și blândeții Lui, dați la o parte și voi, ca niște preoți demni de cinste ai Lui și îndrumători de taină ai oilor Lui cuvântătoare, orice gând necuviincios al părții raționale a sufletului și puneți capăt răutății îndelungate, ca să nu spun urii față de mine, cel sărman, și arătați-mi mie, blestematului, iubirea și blândeța poruncite de Dumnezeu și proprii Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Aceasta faceți ca să vă arătați și voi în toate urmașii Lui, grabnici către mântuirea celor rătăciți și păzitorii puternici și sânguincioși ai Sfintei Lui porunci, adică a iubirii celei sfinte și dumnezeiești care este *împlinirea legii*, după cum spune dumnezeiescul Apostol, singura prin care se poate dobândi veșnica Împărăție a Stăpânului Ceresc Care a venit pe pământ să mântuiască, iar nu să piardă sufletele oamenilor. A Lui este slava în vecii vecilor.

Amin.

II

Cuvânt la Nașterea Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos; tot aici și împotriva iudeilor

Iată peștera și ieslea, iar în ele Pruncul Nou-născut, așezat de Maica Sa cea neispătată de bărbat. Iată și magii care Îl cinstesc cu daruri însemnate, fiind călăuziți de o stea neobișnuită de sus, și chipul Îngerului care vestește: *Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu, și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!* și păstorii care aud: *Bucurați-vă, că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David!*

Într-adevăr, toate acestea sunt lucruri minunate care mărturisesc limpede că Pruncul acesta este Dumnezeu Care domnește peste toți. Căci nimeni nu poate spune că toate acestea s-au produs întâmplător. Din timpuri străvechi s-au proorocit despre El acestea, ale căror martori nemincinoși sunt cărțile inspirate de Dumnezeu ale bărbaților sfinți - ale Proorocilor. Să se facă de rușine neamul cel îndărătnic al iudeilor, care se împotrivesc cu obraznicie unor asemenea fapte vădite! Sau să Îl preamărească împreună cu noi pe Iisus, ca Dumnezeu, văzând că tot ceea s-a proorocit despre El, cu mulți ani înainte, de Sfinții Prooroci, s-a săvârșit întocmai: că El cu un singur cuvânt îi curăță pe cei leproși, orbilor le dă vedere, pe cei morți îi ridică din morminte. Dar, fiind înverșunați în răutatea lor, să știe că ei nu ascultă de Sfinții Prooroci, ca și cum aceștia ar minți despre Hristos, și să nu aștepte venirea altuia deoarece vremea hotărâtă pentru arătarea Lui a trecut de mult pe lângă ei de trei ori.

Îl recunosc ei vrednic de crezare pe Acela Care i-a spus proorocului ce dorea să afle vremea încetării sărăciei poporului său: *Șaptezeci de săptămâni sunt hotărâte pentru poporul tău și pentru cetatea ta cea sfântă... până ce dreptatea cea veșnică va veni, vedenia și proorocia se vor pecetlui și se va unge Sfântul Sfinților* (Dan. 9, 24)? Această proorocie s-a împlinit în mod văzut, căci după Hristos nu li s-a mai arătat nici unul care să le prezică viitorul. Dacă ei cred în Prooroci, ca în cei ce spun adevărul și ca în prietenii lui Dumnezeu, și se străduiesc să îi asculte, atunci să Îl preamărească fără îndoială pe Hristos Dumnezeul nostru, căci numai în El s-au împlinit întocmai toate proorociile și ele Îl preamăresc ca pe un *Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Înger de mare sfat* - precum cântă Isaia (9, 6).

Însă dacă El a îndurat și suferințe, atunci ce reiese din acestea? Faptul că El nu a suferit cu dumnezeirea ci cu trupul, trup pe care și l-a însușit din marea Sa milostivire; a suferit de bună-voie, din bunăvoința Tatălui Celui fără de început Care a vrut ca printr-o astfel de cale să mântuiască neamul omenesc, lucru despre care s-a vestit cu mulți ani înainte de Proorocii inspirați de Dumnezeu. Trebuie să ne închinăm înaintea harului lui Dumnezeu ca înaintea darului dumnezeiesc, iar nu să ocolim calea vindecării și, oricând, oriunde și oricum poruncește Dumnezeu, trebuie să ne supunem Lui, așa cum copiii se supun părinților lor, cu deplină încredințare că El, fiind Atotînțelept, Atotbun și Dreptatea însăși, nu ne poruncește nimic împotriva legii sau necuviincios sau peste puterile noastre, iar dacă poruncește ceva, atunci aceasta este pentru a ne curăța de orice patimă și a ne împodobi cu virtuțile slavei dumnezeiești.

Să dovedească prin celelalte proorocii că Mesia cel ce vine trebuie să fie străin de suferințe și de moarte, să stăpânească slava și bogăția și înălțimea Împărăției fără de sfârșit numai cu firea cea omenească, așa cum cred ei, stând pe tronuri împărătești pentru a stăpâni toate țările pământului. Sau, neputând să dovedească aceasta, să se închine Lui împreună cu noi și cu Sfinții Prooroci, care mărturisesc luminos că El este în două firi, Dumnezeu desăvârșit și Om desăvârșit, Care cu trupul Său a îndurat moartea și în a treia zi a înviat din morți, S-a arătat

prietenilor Săi, S-a înălțat și S-a așezat pe tron de-a dreapta Părintelui Său Celui fără de început, ca un Dumnezeu și Domn al tuturor.

Ce poate spune la aceasta neamul cel nesupus și îndărătnic? Nu se cuvine, spun ei, și nu este firesc să se gândească astfel despre Cel Care este mai presus de toată făptura cea văzută și nevăzută. O, cei ce sunteți plini de neascultare, de toată nebunia și mândria, mai mult decât toți oamenii! Dacă acest lucru vi se pare necuviincios, atunci, după părerea voastră, nu trebuie să îngăduiți nici faptul că El l-a creat pe Adam din pământ, după Chipul Său nemuritor; că Lui, după obiceiul omenesc, I-au fost spălate picioarele; că El a stat într-un cort sărac (al lui Avraam); că S-a arătat ca un mâncător de carne și sare și le-a prezis celor doi soți bătrâni nașterea unui fiu; că a dus luptă (cu Iacov) și a lovit în chip iscusit coapsa piciorului potrivnicului său; că a vorbit cu Moise printr-un rug aprins cu foc scânteietor; că a coborât sub înfățișarea Îngerului la tinerii cei cuvioși pentru a preface în rouă flacăra cuptorului care ardea.

Dacă El a binevoit să primească toate acestea asupra Sa, precum este scris, ca să mântuiască făptura Sa de dragul căreia a creat totul și pe care, așa cum auzim, a făcut-o stăpâna tuturor celor ce sunt pe pământ, atunci pentru ce – o, nesăbuiților! - tăgăduiți fără minte iubirea Lui nespusă de oameni și plină de milostivire pentru neamul omenesc, de dragul căruia a primit de bunăvoie patimile și îngroparea? Dacă Împăratul tuturor nu ar fi iubit în chip deosebit creația Sa – omul creat de El din pământ, ființă rațională - atunci nu l-ar fi făcut după Chipul Său dumnezeiesc și după asemănare și, când el a păcătuit, nu l-ar fi cruțat deloc, ci ori l-ar fi nimicit imediat, ori l-ar fi închis în lanțurile puternice ale chinurilor din cele mai de jos ale pământului.

De asemenea, nu ar fi început să curețe de dragul lui tot pământul cu o cantitate nemăsurată de apă, cu care a înecat tot neamul omenesc și cel al animalelor necuvântătoare, lăsând numai o familie mică într-o arcă de lemn; nici Egiptul nu ar fi început să îl pedepsească prin plăgile distrugătoare și nu l-ar fi înecat pe Faraon împreună cu toată oastea lui. De asemenea, nu ar fi săvârșit pentru noi atâtea minuni pe care le-a arătat neamurilor din vechime, dovedind luminat prin acestea câtă grijă și dragoste dumnezeiască are El față de creația Sa. De aceea s-a convenit și a trebuit ca Împăratul tuturor, pentru creația Sa cea atât de nobilă, amăgită de ticăloșii demoni, să îndure tot ceea ce El a binevoit să sufere cu trupul Său omenesc – nu numai pentru a arăta ce dragoste nemăsurată a avut El de la început pentru neamul omenesc, ci și pentru ca dumnezeirea, care este prin esența ei cu totul nepătrunsă și nevăzută, să o facă văzută pentru Cuvioșii Lui, în chip omenesc, și astfel să le aducă bucuria cea nepământească pe care ei urmau să o trăiască la vederea Domnului lor Care strălucea cu raze ce se răspândeau neîncetat din lumina cea dumnezeiască și pururea fiitoare.

Pentru acest lucru a și primit înfățișare omenească. Căci fără această vedere, desfătarea bunătaților celor veșnice dată celor drepti nu ar fi deplină ci ar fi ca și cum un anumit împărat vestit i-ar invita pe prietenii săi la ospăț și le-ar oferi diferite mâncăruri foarte gustoase, dar nu i-ar învrednici de vederea feței lui împărătești și de împreună-vorbirile cu el; atunci, tot ospățul nu li s-ar părea prietenilor mai bun decât lăturile sau pleava, și ei s-ar afla într-o mare tulburare, chiar dacă mâncărurile și băuturile servite ar fi cele mai bune. Eu v-am înfățișat acest lucru în măsura puterii pe care o are neputincioasa minte omenească, pentru a crede în adevăr.

Adevărata pricină a iubirii Lui de oameni, datorită căreia El a binevoit să primească chinurile, moartea și îngroparea, este cunoscută pe deplin numai de El, căci nimeni nu a înțeles rațiunea Domnului, așa cum adeverește cuvântul lui Dumnezeu (Rom. 11, 34). Nu este umilitor acest lucru, așa cum credeți voi, ci este foarte demn de laudă și încuviințat de toți cei înțelepți – ca să cugetăm potrivit cu Proorocii inspirați de Dumnezeu, despre marea iubire a lui Dumnezeu, a cărei dovadă și lucrare preînțeleaptă este moartea pe cruce, primită de bunăvoie de El. Prin această moarte El Și-a arătat omenitatea Sa, iar prin învierea din morți Și-a dovedit firea Sa cea dumnezeiască.

În schimb, nu ar fi drept să gândim că pentru El, la al Cărui semn atotputernic se supun toate, s-a folosit un asemenea mijloc umilitor de vindecare [a păcatului strămoșesc] deoarece

nu a avut alte mijloace pentru acest lucru. Neputința și slăbiciunea Lui erau mai înțelepte decât toată înțelepciunea și mai puternice decât toată puterea. Însă, dorind să ne învețe să cugetăm smerit, să disprețuim cu putere însăși viața și nimic să nu socotim mai presus și mai bun decât iubirea Sa cea dumnezeiască, a binevoit să pătimească pe cruce și să fie îngropat, înfățișându-Se pe Sine ca model și exemplu de viețuire desăvârșită înaintea tuturor celor care doresc să dobândească bunătățile viitoare; căci se spune că slava, cinstea și cununile cele luminoase trebuie dobândite cu mare trudă. Oare ce cinste mai mare poate fi pentru cel care judecă cum că viața veșnică și Împărăția fără de sfârșit a lui Dumnezeu nu se poate altfel a le dobândi decât numai prin multe nevoițe și mari osteneți? Și aceasta cu adevărat așa este!

În ceea ce vă privește pe voi, pentru că nimic altceva nu vă poate convinge să Îl slăviți pe Hristos ca Dumnezeu și Împărat, fie ca mânia lui Dumnezeu, care a venit asupra voastră timp de mulți ani și care, împrăștiindu-vă în toate popoarele, v-a dus în crunte nenorociri și în toată necinstea, fie ca această mânie a lui Dumnezeu, zic, să convingă cugetul vostru neînțelept că voi nu pe ispititorul și potrivnicul poruncilor lui Dumnezeu - așa cum huliți voi, ticăloșilor! - ci pe Însuși Fiul lui Dumnezeu, Cel preaslăvit și preaiubit, L-ați lipsit de această viață prin moartea cea rușinoasă. Și iată că Sângele Lui cel nevinovat, pe care voi l-ați luat asupra capetelor voastre și ale copiilor voștri, vă urmărește neîncetat. Dacă voi ați fi omorât un ispititor și un ticălos, așa cum huliți, atunci Dumnezeu pentru aceasta v-ar fi proslăvit mai mult, v-ar fi trimis Prooroci nenumărați, mai mulți decât înainte, și ar fi întărit regatul vostru; căci nu minte făgăduința Lui care glăsuiește: *Eu preamăresc pe cei ce Mă preaslăvesc pe Mine, iar cei ce Mă necinstesc vor fi rușinați* (1 Regi 2, 30). Acest lucru voi l-ați simțit pe pielea voastră fiind timp de mulți ani lipsiți de toate: de patrie, de regat, de vestitul vostru templu și chiar de harul proorociei care vă era trimis de sus de Dumnezeu. În lipsa acestui har v-ați făcut locașuri ale răutății și ale vicleniei diavolești.

Și mai trebuie să judecăm cu minte trează și să cercetăm cu sârguință și cu judecată înțeleaptă și aceasta că dacă acesta nu ar fi fost Mesia cel proorocit și dacă, așa cum huliți voi, acesta ar fi fost un ispititor și nu Dumnezeu Cel puternic, atunci toate proorociile cele insuflate de Dumnezeu nu s-ar fi împlinit întocmai în El, și El nu ar fi putut, așa cum a prezis, să dărâme templul vostru și cetatea voastră și pe voi să vă predea pieirii celei îngrozitoare; nu ar fi putut să atragă la dreapta credință, la credința în El, popoare de diferite limbi și să alunge negura idolatriei. Acestea putea să le facă numai Dumnezeu și nu sunt cu putință la nici unul dintre oameni.

Oricât de des și oricât de mulți oameni s-au arătat, plini de toată înțelepciunea și învăluiti de înalta putere împărătească, oameni care s-au străduit să îi supună pe compatrioții lor legilor pe care ei înșiși le-au alcătuit cu înțelepciunea lor, abia au putut să atragă un popor sub jugul acestora și pentru un foarte scurt timp. Însă Hristos, Împăratul meu, fiind prigonit de toți și fugind de urmărirea lor, murind după ce a fost osândit, având numai doisprezece ucenici neînvățați, care nu știau nimic altceva decât meseria de pescar, a atras la lumina dreptei-credințe și la săvârșirea faptelor bune nu numai un popor, nici două, ci toate popoarele care trăiesc pretutindeni pe pământ și pe care numai acest soare arzător le luminează și oceanul le înconjoară. Pe acestea le-a slobozit de la slujirea cea idolească și din toată răutatea, fără să folosească pentru aceasta nici sabia, nici sulița, nici scutul, nici armura, fără să îi atragă în vreo cursă vicleană, ci, prin cuvinte sincere și prin minuni, le-a arătat tuturor adevărul despre dreapta credință. Iar ceea ce este mai mult decât orice vrednic de toată uimirea este faptul că - înfățișându-le astfel cele mai aspre reguli ale traiului desăvârșit și făgăduindu-le viața veșnică și Împărăția cerească celor care le vor păzi negreșit, iar pe cei care le vor încălca, amenințându-i cu focul cel nestins - El nu numai că nu i-a înspăimântat pe oameni, ci, dimpotrivă, i-a prefăcut în supuși atât de devotați ai poruncilor Lui încât ei au hotărât să își predea trupurile lor chinurilor celor mai cumplite. Și atunci se înfățișa o priveliște înduioșătoare și, în același timp, minunată: prigonitorii lui Hristos, ca niște fiare întrupate ale iadului, se năpusteau asupra credincioșilor, iar credincioșii erau chinuiți și arși în foc pentru Hristos, fără diferență de

vârstă, și parte femeiască și parte bărbătească, astfel încât și copiii mici și fecioarele îndrăzneau să se predea chinurilor cumplite și chiar morții, fiind îndemnați de cea mai sinceră râvnă pentru Hristos.

Dacă Hristos nu ar fi fost Dumnezeu atotputernic, atunci cum ar fi putut El să provoace atât de repede o asemenea schimbare pe tot pământul? Cum s-ar fi putut nimici, pierde și dezrădăcina peste tot înșelăciunea cea idolească? În ce mod s-ar fi făcut astăzi obiect de închinare și cinstire lemnul Crucii care fusese până atunci disprețuit, blestemat și urât, ca un instrument al torturii de moarte? Însă el este cinstit pentru că dă viață și bunătăți nenumărate: semnul crucii, fiind făcut cu credință, îi ridică imediat pe cei morți, vindecă orice boală și suferință, alungă departe cetele diavolilor ticăloși și este cea mai puternică armă în vreme de luptă. Cine i-a dat o asemenea putere de neînvins și a făcut-o atât de tare pentru toți credincioșii, astfel încât înșiși împărații o primesc cu mare râvnă atunci când semnul ei este făcut de mâna slujitorilor lui Dumnezeu pe capetele lor? Nimeni altul decât numai Însuși Fiul cel atotputernic al lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Care a murit cu trupul pe ea ca un om, și al Cărui nume înfricoșător, fiind chemat, alungă imediat tot răul împreună cu semnul Crucii.

Să fie preaslăvit și închinat Acela Care, domnind asupra tuturor ca Dumnezeu, este totodată și Om desăvârșit. Astfel înțelegem că nici firea omenească nu s-a prefăcut în dumnezeire, nici firea dumnezeiască nu s-a prefăcut în omenitate, ci din ambele firi este alcătuit Unul singur, într-o unire fără amestecare, om adevărat și Dumnezeu adevărat, Care domnește în cele de sus, care este Cuvântul lui Dumnezeu, Care a dat naștere tuturor și Care este mai presus de orice minte și cuvânt și pe Care noi trebuie să Îl așteptăm ca pe un Judecător înfricoșător al faptelor, gândurilor și cuvintelor noastre! Să alungăm din inimile noastre orice neascultare nebună și orice poftă iubită de trup. Să îl înduplecăm pe Judecătorul cu pocăință sinceră, lepădându-ne de toată răutatea noastră, păzind cu tărie dragostea, mila și dreptatea cea sfântă și curăția cea bună; căci credința care nu are fapte bune este moartă - precum am auzit (Iac. 2, 20) - asemenea trupului lipsit de suflet.

III

Sfat către Sinodul ortodox împotriva vrăjitorului și înșelătorului evreu Isaac

Purtarea blândă și pașnică și îngăduitoare față de toate fărădelegile omenești le este foarte necesară tuturor credincioșilor, dar, mai ales, preoților Celui de Sus, precum spune glasul cel dumnezeiesc: *Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima* (Mt. 11, 29). Însă împotriva celor care contrazic și se împotrivesc dreptei credințe și se silesc să o rănească prin cuvânt și faptă și îi atrag pe cei crescuți în ea la înșelăciunea lor, împotriva unora ca aceștia suntem foarte îndreptățiți să ne înarmăm din tot sufletul cu râvna cea dumnezeiască demnă de laudă pentru buna-credință, după cuvântul prorocului: *Oare, nu pe cei ce Te urăsc pe Tine, Doamne, am urât și asupra vrăjmașilor Tăi m-am mâhnit? Cu ură desăvârșită i-am urât pe ei și mi s-au făcut dușmani* (Ps. 138, 21-22).

Cine este atât de blând ca Moise, cel ce L-a văzut pe Dumnezeu? Cu toate acestea și el, când i-a văzut pe oameni săvârșind fărădelegi și, în nebunia lor, mâniindu-L pe Cel de Sus, lăsând de-o parte blândețea lui, nu i-a cruțat nici pe cei bătrâni, nici pe cei tineri, nici pe bătrâne, nici pe fecioarele cele tinere, ci fără milă le-a poruncit slujitorilor legii – leviților - să îiucidă cu sabia pe toți la rând, fie că le erau rude, bătrâni sau tineri, deoarece ei, uitând mulțimea marilor binefaceri și minuni ale lui Dumnezeu, s-au închinat idolilor. De asemenea, să cinstim râvna pentru Dumnezeu, cea vrednică de laudă, a lui Finees, care i-a străpuns cu lancea sa pe Zimri, prințul israelitean, și pe femeia madianită chiar în timpul fărădelegii lor ticăloase (Numeri 25, 7). *Dar a stat Finees și L-a îmblânzit și a încetat bătaia* (Ps. 105, 30), ceea ce înseamnă că s-a oprit nimicirea adusă de mânia lui Dumnezeu asupra poporului iudeu după ce într-o singură zi au pierit douăzeci și trei de mii de-ai lor, toți numai din cauza păcatului desfrâului. O, cât de uimitoare este râvna acestui bărbat minunat, râvnă prin care el nu numai că a întors mânia cea mare și dreaptă a lui Dumnezeu de la poporul israelit, ci *i s-a socotit lui întru dreptate, din neam în neam până în veac* (Ps. 105, 31).

Nu voi începe să vorbesc despre minunatul Ilie și despre Elisei, despre câte au făcut ei din râvnă dumnezeiască pentru slava lui Dumnezeu și pentru mântuirea neamului iudeu. Însă cine nu știe fapta fericitului Arhiepiscop Leon al Cataniei cu privire la ticălosul vrăjitor Eleodor sau cine, auzind despre aceasta, nu se îngrozește? Nu puțină vreme a îndurat el toate faptele vrăjitorului cu care acesta tulbura sfânta turmă a Mântuitorului Hristos și îi aducea ocări. În cele din urmă, când l-a văzut că suferă de o boală fără putință de vindecare, [boala facerii de rău], nu l-a mai răbdat. Și când Eleodor, în timpul slujbei Vecerniei, a produs buimăceală prin vrăjitoriile satanice, sfințitul lui Dumnezeu, minunatul Leon, arzând de râvnă dumnezeiască, a ieșit în grabă din altar și a înfășurat cu omoforul său gâtul lui Eleodor, l-a târât până în mijlocul târgului și aici, la porunca lui, s-a făcut un foc foarte mare și l-a târât pe vrăjitor în el, așezându-se împreună cu el în flacăra. Și a stat așa arhiereul lui Dumnezeu, ținându-l pe vrăjitor cu omoforul, până când acest ticălos ucenic și slujitor al diavolilor a ars tot. Sfântul lui Dumnezeu și preaînțeleptul luptător pentru buna-credință, Leon, a ieșit din foc nevătămat, astfel încât nici măcar un fir de păr de-al lui nu a fost pălit de foc.

Să mergeți pe urmele lui și voi, ca niște urmași ai acelor bărbați și păzitori ai acelor taine, să arătați aceeași râvnă ca și ei și să vă însușiți cu tot sufletul aceeași nevoită de dragul evlaviei, iar față de cei care vă tulbură, oricine ar fi ei, nu vă rușinați și nu vă sfițiți, ci stați împotriva lor ca Apostolii, într-un singur cuget și într-un singur suflet, cu îndrăzneala cuvenită Sfinților ortodocși ai lui Dumnezeu. Și pe cei ce tulbură turma lui Hristos lăsați-i în seama puterii din afară pentru chinurile meritate ca și alții să se învețe minte să nu tulbure pe viitor

oile cele cuvântătoare în pământul nostru ortodox. Căci ce au în comun credincioșii cu cei necredincioși? Ei L-au răstignit pe Acela Căruia noi ne închinăm, în Care credem și prin Care ne mântuim; ei Îl blestemă neîncetat pe Acela pe Care noi Îl binecuvântăm și Îl slăvim zi și noapte împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh. Păstrați pământul nostru curat și nevătămat de acești câini turbați. Fiți părtașii luptătorilor din vechime ca să vă învredniciți și voi, ca și ei, de aceleași cununi și laude în veacul ce va să vină, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor, împreună cu Tatăl Cel fără de început și cu Sfântul Duh. Amin.

Observație împotriva articolelor evreului Samuel

Articolele evreului Samuel sunt traduse din limba latină în limba rusă de către Nicolae neamțul. Din aceste articole reiese că Samuel a trăit la o mie patruzeci de ani după înălțarea lui Hristos. Pentru că, după înălțarea lui Hristos, regatul evreu a fost nimiciv definitiv de către romani, și evreii s-au răspândit în toate țările, unii dintre ei au lăsat compatrioților lor, evreilor din generațiile următoare, scrieri în care se spune că peste o mie de ani ei se vor întoarce iarăși în Ierusalim. Aceste scrieri au fost respectate de ei și le-au întărit nădejdea. Când a trecut o mie de ani de la robia lor, Samuel a înțeles că împrejurările lor nu înclină spre întoarcerea acasă, ci înclină spre mai rău. Învinuindu-se pe sine însuși și pe toți evreii pentru faptul că ei se află de atâția ani în robie nu pentru o simplă încălcare a legii ci pentru răstignirea lui Hristos, el a adunat din cărțile Proorocilor capitolele despre întruparea lui Hristos și despre chemarea neamurilor și despre încetarea jertfelor Vechiului Testament*.

Iată care sunt acestea:

Articolul 1. Veți fi poporul lui Dumnezeu și veți fi mântuiți de El atunci când, lepădându-vă de toată credința voastră cea rea, de îndărătnicie și de neascultare, Îl veți chema cu credință și cu dragoste împreună cu fiii lui Dumnezeu: *Bindecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului; Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă* (Ps. 117, 26; 27) și veți începe să trăiți după poruncile Lui, botezându-vă în Numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, precum este scris: *Al Tău sunt eu, mântuiește-mă* - și pentru aceasta aduce motivul: *că îndreptările Tale am căutat* (Ps. 118, 94). Voi însă tăgăduiți dumnezeirea Lui, mărturisind înaintea lui Pilat: *Nu avem împărat, decât pe Cezarul* (Ioan 19, 15); și iarăși: *Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri* (Mt. 27, 25); și nu primiți îndreptările Lui atunci când El spune: *Cel ce va crede și se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede, se va osândi* (Marcu 16, 16). Cum spui tu: „eu sunt al lui Dumnezeu, în orice stare m-aș afla”? Sau nu l-ai auzit pe Proorocul care spune: *Înstrăinatu-s-au păcătoșii de la naștere, rătăcit-au din pântec, grăit-au minciuni* (Ps. 57, 3)?

Articolul 2. Acum, voi nu mai sunteți ai lui Dumnezeu, după cum v-am arătat, și nădejdea voastră nu este neclintită, căci este scris: *Jertfiți jertfa dreptății și atunci să nădăjduiți în Domnul* (Ps. 4, 5). Voi însă, omorându-L, ați devenit dușmanii și ucigașii Lui, nu fiii, nici prietenii și nici poporul turmei Lui. Cum să nădăjduiți voi în El? Deșartă este nădejdea voastră și urâtă de Dumnezeu.

Articolul 3. Dacă voi vă aflați sub mânia lui Dumnezeu, atunci, prin urmare, Îi sunteți vrăjmași și ticăloși. Cum să vă numiți voi poporul Lui când Scriptura spune: *Fiii străini m-au mințit pe mine. Fiii străini au îmbătrânit și au schiopătat din cărările lor* (Ps. 17, 49). El vă numește pe voi străini, deci cum poți tu, Samuel, să spui că: „voi sunteți ai Lui”?

Articolul 4. Dacă însă, așa cum mărturisește cuvântul adevărului și cum afirmi și tu, părinții voștri au păcătuit și au rătăcit, fără să cunoască venirea lui Hristos, atunci, prin urmare,

* Însă, în același timp, în aceste articole Samuel afirmă că evreii, în orice stare s-ar afla, continuă să rămână poporul lui Dumnezeu. Împotriva acestui lucru și împotriva celorlalte rătăciri ale lui Samuel stau aceste articole (n. tr.).

și voi înșivă ați păcătuit și ați rătăcit împreună cu ei, și de aceea ați și pierit, după cum s-a zis: *Că iată cei ce se depărtează de Tine vor pieri* (Ps. 72, 26).

Articolul 5. Tu, Samuel, spui neadevărul despre dreptii din vechime care s-au aflat în pământ străin. Moise și ceilalți prooroci au umblat în toate poruncile, rânduielile și îndreptările lui Dumnezeu, trăind în dreptate și curăție; ei au așteptat cu credință neîndoielnică și cu dorință arzătoare venirea lui Hristos, a lui Mesia, au nădăjduit în El și au proorocit despre El. Voi, însă, nu numai că nu umblați în toate poruncile lui Dumnezeu, precum au umblat ei, dar, împotriva-vă proorociilor lor, L-ați omorât pe Hristos Dumnezeu Care a fost trimis către voi pentru izbăvirea voastră și a întregului neam omenesc. Dacă și ei, ca niște oameni, au greșit cândva din neștiință și uitare - fie cu gândul, fie printr-un păcat neînsemnat - atunci s-au îndreptat imediat și nu au stat împotriva poruncilor lui Dumnezeu, nu s-au aruncat în desfătărilor trupești cele ticăloase și nelegiuite, așa cum faceți voi și cum facem și noi. Așadar, tu, Samuel, ai mințit și ai adus hulă împotriva acelor drepti.

Articolul 6. Și următorul tău cuvânt, Samuel, mi se pare urât, ca să nu spun, nebunesc. Dacă tu ai crezut cu adevărat că Hristos este acel Mesia, despre Care toți Proorocii au scris atât de minunat, atunci pentru ce spui cu părere de rău: „O, dacă noi, atunci când L-am omorât, am fi putut șterge din cartea lui Isaia proorocia despre acest lucru!”. Ar fi fost mai potrivit pentru tine să spui: „O, dacă noi l-am fi ascultat atunci pe Prooroc și ne-am fi pocăit înaintea lui Dumnezeu și nu l-am fi omorât [pe Isaia] și nu am fi fost lepădați de Dumnezeu!”. De asemenea, și dacă voi ați fi șters din cartea lui Isaia proorocia despre lucrul acesta, nici atunci nu ați fi putut nimici dumnezeiasca slavă a lui Hristos, căci scris este de Proorocul Avacum: *Slava Lui acoperă cerurile și tot pământul este plin de slava Lui!* (Avac. 3, 3); și iarăși: *Dacă Domnul Savaot a hotărât, cine Îl va putea împiedica? Și dacă mâna Lui stă întinsă, cine o va întoarce la loc?* (Isaia 14, 27).

Articolul 7. Nu pune pe aceeași treaptă, domnule Samuel, Înălțarea lui Hristos cu răpirea lui Enoh sau cu luarea *la cer* a lui Ilie în carul de foc și cu caii de foc. Ei au fost doar niște oameni sfinți și drepti și de aceea unul a fost răpit, probabil, de un Înger, nu de el însuși și nu în văzduh, iar celuilalt i s-au trimis un car și cai de foc. Nici Scriptura nu spune că Enoh a fost răpit la cer; aceasta tu o spui. De asemenea, nici Ilie nu a fost luat la cer, ci *în vârtej de vânt la cer* spune Scriptura (4 Regi 2, 11).

Însă Hristos, fiind Dumnezeu în trup, Creatorul tuturor și Domnul lui Enoh și al lui Ilie și al lui Moise, nu prin ușurința aerului ci cu putere dumnezeiască s-a ridicat la cer, iar nu *în vârtej de vânt la cer*, precum Ilie. El a adus de la neființă la ființă, în chip minunat, un nor luminos care, după relatarea lui Luca, nu L-a ridicat pur și simplu, ci în ochii ucenicilor Lui. Și acest lucru s-a întâmplat nu pentru că El nădăjduia în ajutorul norului pentru înălțarea Sa – să nu aduceți o asemenea hulă! – căci El toate le duce și le ține în mâna Lui, însă prin aceasta El numai a împlinit o veche proorocie care spune despre Creatorul Însuși: *Cel ce întinzi cerul ca un cort; Cel ce acoperi cu ape cele mai de deasupra ale lui; Cel ce pui norii suirea Ta; Cel ce umbli peste aripile vânturilor* (Ps. 103, 3, 4), și în alt loc: *Și s-a suit pe heruvimi și a zburat; zburat-a pe aripile vântului* (Ps. 17, 12).

Dar ce spui tu că și Matusalem a fost luat cu trupul la cer, de asemenea și Moise – acestea nu se văd nicăieri în Sfânta Scriptură. Dimpotrivă, se spune că Matusalem a trăit cam atâția ani și a murit, dar nu se spune că a fost răpit sau luat la cer. Nici despre Moise nu se spune că el s-a ridicat la cer, ci că a murit și a fost îngropat, evident, de către Arhanghelul Mihail, care s-a certat cu diavolul *pentru trupul lui Moise*. Arhanghelul l-a oprit pe diavol, spunându-i: *Să te certe pe tine Domnul!* (Iuda 1, 9), și astfel, când diavolul s-a îndepărtat, trupul lui Moise a fost îngropat pe acel munte sau în alt loc știut numai de Dumnezeu, însă Scriptura nu a lămurit acest lucru.

Aceasta o spun eu cu privire la vremea de până la venirea lui Mesia, adică până la întruparea lui Hristos, răstignirea și pogorârea Lui la iad. Căci atunci când Hristos S-a pogorât acolo cu sufletul Său cel preasfânt, i-a scos din iad, din întunericul și din umbra morții, nu numai pe Matusalem, ci și pe Moise și pe toți dreptii cei din veac, și i-a dus în vechiul rai dumnezeiesc și acum ei se află împreună cu Împăratul și Mântuitorul lor în rai și în cer, precum este zis: *Căci unde va fi stârvul, acolo se vor aduna vulturii* (Mt. 24, 28).

Dar ce spui tu despre trecerea fiilor lui Israel [prin Marea Roșie] că apa a purtat trupurile lor? Aceasta nu e potrivită cu Sfânta Scriptură, căci Scriptura spune clar așa: *Strânsu-s-au la un loc apele ca un perete și s-au închegat valurile în inima mării* (Exod 15, 8). Din aceasta se vede clar că între acești doi pereți de apă s-a format pentru ei un drum uscat cu puterea lui Dumnezeu Care i-a condus, așa cum se spune mai sus: *Fiii lui Israel însă au trecut prin mare ca pe uscat și apa le-a fost perete la dreapta și stânga lor* (Exod 14, 29). Așadar, nu spune că au trecut fiind duși de apă, precum afirmi tu.

Și de ce spui că focul care a coborât din cer (în timpul lui Ilie) a ridicat trupurile boilor și vitelor la cer? Aceasta este o minciună și joacă copilărească, deoarece tu vorbești nepotrivit cu Scriptura. În Scriptură se spune clar că acel foc care a coborât din cer a ars și a mistuit totul: carnea, lemnele, apa, pietrele, chiar și pământul, dar nu spune că unele au ars, iar trupurile boilor și vitelor s-au ridicat în înălțime. Nu se cuvine, bunule Samuel, să spui sau să judeci ceva în afara Scripturii: *Toate câte vă poruncesc - i-a spus Domnul lui Moise - siliți-vă să le împliniți și nici să adaugi și nici să lași ceva din ele* (Deut. 12, 32).

Articolul 8. Până când nu Îl veți mărturisi pe Hristos Dumnezeu adevărat și nu vă veți lepăda de necredința voastră, nu Îi vor fi plăcute lui Dumnezeu nici rugăciunea voastră, nici postul, nici jertfele, nici tăierea împrejur, nici sâmbetele. Pe toate acestea *le urăște sufletul Meu*, a spus El prin proorocul Isaia (1, 14). Și chiar dacă voi ați avea nădejdi nenumărate în El și ați alerga la El – toate acestea sunt în zadar și nefolositoare pentru voi. De ce? Pentru că stați sub mânia lui Dumnezeu, precum se spune clar în proorocie: *Află-se mâna Ta peste toți vrăjmașii Tăi, dreapta Ta să afle pe toți cei ce Te urăsc pe Tine. Îi vei pune pe ei ca un cuptor de foc în vremea arătării Tale* (Ps. 20, 8-9). Din ce pricină? *Că au gândit rele împotriva Ta, au cugetat sfaturi care nu vor putea să stea. Că îi vei pune pe ei pe fugă* (Ps. 20, 12-13). *Tu îi vei birui și îi vei pune pe fugă și vor fi bătuți*, adică pentru aceia care vor rămâne în necredință și înverșunare, vei pregăti *arcu Tău*, adică mânia Ta. Așadar, degeaba te lauzi și repeți mereu: „cu toate acestea noi suntem ai lui Dumnezeu și la El alergăm”.

Cuvânt de acuzare împotriva rătăcirii elene

Divulgând, cu ajutorul lui Dumnezeu, nebunia iudaică împotriva Mântuitorului Hristos, ne îndreptăm acum, suflete, împotriva cugetului rău al elinilor și împotriva cuvântărilor lor obraznice. Căci și ei, nu mai puțin decât iudeii, aruncă săgeți hulitoare de Dumnezeu împotriva credinței noastre creștine. Și dacă cineva i-ar întreba: „de ce urâți voi atât de tare cinstita credință creștină și o ponegriți întotdeauna din pricina ocărilor, scuipărilor, loviturilor în față, crucii și morții rușinoase (pe care le-a îndurat Hristos)”?, atunci ei ne-ar ocări și ne-ar batjocori, spunând că prin toate acestea se dovedește neputința Dumnezeului nostru. Sunt vrednici de milă, într-adevăr, și neînțelepți și nu înțeleg că tocmai prin ceea ce gândesc ei nimicesc slava Lui dumnezeiască și domnia Lui asupra lor, tocmai prin aceasta ei, împotriva voinței lor, Îl recunosc în El pe unicul Împărat, pe Dumnezeu Cel atotputernic și preaînțelept. De ce? Pentru că îndurând asemenea chinuri și moartea cea rușinoasă, precum spun ei, El a putut ca într-un timp atât de scurt să detroneze semeția și cutezanța zeilor vestiți, să nimicească pe tot pământul slujirea lor și să distrugă definitiv și pretutindeni templele lor vrăjite.

Și, mai mult decât atât, El nu a făcut acestea nici cu ajutorul unei armate numeroase, nici cu ostași înarmați și nici cu ajutorul trăsnetelor și fulgerelor din cer, ci, prin cuvinte blânde și învățături plăcute, i-a scos pe toți din înșelăciunea întunecată a slujirii la idoli și i-a atras la adevărata lumină a bunei Lui credințe. Și în acest timp le-a făgăduit nu slavă pământească, nici desfătarea cu hrană și nimic altceva minunat în această viață, ci, dimpotrivă, precum știe fiecare, le-a proorocit necazuri și o mulțime de alte neplăceri. Dar, ca cinstire și răsplată pentru acestea, le-a făgăduit Împărăția lui Dumnezeu!

Și dacă vei căuta, vei afla că de dragul acestei împărății, mulțime nenumărată de oameni, de diferite slujiri și stări sociale de pe tot pământul, a renunțat la avere, unii dintre ei și-au petrecut toată viața în chip demn de laudă în pustii, iar alții au fost trecuți prin foc și sabie și multe alte chinuri, și astfel au plecat din această viață. Însă care dumnezeu dintre cei pe care îi aveți voi sau împărat puternic sau retor sau învățător preaînțelept al legii, de la începutul veacului [și până acum] a putut vreodată să facă ceva asemănător, chiar și printre cei de același neam, și să îi îndemne să nu râvnească toate plăcerile acestei lumi, astfel încât să îndrăznească să meargă chiar la moarte și să se bucure de necazurile îndurate pentru dreapta-credință? Nu vei găsi nici unul, oricât de mult te-ai trudi să îl cauți, căci acest lucru este cu neputință pentru puterea și înțelepciunea omenească.

Cel Răstignit însă a putut să facă acest lucru într-un timp scurt pe tot pământul, lucrând prin câțiva oameni neînvățați. Și ceea ce este mai minunat decât toate este faptul că o asemenea schimbare grabnică s-a produs în ciuda prigoanelor puternice la care a fost supusă credința noastră pretutindeni din partea celor mai cruzi călăi; de asemenea, ea a fost cuprinsă și atacată de nenumăratele necazuri ale ereziilor. Cu toate acestea a stat neclintită până acum, asemenea celei mai înalte stânci sau muntelui nemișcat, iar vrăjmașii ei și ticăloșii prigonitori au avut parte de un sfârșit rău al vieții lor.

Dacă tu, într-adevăr, râvnești după această înțelepciune sfântă și ai dobândit o minte fermă și trează, atunci, chiar dacă nici o altă scriere însuflată de Dumnezeu nu ar putea să te convingă să te lepezi de îndărătnicia necurată de care suferi, cel puțin zdrobirea și pieirea definitivă a celor cinstiți de tine, pe care îi socotești mari - dar în esență sunt dumnezei mincinoși, și întoarcerea bruscă a tuturor popoarelor de la slujirea idoloilor la sfânta credință în Hristos să îți dovedească puterea de neînvins a Celui Răstignit și să te determine să renunți la toată îndărătnicia-ți nebună. Însușindu-ți rațiunea cea curată, să nu Îi socotești lui Hristos ca

ponegrire și rușine chinurile primite de El, ci să le cinstești ca pe voia cea preaițeleaptă a Preabunului Dumnezeu, care întrece orice minte și orice cuvânt al omului. Să judeci cu înțelepciune că, dacă prin moarte și asemenea chinuri rușinoase, pe care a binevoit să le primească, El a săvârșit grabnic pe tot pământul astfel de fapte mari și minunate, atunci este evident că El, ca Dumnezeu, ar fi putut să săvârșească toate acestea pe tot pământul printr-un singur semn de-al Său. Dacă, suferind pe cruce, El a clătinat tot pământul și a prefăcut în întuneric adânc lumina soarelui din mijlocul zilei, a făcut pietrele să se sfărâme și i-a înviat pe morții îngropați de mult, atunci cu atât mai mult El, ca Dumnezeu, ar fi putut ca printr-un semn dumnezeiesc și atotputernic de-al Său să prefacă în lumina buneii credințe negura întunecată a slujirii nebune la idoli și sufletele oamenilor, omorâte de șarpele cel răufăcător și vătămător al iadului, le-ar fi înviat cu Duhul Său cel Sfânt și le-ar fi ridicat, ca din mormânt, din reaua credință idolească.

Însă, recunoscând în El, datorită faptelor pe care le-a săvârșit grabnic și dumnezeiește pe tot pământul prin intermediul câtorva bărbați neînvățați, pe atotputernicul Dumnezeu - Care nu prin fulgere mistuitoare, nici prin puterea armatei, nici prin năzuințe viclene și nici prin amenințări care să îi înfricoșeze pe oameni și să îi determine să se supună, ci prin sfânta blândețe și pace i-a chemat pe toți la lumina buneii Sale credințe – primiți cu bună ascultare și cu nerăutate chinurile Lui mântuitoare, asemenea bolnavului care primește doctoriile și, chiar dacă ele i s-ar părea că sunt rele, nu caută prea mult să afle conținutul lor și, cu atât mai mult, nu le aruncă dacă dorește să dobândească vindecare. Arătați și voi atâta supunere lui Dumnezeu câtă are bolnavul față de doctorul cel pământesc, și atunci veți înțelege care este folosul Crucii și veți afla că ea bucură foarte mult și, în același timp, sfințește sufletele credincioșilor, făcându-i prietenii Celui de Sus, prieteni care vor merge la cer și se vor sătura de bunătățile Lui cele veșnice.

În ea [în Cruce] sunt puse de sus puterea și harul dumnezeiesc: harul este pus pentru ca să bucure și, în același timp, să sfințească sufletele credincioșilor, iar puterea pentru a le face curajoase pentru lupta neîncetată cu vrăjmașii nevăzuți. Înarmându-se cu ea, Cuvioșii care au iubit viețuirea pustnicească au scăpat cu bine de ispitele trupului și de cursele răufăcătoare ale ticăloșilor diavoli, și acum se bucură în locașurile cerești împreună cu îngerii a căror curăție au urmat-o în viața lor pe pământ. Cetele nenumărate de mucenici care s-au înarmat cu Crucea, nevoindu-se pentru dreapta credință ce era prigoniță și supunându-și trupurile lor torturilor cu focul și sabia și tuturor chinurilor, nu s-au temut ci, disprețuind mânia necredincioșilor, au mărturisit cu sângele lor înaintea tuturor despre Cel Răstignit, Care a binevoit să primească moarte pe cruce, înviind după trei zile, că El este și Dumnezeul Cel de Sus și veșnic și om desăvârșit.

Așadar, Crucea nu este dovada umilinței, ci arătarea atotputerniciei lui Dumnezeu, așa cum tratamentul bolilor puternice cu ierburi simple este dovada înțelepciunii suprafirești a doctorului. Dacă prin toate acestea tu nu te convingi și mai continui, din pricina nebuniei tale nemăsurate, să prigonești cinstitele noastre Taine, atunci nu este nimic ciudat în ceea ce faci. Și învățătura voastră grecească spune că cel neînvățat, auzind o învățătură preaițeleaptă, nu o poate înțelege. Și iar zice că racul niciodată nu poate învăța să meargă înainte și nici etiopianul nu poate deveni alb, oricât de mult s-ar spăla. Exact așa este și mintea închinătorului la idoli care se desfată cu fărâdelegi și poftă ticăloasă: ea niciodată nu se poate supune legilor drepte și binecredincioase și învățaturii evlaviei sfinte.

Recunoașteți, o oamenilor, credința creștină, și străduiți-vă să cercetați cu mintea curată învățătura atotsfântă despre Cel de Sus, alungând din inima voastră orice defăimare, căci în această învățătură nu veți găsi nimic hulitor sau necurat sau ceva demn de ocară și ură. Aici nu este Zeus care se aprinde în pofta desfrâului și se preface în lebădă sau în vultur sau în aur scump ca, tăinuindu-se, să corupă femeile străine. Nu este Zeus care, fiind tăiat în cap cu o secure cu două tăișuri, a născut pe Pallas [Atena], fecioara cu ochi frumoși, și care a coborât în scânteierea fulgerului și a ars-o cu el pe Semela și l-a ascuns pe pruncul născut din ea în coasta

sa; nu sunt aici nici zeițele, care s-au certat din cauza mărlui de aur; nu este nici Afrodita, cea care trăia în desfrâu cu Ares; nu sunt nici zeii care provoacă lupte între ei și se străpung unul pe altul cu sulile. În toată învățătura creștină nu veți găsi nimic asemănător, ci aici este preamărit un singur Dumnezeu în trei Persoane, Care nu are nici început, nici sfârșit, Domnul Atotțiitorul, Care pe toate le ține și are grijă de toată creația Sa văzută și nevăzută, Cel ce este atotînțelept, atotbun, atotdarnic, Lumina, Dorința, Viața și Râvna neîncetată, Care îi urăște foarte mult pe cei rău-credincioși, pe cămătarii nedrepti, care trăiesc urât, pe cei desfrânați și pe toți cei mândri, pe care îi și osândește la chinurile nesfârșite în focul de dedesubt și la viermii cei neadormiți.

Dumnezeu îi laudă pe cei care păzesc dreapta credință și năzuiesc spre toate virtuțile, dar mai ales îi fericește pe aceia care se apleacă spre lacrimile săracilor. Pe unii ca aceștia, ca răsplată pentru virtuțile lor, după moarte îi va face locuitorii [Împărăției] Lui celei cerești, luminându-i întotdeauna în chip minunat cu lumina cea dumnezeiască și dăruindu-le desfătarea bunătăților Sale nespuse, pe care niciodată ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit; acolo sunt veselia și bucuria dumnezeiască, viața care nu îmbătrânește și cunoașterea nesfârșită a înțelepciunii. Acestea nu le spun și nu le cuget eu singur – o cinstiți bărbați! – ci chiar și acei începători ai înțelepciunii voastre cugetă astfel despre Domnul tuturor, și despre dreapta și înfricoșătoarea Lui judecată, și despre chinurile iadului. Ei au scris despre acestea în cărți, deși nu le-au înțeles pe deplin.

Dumnezeu nu poate exista fără Cuvântul și Duhul, care Îi sunt egali și de o ființă, așa cum soarele nu poate exista fără căldură și raze sau sufletul rațional fără minte și cuvânt. Așa cum trebuie să credem că El este Unul în ființă, așa trebuie să mărturisim că este întreit în Persoane, care sunt distincte, dar nedespărțite, iar în ființă este unit, dar necontopit. Această unire întrece orice judecată omenească și orice cuvânt. De asemenea, se cuvine să judecăm și despre fericirea cea de după moarte, că nu sufletele goale se vor desfăta cu ea și nu sub pământ pe o pajiște înflorită, așa cum afirmă legenda lui Kalliop, ci, așa cum a poruncit Însuși Stăpânul tuturor, în locașurile cele cerești și în Edenul înfloritor, și după ce sufletele se vor uni iarăși în slavă cu trupurile lor care, după porunca lui Dumnezeu, vor deveni luminoase, nesticăcioase. Când va fi aceasta? Atunci când, pogorându-Se din cer, El îi va judeca pe toți oamenii. Însă trebuie să credem tare cu inima și să propovăduim vitejește cu gura că Stăpânului tuturor și Atotmilostivului Domn Care, în bunătatea Lui, singur a adus totul de la neființă la ființă, făcându-I-se milă de sârmanul neam omenesc care pieria din pricina înșelăciunii slujirii la idoli și a necurăției și a fărădelegilor nenumărate, asemănându-se astfel cu animalele cele necuvântătoare, a trimis pe Însuși Fiul Său Cel Unul Născut, pe Dumnezeu-Cuvântul, egal cu El în ființa cea dumnezeiască și în puterea cea negrăită, pentru ca, slobozindu-i pe oameni de toată necurăția urâtă de Dumnezeu și de ticăloșii idoli, să îi călăuzească spre adevărata rațiune și să îi ducă la lumina drepte credințe. Căci se cuvenea ca nemăsurata bunătate a lui Dumnezeu să nu disprețuiască chipul Său, ci să îl ajute pe el care pieria în mod jalnic din pricina tuturor înșelăciunilor diavolilor ticăloși.

Din toate cele ce există, tot ceea ce este bun și prețios și folositor pentru hrană, desfătare, înfrumusețare și pentru vindecarea bolilor – pe pământ, în mare, în lacuri - însuși soarele, luna și stelele, toate acestea le-a făcut El, Preabunul, din iubire de oameni, cinstind chipul Său, prin toate acestea nefăcând altceva decât să-l atragă la iubirea și la cunoașterea Lui. Din aceasta reiese că făptura este alcătuită din țărână și suflet, ceea ce înseamnă că omul este pentru El o comoară foarte cinstită. Din această pricină, când, din invidia răufăcătorului și ticălosului diavol, omul a fost amăgit și doborât de nenumăratele lui viclenii în cumplită necurăție, Creatorul nu a îndurat să îl vadă pierind într-un mod atât de jalnic ci, fiind biruit de bunătatea Lui cea nespuse și aplecându-Se părintește cu milostivirea Lui – o iubire dumnezeiască! – S-a repezit El Însuși în urmărirea creației Sale, primind cu totul înfățișarea noastră în care a și trăit cu sfințenie și curăție și, ca om, a dobândit în chip preaînțelept în pustiu biruința împotriva vrăjmașului și începătorului răutății, fiind de trei ori ispitit de el cu trei patimi mari, din care

iau naștere celelalte patimi: lăcomia pântecelui, slava deșartă și iubirea de argint, cu care toți oamenii sunt înrobiți.

De asemenea, El le-a dat ucenicilor Săi tainele adevăratei evlavii și teologii, și a statornicit legile viețuirii desăvârșite pentru ca, înarmându-se cu ele, ei să îl poată doboară întotdeauna fără greutate pe șarpele răufăcător care îi luptă. Primind de bunăvoie moartea, ca om, El i-a ridicat cu Sine din morți, prin puterea Sa dumnezeiască, pe toți credincioșii adevărați care erau întemnițați în iad, și i-a dus în Edenul dorit. Iar El Însuși, înălțându-Se cu trupul Său la cer, ca un biruitor al morții și învingător al iadului, S-a așezat de-a dreapta Tatălui pe tronul slavei Sale, de unde, precum așteptăm, va veni să judece viii și morții.

Acestea sunt - o cinstiți bărbați! - vorbind pe scurt, cele mai mari și mai cunoscute învățături pe care le avem noi, creștinii, și care sunt scrise nu cu litera obișnuită a cărții, ci cu adevărul și puterea, care sunt cele mai luminoase raze ale soarelui. Căci Domnul, fiind izvorul milei și bunătății pentru toți, dorind ca toți oamenii - și cei înțelepți și cei neînțelepți - să primească deopotrivă și negreșit folos în mintea lor, a binevoit ca toate acestea să fie scrise simplu. Să nu batjocoriți simplitatea acestor scrieri pentru motivul că nu sunt scrise cu elocvența atenienilor, ci, cunoscând temeinicia, dreptatea, sinceritatea, dumnezeirea și înțelepciunea lor, să Îl preamăriți pe Domnul Care, în iubirea Lui de oameni, a rânduit totul spre folosul fiecărui om.

Desăvârșirea înțelepciunii nu constă în a avea din belșug cugetări elocvente și întortocheate, în a risipi cu limba elocvența și a spune pe de rost discursuri lungi, împrumutate de la bărbații proslăviți în vechime. Nu! Căci toate acestea împreună cu sfârșitul acestei vieți pier repede, la fel ca și celelalte frumuseți grabnic trecătoare. Fericirea adevărată și desăvârșirea înseamnă ca, alături de aceste daruri, să ai din belșug până la sfârșit credință sinceră, obiceiuri cinstite și viețuire demnă de laudă, împodobită cu curăția și dreptatea, cu sfânta blândețe și smerita înțelepciune. Acestea pot să ne unească cu dorința cea mai arzătoare, adică cu Dumnezeu, la Care nu se poate ajunge altfel decât numai prin dragostea înflăcărată pentru credința cea adevărată și prin însușirea unei vieți cinstite și a tuturor virtuților care sunt puternic întărite pe credința cea curată. Pe aceasta să vă străduiți, o bărbați cinstiți, să o dobândiți, lepădând toată mândria pe care a căpătat-o mintea voastră prin intermediul învățăturii elene, al cărei sfârșit este moartea cea veșnică în cele mai de jos ale pământului.

Chiar dacă înțelepciunea grecească pare a fi îndrumătoare a tuturor virtuților și obiceiurilor cinstite, totuși, prin relatările despre faptele rușinoase ale zeilor săi, care se aprind de pofta desfrâului cu tineri și femei de alt neam, așa cum s-a zis mai sus, și se antrenează în lupte și războaie, în ucideri de oameni și în vicleșuguri și care se veselesc foarte mult cu vinul în beții - prin toate acestea, înțelepciunea grecească îi îndeamnă iarăși pe oameni să iubească toate patimile și să și le însușească. Oare nu cu astfel de povestiri rușinoase sunt pline, o bărbați cinstiți, cărțile voastre slăvite, pe care le respectați și din care, dacă scoatem elocvența și vorbirea cu tâlc, nu rămâne nimic ci trebuie să le aruncăm departe de noi, nu din altă pricină ci pentru că aceste minunate cărți ale celor mai mari înțelepți ai voștri vor fi atunci gunoi urât mirositor. Având în ele asemenea exemple din toate viciile, cum va putea cineva să aleagă viața cea curată și cuvioasă? Căci nimeni nu se așteaptă ca cineva să îl judece pentru viața lui petrecută în necinste, deoarece zeii lui cei mari sunt preamăriți de toți bărbații voștri înțelepți, deoarece ei fac același lucru.

Înțelepciunea voastră poate să dezvolte numai mândria cea nemăsurată în cei ce o urmează. Ea îi învață că slava deșartă, dată după merit oamenilor, este mai presus decât fericirea și îi determină prin toate mijloacele să atingă această desfătare. Să spună Hrisip și Epicur - și toți ceilalți bărbați slăviți ai voștri, care numai prin elocvență au preamărit sfintele virtuți - ceea ce reiese din aceste scrieri care conțin desfrâul în plinătatea lui. Pe unul dintre ei, deși urmașii scrierilor elocvente s-au străduit să îl facă cunoscut generațiilor viitoare, totuși grecii - o, blestemații și nebunii! - prin înțelepciunea lor vestită, l-au înfățișat generațiilor următoare ca pe un model de toată răutatea. Mai bine ar fi fost pentru ei dacă ar fi plecat din

această viață fără învățătură decât, învățând mult, să devină povățuitorii tuturor relelor pentru toți ascultătorii lor. Căci, prin scrierile lor, ei atrag neîncetat cu sine mulțime nenumărată de oameni în prăpastia pierzării.

Este bine, și chiar foarte bine, o bărbatilor, să vă împodobiți cu toată rațiunea și cunoașterea și sfânta înțelepciune. Trebuie însă, ca pe lângă acestea, să vă îmbogățiți și cu dreapta credință și să vă împodobiți cu bunele obiceiuri, făcând acest lucru nu de dragul plăcerii omenești și nici pentru dobândirea de slavă deșartă și de laude, așa cum gândesc unii oameni cu caracter rău și fără minte, robi ai pântecelui lor și ai slavei deșarte, ci de dragul slavei celei pururea fiitoare și a desfătării neîncetate cu nespusa bunătate dumnezeiască.

Desăvârșirea celui ce râvnește sfânta înțelepciune constă, într-adevăr, în a se uni cu țelul final al dorinței lui (cu Dumnezeu). Dar această unire nu trebuie să se facă prin cunoașterea poveștilor josnice, care nu sunt bune de nimic, nici prin înalta gândire academică, ci prin păzirea cu sârguință a poruncilor insuflate de Dumnezeu și prin cugetul smerit, nerăutăcios al sufletului, prin sfânta curăție, prin blândetea îndelung-răbdătoare și iubirea nefățarnică pentru toți oamenii. Prin toate aceste virtuți, omul, creat de mâna lui Dumnezeu după chipul Său, poate să ajungă iarăși în scurt timp la slava lui dintru început. Răsplata pentru acest lucru nu este omenească, trecătoare, ci este lauda nesfârșită din partea Celui de Sus, iar scopul este desfătarea cu însăși bunătatea lui Dumnezeu în sfintele locașuri ale dreptilor. Așadar, să nu ne lăsăm ademeniți, fără minte, de dulceața elocvenței grecești - ca să rămânem în întunericul relei credințe - ci să urâm din tot sufletul vicleșugul nerușinat, care se ascunde în ea. Să cercetăm adevărul evanghelic și nefățarnic și, cunoscându-L în el pe Unicul și Preabunul Dumnezeu, Cel fără de început și veșnic și Care domnește peste toate, să plecăm genunchii la pământ și să ne rugăm Lui, zicând: „Ai milă, Împărate, de robii Tăi!”.

VI

Cuvânt de acuzare împotriva rătăcirii agarenilor și împotriva lui Mahomed, câinelui ticălos, care a născocit-o

În măsura în care locuiește în mine buna credință și pe cât a lucrat harul Sfântului Duh, eu am dat în vileag și credința cea rea a iudeilor și rătăcirea grecilor și ereziile latinilor*. Dacă voi lăsa fără acuzare credința cea rea a agarenilor, urâți de Dumnezeu, și vicleșugul lor cel diavolesc, atunci nimeni nu mă va lăuda pentru aceasta ci, dimpotrivă, toți mă vor osândi pentru cumplita nepăsare și împuținarea râvnei dumnezeiești față de buna credință. De aceea, chemând harul nemăsurat al dumnezeiescului Mângâietor, al Sfântului Duh, voi începe cu ajutorul lui Dumnezeu să grăiesc în apărarea credinței celei neîntinate, iubite de Dumnezeu și mântuitoare.

Există multe semne diferite care dovedesc credința cea adevărată și mântuitoare în Dumnezeu, însă dintre ele doar trei sunt necesare, mai mult decât toate celelalte, pentru dovedirea bunei credințe celei neîntinate și mântuitoare. Ele sunt: primul Înșuși Dumnezeu, Creatorul și Stăpânul tuturor, a statornicit o credință; a doua: acela prin Care Dumnezeu, Creatorul și Stăpânul, a adus credința în viața oamenilor, este drept și preacuvios și binecredincios și plin de toată înțelepciunea și rațiunea; și a treia: legile credinței sunt corespunzătoare în toate cu dogmele și poruncile Proorocilor, Apostolilor, Părinților Sinoadelor ecumenice și Învățătorilor inspirați de Dumnezeu, care au existat din veac. Martorii cei mai vrednici de crezare ai acestor cuvinte sunt Avraam și Moise și toți Proorocii dumnezeiești care au trăit după ei în diferite vremuri, și Înșuși Hristos, Care i-a ales pe aceștia pentru virtuțile dobândite de ei și pentru evlavia lor și i-a umplut de toată înțelepciunea și rațiunea și i-a făcut legiuitorii vieții celei plăcute lui Dumnezeu, împlinind El Înșuși cele rânduite de ei, chiar dacă erau nedesăvârșite datorită neputinței oamenilor de atunci, și pecetluindu-le în chip dumnezeiesc și cu putere.

L-a ales pe Avraam, pe care l-a lăudat și l-a binecuvântat, pentru că el, cu rațiune cucernică și râvnă demnă de laudă, l-a acuzat pe tatăl său deoarece devenise învățător al relei credințe pentru ceilalți oameni și a zdrobit idolii făcuți de el, recunoscându-L singur pe unicul Dumnezeu și mărturisindu-L ca fiind Creatorul și Proniatorul cerului și al pământului și al tuturor celor ce sunt în ele, înțelegând din frumusețea creației că El este Artistul ei cel minunat. Pentru o asemenea evlavie, Domnul l-a răsplătit prin faptul că i S-a arătat El Înșuși sub înfățișarea a trei bărbați, a stat sub acoperișul cortului său și a primit ca un om ospățul lui, făcându-i cele mai mari făgăduințe: că îl va face tatăl multor popoare și că soția lui, Sarra, care era deja bătrână, îi va naște un fiu. Astfel, prin seminția lui se vor binecuvânta toate popoarele pământului și se va înmulți ca nisipul care este pe malul mării și ca stelele cerului. După ce i-a făcut aceste făgăduințe, Creatorul și Stăpânul tuturor i-a dat o lege nescrisă: Taina tăierii împrejur, spunându-i: *Să faci ce e bine plăcut înaintea Mea și să fii curat și neîntinat*. Toate acestea le-a primit cu credință fericitul bărbat și le-a păzit și le-a împlinit fără lipsă atât el, cât și urmașii lui, chiar până la Moise. Acestea sunt arătările și făgăduințele lui Dumnezeu, Creatorului și Stăpânului tuturor, date acelui bărbat cucernic și fericit, patriarhului Avraam, după cum reiese din Dumnezeiasca Scriptură.

Dar arătările față de Moise sunt mult mai mari și mai înfricoșătoare! Ele sunt, într-adevăr, înfricoșătoare și întrec orice cuvânt și orice gând. Dumnezeu Înșuși i S-a arătat lui sub

* Acest cuvânt este scris de Cuviosul Maxim după cuvântul: **Despre cele trei mari erezii latine.**

înfățișarea focului care lumina, însă nu ardea rugul, și l-a chemat pe nume pe acest bărbat dumnezeiesc și i s-a descoperit ca fiind Dumnezeu părinților lui: al lui Avraam, Isaac și Iacov, și l-a trimis în Egipt să îi scoată din robia cea îndelungată și din asuprire pe urmașii lui Avraam, adică pe poporul israelit. Acolo, El l-a proslăvit înaintea Faraonului și înaintea întregului Egipt prin multe minuni, iar apoi și la Marea Roșie, pe care a despărțit-o cu puterea Sa dumnezeiască și a uscat drumul, iar numerosul poporul israelit a trecut prin ea cu picioarele uscate. Însă nu vă voi plictisi cu povestiri despre ceea ce știți deja și nu voi enumera toate minunile mai presus de fire care s-au făcut acolo, ci voi încheia cu pogorârea lui Dumnezeu pe vârful muntelui Sinai pentru a vorbi față către față cu Moise. În Sinai, El i s-a arătat lui Moise atât cât a fost cu putință firii omenești să perceapă arătarea lui Dumnezeu. A vorbit cu el așa cum un prieten vorbește cu prietenul său și i-a dat Legea scrisă pe tăblițe de piatră de safir, scriind pe ele cu degetul Său dumnezeiesc cele zece porunci ca, trăind potrivit cu ele și călăuzindu-se după ele, oamenii să-I fie bineplăcuți lui Dumnezeu.

Despre faptul că acești fericiți bărbați au fost atât de minunați și că Însuși Creatorul și Stăpânul tuturor, după nemăsurata Sa iubire de oameni, a adus prin ei Legea Sa în viața oamenilor, s-a spus destul. Iar despre Mântuitorul nostru, despre Hristos Dumnezeu, Care a luminat toată creația cea văzută și nevăzută cu propovăduirea Evangheliei sau cu lumina cea neapasă a cunoașterii lui Dumnezeu și a evlaviei, este de prisos să vorbim. Despre aceasta spune Proorocul: *Slava Lui acoperă cerurile și tot pământul este plin de slava Lui! Izbucnire de lumină ca la răsărit de soare, raze vii din mâna Lui pornesc!* (Avac. 3, 3-4).

Începând de la învălmășeala de după potopul care a fost în timpul lui Noe, când oamenii s-au înmulțit pe tot pământul și neamul omenesc s-a întunecat din pricina răutății și a relei credințe și a slujirii la idoli, cine a putut, până la întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul, Care este mai presus de orice minte și cuvânt, să izbăvească pe deplin neamul nostru de rătăcire și să sădească iarăși în noi marea taină a evlaviei, numită de Prooroc strălucire și lumină? Este numită strălucire pentru că înainte ea a fost într-un singur popor și într-o singură țară, cea iudaică, și a luminat numai ținuturile iudeilor. Este însă numită lumină, deoarece s-a răspândit de acolo și a luminat pe deplin toate neamurile prin Fericiții Apostoli, precum se spune în Scriptură: *luminat-au fulgerele Tale lumea* (Ps. 76, 17). Această proorocie poate fi înțeleasă și altfel: strălucirea este Legea dată de Moise care nu este desăvârșită, după cuvântul dumnezeiescului Apostol, care spune: *Căci legea n-a desăvârșit nimic* (Evr. 7, 19), sau cum a explicat Însuși Dătătorul ambelor legi, spunând despre Legea lui Moise: *Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc* (Mt. 5, 17). Aceasta înseamnă: să o desăvârșească, deoarece nu este desăvârșită. Căci Legea lui Moise pedepsește doar păcatele făcute cu fapta, zicând: să nu săvârșești adulter, să nu ucizi, să nu furi și așa mai departe. Iar Legea Evangheliei Noului Testament, aduce face cunoscute rădăcinile păcatelor pomenite și le supune osândirii înfricoșătoare, zicând: *Eu însă vă spun vouă: Că oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea în inima lui* (Mt. 5, 28). Și iarăși: *Că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă; și cine va zice fratelui său: netrebnicule, vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice: nebunule, vrednic va fi de gheena focului* (Mt. 5, 22); la fel și despre celelalte. Căci începutul și pricina uciderii sunt furia nemăsurată și mânia, iar cauza desfrâului este privirea vicleană și poftitoare. Așadar, Legea cea veche, pentru că arată numai faptele păcătoase, se aseamănă cu strălucirea - căci strălucire se numește, de obicei, lumina dimineții în zori, care nu este a soarelui, iar lumina cea desăvârșită este Legea Evangheliei, deoarece ea îl face pe om desăvârșit în Dumnezeu și îl ridică la bunătatea cea dintâi a Preabunului Dumnezeu, Care l-a creat după chipul și asemănarea Sa.

După ce am spus cât a trebuit despre Mântuitorul Hristos și despre credința cea adevărată rânduită de El, să ne îndreptăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, către descoperirea relei credințe a ticălosului Mahomed. La începutul acestui cuvânt am spus că mai ales trei însușiri definesc cel mai mult participarea necesară la credința în Dumnezeu, cea mântuitoare și neîntinată: faptul că ea este rânduită de Însuși Dumnezeu, că Acela prin care Stăpânul tuturor a adus-o în viața

oamenilor este drept, cuvios, evlavios și plin de toată înțelepciunea și rațiunea insuflată de Dumnezeu și faptul că ea este întru toate împreună-glăsuitoare cu dogmele și învățăturile Proorocilor și Apostolilor insuflați de Dumnezeu. Lăsându-le acum pe prima și ultima dintre aceste însușiri, să o cercetăm mai întâi pe cea din mijlocul lor. Căci, atunci când această însușire va fi descoperită, va fi mai ușor să le dezvoltăm și pe celelalte.

Voi începe cu următorul lucru: acest lingușitor ticălos și premergător al necuratului Antihrist, dintru început nu a fost părtaș nici al evlaviei, nici al vreunei înțelepciuni și nu a avut nici un fel de pregătire științifică, iar acest lucru îl dovedește clar o povestire despre el, pe care eu am auzit-o de la niște bărbați vrednici de crezare care cunosc totul referitor la el. Ei mi-au povestit că el era angajatul unui ismaelitean bogat din Arabia, era vizitiul lui, și deseori mergea în Palestina și în Siria cu negustori ismaeliți și sirieni. Când stăpânul lui a murit, stăpâna lui, pentru că l-a îndrăgit, l-a făcut ibovnicul ei și moștenitorul tuturor averilor ei. Dobândind o mare bogăție și având vechime în neamul său arăbesc, el și-a dorit să întocmească o nouă lege și pe neamul arăbesc, cel înrudit cu el, care pe atunci slujea idolilor, să îl îndepărteze de idolatrie și să îl aducă la o credință bună. Când se gândea la aceasta, izvorul tuturor relelor, diavolul, care întotdeauna luptă și atacă binecinstitorul neam creștin, a adus la el o unealtă potrivită răutății și ticăloșiei lui, pe un oarecare iudeu cu numele Ilie, care fusese alungat de iudeii care locuiau în Ierusalim pentru o erezie de-a lui. Acesta, fiind primit cu bunăvoință de ticălosul Mahomed, l-a învățat pe arab o credință și o erezie iudaică: l-a învățat să cunoască un singur Dumnezeu într-o singură Persoană, nu în trei Persoane; de asemenea, l-a învățat să se taie împrejur, să nu mănânce carne de porc, să se curețe des cu apă de păcatele săvârșite în fiecare zi și multe altele păzite de iudei, iar femeii să își ia câte vrea și poate să întrețină fiecare. Toate acestea, pe care el mai înainte nu le știa deloc, l-a învățat iudeul.

Un alt învățător al relei credințe, i l-a înfățișat diavolul, tocmai pentru o mai mare amăgire a neamului omenesc, în persoana unui oarecare călugăr alungat din Constantinopol pentru erezia ariană și pentru alte hule ticăloase de-ale lui. Acesta, venind la Mahomed și înțelegând slăbiciunea minții lui și faptul că el nu este deloc priceput în lucrurile dumnezeiești, nu a hulit învățăturile ce i-au fost date mai înainte de iudeu și nu le-a respins, ci, dimpotrivă, l-a întărit în ele. Dar a mai adăugat la ele toată erezia ariană, învățându-l că Hristos cel cinstit de creștini nu trebuie numit Dumnezeu, ci numai om plin de toată sfințenia care întrece sfințenia tuturor Proorocilor din veac, dar să nu Îl mărturisească pe El ca Dumnezeu și nici ca Fiul al lui Dumnezeu ci ca robul lui Dumnezeu și făptura lui Dumnezeu, iar nu ca pe Creator. L-a învățat să citească și să respecte cartea cea dumnezeiască a Sfințelor Evanghelii ca fiind pogorâtă din cer, și alte câteva asemenea acesteia i le-a dat spre a le cerceta, lucru pentru care s-a și învrednicit din partea lui de mare cinste, mai mult decât iudeul. Fiind invidios pe el pentru acestea, iudeul și-a pus în gând să îi facă rău călugărului-arian și și-a dus la împlinire gândul în felul următor. Odată, ticălosul Mahomed a plecat să se plimbe pe câmp, avându-i împreună cu el și pe cei doi învățători. După ce au mers și s-au desfătat destul cu plimbarea, s-au așezat la masă. Aici, s-au săturat de mâncare și au băut vin, apoi s-au întins să se culce, iar în ambele părți ale ucenicului s-au așezat învățătorii lui. Mahomed și călugărul au adormit și au avut un somn adânc, însă iudeul nu a dormit. Ridicându-se de la locul lui și luând sabia lui Mahomed, i-a tăiat cu ea capul călugărului blestemat, iar el însuși s-a întins și s-a prefăcut că doarme. La scurt timp după aceea, Mahomed s-a trezit și, văzându-l cu capul tăiat pe călugărul care stătea culcat lângă el, s-a tulburat foarte mult, l-a trezit pe iudeu și a început să se certe cu el din pricina uciderii călugărului. Însă iudeul, împotrivindu-i-se cu înflăcărare și îndreptățindu-se, i-a spus lui Mahomed: „Să vedem a cui sabie este însângerată și după aceasta vom ști cine i-a tăiat capul”. Când amândoi și-au scos din teacă săbiile lor, sabia lui Mahomed era însângerată. Atunci iudeul i-a spus lui Mahomed: „Iată, sabia ta a alungat îndoiala și îmi este martoră că eu nu sunt vinovat de sângele acestui om”. Atunci, precum se povestește, Mahomed s-a rușinat puternic de fapta sa și a dat o lege pentru toți urmașii necredinței lui: să nu bea nicidecum vin, deoarece el este pricina omorului.

Însă acum să ne întoarcem la faptele meschine dinaintea ale călugărului ucis și la ceea ce a făcut el pentru întărirea noii amăgiri diavolești a ticălosului Mahomed. Spunând la început despre acestea, voi trece la relatarea despre celelalte necinstiri ale lui, pe cât mă va ajuta Iisus Hristos Cel ce vede adevărul și Care este Dumnezeu peste toți.

Soția acestui ticălos [a lui Mahomed] se mârșea puternic pentru că soțul ei suferea cumplit de fiecare dată când era lună nouă și, ca un lunatic, făcea spumă la gură, cădea la pământ și îndura chinuri cumplite din partea demonului viclean, și din această pricină vroia să se despartă de el. Ticălosul Mahomed i-a dezvăluit toate acestea călugărului și l-a rugat să îl ajute dacă poate. Acela i-a spus: „Să nu te întristezi deloc pentru aceasta: eu te voi izbăvi de acest necaz, numai să îmi îngădui să stau de vorbă cu soția ta”. Cu îngăduința lui Mahomed, călugărul a intrat la ea, a vorbit cu ea mult despre Prooroci și despre descoperirile pe care le-au avut ei de la Dumnezeu prin Îngeri și despre faptul că, uneori, Proorocilor lui Dumnezeu li se întâmplă ceva înfricoșător din partea Îngerilor trimiși lor de Dumnezeu și deseori, nefiind în stare să îndure vedenia lor înfricoșătoare, ei cad cu groază la pământ. „Ceva asemănător se întâmplă și cu soțul tău atunci când coboară din cer la el Arhanghelul Gavriil, descoperindu-i poruncile și sfaturile lui Dumnezeu. De aceea tu trebuie să te bucuri, doamnă, și să te lauzi că te-ai învrednicit să fii soția unui asemenea bărbat” – i-a spus călugărul. Cu asemenea vorbe vicleane, ispititorul acela, călugărul, a convins-o pe femeie și prin ea l-a proslăvit în scurt timp pe Mahomed ca pe un prooroc în mijlocul poporului arab - căci soția lui se lăuda fără sfială fiecărei femei, numindu-se pe sine: „soția proorocului lui Dumnezeu”.

Atunci când s-a răspândit această slavă în necinstitul neam al arabilor, care se ocupau cu creșterea vitelor și trăiau ca vitele, toți au început să îl cinstească ca pe un prooroc nou și ca pe un adevărat învățător. Folosindu-se de aceasta și fiind stăpânit de trufie deplină, acest om ticălos a început să le scrie oamenilor legi. Avându-l pe însuși diavolul, care locuia în el și care spunea prin el ceea ce ducea la veșnica pieire a celor ce ascultau, el le îngăduia orice plăcere și tot ceea ce putea desfăta laringele, pânțele și cele de sub pânțele, spunând că pentru aceasta am și fost noi creați la început de Făcătorul tuturor și că de aceea în raiul făurit pentru ei, după cuvântul acestui ticălos, Creatorul le-a pregătit trei râuri cu miere, vin și lapte și o mulțime de tinere minunate cu care ei se vor uni toată ziua și în ziua următoare vor fi din nou fecioare.

Dându-le asemenea făgăduințe pentru viața de după moarte și înșelând-i cu asemenea vorbe amăgitoare, ticălosul acesta a devenit pentru ei un călăuzitor drag spre veșnica lor pieire. Însă i-a amăgit definitiv și i-a convins să primească cu tot sufletul legile și făgăduințele introduse de el în felul următor (după cum mi-au spus în scrisoare cei ce știu bine acest lucru).

Gândindu-se prin ce mijloc ar putea să îi convingă pe adepții lui de legile lui cele urâte de Dumnezeu, iar pe el să îl proslăvească și să îl socotească egal cu ucenicii lui Hristos, care au primit Duhul Sfânt în chip de limbi de foc, necinstitorul acesta a născocit următorul vicleșug. A învățat un porumbel domestic să i se așeze pe umăr și să ia din urechea lui mâncarea pusă acolo dinainte. Acest lucru a avut loc în momentul în care a stat de vorbă cu barbarii. Prin acest mijloc, el i-a convins de faptul că, fiind învățat de Duhul Sfânt, le propovăduiește legile și învățăturile de folos. Prin acest vicleșug iscusit, el i-a înrobit și mai mult pe acei barbari asemănători cu vitele și i-a întărit în credința lui cea rea. Dar așa cum în fiecare popor sunt și câțiva oameni mai raționali și mai înțelepți, din rândul acestui popor unii ca aceștia s-au apropiat de ticălosul Mahomed și i-au spus: „Învățătorul nostru! Noi am auzit că Moise, care a fost trimis de Dumnezeu în Egipt să îi izbăvească pe urmașii lui Avraam de robia îndelungată a Faraonului, a făcut multe minuni în Egipt și la Marea Roșie și în pustiul Sinai; de asemenea și Proorocii lui Dumnezeu, care au fost după el, a făcut fiecare la vremea lui minuni. Însă mai mult decât toți, Însuși Hristos, Care este cinstit astăzi de către toți creștinii, ca Dumnezeu, a făcut minuni mai presus de fire. Tu însă ce minune faci, pe care noi, văzând-o, să putem crede că ești, într-adevăr, trimis de Însuși Cel de Sus să fii în viața aceasta îndrumătorul nostru către mântuire?”. Însă el le-a răspuns la aceasta cu obrăznicie și mândrie, zicând: „Moise și cei ce au fost după el, așa numiții Prooroci, precum și Însuși Hristos, au fost trimiși de Dumnezeu cu

minuni și diferite semne, iar eu sunt trimis cu sabia, și am porunca de a-i ucide pe cei care nu se supun cuvintelor mele”.

Din acest răspuns obraznic, la fel ca și din multe alte fapte ale lui, reiese că acest ticălos nu a fost trimis de Dumnezeu – căci Preabunul Dumnezeu nu ucide pe nimeni – ci de cel ce luptă și urăște neamul omenesc – de diavolul - spre veșnica pieire a ucenicilor lui. Diavolul, dintru început a fost ucigător de oameni și, ca un călău, se bucură de vărsarea sângelui omenesc, căci el este vrăjmașul neîmpăcat al neamului nostru, și se silește prin toate mijloacele, ticălosul, să îi ducă pe toți împreună cu el în focul gheenei. Dar Cel de Sus este iubitor de oameni, darnic, milostiv, drept și *nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu*, și pe nimeni nu obligă și nu poruncește nimănui săucidă, ci, cu blândețe și iubire de oameni, îi cheamă pe toți la El, zicând: *Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi* (Mt. 11, 28). Și iarăși: *Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie* (Mt. 16, 24). De aceea, când fiii lui Zevedeu s-au lăudat că îi vor arde cu foc pogorât din cer pe cei care nu L-au primit în localitatea lor pe Domnul, El i-a oprit, zicând: *Nu știți, oare, fiii cărui duh sunteți? Căci Fiul Omului n-a venit ca să piardă sufletele, ci ca să le mântuiască* (Mt. 9, 55) și *să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți* (Mt. 20, 28).

Așadar, în ceea ce privește reaua credință, obrăznicia și nebunia acestui om și faptul că el nu a fost cătuși de puțin cucernic sau părtaș al înțelepciunii și că niciodată nu s-a învrednicit de nici o arătare dumnezeiască, așa cum s-au învrednicit Proorocii lui Dumnezeu, am spus destul pentru cei raționali și înțelepți în Dumnezeu. Căci ce trebuință am să dovedesc prin învinuiri prea multe celor raționali, că întunericul nu este lumină, ci întuneric, și minciuna nu este adevăr, ci minciună? Acum, însă, trebuie să arăt că legile nedrepte și dogmele acestui om ticălos nu numai că nu sunt deloc potrivite cu legile și poruncile Proorocilor și Apostolilor din trecut, dar sunt născocite de el spre deplina osândire și răstălmăcire a poruncilor și dogmelor dumnezeiești ale Evangheliei. Deși în multe locuri cărțile lui blestamate, numite „Coran”, preamăresc în cuvinte dumnezeiasca și Sfânta Evanghelie a Mântuitorului Hristos, numind-o dreaptă și cinstită, totuși în realitate nu este deloc așa, pentru că acest ticălos a introdus pretutindeni legi potrivnice ei. Faptul că el nu o respinge verbal ci o preaslăvește, nu trebuie să vă mire. Diavolul care s-a sălășluit în el, fiind viclean și știind că altfel oamenii nu vor primi legea lui nedreaptă, deoarece lumina Evangheliei lumina din belșug tot pământul, a lăudat Sfânta Evanghelie numind-o dreaptă, când el însuși era cel mai nedrept și mai strâmb și străin de tot adevărul și dreptatea.

Cineva poate să i se adreseze la un moment dat și să-i spună: „Dacă tu socotești dumnezeiasca și cinstita Evanghelie a lui Hristos ca fiind pogorâtă din cer și o numești dreaptă și adevărată, atunci de ce i te împotrivești când ea mărturisește atât de limpede despre dumnezeirea lui Hristos, zicând: *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu* (Ioan 1, 1-2). Auzi tu, oare, că Acela Care a fost întru început la Dumnezeu este Cuvântul, este Dumnezeu la fel ca și Dumnezeu-Tatăl, Care L-a născut? Însă tu, o rău credinciosule, de ce respingi dumnezeirea Lui și Îl numești numai om sfânt, puțin mai sus decât ceilalți Prooroci? Cuvântul este nu numai Dumnezeu, ci și Creatorul tuturor.

Ascultă cu înțelepciune ceea ce spune despre El, puțin mai departe, dumnezeiasca Evanghelie: *Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut* (Ioan 1, 3). Dacă prin El au venit la ființă toate cele văzute și nevăzute, atunci cum Îl socotești și Îl numești om creat, spune-mi? - tu cel care ești mai întunecat și mai nebun decât animalele necuvântătoare. Poate, oare, un om să creeze cerul și pământul și tot ce este în ele: mările, lacurile, puterile vânturilor și, mai înainte de toate, mii și mii de Îngeri și Puteri cerești? Dacă, într-adevăr, crezi că dumnezeiasca Evanghelie este pogorâtă din cer și că ea este dreaptă și cinstită, așa cum spui în multe locuri și așa cum credem și noi, atunci încetează să rostești hule împotriva lui Hristos, numindu-L și socotindu-L simplu om pe Cel ce există dintru început la Dumnezeu, pe Dumnezeu-Cuvântul, și mărturisește-L Dumnezeu desăvârșit, la fel ca și

Dumnezeu-Tatăl Care L-a născut. Să Îl mărturisești, de asemenea, și om desăvârșit, Care s-a întrupat în vremurile din urmă din Duhul Sfânt și Pururea Fecioara Maria, ieșind din seminția lui David, iar nu din cea a lui Mariam, sora lui Moise, așa cum sporovăiești tu, blestematul, în marea ta prostie și obrăznicie. De la Moise și sora lui, Mariam, au trecut 1480 ani până la nașterea cu trup a lui Iisus Hristos, care este Dumnezeu peste toți și Care S-a născut cu trup în vremea cezarului Augustus și S-a botezat în al cincisprezecelea an al domniei cezarului Tiberiu, așa cum relatează dumnezeiasca Evanghelie după Luca.

Iar Evanghelia după Ioan spune limpede așa: *Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi* (Ioan 1, 14). Auzi tu, oare, nerușinatule, cum Cuvântul lui Dumnezeu, Care până atunci a fost fără trup, *S-a făcut trup* mai târziu, ceea ce înseamnă că a devenit om desăvârșit în toate, afară de păcat. *Și S-a sălășluit între noi*, ceea ce înseamnă că a locuit și a trăit împreună cu noi, oamenii, ca un om desăvârșit, primind mâncare și băutură și stând de vorbă cu ceilalți. *Și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr.* Când am văzut slava Lui? Atunci când, cu puterea Sa dumnezeiască, El a izgonit demonii din cei ce erau stăpâniți de ei, când i-a curățat pe leproși cu un singur cuvânt, când le-a dat orbilor vedere, schiopilor puțința de a merge, când i-a vindecat pe slăbănogi, i-a făcut sănătoși pe cei uscați, i-a înviat pe cei morți ca și cum i-ar fi sculat din somn, când pe muntele Taborului le-a arătat ucenicilor Săi frumusețea slavei dumnezeiești și a primit de sus mărturie de la Tatăl, Care a glăsuț: *Acesta este Fiul Meu Cel iubit, în Care am binevoit; pe Acesta ascultați-l* (Mt. 17, 5).

Făcătorul tuturor și Dumnezeu Îl numește de sus Fiul Său Cel iubit și dă această mărturie despre El, iar tu Îl numești numai om și robul lui Dumnezeu? Și dacă Fiul Cel Unul Născut al lui Dumnezeu este rob, precum hulești tu, rău credinciosule, iar nu Fiul Cel iubit și Dumnezeu de o ființă cu Dumnezeu-Tatăl Care L-a născut, atunci înseamnă că izvorul adevărului și al dreptății, Făcătorul tuturor și Domnul a mințit, după părerea ta, numindu-L Fiul Său Cel iubit. Și a făcut aceasta nu o dată sau de două ori, ci în multe locuri ale Scripturii insuflate de Dumnezeu în Vechiul și Noul Testament! Iată care este credința ta cea rea, credință diavolească, turbare și mândrie drăcească în cuvinte, blestematul!

Ascultă, însă, următorul lucru: *Plin de har și de adevăr. Pentru că legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos* (Ioan 1, 14; 17). Dacă prin Iisus Hristos *harul și adevărul au venit*, așa cum spune dumnezeiasca Evanghelie, atunci cum îndrăznești tu, o ticălosule, să răstălmăcești învățăturile harului și adevărului dumnezeiesc și poruncile date de Dumnezeu, prin înțelepciunea și poruncile tale, date de tine nenumăraților părtași ai hulelor tale, alese de tine în Coranul tău sub insuflare diavolească? Dar se poate ca în marea ta nerușinare și nebunie să îndrăznești să îi clevești pe creștini, spunând că ei înșiși au scris acestea despre Hristos în Evanghelie?

Este cu puțință ca noi să fi stâlcit și acele cărți ale Proorocilor, pe care le au și evreii, care Îl propovăduiesc limpede pe Hristos ca Dumnezeu, ca Fiul al lui Dumnezeu și Creator al tuturor? Primul care mărturisește aceasta este Moise: *La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul.* Înțelegi tu, oare, că el Îl numește Dumnezeu pe Cuvântul lui Dumnezeu, prin Care Tatăl a întărit cerurile, după cuvintele dumnezeiescului David, care spune: *Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit* (Ps. 32, 6)? Iar Ieremia (Baruh) și poruncitorul Isaia, Îl propovăduiesc nu pe ghicite, ci limpede, ca Dumnezeu și om desăvârșit. Ieremia (Baruh) spune așa: *Acesta este Dumnezeul nostru, și nimeni altul nu este asemenea Lui. Aflat-a toată calea științei și a dat-o lui Iacob, sluga Sa, și lui Israel, cel iubit de Dânsul. După aceasta pe pământ S-a arătat și cu oamenii împreună a locuit* (Baruh 3, 36-38). Înțelegi tu, oare, nebunule, că pe Cel pe Care L-a mărturisit el ca Dumnezeu, Acela, după cuvintele lui, S-a arătat pe pământ și cu oamenii împreună a locuit, ceea ce înseamnă că El, în iubirea Lui de oameni, S-a făcut om?

Îl auzi tu, o nerușinatule, pe Isaia, care spune mai clar despre El: *Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel* (Isaia 7, 14); apoi spune puțin mai jos despre același Emanuel Care S-a născut din Fecioară: *Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiul s-a dat nouă, a Cărui stăpânire e pe umărul Lui și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic*

minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie (Isaia 9, 5)? Auzi tu, oare, că el Îl propovăduiește pe Fiul-Prunc, Cel nou născut și dat nouă, ca fiind Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii și Părinte al veacului ce va să fie? Iar că Hristos este Dumnezeu și om desăvârșit, despre aceasta ascultă-l cu atenție pe fericitul Prooroc și Împărat David care spune despre Hristos așa: *Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă; Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului* (Ps. 117, 27; 26), adică în numele Tatălui Care L-a și trimis pentru răscumpărarea neamului omenesc. Îl recunoaște și Îl numește Dumnezeu și Domn pentru că Lui, ca unui om, I-a fost dată de Tatăl puterea în cer și pe pământ, așa cum El Însuși le-a spus ucenicilor Săi după învierea din morți, zicând: *Datu-Mi-s-a toată puterea, în cer și pe pământ* (Mt. 28, 18).

Această putere a Lui a proorocit-o cu mult timp înainte și David Proorocul în Psalmul al doilea, spunând limpede din partea lui Dumnezeu-Tatăl, Care I-a vorbit Cuvântului și Fiului Său Celui de o ființă cu El, astfel: *Domnul a zis către Mine: Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut! Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta și stăpânirea Ta, marginile pământului. Le vei paște pe ele cu toiag de fier; ca pe vasul olarului le vei zdrobi!* (Ps. 2, 7-9), adică pe aceia care tăgăduiesc dumnezeirea Lui și nu se supun adevărului dumnezeieștii propovăduiri a Evangheliei.

O, dacă El te-ar fi zdrobit și pe tine, ticălosule și hulitorule, imediat după nașterea ta! Mai bine ți-ar fi fost ție dacă nu te-ai fi născut deloc în lume sau, născându-te, să fi fost imediat zdrobit cu acest toiag cu care paște animalele cele însuflețite și îi duce la apa odihnei pe cei care se supun dreptății și adevărului propovăduirii evanghelice, iar pe cei care nu se supun lor, îi zdrobește veșnic și îi închide în chinurile nesfârșite, cărora tu, ticălosule, te-ai făcut deja mare moștenitor împreună cu toți cei care primesc credința ta cea rea.

Pentru dovedirea dumnezeirii Mântuitorului Hristos și a puterii și stăpânirii Lui dumnezeiești asupra tuturor, s-a spus destul până aici. Acum mă voi îndrepta către celelalte defăimări ale ticălosului Mahomed și, cu ajutorul lui Dumnezeu, îl voi da în vileag, dovedind că el, într-adevăr, este un amăgitor și un lup îmbrăcat în piele de oaie și premergătorul și propovăduitorul luptătorului lui Dumnezeu ce va să vină – al lui Antihrist.

Spune-mi tu, cel mai ticălos decât toți ticăloșii: dacă lauzi Sfânta carte a Evangheliei, atunci de ce nu poruncești credincioșilor tăi să se Boteze în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, așa cum a poruncit Iisus Hristos, Dumnezeul tuturor, Care spune în Evanghelia după Matei ucenicilor Săi: *Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă* (Mt. 28, 19-20). De asemenea, și în Evanghelia după Marcu spune: *cine are credință și se va boteza, se va mântui. Însă tu, în marea ta nerușinare, spui: „Și eu le poruncesc cu asprime ucenicilor mei să se spele de câteva ori pe zi cu apă curată”*.

Împotriva poruncii tale urâte de Dumnezeu eu spun, mai întâi, următorul lucru: cine ești tu, ticălosule, sau cine te consideri, de îndrăznești să răstălmăcești această a doua rânduială a neîntinatei credințe evanghelice și a curățirii tainice? Oare tu ești mai mare decât Ioan Botezătorul care a fost trimis de Însuși Dumnezeu să propovăduiască poporului iudeu botezul pocăinței spre iertarea păcatelor și care le-a spus celor botezați: *Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decât mine; Lui nu sunt vrednic să-I duc încălțăminte; Acesta vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc* (Mt. 3, 11). Tu, însă, de cine ești trimis? E limpede că de însuși diavolul, pentru a răstălmăci propovăduirea evanghelică. De ce? Deoarece el urăște această propovăduire pentru că ea distruge uneltirile lui împotriva binecinstitorilor creștini și face complet neputincioasă puterea lui cu care vatămă oamenii. Pentru aceasta ai fost tu trimis de el! Tu speli numai cu apă fără putere de câteva ori pe zi vasul pe dinafară, iar interiorul lui este plin de toată necurăția și fărădelegea, așa cum spune Dumnezeul tuturor și Mântuitorul Iisus Hristos despre fariseii și cărturarii asemănători ție.

Și Ioan a botezat, însă numai cu apă, iar Hristos cu Duhul Sfânt și cu foc, dar nu cu acest foc material pe care îl avem noi, ci cu focul iubirii dumnezeiești care curăță sufletele și inimile

credincioșilor de toată murdăria cea păcătoasă a trupului și a duhului și le dă puterea de a-L vedea pe Dumnezeu. Dacă botezul lui Ioan, care a fost mai mare decât toți Proorocii și trimis de Însuși Cel de Sus, a fost săvârșit numai cu apă și nu le-a adus celor botezați nici iertarea păcatelor, nici pe Duhul Sfânt, așa cum reiese din cuvintele spuse de Însuși Hristos ucenicilor Săi: *Că Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duhul Sfânt, nu mult după aceste zile* (Fapte 1, 5), atunci cum gândești tu, ticălosule, că numai cu apă fără putere te cureți pe tine și pe ucenicii tăi de necurăția inimilor voastre, fără să fii trimis de Dumnezeu și fără să botezi în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh? Cum vă curățiți de necurăția voastră dacă nu credeți cu tot sufletul că Iisus Hristos, Cel răstignit de bunăvoie, este Fiul și Cuvântul Tatălui fără de început și a venit în lume să îi mântuiască pe cei păcătoși?

Însuși Fiul Cel Unul Născut și Cuvântul lui Dumnezeu lămurește clar acest lucru în Evanghelia după Ioan, zicând: *Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică* (Ioan 3, 16). Și puțin mai jos spune: *Cel ce crede în El nu este judecat, iar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu* (Ioan 3, 18). Același lucru spune despre El și Botezătorul Ioan în aceeași Evanghelică: *Cel ce crede în Fiul are viață veșnică, iar cel ce nu ascultă de Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el* (Ioan 3, 36). Datorită acestui cuvânt nemincinos, o, tu, cel care ești mai mare decât toți ceilalți eretici dinaintea ta, va fi peste tine mânia lui Dumnezeu, deoarece tu nu numai că respingi dumnezeirea Celui Unuia Născut, dar răstălmăcești toată propovăduirea evanghelică în chip nedrept și lupti prin toate mijloacele împotriva credinței creștine și te asmuți asupra ei. Ce nedreptate, ce fapte nerușinate și ce fărădelegi nu sunt în scrierile și povestirile tale cele urâte de Dumnezeu? Dar, ca să nu strecor în mintea binecinstitorilor tina cea nesecată a necurăției tale rele dacă enumăr toate defăimările tale, voi propune două sau trei dintre ele și, după ce le voi da în vileag, voi încheia cuvântul.

Dacă dumnezeiasca Evanghelică este socotită de tine dreaptă și cinstită și pogorâtă din cer, atunci de ce tu, rău credinciosule, dai legi potrivnice ei? Ea le spune saducheilor: *Vă rătăciți neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu. Căci la înviere, nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca Îngerii lui Dumnezeu în cer* (Mt. 22, 29-30). Tu însă, ticălosule, dai legi potrivnice, făgăduindu-le adeptilor tăi o mulțime de tinere minunate, pregătite de Dumnezeu după înviere și petrecerea continuă în desfrâul cel dezgustător și dobitocesc, iar aceasta chiar înaintea lui Dumnezeu. O, ce defăimare! Într-adevăr, „mormânt deschis” este laringele tău, ticălosule, cel ce varsă toate ticăloșiile, necurăția dobitocească, murdăria de neîndurat și hulele diavolești împotriva lui Dumnezeu prin care, batjocorindu-L, spui, ticălosule, că Dumnezeu se desfată cu faptele lor rușinoase. Într-adevăr, diavolul cel rău și luptător cu Dumnezeu, duhul cel necurat, sălășluindu-se în ticălosul tău suflet, călăuzește limba ta vătămătoare să spună și să scrie asemenea hule spre amăgirea și veșnica pieire a acelor care se supun credinței tale celei rele.

Dacă dumnezeiasca Evanghelică este dreaptă și cinstită, așa cum spui tu însuși și cum credem și noi și mărturisim, atunci de ce le poruncești credincioșilor tăi să nu se dea în lături de la nici un fel de jurământ pentru amăgirea creștinilor, învățându-i împotriva poruncii Evangheliei care spune să nu ne jurăm nicidecum, nici pe cer, nici pe pământ, nici pe orice altceva? Pentru ce ai poruncit tu acest lucru, ticălosule, ucenicilor tăi? Este evident că pentru nimic altceva decât numai pentru ca să nimicești definitiv puterea împăraților, domnitorilor și cnejilor creștini, care s-a răspândit pe tot pământul.

Numeroase și felurite sunt viclenia și turbarea ta sau, mai bine zis, a diavolului celui ticălos care s-a sălășluit în tine, împotriva noastră, a binecinstitorilor creștini. Dacă cineva ar vrea să dezvăluie în întregime și să divulge toate acestea, atunci ar fi obligat să alcătuiască o carte uriașă. De aceea, pentru că nu vreau să îmi pângăresc mintea mea cu murdăria nesuferită a făgăduințelor și poveștilor tale dobitocești, voi lăsa acest lucru în seama altuia care are darul cuvântului și este mai priceput decât mine. Această făgăduință a ta o laud și, în același timp, o

învinuiesc. Tu poruncești credincioșilor tăi, zicând: „Dacă cineva dintre voi va fi vreodată silit de creștini să se lepede de mine și este supus pentru aceasta chinurilor, atunci nu vă dați în lături de la această tăgăduire chiar dacă i s-ar întâmpla cuiva de mai multe ori. Eu nu voi învinui deloc acest lucru, căci eu sunt darnic și milostiv, nu ca Hristos Care este nemilostiv și îl alungă definitiv de la Sine pe acela care s-a lepădat o dată de El”. Împotriva acestei porunci a ta eu îți voi răspunde astfel: dacă tu te socotești pe tine drept și prieten al lui Dumnezeu și legiuitor trimis de El către oameni, atunci de ce te contrazici pe tine însuși și le îngădui ucenicilor tăi să se lepede de tine dacă sunt supuși diferitelor chinuri? Mai sus ai spus că ești trimis de Dumnezeu să îi ucizi cu sabia și cu arma fără cruțare pe toți cei care te resping pe tine și cuvintele tale. Totuși, pentru această făgăduință, meriți a fi lăudat căci ești vrednic și cu totul vrednic nu numai ca ei să se lepede de tine, ci și să fii de toți blestemat, scuipat și defăimat, ca un rău credincios și luptător împotriva lui Dumnezeu și premergător al lui Antihrist, cel ce va să vină, și prooroc mincinos (cum se spune în Scriptură). Căci scrierile, poruncile și născocirile tale, sunt pline de toată defăimarea, necurăția și fărâdelegea.

Cum îndrăznești tu, unealta însuflețită și locașul diavolului, să te socotești mai milostiv decât Însuși Hristos, Care este Dumnezeu asupra tuturor, și să minți în aceasta, ca și în multe altele, împotriva Mântuitorului Hristos? Căci Hristos nu îl alungă pe acela care numai s-a lepădat de El, ci pe acela care, după lepădare, nu se pocăiește, ci trăiește în defăimare, nedorind să se îndrepte. Ca dovadă a acestui lucru slujește cel mai mare ucenic al Lui, Sfântul Apostol Petru, care s-a lepădat de trei ori de El în timpul judecării Lui, dar s-a pocăit și a plâns cu amar pentru aceasta, pentru care Hristos nu numai că l-a primit, dar l-a și învrednicit de cinste mai mare decât cea dinainte, întărind de trei ori pentru el întâietatea asupra celorlalți ucenici și făcându-l păstor adevărat.

Tu nu ești decât un mincinos și un amăgitor, un luptător împotriva lui Dumnezeu, trimis de Satana însuși pentru răstălmăcirea dumnezeieștii Evanghelii a lui Hristos spre pieirea multor popoare care te urmează. La acestea te dă în vileag Însuși Hristos, ticălosule, în dumnezeiasca Lui Evanghelie, zicând: *Cine nu este cu Mine este împotriva Mea și cine nu adună cu Mine risipește* (Mt. 12, 30). Dacă tu ai fi fost cu Hristos, așa cum au fost dumnezeieștii Prooroci trimiși de El și Sfinții Lui Ucenici și Apostoli, iar apoi Părinții și Învățătorii noștri apostolici de pe tot pământul care, precum stelele strălucitoare, au luminat Biserica lui Dumnezeu și a Mântuitorului nostru Hristos, atunci nu te-ai fi ridicat nicidecum împotriva lui Hristos, ci ai fi fost în toate de acord cu El și cu Ucenicii Lui și astfel ai fi adunat împreună cu El și nu ai fi risipit, ticălosule, cele adunate de El.

Se poate însă să spui, în marea ta necredință, că și tu ai adunat atâtea popoare și aduni neîncetat pentru a urma credința ta cea rea. Într-adevăr, și tu aduni – și noi recunoaștem acest lucru – însă nu cu Hristos și nu așa ca Hristos, ci contrar Lui. El, prin neîntinata cunoaștere a lui Dumnezeu, adună pe calea cea îngustă și dureroasă, care duce la viața veșnică, grâul cel curat, adică sufletele sfinte care Îl văd pe Dumnezeu, în jitițele Lui cerești, adică pentru viața cea veșnică și Împărăția cea neclintită. Tu însă, o ticălosule, prin legea ta dobitocească primită de la diavol, aduni pe calea cea largă ce duce la pieirea veșnică, nu grâul curat, ca Hristos, ci pleava și neghina care, precum spun cuvintele Evangheliei, vor arde în focul cel veșnic împreună cu tine și cu tatăl tău, diavolul, începătorul și culegătorul și învățătorul cel tainic al defăimărilor tale. Dacă tu ai aduna împreună cu Hristos, atunci nicidecum nu ai respinge, ticălosule, Botezul lui Hristos, care se săvârșește în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh și curăță toată murdăria păcatului, iar pe cei botezați, care au primit botezul cu credință dreaptă și dorință sinceră, îi face asemenea lui Dumnezeu.

Dacă tu ai aduna împreună cu Hristos, atunci nu ai respinge deloc Taina Sfintei Treimi care întrece orice minte și cuvânt, ci ai mărturisi împreună cu noi pe Tatăl Cel fără de început și pururea fiitor, pe Fiul Cel de o ființă cu Tatăl și împreună fără de început și pe Duhul Sfânt Cel de o ființă cu Ei și împreună fără de început, Dumnezeu Unul în ființă și întreit în Persoane, Persoane distincte și nedespărțite, unite și necontopite. Dacă tu ai fi cu Hristos și ai

aduna împreună cu El, atunci i-ai învăța pe ucenicii tăi să știe că după înviere nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci vor petrece ca Îngerii lui Dumnezeu în ceruri, așa cum învață dumnezeiasca lui Hristos Evanghelie (Mt. 22, 30) și nu le-ai făgădui după moarte și după învierea din morți tinere minunate și râuri de vin, lapte și miere și raiul cel pângărit și lepădat din pricina desfătărilor nesățioase și dobitocești ale tale și ale ucenicilor tăi, ci le-ai spune și tu împreună cu Hristos și cu preaînțeleptul Pavel: *Căci împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt* (Rom. 14, 17).

Dacă tu ai sta lângă Hristos și ai aduna împreună cu El, atunci le-ai porunci ucenicilor tăi, zicând: dacă vrea cineva să meargă după Hristos, adică să intre în Împărăția cea cerească, acela să se lepede de sine, adică de poftele trupului și sufletului său, și să își ia crucea sa, prin care se înțelege omorârea de bunăvoie a simțurilor, și să Îi urmeze Lui, adică să își petreacă viața după Sfintele Lui porunci. Tu însă poruncind și dând legi potrivnice acestui lucru, dovedești clar că ești trimis de luptătorul lui Dumnezeu, de Satana însuși, ca un înainte-mergător al lui Antihrist, spre pieirea multor popoare care duc o viață dobitocească.

Ar trebui ca eu, cunoscând din toate scrierile insuflăte de Dumnezeu înșelăciunea diavolească și credința ta cea rea, să închei aici cuvântul referitor la adevăr și să nu mă mai ostenesc să dovedesc în zadar cu vorbe multe și de prisos că întunericul nu este lumină, ci întuneric, și că bălegarul nu este pâine, ci gunoi greu mirositor, căci astfel sunt, ticălosule, legile și făgăduințele și poveștile tale. Cu adevărat dobitocească a fost obiceiul tău și plin de toată răutatea și viclenia diavolească! Dar pentru că tu, în marea ta nebunie diavolească și slavă deșartă, ai îndrăznit să spui despre tine că te-ai urcat la cer și că ai văzut acolo numele tău cel urât de Dumnezeu întipărit pe partea din dreapta a tronului dumnezeiesc și că L-ai văzut pe Însuși Dumnezeu, pe Care nimeni niciodată nu L-a văzut, așa cum a mărturisit Fiul lui Dumnezeu Cel Unul Născut, Care spune în Evanghelia după Ioan: *Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut* (Ioan 1, 18), mi se pare necesar să continui cuvântul despre adevărul Evangheliei și să te dau în vileag cu privire la acest lucru și la multe altele, căci minți și te trufești și te lauzi asemenea diavolului. Însă te dă în vileag nu un simplu înțelept al acestei lumi, ci Însuși Hristos, Înțelepciunea lui Dumnezeu-Tatăl, Care a creat și ocrotește tot ceea ce există.

În Evanghelia după Ioan, El vorbește astfel către Nicodim, unul dintre conducătorii iudeilor, care a venit la El în timpul nopții: *Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu* (Ioan 3, 3). Și iarăși: *Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu* (Ioan 3, 5). Și la acestea adaugă, zicând: *Și nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer* (Ioan 3, 13). Acestea sunt cuvintele vrednice de cinstire ale Dumnezeului tuturor și Mântuitorului Iisus Hristos, spuse lui Nicodim. Tu însă, rău credinciosule, socotind toate acestea ca pe nimic, spui despre tine că te-ai urcat la cer deși nu te-ai născut de sus, nu te-ai botezat cu apă și Duh Sfânt în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh și nu Îl mărturisești pe Hristos Dumnezeu adevărat și Creator al tuturor.

Cine te crezi tu, cel ce ești mai ticălos decât toți ereticii urâți de Dumnezeu din trecut? Stăpânul tuturor și Dumnezeu spune: *nimeni nu s-a suit în cer*, iar tu, răstălmăcind acest cuvânt dumnezeiesc, spui despre tine că ai urcat la cer. Oare tu ești mai mare decât Avraam și Isaac și Iacov, decât Moise și Aaron, Ilie și Elisei și ceilalți Prooroci insuflați de Dumnezeu, care au fost după ei, dintre care nimeni nu s-a suit la cer, după cuvântul dumnezeiesc al Dumnezeului tuturor și Mântuitorului Hristos? Pentru care virtute de-a ta sau pentru care bună-credință, pentru care dreptate și adevăr și râvnă față de Evanghelie, te-ai învrednicit tu de un asemenea urcuș din partea lui Dumnezeu? O, ce hulă cumplită și ce defăimare! Aceia s-au născut după făgăduința lui Dumnezeu și se socotesc fii ai seminției binecuvântate a lui Avraam, Isaac și Iacov, și au dus o viață curată, după sfintele porunci ale lui Dumnezeu, și nu se laudă că au urcat la cer, însă tu, care te-ai născut din Ismael, fiul roabei Agar, cel alungat, după porunca lui Dumnezeu, de la moștenirea lui Avraam și socotit urmaș al lui Esau cel urât de Dumnezeu,

care răstălmăcești și respingi învățătura dată de Dumnezeu și poruncile lui Iisus Hristos, Care S-a născut cu trup din seminția binecuvântată a acelora, te-ai urcat, oare, la cer și L-ai văzut tu pe Însuși Dumnezeu, pe Care nimeni niciodată nu L-a văzut și nici nu poate să Îl vadă, așa cum spune Apostolul, și ai văzut numele tău, cel urât de Dumnezeu, întipărit pe partea dreaptă a tronului Stăpânului!?

Într-adevăr, tu ești ucenicul și urmașul tatălui tău, al diavolului, care s-a lăudat cândva, zicând: *Ridica-mă-voi în ceruri și mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi așeza jilful meu! Sui-mă-voi deasupra norilor și asemenea cu Cel Preaînalt voi fi* (Isaia 14, 13; 14).

În templul Lui, care este în Ierusalim, Dumnezeu le-a interzis cu asprime, prin Legea lui Moise, moabiteanului și amonitului să intre. Oare ție, ticălosule, care provii din neamul lor, ți-a îngăduit El să urci la cer? Dar ce au în comun lumina cu întunericul sau ce legătură există între Hristos și Veliar? Hristos este Lumina cea tainică, ce luminează pe tot omul care vine în lume, așa cum Însuși spune despre Sine: *Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții* (Ioan 8, 12); și iarăși: *Cât aveți lumina, credeți în Lumină, ca să fiți fii ai Luminii* (Ioan 12, 36). Cel ce crede în Hristos și se botează în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, așa cum a poruncit Hristos, și Îl urmează, adică trăiește după poruncile Lui mântuitoare, acela are lumina vieții, care este adevărata rațiune a cunoașterii lui Dumnezeu, și nu merge în întunericul înșelăciunii tale diavolești și al necredinței tale, ticălosule. Hristos este Lumina Care a venit în lume și Care este numită în Sfânta Scriptură: Soarele Dreptății, Ce a luminat tot pământul cu razele purea strălucitoare ale vederii lui Dumnezeu și ale Legii Evangheliei.

Tu însă, rău credinciosule, ești întunericul și lupul cer rău, pierzător de suflete, diavol în trup și amăgitor, care ai venit în lume să îi amăgești în tot chipul pe oamenii ce trăiesc dobitocește, prin faptul că le îngădui orice fărădelege și orice nedreptate. Despre Hristos Mântuitorul și despre dumnezeirea Lui, despre vederea lui Dumnezeu, adevărata evlavie și Împărăția cea veșnică, și despre faptul că El avea să vină în această lume și să Se întrupeze de la Duhul Sfânt și din Preacurata Fecioară, și să îndrume pe calea vederii lui Dumnezeu și a evlaviei și a dreptății firea omenească cea sărmană și căzută, despre acestea vorbesc și arată nu numai scrierile Proorocilor insuflate de Dumnezeu, dar și mulți dintre înțelepții elini au prezis, fiind învățați de Dumnezeu, și au așezat în scrierile lor – unii mai nedeslușit, alții clar și deschis – despre aceasta.

Dintre ei, primul este Orfeu – poet înțelept grec din antichitate, care spune despre Hristos că El trebuie să Se nască din Fecioara (Maria). Iar proorociile înțelepte ale prezicătoarei Sibila, despre arătarea Mântuitorului Hristos, despre chinurile Lui mântuitoare, despre învierea Lui din morți și a tuturor morților dintru început, pe care inimă împietrită și pe care suflet necredincios nu vor fi în stare să le înmoaie și să le convingă să Îl mărturisească pe Iisus Hristos, Cel răstignit în timpul lui Ponțiu Pilat, ca fiind unicul, adevăratul și atotputernicul Dumnezeu? Cum a putut ea să rostească asemenea proorocii despre Hristos? Este evident că a fost luminată de Dumnezeu pentru ca taina întrupării lui Hristos să aibă dovadă nu numai din scrierile insuflate de Dumnezeu ale evreilor, ci și din partea elinilor înstrăinați de Dumnezeu.

Dar despre tine, ticălosule, care scriere insuflată de Dumnezeu a pomenit vreodată ca despre un prooroc bun trimis de către Dumnezeu? Ca despre un prooroc bun – nici una, dar ca despre o fiară sălbatică, un porc și un mistreț care smulg și mănâncă mlădița aleasă a Domnului, pe care a sădit-o dreapta Celui de Sus, despre acestea toate scrierile insuflate de Dumnezeu pomenesc și arată turbarea ta potrivnică lui Dumnezeu, cu care tu te înfurii împotriva adevărului Evangheliei, silindu-te să îl stârpești definitiv de pe fața pământului.

Tu, într-adevăr, ești acea fiară pomenită în Evanghelie, care *vine, fură și ucide*. Prin vorbele tale amăgitoare și făgăduințele pentru calea cea largă, tu furi sufletele oamenilor și, prinzându-le în credința ta rea, în chip tainic le aduci jertfă tatălui tău celui potrivnic lui Dumnezeu, diavolului, și le pierzi veșnic, ducându-le cu tine în fundul cel mai întunecat al iadului. Tu, într-adevăr, ești acel porc sălbatic și acel *mistreț din pădure*, adică din desișul

nenumeratelor tale erezii, care *strică și paște* (Ps. 79, 14), mai bine zis, smulge și mănâncă mlădița cea aleasă, pe care a sădit-o dreapta Celui de Sus (Ps. 79, 16). Tu ești acel *lup* tainic (Ioan 10, 12) care răpește din binecinstitoarea turmă oile cuvântătoare ale Mântuitorului Hristos și le risipește – vai! – din pricina nepăsării păstorilor lor (Ioan 10, 13). Tu, fără îndoială, ești acea fiară care se ridică de la pământ, adică din viața cea dobitocească, și are două coarne și stă de vorbă cu prima fiară, adică cu Antihrist, lucrând împreună cu el la amăgirea multor popoare neîntărite în credință și pregătindu-le căi strâmbe, care duc la veșnica pieire.

Cele două coarne îți atribuie descoperirea dumnezeiască, dovedind prin aceasta în chip luminos purtarea ta fățarnică și plină de răutate, căci tu ai împrumutat unele obiceiuri și reguli din ambele Testamente ale lui Dumnezeu. Căci, urmându-i pe iudei, tu recunoști în Dumnezeu o singură Persoană, nu trei, cum învață dumnezeiasca Evanghelie a lui Hristos și toți teologii inspirați de Dumnezeu din trecut, și le poruncești credincioșilor tăi să se taie împrejur, să nu mănânce carne de porc și să se curețe prin spălări dese și le rânduiești multe alte obiceiuri iudaice deșarte și nefolositoare.

Aceste fapte viclene ale tale sunt în legătură cu iudeii; cu privire la creștini, arăți faptul că nu te-ai îndepărtat pe deplin de Hristos, așa cum au făcut iudeii, ci Îl mărturisești pe jumătate, numindu-L Proorocul cel Sfânt al lui Dumnezeu, care este cu mult mai presus decât toți Prorocii, însă nu Dumnezeu și nici Fiul lui Dumnezeu, ci Îl socotești și Îl numești robul lui Dumnezeu. Dumnezeiasca Evanghelie o lauzi puternic, o preamărești și o mărturisești ca pe o carte sfântă, pogorâtă din ceruri, care conține în ea dogmele dumnezeiești, dar încalci toate poruncile, ticălosule, și te străduiești din toate puterile să le dobori.

Însă răutatea nu va învinge pe deplin virtuțile, și reaua credință nu va birui rațiunea cea neîntinată a lui Dumnezeu. Căci Însuși Dumnezeu Iisus Hristos a spus în dumnezeiasca Evanghelie: *Cine va cădea pe piatra aceasta se va sfărâma, iar pe cine va cădea îl va strivi* (Mt. 21, 44). Este vorba despre piatra aceea pe care a văzut-o dumnezeiescul Prooroc Daniel prăvălindu-se în chip tainic din munte, fără mână bărbătească, și zdrobind trupul cel alcătuit din diferite părți, arătat în vis lui Nabucodonosor, împăratului Babilonului, iar piatra s-a prefăcut într-un munte și a acoperit tot pământul. Această piatră tainică te va zdrobi și pe tine când vei cădea definitiv pe ea și te va da adâncurilor uitării pe tine și pe toți prigonitorii și tiranii asemănători ție, care s-au mâniat împotriva ei. Căci nemincinos, înfricoșător și atotputernic este Dumnezeu și Tatăl Fiului Celui Unuia Născut și Cuvântului Său, Iisus Hristos, Care este Dumnezeu asupra tuturor, în Care și pentru Care a făcut aceste făgăduințe, zicând prin gura Proorocului și împăratului David: *Dat-am ajutor celui puternic, înălțat-am pe cel ales din poporul Meu. Aflat-am pe David, robul Meu; cu untdelemnul cel sfânt al Meu l-am uns pe el; pentru că mâna Mea îl va ajuta și brațul Meu îl va întări* (Ps. 88, 19-20-21 și mai departe).

De aceea, ca cineva să nu creadă că acestea sunt zise despre David, fiul lui Iesei, adaugă, zicând: *Nici un vrăjmaș nu va izbuti împotriva lui și fiul fărădelegii nu-i va mai face rău.* Împotriva lui David a avut putere vrăjmașul, adică diavolul, care este numit și fiul fărădelegii, atrăgându-l în păcatul adulterului și uciderii lui Urie. Asupra Dumnezeu-omului însă, și Cuvântului, nu a avut putere nicicum, deși L-a ispitit de trei ori când El a postit în pustiu, dar, fiind de trei ori umilit de El, a plecat de la El rușinat.

Mai departe se spune: *Și voi tăia pe vrăjmașii săi de la fața lui și pe cei ce-l urăsc pe el îi voi înfrânge. Și adevărul Meu și mila Mea cu el vor fi și în numele Meu se va înălța puterea lui. Și voi pune peste mare mâna lui și peste râuri dreapta lui; Acesta Mă va chema: Tatăl meu ești Tu, Dumnezeul Meu și sprijinitorul mântuirii Mele. Și îl voi face pe el întâi-născut, mai înalt decât împărații pământului.* Toate acestea arată ocrotirea dumnezeiască, puterea, slava și Împărăția Dumnezeu-omului și Cuvântului, după firea sa cea omenească, căci El este Dumnezeul și Împăratul tuturor celor ce sunt pe pământ, Domnul atotputernic și Atotțiitorul.

Iar faptul că Testamentul Evanghelic, pe care El l-a dat Sfinților Săi ucenici, și prin ei tuturor celor ce cred în El, va fi nestrămutat până la sfârșit și nu se va schimba, la fel ca cel

vechi, și că seminția Lui, adică neamul creștinesc, va dăinui în veci, auzi în ceea ce spune mai departe Dumnezeu Tatăl: *În veac îi voi păstra mila Mea și legământul Meu credincios îi va fi*, adică neclintit și nestrămutat, *și voi pune în veacul veacului seminția lui*, adică pe cei ce cred în El, *și scaunul lui*, adică Împărăția Lui, *ca zilele cerului*, adică fără de sfârșit, după cum spune puțin mai jos: *O dată M-am jurat pe sfințenia Mea: Oare, voi minți pe David? Seminția lui în veac va rămâne și scaunul lui ca soarele înaintea Mea și ca luna întocmită în veac*. Apoi adaugă, zicând: *și martor credincios în cer*, ceea ce înseamnă: „Eu Însumi, Creatorul tuturor, sunt martor Hristosului Meu, că toate acestea vor fi așa cum Eu am jurat pe Sfințenia Mea, că nu îl mint pe David, adică pe Hristos, Care se trage după firea omenească din seminția lui David, fiul lui Iesei”.

Dacă Fericitul Prooroc și Împărat David a scris așa despre Hristos, ca fiind zise din partea lui Dumnezeu Tatăl Înșuși, și s-a împlinit astfel, tu, ticălosule, care răstălmăcești toată Evanghelia lui Hristos și tăgăduiești dumnezeirea Lui și puterile Domnului, încalcând toate poruncile Lui cele sfinte și neprimind dogmele despre Sfânta Treime, ridicându-te împotriva Evangheliei lui Hristos și prigonind prin toate mijloacele neamul creștinesc, străduindu-te să îl nimicești definitiv, nu ești tu, oare, înainte-mergătorul și proorocul mincinos al lui Antihrist, chiar dacă în prezent încă nu îți este dat să săvârșești minuni și semne mincinoase, așa cum scrie despre acela, și nu ai adus tu chipul primei fiare, adică al lui Antihrist, și nu îi oblige tu, oare, pe cei înșelați să se închine la chipul șarpelui?

Deși nu pui încă pecete pe fruntea și mâna lor dreaptă, astfel încât cei ce nu au această pecete să nu poată vinde, nici cumpăra - căci nu a început încă vremea acestei înșelăciuni și nu a apărut încă fiul pierzării - totuși, la vremea lor, toate acestea vor fi împlinite, prin judecățile negrăite ale lui Dumnezeu, de către urmașul tău și lucrătorul ticăloșiei tale. Dacă, așa cum s-a spus mai sus, Creatorul tuturor a făgăduit cu jurământ că seminția Hristosului Lui, adică neamul creștinesc, va dăinui în vecii vecilor și scaunul Lui va fi ca soarele înaintea lui Dumnezeu-Tatăl, atunci înseamnă că seminția ta cea rău credincioasă, fiind potrivnică lui Hristos, va fi nimicită pe veci, așa cum spune Sfânta Scriptură: *Că păcătoșii vor pieri, iar vrăjmașii Domnului, îndată ce s-au mărit și s-au înălțat, s-au stins, ca fumul au pierit* (Ps. 36, 20). Dar să auzi și pricina fericirii veșnice a binecinstitorilor: *Că cei ce-L binecuvântează pe El*, adică pe Hristos, *vor moșteni pământul* (Ps. 36, 22), adică Ierusalimul de Sus, prin care vor merge picioarele celor blânzi; *iar cei ce-L blestemă pe El*, adică pe Hristos, *de tot vor pieri*, precum se spune puțin mai jos: *Iar cei fără de lege vor fi izgoniți și seminția necredincioșilor va fi stârpită. Iar dreptii vor moșteni pământul și vor locui în veacul veacului pe el*. Și iarăși spune puțin mai jos: *Păzește nerăutatea și caută dreptatea, că urmași are omul făcător de pace. Iar cei fără de lege vor pieri deodată și urmașii necredincioșilor vor fi stârpiți. Iar mântuirea dreptilor de la Domnul* (Ps. 36, 28; 29; 37; 38).

Iar ție, rău credinciosule, care nu păzești și nu vezi nici nerăutatea, nici dreptatea, ci, dimpotrivă, ai adus în viața aceasta toată răutatea, fărădelegea, desfrâul și răstălmăcirea bunei credințe, și te veselești cu ostașii tăi împotriva binecinstitorilor, bucurându-te de înrobirea și vărsarea sângelui lor, ție nu îți va rămâne nici o rămășiță pământească, adică nu vei avea după moarte nici o părtășie cu dreptii, ca unul care nu L-a binecuvântat împreună cu ei pe Împăratul și Mântuitorul lor, pe Iisus Hristos. Unirea ta va fi cu cei ce L-au blestemat, cu iudeii potrivnici lui Dumnezeu, și moștenirea ta va fi împreună cu tatăl tău, diavolul, în gheena focului nestins, pentru că ești ucenicul lui și grabnic hulitor împotriva lui Hristos. Avându-l pe înșuși diavolul, care locuiește în ticălosul tău suflet și în inima ta, ajutor, și respingând prin toate mijloacele dumnezeirea pururea fiitoare a lui Hristos și domnia Lui, nu te-ai oprit să Îi aduci și această hulă: tu spui că, atunci când El S-a înălțat la cer, Dumnezeu L-a întrebat: „E adevărat că Tu pe pământ Te-ai numit pe Tine Înșuși Dumnezeu?” și că la aceasta El a răspuns: „Nu, Doamne! Oamenii au născocit împotriva Mea acest neadevăr”. O, ce răutate neasemuită și ce viclenie ai tu, fiu al diavolului!

Ajungând până în acest loc, eu am fost cuprins de o mare nedumerire și m-am întrebât: voi putea să dau în vileag, așa cum se cuvine, reaua ta credință și nebunia ta? Totuși, chemându-L în ajutor pe Mântuitorul Hristos, de dragul Căruia am depus tot acest efort, după măsura puterilor mele nu mă voi da în lături de la această divulgare, ci voi dovedi că tu și în aceasta minți și rostești hulă împotriva dumnezeirii Celui Unuia Născut, ca și împotriva tuturor Sfinților Prooroci și Apostoli ai lui Dumnezeu și împotriva Arhanghelului Gavriil, trimis de Dumnezeu către Fecioara Maria, care se trăgea din seminția lui David. Dar ce vorbesc eu despre Arhanghel și Prooroci? Tu chiar și împotriva Celui de Sus, Care știe toate faptele dinainte, ai ascuțit limba ta cea ticăloasă.

Dacă tu lauzi dumnezeiasca Evanghelie într-o adevăr, iar nu în chip fățarnic, după viclenia diavolească, atunci Evanghelia spune clar: *Iar în a șasea lună a fost trimis Îngerul Gavriil de la Dumnezeu, într-o cetate din Galileea, al cărei nume era Nazaret, către o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David; iar numele fecioarei era Maria. Și intrând Îngerul la ea, a zis: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei* (Luca 1, 26-28). Dacă Dumnezeu l-a trimis pe Gavriil să binevestească Sfintei Fecioare venirea Domnului sau să o anunțe că Dumnezeu a binevoit să Se sălășluiască în ea, căci numai Dumnezeu este Domnul, Creatorul și Stăpânul tuturor după dumnezeire, atunci cum spui tu, ticălosule, că Dumnezeu L-a întrebât pe Hristos când El S-a înălțat la cer dacă este adevărat că El pe pământ S-a numit pe Sine Însuși Dumnezeu? Oare Dumnezeu a trimis un om sau un Înger din cer în pântecele fecioarei?

Dacă Arhanghelul ar fi știut că în ea (spre întrupare) va fi trimis de Dumnezeu un om sau un Înger, atunci nu L-ar fi numit Domn și nu ar fi spus: *pentru aceea și Sfântul care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema*; de asemenea nu L-ar fi numit Împărat Veșnic, zicând: *Și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfârșit*. Așadar, Domnul L-a trimis în Fecioară pe Fiul Său Cel Unul Născut și Cuvântul, Care este Domn și Stăpân al tuturor, după cum spune și El Însuși despre Sine prin Proorocul Isaia: *Și acum, Domnul Dumnezeu Mă trimite cu Duhul Său!* (Isaia 48, 16). Sfânta Scriptură nu numai pe Dumnezeu Tatăl Îl numește Domn, ci și pe Fiul Cel Unul Născut al lui Dumnezeu. Ascultă cu atenție ce spune despre Amândoi Fericitul Prooroc și Împărat David: *Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale* (Ps. 109, 1). Iată doi Domni – Tatăl și Fiul. Și iarăși: *Din pântece mai înainte de luceafăr Te-am născut* (Ps. 109, 3). Dumnezeu Tatăl Îl spune aceasta Fiului Celui Unuia Născut și Cuvântului Său.

Oare un om naște Dumnezeu? Ca un Dumnezeu și Domn, Tatăl Îl naște din pântece, adică din ființa Sa dumnezeiască, pe Dumnezeu și Domnul, asemănător Lui în toate. Ce mai spune după aceea? *Juratu-S-a Domnul și nu-I va părea rău*. Pentru ce S-a jurat? *Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec* (Ps. 109, 4). Și iarăși spune în alt loc același Împărat și Prooroc: *Domnul din cer a privit*, adică Fiul lui Dumnezeu Tatăl. Pentru ce a privit? Ca să audă suspinul celor înlănțuiți, să îi învieze pe fiii omorâți și să vestească în Sion numele Domnului și lauda lui în Ierusalim. Iată, Domnul Care privește din cer pe pământ este Fiul. De asemenea, Domn este și Acela al Cărui nume El a venit să îl vestească în Sion.

Dacă Dumnezeu Tatăl, ca Domn, numit astfel de toți Proorocii dumnezeiești, L-a trimis în lume pe Domnul, adică pe Fiul Său Cel Unul Născut, ca toți să Îl cinstească pe Fiul așa cum îl cinstesc pe Tatăl și cum spune despre Sine Cel Unul Născut: *Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis* (Ioan 17, 3) – atunci cum spui tu că Dumnezeu L-a întrebât cu supărare pe Hristos dacă este adevărat că El S-a numit pe Sine Însuși Dumnezeu înaintea oamenilor și că Hristos i-a răspuns cu frică: „Nu, Stăpâne, nu Eu am îndrăznit să spun aceasta, ci oamenii au mințit despre Mine”? Chiar de ar fi și așa, cum hulești tu, ticălosule? Chiar dacă Ucenicii Lui, care au scris Sfânta Evanghelie, au mințit despre El, este cu puțință ca și dumnezeieștii Prooroci, trimiși de Însuși Cel de Sus cu mulți ani înainte de întruparea Lui mai presus de fire, care, sub insuflarea

Sfântului Duh, Îl numesc Dumnezeu, să fi mințit și ei? O, ce hulă urâtă de Dumnezeu, ce defăimare din partea ta, ticălosule!

Dacă și aceștia au mințit, atunci înseamnă, după marea ta nebunie, că Însuși Cel de Sus a mințit când le-a descoperit taina cea ascunsă din veac, care întrece orice minte și orice cuvânt, a Întrupării Fiului Celui Unuia Născut și Cuvântului Său. Căci de unde au putut ei, oameni muritori, să știe dinainte această taină mare și înfricoșătoare care nu era cunoscută nici de Sfinții Îngeri, dacă nu le-ar fi descoperit-o Însuși Dumnezeu?

Dacă Dumnezeu le-a descoperit-o, atunci cum spui tu că El nu o știa? Căci faptul de a întreba cu supărare despre ceea ce el însuși a mărturisit mai înainte prin Proorocii săi, este tipic unui necunoscător. Este evident că un asemenea nebun este tocmai acela care te-a învățat să rostești aceste hule împotriva lui Dumnezeu și a Sfinților Lui Prooroci și Apostoli. Și acela nu este altul decât tatăl tău, diavolul. El nu a înțeles niciodată corect - și nici nu poate înțelege! - nici o faptă bună a lui Dumnezeu și nici o taină, căci și-a pierdut mințile și inima atunci când s-a ridicat împotriva Stăpânului și Creatorului său. De aceea, văzându-L întrupat, petrecând patruzeci de zile și patruzeci de nopți în post, și neînțelegând Taina Întrupării Sale celei mai presus de fire și fiind în nedumerire, s-a apropiat de El cu viclenie, zicând: *De ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini* (Mt. 4, 3).

Înțelege dar, nebunule și nesimțitorule mai ceva decât pietrele, ticălosule Mahomed: tatăl și învățătorul tău, diavolul, chiar și împotriva voinței lui mărturisește că El este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul întrupat. Căci el, fără îndoială, a auzit cum, la Iordan, Tatăl a mărturisit de sus despre El, ca despre Fiul lui Dumnezeu, zicând: *Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru Care am binevoit*. Iar tu, ticălosule, respingi dumnezeirea Lui și îi învinuiești pe toți Proorocii lui Dumnezeu din veac și pe ucenicii și Apostolii Lui și chiar pe Cel de Sus și pe Fiul Său Cel Unul Născut. Și dacă se admite, după necredința și hula ta, că ei toți mint, atunci cum poate fi Evanghelia dumnezeiască, cinstită și dreaptă și pogorâtă din cer, precum mărturisești tu în repetate rânduri și precum credem și noi?

Dacă nu îi crezi pe Proorocii și pe Evangheliștii care mărturisesc că El este Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, de dragul Căruia cu bunăvoință și-au plecat capetele lor sub sabia mulțime nenumărată de Mucenici, atunci să îl crezi pe tatăl tău, diavolul, care Îl numește pe El Fiu al lui Dumnezeu și Dumnezeu. Căci el știa că numai Dumnezeu poate să săvârșească această mare minune, adică să prefacă firea tare a pietrei în pâine moale. Iar dacă nu îi dai ascultare nici tatălui tău, diavolului, atunci ce altceva se poate spune și crede despre tine decât faptul că ești mai ticălos și decât diavolii înșiși și mai nebun și mai rău decât animalele neraționale?

După ce te-am înfățișat așa cum ești în realitate, a venit timpul ca să rostesc despre tine cunoscuta cugetare dumnezeiască a Fericitului Prooroc și Împărat David: *Zis-a cel nebun în inima sa: Nu este Dumnezeu!* (Ps. 13, 1) De aceea, ești vrednic să te numești ateu, potrivit cu dumnezeiescul cuvânt al Evangheliei, care spune: *Cel ce Mă urăște pe Mine urăște și pe Tatăl Meu* (Ioan 15, 23). Deși pari că Îl mărturisești pe Unicul Dumnezeu, totuși nu faci așa cum le-a descoperit El despre Sine prin Cel Unul Născut și prin Duhul Sfânt – dintru început – Proorocilor și apoi Sfinților lui Hristos ucenici și Apostoli, ci propovăduiești și dai legi potrivnice lor, ticălosule, străduindu-te prin toate mijloacele să răstălmăcești Taina Evangheliei despre Sfânta Treime, respingând toate dogmele, toată propovăduirea și toată Legea apostolească a Noului Testament. Însă nicidecum nu le vei birui definitiv. Chiar dacă în prezent, pentru păcatele noastre, prin îngăduința lui Dumnezeu și judecățile Lui cele nepătrunse, tu, după cât se pare, ai putere și năvălești asupra binecinstitorilor, tu, ticălosule și necredinciosule, totuși, vei fi zdrobit cândva, iar numele tău va pieri cu zarvă, așa cum au pierit cei mai cruzi prigonitori dinaintea ta: iudeii, romanii și grecii.

Gura nemincinoasă a Atotțiitorului Dumnezeu, a lui Iisus Hristos, i-a spus ucenicului Său, Petru: *Și Eu îți zic ție, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui* (Mt. 16, 18). El i-a numit porțile iadului pe împărații potrivnici lui

Dumnezeu și pe tiranii și prigonitorii cruzi ca fiarele, care se vor ridica din când în când împotriva credinței creștine pe tot pământul, dintre care unul ești tu, ticălosule, cel ce îi prigonești și îi înșeli în chip puternic și viclean pe cei credincioși, cum nu a mai făcut nici unul dintre prigonitorii dinaintea ta: pe unii - prin chinuri și mucenicie, pe alții – prin făgăduințele multor daruri și ranguri înalte, iar pe alții – prin fățarnicie, sub pretextul bunei credințe și al dreptății. Dar, mai mult decât toate, îi înșeli prin faptul că le îngădui supușilor tăi să meargă pe calea cea largă ce duce la veșnica pieire, așa cum spune cugetarea dumnezeiască a înfricoșătorului și nemitarnicului Judecător, a Mântuitorului Hristos, Care este peste toți Dumnezeu. Lui I se cuvin slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

VII

Al doilea cuvânt, tot către cei binecredincioși, împotriva câinelui Mahomed; tot aici și cuvânt despre sfârșitul acestui veac

Atât cât m-a ajutat harul lui Dumnezeu care mă învață de sus să lupt cu acest necredincios hulitor al lui Hristos și diavol văzut, adică împotriva ticălosului Mahomed, eu am luptat. Acum, însă, mă voi îndrepta cu cuvântul către cei binecinstitori, nu ca un învățător care este mai presus de ei sau ca unul ce este pus peste ei de sus, ci ca cel mai mic și mai neputincios frate al lor și împreună cu ei păzitor al dogmelor neîntinatei credințe creștine date de Dumnezeu. Și le voi aminti lor și, în parte, și mie însumi, ceea ce ne poate întări și menține în credința în Hristos, adevăratul Dumnezeu și Mântuitorul nostru, în nădejdea și dragostea Lui, și ceea ce ne poate păzi nevătămați de neorânduiri care ne lovesc în aceste vremuri și, ca să spun așa, de întunericul cel cumplit și lipsit de lumină. Astăzi, mai mult ca oricând, se cuvine ca eu să spun împreună cu Fericitul Prooroc și Împărat David: *Tu, Doamne, ne vei păzi și ne vei feri de neamul acesta în veac* (Ps. 11, 8). De ce? Pentru că *nelegiuții mișună pretutindeni* (Ps. 11, 9).

Oriunde îți așintești privirea pe pământ, pretutindeni vezi că întunericul relei credințe a ismaelitenilor potrivnici creștinismului se înmulțește și îi întunecă pe toți. Începând din vremea lui Heracle, regele grec, el a continuat până în vremurile acestea și cu siguranță va continua și în vremurile următoare, precum am aflat din dumnezeiasca Scriptură, până la arătarea lui Antihrist, luptătorul de Dumnezeu, care nu este foarte departe, ci se află oarecum la ușă, precum ne învață Scriptura, care spune clar că în veacul al optulea va fi orânduirea tuturor, adică va înceta puterea grecească, va începe chinul adus de Antihrist, potrivnicul lui Dumnezeu, și va avea loc a doua venire înfricoșătoare a Mântuitorului Hristos pe pământ*.

Iar faptul că această orânduire a tuturor credincioșilor este aproape, reiese atât din multele lămuriri și dovezi clare ale Scripturii cât, mai ales, din ceea ce scrie Fericitul Apostol Pavel în a doua Epistolă către Tesaloniceni, arătând ce semne vor fi înainte de a doua venire a Domnului: *Să nu vă amăgească nimeni, cu nici un chip; căci ziua Domnului nu va sosi până ce mai întâi nu va veni lepădarea de credință și nu se va da pe față omul nelegiuirii, fiul pierzării. Potrivnicul, care se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu, sau se cinstește cu închinare, așa încât să se așeze el în templul lui Dumnezeu, dându-se pe sine drept Dumnezeu* (2 Tes. 2, 3-4).

Lepădarea de credință, adică prăbușirea popoarelor din neîntinată și dreaptă credință creștină în diferitele erezii urâte de Dumnezeu și în necredința agarenilor potrivnică lui Hristos, poate fi așteptată, văzută sau auzită, vreodată mai mult decât astăzi? Unde sunt astăzi cei care strălucesc prin buna credință și cinstire dumnezeiască? Unde sunt frumusețea și slava credincioșilor: în Ierusalim, în Alexandria, în Egipt, în Libia și în Antiohia? Unde este cea înflăcărare și cea râvnă dumnezeiască a Părinților noștri purtători de Dumnezeu și întocmai cu Îngerii, care străluceau prin post în Tebaida de Sus și în diferite țări și munți? Unde sunt înălțimea de neatins a bunei credințe și lauda tuturor popoarelor apusene? Unde este Sfânta și Apostoleasca Biserică a vechii Rome? Astăzi toate acestea, precum vedem, fie se află în stăpânirea agarenilor necredincioși, fie sunt pustiite de ei, altele au devenit nepotrivite și cu

* După gândirea Sfântului Dimitrie Rostov, prin veacul al optulea trebuie să înțelegem opt mii de ani, la jumătatea cărora trebuie să așteptăm a doua venire a lui Hristos, căci se spune: *la miezul nopții va veni Mirele*. Dumnezeu, poate, însă, după cuvintele aceluiași Sfânt, să prelungească venirea Sa și după miezul nopții [n. tr.].

totul nefolositoare din pricina diferitelor erezii urâte de Dumnezeu, a căror căpetenie este chiar acea veche Romă care a fost înainte cea mai strălucitoare și mai vestită în buna credință și în toată înțelepciunea și viețuirea vrednică de cinstire, iar după ea și toată Italia.

Mergi cu privirea cea tainică, suflete, în India, în Etiopia și în toate colțurile lumii. Pretutindenii vei găsi urâtenia și ticăloșia tuturor ereziilor. În unele locuri vei vedea și reaua credință a agarenilor, care a ademenit popoarele de acolo și le-a atras la sine. Pe cine? Pe acele popoare credincioase din Răsărit, în care s-a aprins de la început, prin dumnezeieștii Apostoli, lumina bunei credințe, care a ajuns și până la noi, europenii. Oare nu pe toate acestea întunericul agarean fie le-a atras la sine, fie le-a făcut netrebnice, le-a strămtorat și le-a pervertit sufletește și le pervertește neîncetat prin diferite feluri? Oare pot să spun mai mult decât toate schimbările și întâmplările însemnate care au avut loc înainte pe pământ? Unde sunt înălțimea și slava neasemuită a împăraților creștini care s-au aflat la putere, slăviți prin toată înțelepciunea, virtutea, legile cele bune și credința cea ortodoxă, care au domnit în slăvita cetate a marelui Constantinopol? Unde este acea lumină catolicească a bunei credințe care, asemeni soarelui, a luminat tot pământul prin arhierii cei întocmai cu Îngerii? Nu au fost, oare, toate acestea înrobite și supuse acum mulți ani de ismaeliteni?

Și nu există pentru noi nici o izbăvire de nicăieri, ci, dimpotrivă, tot ce ne privește pe noi merge spre mai rău, iar tăria lor devine tot mai puternică și mai mărită. Să înțelegem așadar cât de rele au devenit lucrurile pentru noi, sărmanii greci, cum am pierdut noi toate acele bunătăți. Unde sunt astăzi acele minuni ale Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, care întrec orice minte și cuvânt, care s-au săvârșit în această cetate, izbăvind-o, mai presus de orice nădejde, de atacurile dese ale barbarilor? De ce s-au stins acum toate acestea? De ce nu se mai ridică astăzi Ocrotitoarea cetății și Stăpâna ei în apărarea și izbăvirea ei? Este evident că din pricina fărădelegilor neîndreptate pe care au îndrăznit să le facă înainte, în această cetate, strămoșii noștri.

Oare nu așa spune dumnezeiescul Psalm despre iudeii care trăiau în necinste asemenea nouă: *Într-adevăr pe drumuri viclene i-ai pus pe ei și i-ai doborât când se înălțau. Cât de iute i-ai pustiit pe ei! S-au stins, au pierit din pricina nelegiurii lor. Ca visul celui ce se deșteaptă, Doamne, în cetatea Ta chipul lor de nimic l-ai făcut* (Ps. 72, 18-20)? Însă, încetând să plâng neazurile noastre, mă voi întoarce la cele înfățișate înainte și vom înțelege din alte cugetări dumnezeiești că orânduirea tuturor, adică sfârșitul acestui veac, nu este departe, ci aproape, și că ticălosul Mahomed este chiar proorocul cel mincinos pomenit în dumnezeiasca Apocalipsă și premergătorul lui Antihrist - potrivnicul lui Dumnezeu. Să ne îndreptăm atenția asupra următorului lucru:

Domnul nostru Iisus Hristos, precum se spune în Sfânta Evanghelie, când i-a învățat pe ucenicii Lui și i-a întărit în credința și iubirea Lui, iar prin ei pe toți credincioșii și a fost întrebat de ei: *Spune nouă când vor fi acestea și care este semnul venirii Tale și al sfârșitului veacului?*, El, după ce le-a proorocit nenorocirile și neorânduielele care vor lovi omenirea înainte de venirea Lui înfricoșătoare și de sfârșitul acestui veac, a adăugat, zicând: *Atunci mulți se vor sminti și se vor vinde unii pe alții; și se vor urî unii pe alții. Și mulți prooroci mincinoși se vor scula și vor amăgi pe mulți* (Mt. 24, 10-11). Prin acestea Stăpânul i-a arătat pe începătorii diferitelor erezii care au apărut în Biserica Lui și care au fost: Simon vrăjitorul, Marchion, Manent, Origen, Arie, Macedonie, Nestorie, Serghie și ticăloșii iconoclaști; toți aceștia au pricinuit, prin diferite mijloace, neazuri și suferințe Bisericii Sobornicești a lui Hristos și au atras o mulțime nenumărată de ortodocși la ereziile lor. Apoi a adăugat, zicând: *Și se va propovădui această Evanghelie a împărăției în toată lumea spre mărturie la toate neamurile; și atunci va veni sfârșitul* (Mt. 24, 14). Pentru ce se va propovădui spre mărturie? Pentru ca cei ce aud și cred să se mântuiască, iar cei ce nu cred să fie osândiți la dreapta judecată, neavând nici o îndreptățire pentru necredința lor.

Iar Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu s-a propovăduit demult în toată lumea și martorul credincios al acestui lucru este Apostolul Pavel, care spune despre ceilalți Apostoli -

spre osândirea iudeilor celor necredincioși: *Dar întreb: Oare n-au auzit? Dimpotrivă: În tot pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor* (Rom. 10, 18), adică ale Apostolilor lui Hristos.

Apoi, după ce le-a proorocit cele despre întunecarea soarelui și a lunii, căderea stelelor și clătinarea puterilor cerești, le-a făcut cunoscut momentul sfârșitului veacului și cel al venirii Sale printr-o pildă, zicând: *Învățați de la smochin pilda: Când mlădița lui se face fragedă și odrășlește frunze, cunoașteți că vara este aproape. Asemenea și voi, când veți vedea toate acestea, să știți că este aproape, la uși* (Mt. 24, 32-33).

Vorbind despre smochin, Stăpânul, după cum mi se pare mie, nu se referă la acest pom roditor; căci ramurile acestui pom sunt moi, fac roade și odrășlesc frunze în tot timpul anului. Ci, prin smochin, El numește în chip tainic Biserica Lui cea Sfântă, Sobornicească și Apostolească, care s-a răspândit pe tot pământul. Prin mlădița cea roditoare numește cuvântul de învățătură sau propovăduirea Evangheliei, prin care binecredincioșii creștini de pretutindeni se luminează și învață de la împuterniciții Bisericii lui Hristos, de la arhierii, prin care acest smochin tainic devine purtătorul de roade al Pomiculturnului său ceresc, și pentru aceasta primește întotdeauna binecuvântare duhovnicească de sus și nădăjduiește neîncetat spre mai bine.

Dacă această mlădiță va fi moale, adică învățătura nu va avea tărie și statornicie și nepărtinire, după cuvântul dumnezeiescului Apostol, care spune: *Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără de timp, mustă, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare și învățătura. ...fă lucru de evangelist* (2 Tim. 4, 2; 5), atunci ramurile ei vor odrăslii numai frunze, ceea ce înseamnă că nu vor aduce rod de fapte bune sau, mai bine zis, vor disprețui și vor încălca dumnezeieștile porunci ale Evangheliei din pricina nepăsării totale a păstorilor și nu vor primi de sus binecuvântare duhovnicească, ci, dimpotrivă, vor auzi: *De acum înainte să nu mai fie rod din tine în veac!* (Mt. 21, 19).

În ce altă vreme a fost mlădița acestui smochin tainic și dumnezeiesc mai moale și a odrăslit mai multe frunze decât acum, când nu există nimeni care să îi mustre și să îi învețe așa cum se cuvine pe cei neobrăzați, să îi încurajeze pe cei fricoși, să îi apere pe cei neputincioși și să aibă grijă de ei, când nu există nimeni care să îi dea în vileag pe cei ce se împotrivesc cuvântului buneii credințe, să îi oprească pe cei nerușinați, să îi întoarcă pe cei rătăciți la adevăr și la cinstita viețuire creștinească.

Nu există nimeni care de dragul curăției desăvârșite să se îndepărteze de rangurile preoțești sau care să caute aceste ranguri după râvna dumnezeiască pentru a-i îndrepta pe oamenii care trăiesc în fărădelegi și necuviințe. Dimpotrivă, astăzi găsești mulți care îndrăznesc să capete ranguri. Toți sunt gata să cumpere aceste ranguri ca să trăiască mereu în mulțumire, slavă și în toată liniștea. Vremurilor de astăzi li se cuvine cel mai mult cugetarea dumnezeiască: *Toți s-au abătut*, adică s-au ferit de calea cea mântuitoare a poruncilor Evangheliei și a învățăturilor Apostolilor și Părinților; *împreună netrebncii s-au făcut* (Ps. 13, 3), adică au devenit netrebncii și cu viața și cu cuvintele și cu faptele. Despre ceea ce urmează eu tac, cruțându-i pe cei ce se mânia împotriva cuvântului și a curajului și a râvnei pentru adevăr.

O, cum va putea cineva să plângă cu vrednicie această întunecime în care a căzut neamul nostru? *Nelegiuirii mișună pretutindeni* ca lei care urlă, și îi amăgesc prin orice mijloc și îi răpesc de la Dumnezeu pe cei binecredincioși, ducându-i tatălui lor, diavolului, în dar, ceea ce iubește el cel mai mult. Păstorii noștri au devenit mai nesimțitori decât pietrele, socotind că pentru ei este de ajuns să răspundă la vremea încercării cu faptul că au putut să se mântuiască pe ei înșiși. Ei disprețuiesc cu bună știință și nu înțeleg glasul cel dumnezeiesc, care spune: *Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale. Iar cel plătit și cel care nu este păstor, și ale cărui oi nu sunt ale lui, vede lupul venind și lasă oile și fuge; și lupul le răpește și le risipește, iar sângele lor îl voi cere din mâinile păstorilor. Înfricoșătoare este această amenințare pentru voi, o cinstiți păstori, și plină de toată groaza!*

Ascultați-l și pe Sfântul Apostol Pavel care vorbește clar despre voi și despre răspunsul pe care va trebui să îl dați nemitarnicului Judecător: *Ascultați pe mai-marii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, având să dea de ele seamă, ca să facă aceasta cu bucurie și nu suspinând, căci aceasta nu v-ar fi de folos* (Evr. 13, 17).

Dar să ne întoarcem iarăși la cele dinainte. Căderea popoarelor, proorocită de dumnezeiescul Apostol, din propovăduirea evanghelică în diferite erezii ticăloase și în credința cea rea a urmașilor agarenilor, în parte a avut loc deja, iar în parte vedem că se întâmplă în fiecare zi; de asemenea, vedem că mlădița smochinului tainic a devenit mai moale decât uleiul, precum se spune în proorocie, și nu aduce roade, ca înainte, ci odrăsește frunze. Văzând aceasta, ce altceva să mai așteptăm dacă nu sfârșitul tuturor, după cuvântul dumnezeieștii Scripturi.

Cu deosebire vedem că asupra agarenilor, care a început din vremea regelui Heraclie, a supus o mare parte și cele mai bune țări ale lumii și le supune neîncetat prin îngăduința judecăților nepătrunse ale lui Dumnezeu, iar împărăția împăraților ortodocși s-a împărțit în multe părți și a fost nimicită de agareni deja de mulți ani, neprimind nici un ajutor de nicăieri. Dimpotrivă, rămășițele stăpânirii romane din Apus, împărțindu-se în multe regate și state, trăiesc neîncetat în dușmănie între ele și regii apuseni luptă unul împotriva altuia, asemenea împăraților, domnitorilor și cnejilor noștri europeni dinainte, grecilor, bulgarilor și sârbilor, pe care i-a zdrobit în întregime, cu îngăduință de sus, ismaeliteanul cel rău și necredincios. Și s-a împlinit cuvântul Apostolului, care spune: *Iar dacă vă mușcați unul pe altul și vă mâncați, vedeți să nu vă nimiciți voi între voi* (Gal. 5, 15).

Același Apostol arată și dumnezeiescul glas al Stăpânului, zicând: *Orice împărăție care se dezbină în sine se pustiește* (Mt. 12, 25). Căci, așa cum mulți oameni își urează unul altuia pace în Dumnezeu și buna înțelegere Îl sădește și Îl ține în ei pe Hristos, Care este Pacea Însăși și Care îi educă și îi binecuvăntează și îi înmulțește, după dumnezeiasca cugetare care spune: *Că unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor* (Mt. 18, 20), tot așa, dacă mulți oameni se află în discordie și luptă unul împotriva altuia din pricina mândriei, a iubirii de stăpânire și a iubirii de argint, dezbinarea îl sădește în ei pe însuși luptătorul de Dumnezeu și ucigătorul de oameni, diavolul. Iar ei, îndrumați în chip nevăzut de el, nu mai încetează să lupte cu îndârjire unul împotriva altuia, ca fiarele sălbatice, până când unii vor fi nimiciți definitiv de alții. Așa au fost toate acestea și așa se săvârșesc în fiecare zi prin judecățile nepătrunse ale lui Dumnezeu.

De aceea este bine și mântuitor pentru noi și bineplăcut Celui de Sus să alungăm din gândurile noastre orice slăbiciune și deznădejde dăunătoare sufletului, dar mai ales speranțele deșarte care ne amăgesc și potrivit cărora așteptăm să se statornicească din nou puterea împărătească în Constantinopol. Trebuie ca noi să ne trezim din somnul cel îndelungat al nepăsării și trândăviei noastre celei mari și să dăm ascultare cuvântului propovăduitorului care spune: *Deci luați seama cu grijă, cum umblați, nu ca niște neînțelepți, ci ca cei înțelepți. Răscumpărând vremea, căci zilele rele sunt* (Efes. 5, 15). Și tot el spune iarăși: *căci noaptea e pe sfârșite*, adică întunericul îndelungat al amăgirii viclenilor diavoli, care a stăpânit neamul omenesc până la venirea în trup a Domnului nostru Iisus Hristos, a trecut și a pierit definitiv la arătarea Vieții și Luminei Purea Fiitoare, iar *ziua este aproape* (Rom. 13, 12), adică a strălucit lumina cea neapusă a neîntinatei vederi a lui Dumnezeu, când a strălucit Soarele dreptății, și s-a răspândit pe tot pământul și l-a luminat.

De aceea să lepădăm lucrurile întunericului, care sunt *adulter, desfrânare, toată necurăția* trupească, *destrăbălarea, nedreptatea, cămătăria* și orice încălcare a poruncilor dumnezeiești ale Mântuitorului Hristos (Gal. 5, 19). Le numește lucrurile întunericului nu pentru că ele se săvârșesc în întuneric, căci și în timpul zilei oamenii desfrânează, fură și fac fărădelegi prin diferite alte mijloace, ci pentru că ele ne aruncă pe noi, săvârșitorii lor, în întunericul veșnic din cele mai de jos ale pământului. *Și să ne îmbrăcăm cu armele luminii* (Rom. 13, 12), ceea ce înseamnă cu cele patru mari virtuți sufletești, care sunt (Înț. lui Sol. 8,

7): *chibzuința, dreptatea, bărbăția* – nu aceea care nimicește trupurile și tăria cetăților, ci puterea sufletească și răbdarea în diferitele necazuri și suferințe pricinuite nouă de diavoli și de oamenii vicleni – și *curăția* care ne păzește în toată sfințenia și cuviința și ne unește cu Sfinții Îngeri. De asemenea, să ne îmbrăcăm și cu celelalte fapte bune, care se nasc din ele: cu înfrânarea, blândețea, smerita înțelepciune, credința, nădejdea și dragostea, care este împlinirea legii.

Înarmându-ne cu aceste arme duhovnicești, să pornim la luptă împotriva relei credințe a agarenilor, al cărei începător și născocitor este chiar ticălosul diavol, care urăște binele și care s-a sălășluit cu totul în ticălosul Mahomed. Să nu ne lăsăm înșelați de fericirea lor, de biruințele vestite și de prosperitatea lor (exterioară). Nu în acestea și nici în cele asemănătoare lor constă adevărul credinței în Hristos Dumnezeu! Mult mai slăviți și minunați decât ei și mai fericiți în biruințe vestite au fost Alexandru Macedon și cezarul August, care a fost stăpânul întregii lumi, de asemenea și ceilalți împărați romani care au trăit după el; însă din aceasta nu reiese că ei au fost binecredincioși, căci ei au fost slujitorii viclenilor diavoli și ai idolilor lor.

Prigonitorii lui Hristos au fost niște fiare, la fel ca și ticălosul Mahomed de astăzi, care ne prigonește prin orice mijloc și ne înrobește lui, însă acest lucru se săvârșește cu îngăduința lui Dumnezeu, pentru păcatele noastre, iar nu din pricina vreunei bune-credințe de-a lui. Nicidecum să nu înțelegem așa! Căci cum poate fi socotit binecredincios acela care pe Însuși Dumnezeu, Cel ce L-a trimis pe Fiul Său Unul Născut, Iisus Hristos, nu vrea a-L cunoaște, așa cum vestește dumnezeiescul glas, zicând: *Cel ce nu cinstește pe Fiul, nu cinstește pe Tatăl Care L-a trimis*. Acesta înseamnă că cel ce Îl respinge pe Fiul, Îl respinge și pe Tatăl Care L-a trimis și răstălmăcește mântuitoarele Lui porunci și mărturisește că Hristos nu este Fiul lui Dumnezeu și nu este Dumnezeu, ci Îl numește robul și făptura lui Dumnezeu.

Așadar, nu pentru vreo bună-credință s-a ridicat el la o asemenea înălțime a slavei pământesti și se ridică neîncetat, tot așa cum nu din această pricină s-au și înălțat împărații greci și romani pomeniți mai sus, ci acest lucru se săvârșește după judecățile nepătrunse ale lui Dumnezeu, Care a creat și călăuzește în chip preaînțelept toate cele văzute și cele nevăzute. Să nu ne îngrozim, pentru Dumnezeu, de acest lucru și să nu ne întristăm pentru că ne aflăm de atâția ani în robia lor și nu există nici o apărare de nicăieri pentru noi, nici ajutor, și să nu ne socotim părăsiți de Dumnezeu, Mântuitorul nostru. Căci nici creștinii care au trăit înaintea noastră, aflându-se timp de 318 ani sub stăpânirea tiranilor potrivnici lui Hristos, a grecilor, romanilor și iudeilor, și care au fost prigoniți de ei și prin toate mijloacele asupriți și chinuiți, nu s-au întristat și nu s-au descurajat, ci, dimpotrivă, s-au bucurat și s-au veselit că au îndurat prigoniri pentru Hristos și pentru credința în El și că și-au sleit trupurile lor prin toate chinurile. Ei s-au întărit prin credința în El și prin nădejde și prin dragoste, amintindu-și cu credință fermă și neîndoielnică făgăduințele Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos, care spune: *Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor. Fericiți veți fi voi când vă vor ocări și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minșind din pricina Mea. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri* (Mt. 5, 10-12). De asemenea, au înțeles și porunca Fericitului Iacov, fratele Domnului, care spune: *Mare bucurie să socotiți, frații mei, când cădeți în felurite ispite* (Iac. 1, 2).

Păstrând aceste făgăduințe dumnezeiești, fericiții creștini dinainte, fiind prigoniți de cei rău credincioși, chinuiți în diferite feluri și asupriți și lipsiți de bunuri și de averi, nu s-au întristat, ci, dimpotrivă, I-au mulțumit Mântuitorului Hristos pentru că i-a învrednicit să sufere pentru slava Lui cea dumnezeiască. De aceea și Hristos, la rândul Lui, i-a proslăvit nu numai în ceruri, făcându-i egali cu sfinții Îngeri și încununându-i cu cununile slavei veșnice, ci și pe pământ a proslăvit cinstitele lor moaște prin darul tuturor vindecărilor și prin diferite minuni. Astfel le-a și făgăduit Dumnezeu și Stăpânul lor prin Proorocul Său, zicând: *pe cei ce Mă preamăresc îi voi preamări*, iar cei ce Mă necinstesc vor fi rușinați. Însă Psalmul duhovnicesc a glăsuț cu mult timp înainte despre ei: *Iar eu am cinstit foarte pe prietenii Tăi, Dumnezeule,*

și foarte s-a întărit stăpânirea lor. Și-i voi număra pe ei și mai mult decât nisipul se vor înmulți (Ps. 138, 17-18).

De aceea și noi, fraților, ca urmași ai acelor fericiți creștini și moștenitori ai credinței lor în Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, fiind părtași ai aceluiași prigoniri și suferințe pe care ei le-au îndurat, să nu începem să ne tânguim și să ne descurajăm când suntem prigoniți de cei rău credincioși și asupriți în diferite feluri pentru credința în Hristos. Ci, urmând râvna credinței în Hristos, dragostea fierbinte și dorința bunurilor veșnice a acelor bărbați întocmai cu Îngerii, să ne bucurăm și să ne veselim cu tot sufletul și să Îi mulțumim Mântuitorului Hristos pentru toate suferințele noastre pe care le îndurăm pentru slava Sfântului Său nume.

Să îl ascultăm pe cel mai mare Apostol care spune: *Iubiților... întrucât sunteți părtași la suferințele lui Hristos, bucurați-vă, pentru ca și la arătarea slavei Lui să vă bucurați cu bucurie mare. De sunteți ocărăți pentru numele lui Hristos, fericiți sunteți, căci Duhul slavei și al lui Dumnezeu se odihnește peste voi; de către unii El se hulește, iar de voi se preaslăvește (1 Petru 4, 12-14).*

Să spunem și noi împreună cu aceia care, asemenea nouă, sunt lăsați în voia necazurilor prin judecățile cele drepte ale Stăpânului tuturor: *De către glasul celui ce ocărăște și clevețește, de către fața vrăjmașului și prigonitorului. Acestea toate au venit peste noi și nu Te-am uitat și n-am călcat legământul Tău. Și nu s-a dat înapoi inima noastră; iar pașii noștri nu s-au abătut de la calea Ta, că ne-ai smerit pe noi în loc de durere și ne-a acoperit pe noi umbra morții. De am fi uitat numele Dumnezeului nostru și am fi întins mâinile noastre spre Dumnezeu străin, oare, Dumnezeu n-ar fi cercetat acestea? Că El știe ascunzișurile inimii. Că pentru Tine suntem uciși toată ziua, socotiți am fost ca niște oi de junghiere. Deșteaptă-Te, pentru ce dormi, Doamne? Scoală-Te și nu ne lepăda până în sfârșit. Pentru ce întorci fața Ta? Uiți de sărăcia noastră și de necazul nostru? Că s-a plecat în țărână sufletul nostru, lipitu-s-a de pământ pântecul nostru. Scoală-Te, Doamne, ajută-ne nouă și ne izbăvește pe noi, pentru numele Tău (Ps. 43, 18-28).*

Să Îl preamărim pe pământ prin toate faptele cele drepte, prin viețuire demnă de laudă și prin răbdarea în necazurile ce vin peste noi, ca și El, la rândul Lui, să ne preamărească pe noi în ceruri. Să nu stăm departe de nevoințele și cununile mucenicești, ci să ne aflăm chiar în arena mărturisirii lui Hristos, dacă cugetăm drept. Prin multe necazuri ni se cuvine nouă să intrăm în Împărăția cea cerească. Căci nimeni, stând și dormitând, nu capătă biruință, precum spune Sfântul Vasile cel Mare. Și Sfântul Apostol Pavel spune: *Iar când se luptă cineva, la jocuri, nu ia cununa, dacă nu s-a luptat după legile jocului (2 Tim. 2, 5). Iată acum vreme potrivită, iată acum ziua mântuirii (2 Cor. 2, 6). Fraților, nu fiți copii la minte. Fiți copii când e vorba de răutate. La minte însă, fiți desăvârșiți (1 Cor. 14, 20).*

Să ne învrednicim și noi de desăvârșirea acelor bărbați fericiți, de slava lor nepieritoare și de cununile lor, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu Tatăl Său fără de început și cu Preasfântul și Preabunul și de Viață Făcătorul Său Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

VIII

Răspunsurile creștinilor împotriva agarenilor care hulesc credința noastră creștin-ortodoxă

În ceea ce privește credința noastră ortodoxă, de multe ori vi se întâmplă să vă luptați cu ismaelitenii care îi dușmănesc pe creștini. De ce? Deoarece acești dușmani ai creștinilor nu numai că nu vor să Îl mărturisească pe Hristos ca Dumnezeu adevărat și Fiul al lui Dumnezeu, ci ne și ocărăsc pentru că noi Îl mărturisim ca Fiul al lui Dumnezeu și Dumnezeu.

Dacă vreți să le închideți gurile și să îi faceți de rușine, atunci nu le aduceți dovezi din nici o altă scriere insuflată de Dumnezeu, decât numai din Evanghelie, căci cartea lor cea insuflată de diavol, numită la ei „Coran”, în multe locuri laudă Sfânta Evanghelie și o numește cinstită și sfântă și o socotește ca fiind pogorâtă din cer. Pentru a le dovedi faptul că Hristos este și Dumnezeu adevărat și Fiul lui Dumnezeu, pe Care noi, cei ce credem în El, Îl mărturisim și ne închinăm Lui, spuneți-le cu toată blândețea și cu buna înțelegere așa: dacă și voi mărturișiți că Evanghelia noastră este dreaptă și adevărată, atunci de ce nu o ascultați când ea vorbește atât de clar despre dumnezeirea lui Hristos? Căci în Evanghelia după Ioan se spune clar așa: *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul* (Ioan 1, 1). Vezi, oare, cât de clar este numit Dumnezeu Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl și că de la început Cuvântul a fost întotdeauna la Tatăl, ceea ce înseamnă că a fost nedespărțit de Dumnezeu și că El este Creatorul tuturor?

Toate prin El s-au făcut, adică toate cele văzute și nevăzute. Și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Iar pentru ca noi să nu credem că Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl, este la fel ca și cuvântul nostru, străin de viață și care se răspândește în văzduh și se stinge, Sfânta Evanghelie ne învață, zicând: *Întru El era viața, ceea ce înseamnă că în Însuși Cuvântul lui Dumnezeu constă viața și că El este viața și lumina omului care crede în El.* Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl a venit în această lume și S-a făcut om desăvârșit, fără păcat, iar despre acest lucru aceeași Sfântă Evanghelie spune mai departe: *În lume era și lumea prin El s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit,* adică necredinciosul popor iudeu. Apoi spune: *Și Cuvântul S-a făcut trup, ceea ce înseamnă că S-a îmbrăcat în trup omenesc și S-a arătat în lumea aceasta ca om desăvârșit și, în același timp, ca Dumnezeu desăvârșit.* Mai departe spune: *Și celor câți L-au primit, adică celor care au crezut în El și Îl mărturisesc ca Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit și nădăjduiesc în El, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu.* Cei care Îl resping și nu Îl mărturisesc ca Fiul lui Dumnezeu, aceia nu pot fi, nici nu se pot numi fiii lui Dumnezeu, după cuvântul aceleiași Evanghelii dumnezeiești.

Iată, Sfânta Evanghelie arată că Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl, și Creatorul tuturor fapturilor văzute și nevăzute. Arată că El este viața și lumina oamenilor, care cred în El, că a venit în lume, S-a întrupat, a mâncat și a băut cu oamenii și a fost om desăvârșit. Și acestea sunt adevărate, nu sunt vedenii după cum mint unii eretici.

Acum să observăm și faptul că Sfânta Evanghelie Îl numește Fiul lui Dumnezeu. Oare nu este drept ca noi, creștinii, să Îl mărturisim și să Îl numim Fiul al lui Dumnezeu? El se numește pe drept Fiul lui Dumnezeu și acest lucru reiese din faptul că Dumnezeu-Tatăl, în Sfintele Evanghelii, Îl numește Fiul Său Cel iubit și mărturisește despre El cu glas de sus, glas ce a fost auzit când El a fost botezat în râul Iordan de către Ioan Înaintemergătorul. Acest glas s-a mai auzit și a doua oară, când S-a schimbat la față înaintea Ucenicilor Săi pe muntele

Taborului. Atunci s-a auzit din cer glasul lui Dumnezeu, care a spus: *Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit, pe Acesta să Îl ascultați.*

Dacă Sfânta Evanghelie arată că Dumnezeu-Tatăl Îl numește pe Hristos Fiul Său Cel iubit, atunci voi, agarenilor, de ce îi tăgăduiți calitatea de Fiu și dumnezeirea Lui și ne ocărăți pe noi, cei ce Îl mărturisim ca Fiu al lui Dumnezeu și Dumnezeu? Dacă socotiți Sfânta Evanghelie dreaptă și adevărată, atunci credeți și voi și, împreună cu noi, mărturisiți că Hristos este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Având o asemenea mărturie a lui Dumnezeu-Tatăl Însuși, mărturie ce a coborât din cer, noi, creștinii, dându-i crezare, cu dreptate mărturisim că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, iar nu rob sau simplu om, precum Îl numiți voi și vă dovediți a fi astfel dușmanii Lui.

Să mai auzim și alte mărturii și dovezi evanghelice despre Hristos, cum că El este, într-adevăr, Fiul lui Dumnezeu. Un iudeu de neam bun, cu numele Nicodim, a venit în timpul nopții la Hristos, dorind să audă de la El învățătură înaltă și minunată. Lui i-a răspuns Hristos așa: *Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică. Și mai departe îi spune: Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea. Cel ce crede în El nu este judecat, iar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu. Iar aceasta este judecata, că Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decât lumina. Căci faptele lor erau rele* (Ioan 3, 16-19). Vezi, oare, cât de clar se numește El pe Sine Însuși de trei ori Fiul Cel Unul Născut al lui Dumnezeu Tatăl și că El este Lumina care a venit în lume, și cel ce nu crede în El a fost deja osândit, iar cel ce crede nu se teme de osândire, căci va fi izbăvit de mânia cea dreaptă și înfricoșătoare a lui Dumnezeu, mânie ce va să vină *peste fiii neascultării?*

Oare cum nădărduiți voi să dobândiți mântuire în ziua înfricoșătoarei Lui veniri când îi negați dumnezeirea și însușirea Lui de Fiu? Dacă voi lăudați Sfânta Evanghelie în chip sincer, iar nu fățarnic, și spuneți despre ea „inzil-hac”*, atunci încetați de a-L mai huli pe Hristos și mărturisiți împreună cu noi că El este Fiul lui Dumnezeu, așa cum mărturisește despre El Sfânta Evanghelie. Să faceți aceasta dacă doriți să scăpați de mânia cea dreaptă și înfricoșătoare a lui Dumnezeu, ce va să vină „peste fiii neascultării” care Îl tăgăduiesc pe Fiul Cel Unul Născut și Cuvântul lui Dumnezeu.

De asemenea, și Fericitul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul lui Hristos mărturisește în Evanghelia după Ioan luminos și hotărât despre El. Unde? Unde se spune așa: *Și a mărturisit Ioan zicând: Am văzut Duhul coborându-Se, din cer, ca un porumbel și a rămas peste El. Și eu nu-L cunoșteam pe El, dar Cel ce m-a trimis să botez cu apă, Acela mi-a zis: Peste care vei vedea Duhul coborându-Se și rămânând peste El, Acela este Cel ce botează cu Duh Sfânt. Și eu am văzut și am mărturisit că Acesta este Fiul lui Dumnezeu* (Ioan 1, 32-34). Același dumnezeiesc Apostol Ioan spune despre Mântuitorul Hristos și următorul lucru: *Cel ce vine de sus este deasupra tuturor. Aceasta el o spune despre Hristos, iar despre sine spune cu umilință: cel ce este de pe pământ, pământesc este, și de pe pământ grăiește. Și iarăși spune despre Hristos: Cel ce vine din cer este deasupra tuturor. Și ce a văzut și auzit, aceea mărturisește, dar mărturia Lui nu o primește nimeni. Tatăl iubește pe Fiul și toate le-a dat în mâna Lui. Cel ce crede în Fiul are viață veșnică, iar cel ce nu ascultă de Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste El* (Ioan 31-32; 35-36).

Având asemenea mărturii mari și puternice ale Sfintei Evanghelii, noi, creștinii, credem și mărturisim cu tot sufletul și cu toată inima că Hristos este Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu și că prin Botez ne curățim de păcatele noastre, chemându-L pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, după porunca Mântuitorului Hristos. Căci El le-a spus Sfinților Săi ucenici și Apostoli: *Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al*

* Cuvânt luat din Coran; înseamnă: *Evanghelie adevărată*

Sfântului Duh (Mt. 28, 19); Cel ce va crede și se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi (Marcu 16, 16).

Voi însă, agarenilor, dacă, într-adevăr, credeți că Evanghelia este adevărată și dreaptă și s-a pogorât din cer, atunci de ce tăgăduiți și nu ascultați aceste mărturii puternice despre dumnezeirea lui Hristos și nu Îl mărturisiți nici ca Dumnezeu, nici ca Fiul al Celui de Sus și nu vă botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh? Prin ce nădăjduiți să vă mântuiți? Prin faptul că vă tăiați împrejur, ca iudeii, credeți că vă mântuiți!? Vă înșelați amarnic! Această tăiere împrejur nu vă aduce acum nici un folos. Până la venirea lui Hristos în această lume, tăierea împrejur, săvârșită după legea lui Moise, avea putere, deoarece se săvârșea după porunca lui Dumnezeu și cei care se tăiau împrejur aveau nădejde de mântuire, însă numai cu condiția împlinirii celorlalte porunci ale lui Dumnezeu. Dar din momentul în care a venit Hristos și a dat Legea cea nouă și desăvârșită a Evangheliei, tăierea împrejur rânduită de Moise a încetat și a fost distrusă definitiv și nu mai are nici o putere. Căci o dată cu venirea Adevărului-Hristos, au încetat chipurile, adică poruncile lui Moise cu privire la jertfe și toate obiceiurile iudaice.

De asemenea, nici spălarea zilnică cu apă a mădularelor voastre rușinoase nu curățește sufletele voastre de necurățiile voastre trupești, așa cum nici câinii nu se curăță niciodată de murdăria și mirosul greu al împrăciunii lor, pentru că ei ling cu limba mădularele lor rușinoase și de aceea rămân întotdeauna murdari, rău-mirositori și necurați. Nici voi nu dobândiți iertarea păcatelor prin spălarea deasă a mădularelor voastre rușinoase, căci prin aceasta curățiți numai partea dinafară a vasului, iar lăuntru este plin de toată necurăția. Spălați partea dinlăuntru a vasului, ceea ce înseamnă să curățiți sufletele voastre cu Sfântul Botez, săvârșit în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, și atunci sufletele și inimile voastre vor fi curățite de toată credința cea rea, fărădelegea și de toată necurăția.

Așa poruncește Sfânta Evanghelie, pe care voi o cinstiți și despre care spuneți „inzhil-hac”, ceea ce înseamnă că ea este dreaptă și adevărată. În ea se spune că lui Nicodim, iudeul cel de neam bun, i-a spus Însuși Hristos: *Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu.* Și iarăși i-a spus tot lui: *Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu* (Ioan 3, 3; 5). De ce îi vorbește așa? Pentru că apa singură, fără invocarea Sfintei Treimi, curăță numai murdăria dinafară a trupului, iar nu și putreziciunea sufletească. Curățiți lepra voastră sufletească cu Sfântul Botez, săvârșit în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, și atunci veți fi curați.

Voi spuneți că noi, creștinii, mărturisind pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, deosebim trei Dumnezei. Ferește-ne, Doamne! Acest lucru nu se poate întâmpla! Dacă cineva mărturisește trei Dumnezei, acela să fie blestemat în vecii vecilor, amin! Noi cunoaștem un singur Dumnezeu, pe Făcătorul tuturor, Care are Cuvânt și Duh, egali după dumnezeire și împreună fără de început și pururea fiitori, căci niciodată Dumnezeu nu a fost fără Cuvântul și Duhul. Să nu fie la noi o asemenea hulă. De aceea și spunem: veșnic este Dumnezeu Tatăl, veșnic este Fiul și Cuvântul Lui și împreună cu El veșnic este și Duhul Sfânt Care purcede din Tatăl. Un singur Dumnezeu în Treime, iar nu trei Dumnezei – să nu fie aceasta! Așa cum mintea, cuvântul și duhul, toate trei, se numesc un singur suflet, iar nu trei suflete, sau discul solar, lumina și razele – alcătuiesc toate trei un singur soare, iar nu trei sori, tot așa este și cu taina Sfintei Treimi. Chiar dacă spunem: Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul și Cuvântul Lui, Dumnezeu Preasfântul Duh, totuși aceștia trei nu sunt trei Dumnezei, ci toți trei sunt un singur Dumnezeu, fără început și fără sfârșit.

Ascultați și alt exemplu: o casă înaltă cu trei etaje se împarte în trei părți: subsolul este și se numește casă; următorul etaj este și se numește casă; de asemenea partea cea mai de sus, pe care noi o numim mansardă, este și se numește casă. Totuși, aceste trei etaje alcătuiesc nu trei case, ci o singură casă. De asemenea, fiecare copac are rădăcină, tulpină și ramuri, însă acestea trei alcătuiesc un singur copac și așa se și numește, iar nu trei copaci. În ceea ce privește timpul

zilei: timpul scurs de la ivirea zorilor până la micul dejun este și se numește ziuă, timpul de la micul dejun până la miezul zilei, de asemenea, este ziuă și timpul de la miezul zilei până seara este și se numește ziuă, totuși aceste trei perioade ale zilei alcătuiesc nu trei zile, ci o singură zi. Așa este și cu dumnezeirea: Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Sfântul Duh. Cu toate acestea nu sunt trei Dumnezei, ci Toți trei sunt un singur Dumnezeu, o singură Împărăție, o singură stăpânire, o singură putere.

Dacă tot nu credeți și această taină, care întrece orice minte și orice cuvânt, nu o primiți și nu puteți să o înțelegeți, atunci eu vă voi arăta că și voi, fără să înțelegeți și fără să vreți, Îl mărturisiți pe singurul Dumnezeu în trei Persoane. Spuneți-mi: atunci când mărturisiți reaua voastră credință, de ce nu ridicăți degetul mare ci pe cel arătător*? Evident, pentru că degetul mare are numai două încheieturi și de aceea el nu este potrivit pentru mărturisirea celor Trei Persoane. Degetul arătător are trei încheieturi și, așa cum fiecare încheietură a degetului se numește deget, totuși nu sunt trei degete, ci toate aceste încheieturi sunt un singur deget.

Iată că și voi, fără să înțelegeți și fără să vreți, prin ridicarea degetului arătător, mărturisiți un singur Dumnezeu întreit în Persoane, adică Sfânta Treime. În numele Ei să binevoiți și voi să vă botezați ca să vă învredniciți să fiți fiii credincioși și buni ai Sarrei, soția Patriarhului Avraam. Căci atât timp cât nu sunteți botezați, voi sunteți fiii nelegitimi ai roabei Agar, înstrăinați și alungați de la moștenirea Dreptului Avraam și nu aveți nici o părtășie cu Isaac, fiul soției libere...

Eu aș putea să vă aduc, spre încredințarea voastră, multe alte mărturii puternice și dovezi din cărțile lui Moise și ale Proorocilor pentru a crede că există numai o singură credință adevărată, neîntinată și plăcută lui Dumnezeu: credința cea evanghelică și apostolească, pe care o păzesc creștinii ortodocși. Dar pentru că voi lăudați dumnezeiasca Evanghelie mai mult decât toate celelalte cărți și vă minunați de ea, eu v-am arătat dovezi numai din Evanghelie ca să nu puteți spune: „Voi, creștinilor, ne aduceți mărturii și dovezi mincinoase”.

Voi ne ponegriți, zicând: „Dacă Hristos al vostru ar fi Dumnezeu, atunci iudeii, fiind oameni, nicicum nu ar fi putut să Îi pricinuiască suferințe și să Îl omoare cu moarte rușinoasă”. Împotriva acestei nebune defăimări a voastră vă voi răspunde iarăși din aceeași Sfântă Evanghelie. Hristos este Dumnezeu Atotțiitor și Creatorul tuturor, și aceasta am arătat-o deja prin mărturiile evanghelice aduse mai sus. Iar faptul că El de bunăvoie S-a predat pe Sine la moarte, iar nu din pricina neputinței firii Lui omenești, că iudeii L-au prins și L-au omorât și că El putea să piardă într-o clipă nu numai Ierusalimul și pe iudeii care locuiau în el, ci să îi nimicească dintr-o dată pe toți iudeii neascultători care se aflau în toată lumea, toate acestea vi le voi arăta cu aceeași Sfântă Evanghelie.

El singur S-a predat pe Sine de bunăvoie la moarte pentru mântuirea oamenilor și despre aceasta mărturisește, zicând în Evanghelia după Ioan astfel: *Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale.* Și iarăși zice: *Eu sunt păstorul cel bun și cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc pe Mine. Precum Mă cunoaște Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl. Și sufletul Îmi pun pentru oi. Pentru aceasta Mă iubește Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăși să-l iau. Nimeni nu-l ia de la Mine, ci Eu de la Mine Însumi îl pun. Putere am Eu ca să-l pun și putere am iarăși să-l iau. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu* (Ioan 10, 11; 14-15; 17-18), adică, după sfatul și voia Tatălui Meu Ceresc, Eu am venit în lumea aceasta pentru ca prin Mine toți oamenii să înceapă să cunoască numele Lui cel sfânt și ca Eu, pentru mântuirea oamenilor, să primesc moarte cu trupul. De aceea Tatăl Mă iubește, căci Eu doresc cu tărie să mor, ca prin moartea Mea neamul omenesc să dobândească viața veșnică. Și Eu, împlinind voia Tatălui Meu, de bunăvoie Îmi pun sufletul Meu pentru mântuirea multora, ceea ce înseamnă că primesc moartea după firea omenească. Așa cum spune și în alt loc: *Căci Fiul*

* „Lihan”, în limba greacă, înseamnă „deget arătător”, care la mahomedani este numit „degetul mărturisirii” pentru că acest deget îl ridică de obicei cei ce intră în mahomedanism în momentul în care rostesc mărturisirea credinței mahomedane.

Omului n-a venit ca să piardă sufletele oamenilor, ci ca să le mântuiască (Luca 9, 55) și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți (Mt. 20, 28), precum spune și în alt loc: *Iată ne suim la Ierusalim și se vor împlini toate cele scrise prin prooroci despre Fiul Omului. Căci va fi dat păgânilor și va fi batjocorit și va fi ocărât și scuipat. Și, după ce Îl vor biciui, Îl vor ucide; iar a treia zi va învia* (Luca 18, 31-33).

Iar pentru că Proorocii lui Dumnezeu au proorocit astfel despre El, după voia lui Dumnezeu, și El Însuși a binevoit să îndure cu tărie toate acestea, voi, agarenilor, de ce nu primiți această iubire de oameni și grijă a lui Dumnezeu și ne ponegriți pe noi, cei care credem și mărturisim toate acestea ca fiind săvârșite după sfatul cel nespus al lui Dumnezeu? Oare noi am proorocit toate acestea despre El și le-am scris? Nu noi, ci Sfinții Prooroci ai lui Dumnezeu, care, fiind luminați de Duhul Sfânt, au prezis acestea despre Hristos Mântuitorul. Ce rușine și ce umilință pot fi pentru Hristos și pentru noi faptul că El a suferit atâtea după voia lui Dumnezeu, iar pentru noi pentru că avem încredere în aceasta și că ne mântuim prin cinstitele patimi ale Lui? Nu auziți, oare, cum Hristos Însuși defaimă necredința Ucenicilor Săi, iar prin ei pe toți cei care nu primesc ceea ce Sfinții Prooroci au spus despre El?

În Evanghelia după Luca El spune așa: *O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate câte au spus proorocii! Nu trebuia, oare, ca Hristos să pătimească acestea și să intre în slava Sa?* (Luca 24, 25-26) Așadar, voi sunteți nepricepuți și zăbavnici cu inima și necredincioși, deoarece nu credeți cele spuse de Prooroci despre patimile mântuitoare ale lui Hristos, prin care El S-a preaslăvit și a intrat în slava Sa și în Împărăția cerească. Însă noi, cei credincioși, ne dovedim a fi înaintea lui Dumnezeu înțelepți și ne mântuim prin credința în El. Vă întreb: spuneți-mi mie, ce scriere sfântă urmați de nu recunoașteți dumnezeirea lui Hristos și calitatea Lui de Fiu, și socotiți patimile Lui mântuitoare rușine și umilință pentru El, iar pe noi ne ocărâți și ne ponegriți? Aici nu aveți răspuns. Căci Însuși Hristos, iarăși prin Sfânta Sa Evanghelie, vă închide gurile, zicând: *Acum a fost preaslăvit Fiul Omului și Dumnezeu a fost preaslăvit întru El. Iar dacă Dumnezeu a fost preaslăvit întru El, și Dumnezeu Îl va preaslăvi întru El și îndată Îl va preaslăvi* (Ioan 13, 31-32). Aceasta El a spus-o după ce Iuda-vânzătorul, încă din timpul serii, s-a dus la arhierii iudeilor ca să Îl vândă lor pe Hristos, deoarece ei râvneau moartea Lui. De aceea și Domnul nostru Iisus Hristos, dorind să pătimească pentru mântuirea noastră, și cunoscând gândul viclean al lui Iuda, a glăsuțit cu mare bucurie către ceilalți ucenici ai Săi: *Acum a fost preaslăvit Fiul Omului și Dumnezeu a fost preaslăvit întru El. Iar dacă Dumnezeu a fost preaslăvit întru El, și Dumnezeu Îl va preaslăvi întru El și îndată Îl va preaslăvi*.

Vedeți voi, oare, cum Crucea, moartea Sa de trei zile și celelalte patimi, El le numește și le socotește slava Sa și slava lui Dumnezeu Tatăl? Cum a fost El preaslăvit? A fost preaslăvit prin faptul că, prin patimile Lui mântuitoare, prin Înviere și Înălțarea la cer, s-a revărsat harul și s-a dat darul Sfântului Duh Sfinților Săi ucenici, iar prin ei tuturor neamurilor. Înșelăciunea slujirii la idoli a încetat pentru totdeauna și pretutindeni a strălucit lumina neîntinatei vederi a lui Dumnezeu. În acestea stă slava lui Hristos, adică în mântuirea omenirii, de la care voi, în marea voastră nesimțire, vă abateți fără minte.

Înțelegeți dar, că patimile lui Hristos alcătuiesc slava Lui, iar nu rușinea, așa cum credeți voi în chip nedrept. Prin ce semne înfricoșătoare L-a preaslăvit Tatăl Lui Ceresc după ce de bunăvoie El S-a predat iudeilor nelegiuiri spre a fi răstignit! Atárnând pe Cruce, ca un mort fără suflare, El a prefăcut imediat ziua în întuneric, astfel încât luna a întunecat lumina soarelui timp de trei ceasuri, tot pământul s-a cutremurat puternic, pietrele s-au despiciat, mormintele s-au deschis și multe trupuri ale Sfinților adormiți au înviat și s-au arătat în Sfânta cetate a Ierusalimului, așa cum este scris în Sfânta Evanghelie.

Înțelegeți dar, cât de mare a fost puterea Celui Răstignit și dat spre îngropare. Oare El nu ar fi putut și înainte de răstignirea Lui să săvârșească asemenea minuni înfricoșătoare și să îi îngrozească pe cei ce I se împotriveau și să îi afunde în prăpastia iadului, ca pe Datan și Aviron? Într-adevăr, ar fi putut, ca un Dumnezeu atotputernic! Dacă, fiind mort fără suflare, a

putut să arate asemenea semne înfricoșătoare, atunci cu atât mai mult ar fi putut să facă aceasta viu fiind! El însă a vrut să aducă la Sine și să mântuiască neamul omenesc nu prin dezlănțuire și mânie nestăpânită, ci prin blândețe, bunătate și îndelungă-răbdare.

Așadar, cunoscând bunătatea Lui și puterea neasemuită a lui Dumnezeu din nenumăratele minuni pe care El singur le-a săvârșit în mijlocul poporului iudeu celui rău credincios, minuni pe care mai apoi le-a lucrat prin Ucenicii Săi în toată lumea, și din semnele înfricoșătoare pe care le-a arătat în ziua răstignirii Lui, să vă lepădați de necredința voastră satanică primită de la părinții voștri, și să vă apropiați cu pocăință sinceră de Mântuitorul Hristos și Dumnezeul tuturor, și să vă luminați cu lumina neîntinatei cunoașteri a lui Dumnezeu. Să luați asupra voastră jugul Lui, adică Legea Evangheliei, învățătura cea adevărată și bună și sarcina Lui cea ușoară, adică poruncile Lui mântuitoare.

Cu ajutorul acestora, sufletele credincioșilor înlătură de pe ele povara diferitelor păcate și primesc bogăția nepieritoare a darurilor duhovnicești. De ce? Pentru că devin locașurile lui Dumnezeu, după cum a făgăduit Însuși Domnul, zicând: *Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el* (Ioan 14, 23).

Așadar, dacă lăudați sincer dumnezeiasca lui Hristos Evanghelie și o socotiți dreaptă și adevărată, atunci îngrijiți-vă să împliniți cuvântul lui Hristos scris în ea, adică poruncile Lui, învățăturile și dogmele despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh ca să fiți și voi de acum locașul Sfintei Treimi și să fie alungate din voi duhurile cele necurate și viclene care locuiesc în inimile voastre.

IX

Cuvânt împotriva relei credințe a armenilor

Credința cea rea a armenilor, alcătuită din diferite erezii, conține în ea trei erezii mai mari, erezii ce sunt mai ticăloase decât toate celelalte.

Prima dintre ele, și cea mai rea, constă în faptul că ei cred că în timpul patimilor mântuitoare ale lui Dumnezeu-Cuvântul, atât dumnezeirea cea nepătimitoare s-a supus morții cât și omenitatea.

A doua este cea care afirmă că Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat, după Înălțarea la cer a renunțat la trupul primit de El din preacuratele sângiuiri ale Preacuratei Născătoare de Dumnezeu.

Cea de a treia este aceea care amestecă cele două firi ce s-au unit fără să se contopească în Hristos – cea omenească și cea dumnezeiască. Acestea ar fi devenit, după părerea lor, o singură fire.

Acestea sunt principalele lor erezii urâte de Dumnezeu.

Noi însă, ortodocșii, ce spunem împotriva acestora? Oare le împărtășim părerea? Nicidecum! Să nu se întâmple să primim vreodată asemenea gânduri ticăloase și hulitoare despre firea dumnezeiască, cea una în ființă, pururea fiitoare, nemuritoare și nepătimitoare și despre nemurirea Lui, despre care nici diavolii cei potrivnici lui Dumnezeu nu vor să audă și nu pot să spună. Și acest lucru se vede din ceea ce a spus șarpele pierzător și începător al răului străbunei Eva. Căci i-a zis cu lingușire: *Nu, nu veți muri! Dar Dumnezeu știe că în ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul* (Fac. 3, 4-5), ceea ce înseamnă că veți fi nemuritori și nestrucăcioși, precum Însuși Dumnezeu, Care v-a creat. Însă a vorbi mult despre nemurirea Creatorului tuturor nu numai că este de prisos, dar este și absurd, căci nu numai scrierile insuflăte de Dumnezeu sunt pline de mărturii despre nemurirea Vieții Pururea Fiitoare, ci și cei mai nevrednici filosofi și retori preamăresc minunat în scrierile lor măreția nemuririi dumnezeiești și pururea fiitoare.

Cum dar, blestemații armeni, împreună cu blestematul Dioscor, afirmă că firea cea nemuritoare a dumnezeirii lui Hristos a murit împreună cu trupul Lui cel sfânt? Dacă, prin absurd, dumnezeirea Lui cea nepătimitoare, nemuritoare și necreată, s-a supus morții, atunci înseamnă că și sfântul Lui suflet, fiind creat împreună cu trupul, a murit împreună cu dumnezeirea Lui. Și dacă recunoaștem că s-a întâmplat așa, atunci cum spunem că El S-a pogorât în iad și a sfărâmat porțile cele de aramă și lanțurile de fier și i-a scos din iad pe Dreptii, care se aflau acolo din veac? Dacă El a murit atât cu trupul cât și cu dumnezeirea și cu sufletul, atunci cum va fi adevărat ceea ce a spus Însuși Cel Răstignit: *Pentru aceasta Mă iubeste Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăși să-L iau. Nimeni nu-L ia de la Mine, ci Eu de la Mine Însuși Îl pun. Putere am Eu ca să-L pun și putere am iarăși să-L iau* (Ioan 10, 17-18). Și dacă, prin absurd, El a murit atât cu trupul, cât și cu dumnezeirea și cu sufletul, atunci cum a putut să Îl ia, El, Care este puterea cea nemăsurată a Atotțiitorului Dumnezeu, fiind cu totul mort? Dacă sufletul omenesc, creat spre a fi cuvântător și nemuritor, nu poate muri, atunci cum a putut Viața tuturor, Ceea ce singură are nemurire și *locuiește întru lumină neapropiată* (1 Tim. 6, 16) să moară pe cruce cu dumnezeirea Sa nemuritoare?

Faptul că această gândire eretică este hulitoare și mincinoasă și urâtă de Dumnezeu, ne-a arătat în chip preaînțelept Alamundar Ismaeliteanul, care s-a alăturat credinței creștin-ortodoxe și s-a botezat cu toata casa și cu tot neamul lui. Căci ticălosul Sever, auzind despre trecerea ismaeliteanului de la reaua lui credință strămoșească la credința ortodoxă, a trimis la el doi

episcopi, credincioși ereziei lui, străduindu-se să îl întoarcă la erezia lui cea urâtă de Dumnezeu. Când ei au ajuns și i-au vorbit mult despre învățătura lui Sever, el i-a lăsat să plece, spunând: „Vom mai vorbi și mâine despre aceasta”. Iar când ei au plecat, el i-a poruncit uneia dintre slugile, care îi slujeau cu credință, zicând: „Când vor veni din nou la mine cei trimiși de Sever și vor începe să-mi spună învățătura lor eretică, tu să te apropii de mine și să îmi spui în șoaptă la ureche: „Arhanghelul Mihail a murit”. Când aceia au venit și au început să vorbească cu viclenie înaintea nou-luminatului Alamundar, în mijlocul discuției lor s-a apropiat de el sluga lui pomenită mai sus și i-a șoptit la ureche stăpânului său ceea ce îi fusese poruncit. Atunci Alamundar, în chip prefăcut, a început să se întristeze și să se mârșească și, lăsând capul în jos, ședea tăcând, fără să ia în seamă cuvintele episcopilor. Iar când aceia au început să cerceteze cu sârguință pricina tristeții lui atât de puternice, el le-a răspuns: „Am primit vestea că Arhanghelul Mihail a murit! Cum să nu mă întristez când am pierdut un asemenea ocrotitor?”. Aceia i-au spus imediat: „Să nu crezi, onorabile prinț, și să nu dai nicidecum importanță unei asemenea vești, ea este pură minciună, căci firea îngerească nu este supusă morții, deoarece este creată de Făcătorul tuturor spre a fi nemuritoare”. Atunci Alamundar le-a spus: „Spuneți-mi, vă rog, dacă firea îngerească, pe care Făcătorul tuturor a creat-o, cu harul Său, nemuritoare, nu poate muri, atunci Cel ce singur are după fire nemurirea, Cel fără de început și pururea fiitor, care „locuiește într-o lumină neapropiată”, cum a putut muri cu dumnezeirea Lui nemuritoare în timpul patimilor Lui mântuitoare? Vă rătăciți puternic și stați departe de adevăr, dimpreună cu învățătorul vostru!” Prin acest chip preînțelept, acel ismaelitan nou-luminat le-a închis gurile și i-a rușinat.

Să auzim și altă minune, nu de pe pământ, ci din cer, arătată după voia lui Dumnezeu pentru vestirea adevăratei credințe și spre descoperirea ereziei armenilor. Când Preafericitul Patriarh Proclu a înconjurat împreună cu tot clerul și cu tot poporul împrejurimile Constantinopolului, făcând cu lacrimi rugăciuni și slujbe pentru încetarea deselor și puternicelor cutremure de pământ, în acele momente, pe neașteptate, un copil mic din mijlocul poporului a fost răpit sus, la cer, în văzul tuturor credincioșilor care au strigat cu mare frică: „Doamne miluiește!”. Apoi, copilul a fost iarăși adus pe pământ, fiind nevătămat. Când Preafericitul Proclu l-a întrebat pe copil ce a văzut și ce a auzit acolo, el a răspuns că Sfinții Îngeri cântă acolo trisaghionul fără adaos, așa cum cântă pe pământ Sfânta, Soborniceasca și Apostoleasca Biserică. Imediat după ce a spus numai acest lucru, copilul, prin judecățile nepătrunse ale lui Dumnezeu, a murit. Expresia „fără adaos” arată următorul lucru: rău credinciosul Sever, cugetând despre dumnezeirea lui Hristos că ea a fost supusă durerii și dorind să întărească această erezie, i-a învățat pe ucenicii lui să cânte trisaghionul cu adaos. Și era cântat astfel: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, care ai pățimit pentru noi, miluiește-ne”. Prin acest adaos, ticălosul vroia să arate că dumnezeirea lui Hristos a pățimit, adică a murit împreună cu Sfântul Lui Trup. Ce poate fi mai urât și mai ticălos înaintea lui Dumnezeu decât această hulă?

Dacă dumnezeirea Celui Unuia Născut a pățimit, adică a murit împreună cu Sfântul Lui Trup, așa cum afirmă ei, păgânii, atunci înseamnă că toată Sfânta Treime a pățimit, adică a murit, căci o dumnezeire, o fire și o ființă sunt trei lucruri nedespărțite. Sfânta Treime se împarte în Persoane nedespărțite, Care în ființă sunt unite, dar necontopite. Aceasta înseamnă că există un singur Dumnezeu: Sfânta Treime Cea de o ființă, împărțită și nedespărțită - împărțită în Persoane, dar nedespărțită în ființă și în fire și în dumnezeire. De aceea sunt dați în vileag în mod clar ticăloșii armeni împreună cu Sever, pentru faptul că ei hulesc Sfânta Treime, spunând că Ea este supusă durerilor, adică S-a supus morții în timpul patimilor mântuitoare ale Celui Unuia Născut. O, ce defăimare și ce gândire satanică! Datorită acestei erezii, trebuie ca noi să îi înlăturăm definitiv și să ne îndepărtăm de ei, potrivit cu dumnezeiasca cugetare a Psalmistului: *Oare, nu pe cei ce Te urăsc pe Tine, Doamne, am urât și asupra vrăjmașilor Tăi m-am mâhnit? Cu ură desăvârșită i-am urât pe ei și mi s-au făcut dușmani* (Ps. 138, 21-22).

Să mai ascultăm o povestire despre o întâmplare minunată, care a avut loc prin voia lui Dumnezeu pentru arătarea adevărului și spre descoperirea vădită a hulei lui Sever. Când s-a întrunit cel de-al patrulea Sinod Ecumenic și s-au adunat 630 de Sfinți Părinți purtători de Dumnezeu la Calcedon și s-a lucrat timp de multe zile la descoperirea profundă a adevărului, vreme în care ereticii, îndemnați de ambiția demonică, se împotriveau cu putere în fața dovezilor aduse de ortodocși din scrierile dumnezeiești, ambele părți au ajuns, în mod rațional, la următoarea învoială: să lase arătarea adevărului în voia lui Dumnezeu și a slăvitei Mucenițe Eufimia. Pentru aceasta, fiecare parte a scris separat mărturisirea credinței sale și a pecetluit-o. Apoi, deschizând racla cu moaștele Muceniței, au pus ambele suluri pe sfintele ei degete, timp în care ortodocșii au spus: „Tu, Doamne, Care vezi inimile, pentru rugăciunile slăvitei Muceniței Tale, încredințează-i pe cei ce se împotrivesc adevărului Tău!”. Apoi, închizând și pecetluind sfânta raclă, s-au răspândit la locurile lor. După câteva zile s-au adunat iarăși toți, după învoiala comună, și au deschis sfânta raclă și – o, cât de mari sunt minunile Tale și întrec orice minte, Stăpâne Preabun și iubitor de oameni! – au văzut că Sfânta Muceniță ținea cu putere în sfânta ei mână sulul ortodocșilor, iar cel eretic era aruncat departe de sfintele ei picioare, ca unul ce era plin de toată hula și ticăloșia. De ce încredințare mai este nevoie pentru a face de rușine erezia lor? Dar tot nu ascultă, blestemații!

Mai este un cuvânt bisericesc care spune că mărturia din partea vrăjmașului este socotită cel mai mult vrednică de crezare; dar cine poate fi vrăjmașul credinței noastre ortodoxe? Diavolul! De aceea, adăugând la cele spuse mai sus încă o mărturie adusă de diavol, voi încheia acest cuvânt.

În vremea în care domnea întunericul slujirii la idoli, în Elada era un loc cunoscut cel mai mult prin vrăjitoriile lui, numit Pithia, unde se ridicase un minunat templu idolesc. În el se afla un idol vestit, căruia toți necredincioșii îi acordau o deosebită cinstire și care era numit în limba lor zeul Apollo. Aici se adunau de pretutindeni necredincioșii tuturor neamurilor și fiecare primea răspuns la întrebarea lui, prin viclenie drăcească, de la proorocița-slujitoare a zeului Apollo. De aceea, toate popoarele necredincioase aveau mare credință în acest zeu. Dar după mântuitoarele patimi ale Domnului nostru Iisus Hristos și după Înălțarea Lui la cer, când lumina adevăratei cunoașteri a lui Dumnezeu a luminat tot pământul și unii oameni, urmând cu bucurie propovăduirea apostolică, au primit Sfântul Botez, iar alții s-au împotrivit cu putere și au început în toată lumea mari prigoane și lupte între cei apropiați, un anumit slujitor al zeului Apollo, văzând tulburarea cea atât de mare ce a pătruns în toată lumea și care în scurt timp a zguduit toate popoarele, și dorind să afle de la zeul său, Apollo, ce este această nouă propovăduire care se rostește pe tot pământul despre un nou Dumnezeu, Iisus Hristos, a îndrăznit să îl întrebe despre aceasta. Însă diavolul, dușmănind buna credință a lui Hristos, s-a mâniat pe slujitorul lui pentru întrebarea pusă de el și nu l-a lăudat, ci i-a spus: „Mai bine ar fi fost ca tu să nu mă întrebi deloc despre aceasta, o slujitorul meu blestemat!”. Cu toate acestea, fiind silit de puterea lui Dumnezeu și fără să vrea, i-a spus în câteva cuvinte slujitorului său taina cea înfricoșătoare a întrupării lui Hristos, Dumnezeu-Cuvântul și a patimii Lui mântuitoare, adăugând la sfârșit: „Cel Care a pățimit este Dumnezeu, însă dumnezeirea Lui nu a pățimit”. Ce pot spune după aceasta ticălosul Sever dimpreună cu adepții lui, de trei ori blestemații armeni, care mărturisesc că dumnezeirea lui Hristos a pățimit? Iată cum acest prooroc mincinos în multe alte lucruri, Apollo, fiind silit de puterea lui Dumnezeu, a mărturisit chiar și împotriva voinței lui că Mântuitorul Hristos a fost supus durerilor și nu a fost supus durerilor: a fost supus durerilor după firea omenească pentru că a fost om desăvârșit și nu a fost supus durerilor după firea dumnezeiască. Oare cum Dioscor, Sever și adepții lor, blestemații armeni, nu se înspăimântă când afirmă că dumnezeirea nemuritoare a lui Hristos a fost supusă durerilor în timpul patimilor Lui mântuitoare?

Din această pricină te sfătuiesc, ca pe un prieten credincios și frate iubit, să te lepezi de prietenia lor ticăloasă și discuțiile lingușitoare cu ei dacă, într-adevăr, dorești să te păzești până la sfârșit nevătămat în dreapta credință primită de la străbuni. Căci „discuțiile rele strică

obiceiurile bune”, spune cuvântul apostolesc. Și același Apostol spune din nou: *De omul eretic, după întâia și a doua mustrare, depărtează-te* (Tit 3, 10). Iar blestemații armeni se împotrivesc nu prima dată sau a doua oară, ci stau împotriva învățaturii celor șapte Sinoade. Așadar, cum să îi socotim noi vrednici de legături și de împreună-vorbiri cu noi? Cel ce dorește să îl vindece pe cel lepros, se molipsește el însuși de lepra lui, iar aceluia nu îi aduce nici o vindecare.

Să știi și faptul că fiecare erezie îl are ca începător al ei pe diavol. El este acel vrăjmaș pomenit în Evanghelie – omul care a semănat printre grâul curatei și neîntinatei cunoașteri a lui Dumnezeu pleavă vicleană, adică feluritele erezii urâte de Dumnezeu, în care se și străduiește, ticălosul, să ne atragă și prin ele să ne îndepărteze de neîntinata credință ortodoxă. Căci, după învățătura ei, noi credem în dumnezeirea cea pururea fiitoare și fără de început a Sfintei Treimi Celei de o ființă, atotfiitoare și nedespărțite, și în taina cea înfricoșătoare, care întrece orice minte și cuvânt, a întrupării Fiului Celui Unuia Născut, Unuia din Sfânta Treime, prin Care s-au nimicit definitiv săgețile celui puternic în răutate și au pierit armele lui și i s-au dăruit cetățile și el însuși, ca o pasăre neputincioasă, a devenit ținta necinstirii și batjocurii tuturor celor ce cred cu adevărat și cu tot sufletul în Iisus Hristos Cel răstignit, biruitorul diavolilor.

Să nu trăim în nepăsare și în nesimțire când avem un asemenea dușman neîmpăcat al vieții și al mântuirii noastre, ci să veghem neîncetat și să fim treji. Și așa cum el nu încetează niciodată să se înarmeze împotriva noastră cu toate cursele, dorind cu putere pieirea noastră, așa și noi să ne înarmăm împotriva armatei lui și a luptătorilor lui, adică a ereticilor celor urâți de Dumnezeu, cu armele buneii credințe, și să ne îngrădim cu toată rațiunea și știința scrierilor insuflăte de Dumnezeu ca să ne fie dat și nouă să ne atingem de hrana cea tare și nu să ne petrecem tot timpul vieții bând lapte.

Să ne înarmăm puternic cu armele dogmelor, cu capetele teologice ale Preaînțeleptului Ioan Damaschin. Pe acestea să le învățăm bine ca să fim în stare să îngrădim cu ascuțișul lor gurile cele neîngrădite ale potrivnicilor noștri și să nimicim fiecare atac potrivnic lui Hristos. Căci Hristos ne-a dat nouă puterea să călcăm peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului. *Căci lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui, adică împotriva oamenilor neputincioși, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduhuri* (Efes. 6, 12), ale căror uneltiri și năvăliri să le nimicească Domnul și pe noi să ne păzească nevătămați în veci. Amin.

Cuvânt de laudă către Sfinții Apostoli Petru și Pavel; tot aici și cuvânt de acuzare împotriva celor trei mari erezii latine

Preamărește-i, suflete, pe dumnezeieștii Apostoli Petru și Pavel, cei care sunt mai presus decât ceilalți Apostoli și primii pe tronurile slavei, stelele minunate ale Bisericii lui Hristos, care, cu strălucirile dătătoare de viață ale luminii învățaturii lui Dumnezeu, au întors neamurile de la ticăloasa înșelăciune idolească și de la slujirea diavolilor, la lumina bunei credințe și a adevărului.

Preamărește-i după măsura puterii tale, iar cântările vrednice de ei lasă-le în seama celor mai înflăcărate minți. Cântarea pe care o aduci lor, culege-o din izvoarele mântuitoare ale dumnezeiescului Israel, căci ei sunt vlăstare ale acestei rădăcini dumnezeiești și, prin strălucirile dumnezeiești ale vieții și cuvântului lor, au lucrat minunat spre slava ei, iar Dumnezeu-Cuvântul întrupat a mers pe ei, în chip tainic, ca pe niște cai și a tulburat multe ape urâte, adică tainele ticăloșilor diavoli, care acoperiseră înainte tot pământul cu întunericul adânc al slujirii la idoli. Și pământului, care înainte dădea roade bune, iar apoi, prin răutatea locuitorilor lui s-a transformat în sărătură, El, prin faptele dumnezeiești ale acestor lucrători preînțelepți, i-a dat iarăși putere să Îl bucure pe Stăpânul lui prin roadele lui aromate, iar cel care mai înainte era pustiu și nu avea umezeală, acela, prin țâșniturile acestor izvoare dumnezeiești și pururea curgătoare, s-a dovedit a fi îmbelșugat și udat de șuvoaie de apă purtătoare de viață.

Ei sunt fulgerele care au strălucit de la focul dumnezeiesc al Sfântului Duh și, ca niște săgeți trimise de El, prin lumina cea plăcută a învățaturii și focul cel aprins al minunilor, au alungat de pe pământ tot întunericul poveștilor născocite de minciună diavoli. Cum? Prin propovăduirea cinstită a unei singure Ființe dumnezeiești în trei străluciri. Așa au luminat mințile credincioșilor, și le luminează întotdeauna, lucrându-le cu sapa tainică a cuvântului și adăpându-le cu șuvoaiele bogate ale Sfântului Duh. Ei au fost izvoarele cele tainice, pline de apa cea purtătoare de viață, prin care *s-au descoperit temeliile lumii* (Ps. 17, 16), adică au fost începătorii rangurilor dumnezeiești ale credincioșilor care, prin rugăciuni de toată noaptea și cântări duhovnicești, au fost temeliile lumii și le-au dat putere pentru însușirea rațiunilor dumnezeiești.

Aceștia sunt *cerurile* tainice, care, după cuvântul înțeleptului Psalmist, *spun slava lui Dumnezeu*. Fiind împodobiți frumos cu strălucirile învățăturilor dumnezeiești și cu fulgerele minunilor care întrec orice minte, ei au fost pentru toată creația stele cerești și puternica lor vestire, asemănându-se cu niște trâmbițe dumnezeiești, a făcut să răsune pe tot pământul înalta propovăduire a teologiei care întrece orice minte și orice cuvânt.

Pe mințile care mai înainte au strălucit asemeni soarelui, iar apoi s-au pironit, asemeni vitelor, spre pământ, ei le-au ridicat de la pământ și le-au înduplecat să nu mai râvnească cu tot sufletul la toate frumusețile cele pământești și trecătoare, ci să își dorească numai bunătățile cele veșnice și să aibă întotdeauna gândul la cele cerești, străduindu-se să fie întotdeauna nedespărțite de slava dumnezeiască prin obiceiurile plăcute lui Dumnezeu, arătate prin viață și prin cuvânt. Și pentru una și pentru cealaltă trebuie să avem aceeași râvnă, căci una fără cealaltă nu aduce nici un folos, ci, dimpotrivă, devine ținta batjocurii și ocării pentru cei care au idei sănătoase, așa cum mersul cu un singur picior nu este frumos, nici sigur, de asemenea, nici fața cu un singur ochi nu poate fi socotită frumoasă.

Viața plăcută lui Dumnezeu, care este alcătuită și din una și din cealaltă și este trăită astfel până la sfârșitul cel obștesc, adică până la moarte, este dovada ucenicului desăvârșit al lui Hristos, care își dorește sincer, din tot sufletul, nu această viață trecătoare, ci viața cea pururea

fiitoare. Căci în pomul care face roade bune, Dumnezeu caută roade bune și folositoare, iar pomului care crește rău îi poruncește să se usuce, tot așa cum nu oricui care Îl numește Domn îi făgăduiește intrarea în Împărăția cerească, ci numai aceluia care, cu râvnă fierbinte, face voia Tatălui Său Ceresc (Mt. 7, 21). Tot astfel și cel care a intrat în camera cea de nuntă cu veșminte nepotrivite, adică nu s-a îngrijit ca după baia cea luminoasă (după Sfântul Botez) să dobândească veșmântul țesut în chip minunat din fapte bune, a poruncit să fie luat din mijlocul fericiților părtași ai ospățului, și aruncat în focul cel nestins. Dar! Aceasta s-a făcut nu pentru a se curăți și a deveni iarăși părtaș al fericitului ospăț, precum afirmă erezia cea mincinoasă, ci pentru a arde în el în vecii vecilor.

De asemenea și pentru fecioarele cele împodobite cu bunătate, dar care nu și-au luat untdelemn în vasele lor, adică nu au luminat frumusețea fecioriei lor cu mila față de săraci – vai! – s-a închis ușa cămării Mirelui și răspunsul Lui dumnezeiesc nu le mustră pentru că au venit la El fără să se curățească mai întâi în focul cel curățitor și nu le poruncește: „mergeți și curățiți-vă mai întâi în flăcările focului, iar apoi intrați în camera Mea”, ci, spunându-le: *nu vă cunosc pe voi*, le trimite departe de El. Vai! Vai! Dacă lauda cea dumnezeiască și mai presus de fire a fecioriei este trimisă departe de camera tainică de nuntă pentru că nu s-a împodobit cu untdelemnul milosteniei față de săraci, atunci cei care prin hoție și multe fărădelegi, prin vrăjitorie, ucidere și desfrânare ticăloasă au decăzut sufletește în decursul întregii lor vieți, cum vor intra în camera cea dumnezeiască fără să se fi îngrijit ca înainte de plecarea lor să aducă roade de pocăință, potrivit cu păcatele lor?

Veacul acesta - spune dumnezeiescul Propovăduitor - este timpul pentru fapte, iar timpul pentru răsplată este veacul viitor. Diferența dintre sfârșitul săracului Lazăr și cel al bogatului nemilostiv dovedește în mod limpede acest lucru, căci sufletul fiecăruia dintre ei după moarte și-a primit imediat locul său, unul – în gheenă, iar celălalt – în sânul lui Avraam. Iar între ei se afla o mare prăpastie, care îi împiedica să treacă unul la celălalt, precum spune același Patriarh, muștrându-l în chip înțelept pe bogatul nemilostiv, fără să îl mai mângâie cu nădejdea trecerii scurte prin focul cel curățitor.

Acest lucru ne arată clar că viața aceasta este lăsată pentru nevoie, pentru curățirea păcatelor sufletești prin diferite fapte bineplăcute lui Dumnezeu și prin răbdarea până la sfârșit a necazurilor, atât a celor cu voie cât și a celor fără de voie. De acest lucru ne-a încredințat Judecătorul prin pilda respectivă. Să Îl ascultăm și să ne lepădăm de mincinoasele cugetări eretice. Fiind învățați de glasul cel dumnezeiesc potrivit căruia tâlharul în aceeași zi a fost așezat în rai, fără vreo curățire în focul cel curățitor, să alungăm departe de noi rătăcirile străine.

Însă mai înainte ca târgul acestei vieți să se isprăvească, să ne curățăm păcatele prin suspine, nevoie și lacrimi, așa cum ne învață acela care în fiecare noapte și-a udat cu lacrimi patul său. Căci nu există nimeni care, în ceasul acela înfricoșător al plecării, ar putea să Îl pomenească pe Dumnezeu sau care ar putea să Îl mărturisească în iad. *Oare, morților vei face minuni? Sau cei morți se vor scula și te vor lăuda pe Tine? Oare, va spune cineva în mormânt mila Ta și adevărul Tău în locul pierzării? Oare, se vor cunoaște într-un întuneric minunile Tale și dreptatea Ta în pământ uitat?* (Ps. 87, 11-13).

Prin acestea, Psalmistul arată clar că darurile și dreptatea și minunile și adevărul lui Dumnezeu sunt arătate de aceia care, mai înainte de plecarea lor, au făcut pocăință vrednică de laudă pentru păcatele lor. *Împărăția cerurilor se ia prin străduință și cei ce se silesc pun mâna pe ea* (Mt. 11, 12), precum auzim, iar nu aceia care s-au îmbuibat cu toate mâncărurile gustoase și cu poftele cele desfrânate și ticăloase ale trupului, iar apoi și-au acoperit faptele lor rele, curățindu-se după plecarea de aici, înainte de judecată, prin focul cel curățitor. Dacă este așa, atunci pare a fi în zadar toată lucrarea cuvântului mântuitor, adică dogmele și învățătura Evangheliei care Îl arată pe Judecător scoțând foc neîndurător împotriva celor care nu au trăit după poruncile Lui și care îi osândește în focul cel nestins pe aceia care nu i-au miluit pe

săraci. Dar aceasta o face nu așa încât să îi învrednicească de slava dumnezeiască după curățirea lor în focul cel vremelnic, înainte de judecată.

Și ceea ce este mai mult decât orice vrednic de uimire și teamă este faptul că El îi izgonește amenințător de la judecata dumnezeiască tocmai pe cei care au săvârșit minuni, au izgonit pe viclenii diavoli de la oameni și au prorocit în numele Lui dumnezeiesc. Acelora le mărturisește că niciodată nu i-a cunoscut, deoarece ei au irosit harul duhovnicesc spre mulțumirea poftelor sufletelor lor și nu s-au îngrijit niciodată să Îl preamărească pe Domnul pe pământ prin mădularele lor, așa cum ar fi trebuit. Iar acestea, de asemenea, sunt în zadar.

Însă milostiv fii mie, Împărate al tuturor, Dumnezeule și Stăpâne, Care te-ai îmbrăcat în firea omenească și ai întărit legile cu amenințările cele mai înfricoșătoare și ai îndurat moarte rușinoasă pe Cruce! Dacă este adevărat că păcatele pământenilor urmează ca, înainte de judecată, să se curățească în focul vremelnic, atunci de ce a mai fost nevoie să pătimească atât Cel singur fără de păcat, când mântuirea oamenilor este atât de ușoară? Dacă Cel singur drept și fără de păcat a trebuit să intre în slava Sa prin multe și cumplite chinuri, așa cum El Însuși mărturisește luminat despre Sine, atunci să ne cutremurăm toți cei care nu numai că mergem pe calea cea potrivnică poruncilor lui Dumnezeu, al cărei sfârșit, precum auzim, este nu curățirea în foc, ci pieirea veșnică, dar în marea noastră nebulie, urmând învățătura străină și nedreaptă, nădăjduim să atingem slava cea nepieritoare a lui Hristos, Care a pățimit. Aceste idei sunt nebunii copilărești și nu înțelegerea pietrei celei tari pe care Hristos a întemeiat Biserica Lui, stropind-o cu sângele Lui dumnezeiesc.

De asemenea, mincinos și vrednic de toată batjocura este lucrul poruncit celor ce trăiesc în fărădelegi. Care lucru? Iată-l: atunci când cineva, în parcursul întregii lui vieți, nădăjduind în curățirea prin foc după moarte, trăiește în fărădelegi, lăsându-se în voia dezmațului, fără să își vină niciodată în fire și să se tânguiască de bunăvoie pentru fărădelegile lui, să mănânce cenușă în loc de pâine, să amestece cu plânsul hrana lui, să se îmbrace în sac, să meargă toată ziua tânguindu-se pentru că mădularele lui s-au umplut de necinste, fără să verse mirul cel prețios și dumnezeiesc al credinței pe capul preacurat al lui Hristos și fără să spele preacuratele Lui picioare cu lacrimi fierbinți, asemenea desfrânatei din trecut, atunci când prin hoție, cămătărie și toate celelalte câștiguri ticăloase și-a strâns mulțime nenumărată de aur și argint, fără să îl urmeze pe vameșul care a dat înapoi împătrit și fără să împartă, ca el, jumătate din averea sa săracilor, ci, dimpotrivă, cu ajutorul zapiselor de datorii, le-a poruncit rudelor și străinilor ca, după moartea sa, să îi asuprească și să îi zdrobească fără milă pe săracii și sărmanii pe care ar fi trebuit să îi cruțe și să îi slobozească de asupririle cumplite ca să audă și el dumnezeiescul glas: *Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia*, deodată, înainte de ultima suflare, rostește numai cuvintele: „mea culpa, mea culpa”, adică: „păcatul meu”, și se lovește peste gură cu trei și două degete, imediat se învrednicește de slava cea dumnezeiască, curățindu-se împotriva voinței sale în focul de după moarte!

E bine și necesar și mântuitor ca cineva să se mustre pe sine în ceea ce a greșit; însă dacă nu va fi printre cei tămăduiți numiți mai sus de Psalmist, atunci, chiar dacă toată gheena cea cumplită ar începe să se golească, tot nu ar scăpa de chinurile veșnice. Căci s-a spus: *Ferește-te de rău și fă bine* (Ps. 33, 13), și celui ce a dobândit sănătate i-a spus: *De acum să nu mai păcătuiești, ca să nu-ți fie ceva mai rău* (Ioan 5, 14), și nu că se va curăți cu ajutorul focului curățitor. Și iar zice că pomul care nu aduce roade bune, se taie și se aruncă în foc (Mt. 3, 10), nu se tămăduiește. De asemenea, Domnul a spus despre înviere că vor ieși din morminte spre viața neîmbătrânitoare cei ce au săvârșit binele, nu cei ce au săvârșit răul; aceștia vor ieși din morminte nu spre învierea vieții, ci *spre învierea judecării* și nu după ce au trecut, după părerea voastră, prin focul curățitor.

Din cele spuse să înțelegem - o, prietenii mei! - învățătura cea tainică despre acest lucru și, înțelegând-o, să lepădăm orice sfadă deșartă. Viața veșnică o vor dobândi aceia care au săvârșit fapte bune, iar nu aceia care au săvârșit fapte rele, iar apoi, după plecarea lor, până la judecată s-au curățit în focul cel vremelnic.

Ce altă stare se poate înțelege între viața veșnică și chinurile de dedesubt din cuvintele dumnezeiești pomenite? Ele mărturisesc limpede că nu există nici o altă stare ci cei drepti vor fi imediat chemați la moștenirea fericirii veșnice, iar lucrătorii fărădelegii vor fi osândiți în focul cel nestins și nu se vor învrednici de slava cea dumnezeiască după curățirea lor în focul cel vremelnic de până la judecată. Pentru săvârșirea faptelor bune este lăsată viața aceasta în timpul căreia sufletele sunt unite cu trupurile lor și împreună săvârșesc binele sau răul, după propria voie. De aceea, nu prin curățirea în focul de după moarte, ci prin săvârșirea faptelor bune în viața de zi cu zi vor dobândi cei binecredincioși, după ieșirea din mormânt, răsplata vieții veșnice.

Mântuitorul le-a poruncit Ucenicilor Săi: *Intrați prin poarta cea strâmtă, că largă este poarta și lată este calea care duce la pieire și mulți sunt cei care o află. Și strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află* (Mt. 7, 13-14), arătând prin aceasta sărăcia de bunăvoie și nevoița pe care noi trebuie să le ducem din pricina poftelor rele și înclinațiilor spre patimi, proprii sufletelor noastre. De ele ne poruncește clar să ne curățim aici, mergând pe calea cea îngustă și dureroasă, iar nu prin focul cel curățitor dinaintea judecății. Căci *mulți caută să intre* în camera cea dumnezeiască *și nu pot*, iar atunci când bat din afară în ușa dumnezeiască, aud: *Nu vă cunosc pe voi* (Mt. 25, 12) și nicidecum nu se întâmplă astfel încât, curățindu-se prin foc, să fie primiți înăuntrul cămării.

Vai! Vai! Dacă cei ce caută calea cea îngustă și dureroasă nu pot intra toți, pentru că nu s-au nevoit după Lege, așa cum ne învață dumnezeiescul Propovăduitor al lui Hristos, dar aceia care năzuiesc neîncetat și cu toată ființa să meargă pe calea cea largă, unde se vor duce? Propovăduitorul spune clar: *Nu vă amăgiți: Nici desfrânații, nici batjocoritorii, nici răpitorii și nici aceia care sunt enumerați la rând cu ei, nu vor dobândi slava cea nepieritoare* (1 Cor. 6, 9;10). Cum adică nu s-au rătăcit de la adevăr aceia care cred că, împotriva poruncii dumnezeiești, mai înainte de judecată, curățindu-se în foc, vor intra în slava cea dumnezeiască!?

Spunând *nu vă amăgiți*, apostolul a scos la iveală învățătura cea mincinoasă a corintenilor, pe care aceștia o aveau despre mântuire, căci nădăjduiau ca înainte de ultima suflare, printr-un cuvânt rece, să facă pocăință pentru nenumăratele lor greșeli, deși înainte de moarte nu s-au străduit cu tot sufletul să renunțe la săvârșirea lor. Care oameni vor sta de-a stânga Mântuitorului dacă toți cei care săvârșesc răul se vor curăți în focul cel curățitor și se vor învrednici de viața veșnică?

Dar se poate ca voi să credeți că acestea sunt zise numai cu privire la cei necredincioși. Însă, o, preînțelepților, dumnezeiescul și înțeleptul Propovăduitor al lui Hristos ne învață clar că aceștia din urmă, care fără lege au păcătuit, fără lege vor și pieri, iar aceia care au păcătuit în Lege, *prin lege vor fi judecați* (Rom. 2, 12) și nu se vor curăți prin foc. Din acest lucru reiese că toată lucrarea Judecătorului va fi îndreptată către cei care au păcătuit sub Lege, deoarece *oricui i s-a dat mult, mult i se va cere, și cui i s-a încredințat mult, mai mult i se va cere* (Luca 12, 48).

Iar dacă unii, așa cum spune Propovăduitorul, fără lege vor pieri, iar alții, așa cum afirmați voi, se vor curăți mai întâi prin foc și se vor învrednici de viața veșnică, atunci nu va sta nimeni de-a stânga Mântuitorului și nimeni nu va fi trimis în focul cel nestins pentru asprimea și cruzimea sa. Și astfel, după părerea voastră, cuvântul despre judecată este mincinos! Aici se potrivește și următorul cuvânt dumnezeiesc, care spune: *Umblați cât aveți Lumina ca să nu vă prindă întunericul* (Ioan 12, 35). Prin aceasta El spune clar că cei ce umblă în chip nedemn de lumina credinței sunt acoperiți de întuneric și nu se curățesc prin foc după moartea lor. El numește *lumină* credința în El, iar *umblatul* înseamnă să împlinim cu toată sârguința poruncile Lui mântuitoare.

Întunericul care ne acoperă este despărțirea definitivă a sufletului de trup când nu se mai poate ca sufletul să săvârșească fapte folositoare care să ne sfințească. Căci așa cum trupul acesta devine nemișcat când îl părăsește duhul care l-a însuflețit, așa și sufletul, despărțindu-se

de trup, nu mai este părtaș la faptele cele mântuitoare, căci el pierde atunci unealta cu care împreună-lucra spre milostivirea Judecătorului. Cu privire la acest lucru, Mântuitorul a spus cu gura Lui că în ziua judecății din urmă oamenii vor da socoteală *pentru orice cuvânt deșert* (Mt. 12, 36). Dacă și cea mai mică greșală se amintește la judecata din urmă, atunci cum se va curăți mulțimea păcatelor neîndreptate înaintea de această judecată? Nu se poate să cugetăm împotriva a ceea ce a rânduit Judecătorul, punând înaintea acestei judecăți focul care curăță păcatele neîndreptate. *Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu Îngerii Săi; și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele sale* (Mt. 16, 27).

Tu însă, punând înaintea acestei înfricoșătoare judecăți curățirea prin foc a celor mai ticăloase fapte săvârșite în viață, nu minți în chip vădit, răstălmăcind fără minte această rânduială dumnezeiască? Căci cel ce îl numește pe aproapele său nebun, *vrednic este de gheenă*, precum auzim, și nu se va învrednici de slava dumnezeiască, curățindu-se înaintea de înfricoșătoarea judecată prin focul vremelnic.

Judecătorul îl trimite în chinul veșnic și pe cel care a păcătuit puțin, dar nu s-a pocăit, și nu îl iartă curățindu-l prin foc. Tu însă, ca și cum ai fi mai milostiv decât Creatorul, curățindu-l pe cel ticălos în foc înaintea de judecată, îl duci în viața veșnică. Ia seama, bunule, să nu se împlinescă cu tine cele zise: *și dacă orb pe orb va călăuzi, amândoi vor cădea în groapă* (Mt. 15, 14) – învederat, în focul cel nestins.

Însă tu, suflete, lepădându-te de acest gând pierzător de suflet, supune-te adevărului și urmează-i pe înaintași, aducând laudă bine întocmită celor mai mari Apostoli. Ei sunt *ochii Celui ce stăpânește cu puterea Sa veacul* (Ps. 65, 6), așa cum vestește Psalmistul, ochi care spre neamuri privesc (Ps. 65, 6) și a căror privire alungă întunericul minciunii ca să strălucească lumina adevărului. Ei sunt buzele *Celui împodobit cu bunătatea mai mult decât toți fiii oamenilor*, pe care s-a revărsat harul dumnezeiesc și prin care, lucrând, El a dus până la marginile pământului cântarea cea nouă și bineplăcută.

Acești Apostoli i-au crescut pe cei credincioși prin învățăturile duhovnicești, pentru ca ei să ajungă la măsura *bărbatului desăvârșit*, așa cum este scris, învrednicindu-i să se ridice la *măsura deplinătății lui Hristos*. Ei sunt, într-adevăr, *mâinile și degetele* învățate de Cel ce este singur puternic și neînvins *la luptă și la război* (Ps. 143, 1).

Prin vitejia acestora se depărtează orice furtună dușmană și pierzătoare de suflete și strălucește primăvara cea plăcută a liniștii în sufletele oamenilor. Ei sunt mușchiul cel tare, precum arcul de aramă, și picioarele care devin iuți ca ale cerbului (Ps. 17, 36-37-38), datorită adierii fericite și dumnezeiești a Sfântului Duh cu care au alungat imediat de pe tot pământul toată înșelăciunea cea stricătioasă a diavolilor. Ei sunt norii cei curați, plini de ploaie dumnezeiască, ce udă neîncetat via celui iubit cu picăturile lor dumnezeiești și o ajută să dea roade bune Stăpânului său. Ei sunt săgețile ascuțite ale celui puternic, slobozite din arcul lui Dumnezeu către sceptrele rele și închinătoare la idoli, adică împărățiile, săgeți care, atunci când s-au înfipt în chip binefăcător în inimile popoarelor ce mai înainte fuseseră dușmanii Împăratului tuturor, le-au umplut de dragoste dumnezeiască și le-au supus la picioarele Lui preacurate, determinându-le să primească cu bucurie pe gâtul lor jugul poruncilor Lui făcătoare de viață.

Mai sus și s-a zis, suflete, să lași în seama puterilor netrupești cântările vrednice de ei, ca, silindu-te să îi preamărești pe aceia care sunt mai presus de lauda ta, să nu te arăți a fi, în obrăznicia ta, supărătorul lor; căci străduința de a-i preamări după vrednicie este ca și încercarea de a număra stelele.

O, doime bine-lăudată a Mântuitorului, stâlpii care întăresc neîncetat pământul prin dumnezeieștile rugăciuni ca să nu se clatine! O, Petre, temelie Bisericii lui Hristos, care ai în mâinile tale cheile de la comorile cele mai presus de fire; vârful cel mai înalt al minților teologice înflăcărate; primul după Primul la judecată! Și tu, Pavele, trâmbița cea puternic glăsuitoare și dumnezeiască a întregii lumi, care, prin vestirea și propovăduirea grăitoare de Dumnezeu și prin lumina și puterea adevărului, i-a îngrozit pe cei pricepuți în viclenie și

fățărnicie, pe acești urmași pociti ai orașului Pithia, și i-a împrăștiat în diferite locuri, aruncându-i în prăpastia uitării; razele luminii celor trei sori, ca soarele cel mai mare și prealuminos, luminat de Dumnezeu, tu le-ai răspândit pe tot pământul. Tu, care în trup, așa cum spui, sau fără el, ai fost răpit în chip minunat până la al treilea cer și, fiind învățat acolo prin vederea tainelor nespuse, te-ai arătat ca un potir de aur, plin cu băutura cea dumnezeiască, adică cu Sfântul Duh, care a adus întregii lumi bucurie dumnezeiască!

Bucurați-vă cei ce sunteți plini de frumusețea lui Hristos și ați primit de la El răsplata cea veșnică, luminoasă și îmbelșugată a străduințelor voastre! Primiți cu bucurie această laudă și cercetați-ne cu milă, vă rugăm, și cu iubire dumnezeiască, pe noi cei ce cinștim pomenirea voastră cea preacinstită și preamărită. Primul dintre voi să ne dăruiască nouă iertarea păcatelor și statornicie neîncetată în credință, iar când vom pleca din această viață blestemată, să ne ajute cu rugăciunile lui să intrăm în locașurile cele mari și preacurate. Celălalt să umple gândurile noastre din belșug cu bogăția scrierilor dumnezeiești și a luminării, și să ne dea cuget drept și evlavios ca să cinștim cu dreptate Puterea Cea de o ființă și în trei străluciri, așa cum ați arătat în cărțile voastre.

Fiind luminați de dumnezeiescul Mângâietor, să păzim mărturisirea de credință ortodoxă care este: „Cred întru Unul Dumnezeu...” precum au rânduit și au întărit cu putere cele șapte Sinoade care s-au întrunit după voi, prin semn dumnezeiesc, adunându-se cei mai cinstiți și înțelepți păstori, povățuiți de Însuși Mângâietorul în Care s-au îmbrăcat, adică în Sfântul Duh Care cunoaște adâncurile lui Dumnezeu.

Față de cele rânduite prin insuflarea lui Dumnezeu de către voi și ei, nu vom îndrăzni cu mintea noastră obraznică să adăugăm sau să micșorăm ceva, căci a îndrăzni să facem una sau cealaltă este deopotrivă rău și ne duce în cele mai cumplite blesteme, rânduite și statornicite de vechii Părinți care ardeau de râvnă dumnezeiască. Pe cei care îndrăznesc, fără minte, să calce rânduielele lor, ei îi alungă departe de locașurile dumnezeiești.

Dacă nu minte Acela Care l-a numit fur și tâlhar pe cel ce nu intră pe ușa dumnezeiască în staulul oilor, ci *sare pe aiurea*; Cel Care, de asemenea, spune: *Oile Mele ascultă de glasul Meu*, iar de glasul străinului fug (Ioan 10, 1; 27), iar pe acela, care nu se află împreună cu El, adică nu viețuiește după învățătura Lui dumnezeiască, l-a numit clar dușmanul Lui neîmpăcat, precum este scris în Evanghelie: *Cine nu este cu Mine este împotriva Mea și cine nu adună cu Mine risipește* (Mt. 12, 30), dacă pe cel ce nu adună cu El învățătura care se potrivește în toate cu cele rânduite de El Însuși l-a numit, după dumnezeiasca Sa judecată, risipitor, iar despre cel ce va călca cea mai mică poruncă și nu îi va învăța pe oameni ceea ce El Însuși a învățat, a spus că va fi predat chinurilor cumplite, atunci, vai de acela care pocește cuvântul înfricoșător și înalt al învățăturii Sfântului Duh pe care El Însuși le-a rostit cu gura Lui. Oare ce chinuri va primi de la Dumnezeu-Cuvântul? Și înfricoșătoarea ta hotărâre, Pavele, spune: *chiar dacă noi sau un Înger din cer v-ar vesti altă Evanghelie decât aceea pe care v-am vestit-o*, să fie străin de unirea cu Hristos și să se osândească împreună cu Satana în focul cel nestins al gheenei - căci așa se tâlcuiește cugetarea: *să fie anatema!* (Gal. 1, 8-9).

Ascultați cu înțelepciune și îngroziți-vă cu tot sufletul și, înțelegând, să vă căiți voi, cei care în obrăznicia minții voastre și împotriva rânduielelor bărbaților purtători de Dumnezeu, umblați pe căi greșite. Acela care și pe Îngeri îi îndepărtează de unirea cu Hristos în cazul neascultării de învățăturile lui dumnezeiești, va cruța, oare, Roma sau Atena sau Bizanțul, dacă acestea ar încălca cinstitele rânduiele?

Voi, cinstiți bărbați, vă rog cu sânguință, nu trebuie să vă amăgiți cu speranțe deșarte, nu trebuie nicicum! Nici dregătorilor, nici orașelor importante nu li se îngăduie să schimbe după mintea lor ceea ce este pe deplin tainic și știut numai de Singura Ființă în trei străluciri, adică de Sfânta Treime; dimpotrivă, s-a poruncit cu asprime să nu fie schimbate aceste rânduiele, ci să fie păzite fără de schimbare. Păzește ceea ce eu îți poruncesc acum și nimic să nu adaugi la acestea și nimic să nu scoți - i-a spus Domnul lui Moise. Dacă El cere atât de stăruitor de la un bărbat atât de minunat împlinirea totală a Legii Vechi, care este numai umbră și chip, atunci ție

nicidecum nu îți va îngădui să schimbi nici chiar cea mai mică dintre rânduielele bărbaților desăvârșiți cu privire la toată credința ortodoxă, adică Sfântul Simbol al Credinței alcătuit de dumnezeieștii bărbați la cele șapte Sfinte Sinoade care s-au întrunit în diferite orașe și în diferite perioade și au întărit rânduielele Lui prin jurăminte cumplite. Faptul de a nu socoti cele prezente mai vrednice de respect decât umbra și chipul, este obrăznicie și nebunie de neîndurat a sufletului, după cuvântul adevărului. *Și iată aici este mai mult decât Solomon* (Mt. 12, 42) *și iată, mai mult decât Iona este aici* (Luca 11, 32).

Nimeni să nu se apropie în veșminte rupte de muntele dumnezeiesc, căci altfel va fi omorât de piatră. Ci mai întâi să curețe cu mare frică și cu mare înfrânare această cămașă murdară, și să stea dincolo de cele cinci uși (adică cele cinci simțuri), și astfel să intre în întunericul cel tainic. Când va intra acolo, să nu cerceteze cu obrăznicie și să nu caute cu nesocotință, după dorința gândului, ceea ce întrece orice minte, ci, fiind acoperit cu mâna lui Dumnezeu, adică luminat cu lumina dumnezeiască, să contemple din rămășițele pietrei *tainele lui Dumnezeu*, adică, după ce s-a curățit mai întâi cu puterea poruncilor, să cerceteze cu atenție rațiunea creației văzute și nevăzute căci prin ea se pot înțelege *tainele lui Dumnezeu*. La fața lui Dumnezeu să nu se uite fără rușine, adică să nu cerceteze cum este Dumnezeu, ci să se bucure, mulțumindu-se cu ceea ce este descoperit de dumnezeieștii bărbați, iar mai mult decât acestea să nu cerceteze, ci să asemene învățătura lor cu Sfânta Scriptură și să nu se mândrească, punându-și nădejdea în propria înțelepciune. Căci dumnezeiasca Scriptură spune undeva: *Greu îți este să lovești în țepușă cu piciorul* (Fapte 26, 14) și: *nu poate omul să vadă fața Mea și să fie viu*, i-a spus cândva Domnul lui Moise, oprind astfel gândurile celor care îndrăznesc să cerceteze ceea ce nu poate fi deloc cercetat, adică tainele dumnezeiești. Cei care contemplă cu adevărat lumina dumnezeiască (adică serafimii cei cu șase aripi), își acoperă vederea lor cu două aripi, atât pentru că nu pot îndura strălucirea dumnezeiască, care este de neîndurat, cât și pentru ca astfel să arate celor mai prejos decât ei felul în care poate fi văzut Dumnezeu.

A schimba fără minte învățăturile dumnezeiești și rânduielele întărite de cei din trecut este semnul obrăzniciei vădite și al vătămării minții deoarece ele nu pot fi supuse cercetării precise a minții omenești. Mai mult, faptul de a le tâlcui fără nici o sfială, de obicei, duce în focul veșnic. Căci *blestemați sunt cei ce se abat de la poruncile Tale* (Ps. 118, 21) – a spus Psalmistul. Și cine vor fi acești blestemați dacă nu aceia care sunt trimiși în gheenă? Este bine să fim biruitori în ceva în care nu există lucru rău, dar este cu mult mai bine să fim biruiți de acele lucruri în care stă mântuirea. A fi statornic în rânduielele dumnezeiești și a iubi poruncile lor neclintite este semnul sufletului cu adevărat înțelept de Dumnezeu, care este în toate asemănător celui ce se laudă, zicând: *ca un dobitoc eram înaintea Ta. Dar eu sunt pururea cu Tine* (Ps. 72, 22). Pentru că se supune Stăpânului asemenea dobitocului, va fi întotdeauna nedespărțit de El.

Așadar, urmându-i pe Părinții din trecut, să Îl preamărim pe Singurul Părinte ca pe cauza și începutul Fiului și Duhului, care există din El. Și întrucât El singur este Părintele Fiului, tot El singur este și Cel din Care purcede Duhul, iar fiecare Persoană își păstrează însușirea Sa și este neschimbată. Însă ideea care susține că Duhul cel pururea fiitor purcede și din Fiul, nu numai din Tatăl, încalcă rău legea însușirilor. Căci însușirea, așa cum au spus teologii, dacă se schimbă, nu mai este însușire. Tatăl are ca însușiri pururea fiitoare și una și cealaltă: și a naște și a purcede pe Cei de o ființă cu El, precum mărturisește învățătura teologică.

Teologul Dionisie Areopagitul și, împreună cu el, tot soborul bărbaților grăitori de Dumnezeu, afirmă că Tatăl este singurul izvor al ființei dumnezeiești. Iar dacă se afirmă că Duhul purcede și din Fiul, se reneagă însușirea deosebită și adevărată de Fiu a Mântuitorului. Această idee arată două Persoane, total opuse una celeilalte. De ce? Pentru că fiecareia i se atribuie cauza celei de-a treia Persoane.

Este foarte rău și hulitor să se arate două începuturi în Ființa cea întreită. Dacă sunt doi din care purcede Duhul, atunci cum de nu sunt și două izvoare ale Duhului? Așa cum Dumnezeu este Unul în ființă, tot așa este și întreit în Persoane. Prin urmare, trebuie să

îngăduim că Cei din care purcede Duhul se unesc ori cu Persoanele, ori după Ființă atunci când Îl purced pe Duhul pururea fiitor. Și dacă îngăduim că Ei se unesc cu Persoanele, când Îl purced pe Duhul pururea fiitor, atunci se vede clar erezia lui Savelie, când Cei doi se unesc într-o singură Persoană. Dacă spunem din nou că prin unirea ființei, Ei Îl purced pe Duhul pururea fiitor, atunci, eu, într-adevăr, renunț să mai cercetez neghiobia care reiese de aici. Căci Ființa și Unirea sunt una pentru toate cele trei Persoane. Ele [Ființa și Unirea] sunt în toate cele trei Persoane egale între ele, în afara însușirilor Lor. De aceea, pare că și Duhul, împreună cu Tatăl, Îl naște pe Fiul. Ce poate fi mai huliitor decât acest lucru? Dacă tu spui că Duhul purcede și din Fiul ca să Îl arăți pe Fiul egal în toate cu Cel ce L-a născut, așa cum eu am auzit din cugetarea ta, atunci trebuie ca tu să Îi dăruiești și Duhului același lucru, căci și El este egal cu Tatăl și cu Fiul; atunci și El, împreună cu Tatăl, Îl naște pe Fiul ca și Duhul să Se arate egal cu Tatăl și cu Fiul. Cam așa ceva reiese din cugetarea ta. Dacă mărturisești că Duhul purcede din Fiul, adică Fiul este cauza existenței Duhului, pentru că El a suflat și le-a zis ucenicilor Săi: *Luați Duh Sfânt* (Ioan 20, 22), atunci trebuie să mărturisești și că acea suflare care i-a fost dată oarecând primului om purcede din Tatăl și din Fiul.

Dacă este o hulă să înțelegem acel lucru așa, atunci și aici este tot o hulă, căci Scriptura socotește că și acolo și aici este aceeași suflare. Dacă în timpul arătării Lui Ucenicilor Săi, El le-a insuflat Ființa Sfântului Duh, atunci de ce le-a mai poruncit să nu se îndepărteze de Ierusalim, ci să stea în el până când se vor îmbrăca cu putere de sus? Este clar că din plinătatea Sa El le-a dat darul de a ierta păcatele și nu le-a dat întreaga Persoană a Sfântului Duh Celui de o ființă cu El. Căci cum ar fi putut Cel ce nu poate fi descris, să fie îngădit de buze, de parcă ar fi fost insuflat printr-o țevă în ucenici?

Dar pentru că Duhul este numit Duhul Lui, nu trebuie să înțelegem că El purcede din Fiul, deoarece nu putem spune, atât timp cât avem mințile și simțurile sănătoase, că Cel ce L-a născut se naște din El pentru că se numește Tatăl Lui. Cel ce este născut Îl numește pe Cel ce L-a născut mai mare decât Sine și aceasta numai în sensul existenței, iar nu în sensul exact al cuvântului referitor la Ființa dumnezeiască, deoarece El este deopotrivă cinstit în trei Persoane, nici mai mult nici mai puțin.

Dacă, după părerea voastră, mărturisim că Duhul pururea fiitor purcede din Fiul în egală măsură ca și din Tatăl, atunci se pare că Fiul L-a numit în zadar mai mare decât Sine pe Tatăl Care L-a născut. Dar, milostiv fii mie, Împărate și Stăpâne al tuturor! Căci egalitatea cauzei șterge dintre Ei calitatea de a fi mai mare. Cine însă, fiind împodobit cu buna credință, va răbda să audă adevărul hulit atât de rău? Căci dacă Cel Născut este egal cu Cel ce L-a născut, atât după ființă cât și după cauza existenței, atunci pare că Însuși Adevărul-Hristos nu a spus adevărul când L-a numit pe Tatăl mai mare decât Sine.

De aceea, mincinoase sunt gândurile omenești care îndrăznesc fără rușine să strige prin cuvintele lor deșarte împotriva poruncilor dumnezeiești. Să se preamărească Dumnezeu întotdeauna pentru că este adevărat, și poruncile Lui dumnezeiești să fie păzite cu frică și cu evlavie și cu cinstită închinare.

Înțelegeți, oare, în ce prăpăstii hulitoare ne atrag semințele cele deșarte sădite în învățătura de credință ortodoxă? Cu înțelepciune, într-adevăr, s-a rugat dumnezeiescul Psalmist ca inima lui să se plece la poruncile lui Dumnezeu și *nu la lăcomie* (Ps. 118, 36), adică nu la practicile deșarte ale învățăturilor străine. De ce? Pentru că aceasta amăgește puternic mintea omenească și îl îndepărtează de adevăr pe acela care se lasă cu nesocotință atras de ea. Dacă îți pui cu putere stavilă gândurilor minții, înfrânându-le cu frâul cu care sunt stăpâniți caii dumnezeiești, și le pui în jugul cel dumnezeiesc, adică în Evanghelie, atunci vei dobândi calul cu aripi de aur, care te va duce negreșit la cer, atunci vei dobândi *aripi argintate ca ale porumbiței și spate* împodobit cu aur (Ps. 67, 14).

Dacă îngădui să fii atras de turbarea nedreaptă a minții, atunci vei fi un gândac ce se naște din gunoi și se silește să urce cu aripile lui slabe în sus, dar cade iarăși cu ele în jos; sau te

vei asemana mǎgarului care își umple pânțele cu ciuruială și are întotdeauna privirea îndreptată în jos; sau orbului care pipăie peretele și porcului care se afundă în tina cea murdară.

Însă dacă ascultați aceste cuvinte neînțelepte ale mele și dacă aveți vreo grijă pentru lauda convenită vouă și pentru obșteasca mântuire, atunci veniți să lepădam jugul cel vechi și să iubim iarăși pacea dăruită de Dumnezeu de care Se bucură Hristos, și să începem în bună înțelegere, așa cum au hotărât rânduielele dumnezeiești, să Îl preamărim pe Duhul Sfânt Care purcede numai din Tatăl, urmându-L în simplitatea minții pe Învățătorul, spre a dobândi de la El lauda robului care s-a dovedit a fi credincios peste puține. Să fim mulțumiți, prieteni, dacă ne dovedim a fi egali cu Învățătorul în tainele care întrec și mintea și cuvântul, căci a Lui este și acea învățătură care spune că nici un ucenic nu este mai mare decât învățătorul lui, nici robul nu este mai mare decât stăpânul.

Să primim, o iubiților, ca pruncii, atât timp cât proorocim în parte, Împărăția care întrece orice înțelegere a minții și orice învățătură dumnezeiască, pentru a ne învrednici să intrăm în slava lui Dumnezeu. Altfel, este cu neputință să ajungem acolo, precum ne-a vestit nemincinosul glas (Mt. 18, 3)!

Să nu căutăm cu îndrăzneală desăvârșirea înainte de vreme, atât timp cât înțelegem în parte, căci este zis: *spun fiecăruia din voi să nu cugete despre sine mai mult decât trebuie să cugete, ci să cugete fiecare spre a fi înțelept* (Rom. 12, 3). Dumnezeiescul Pavel, văzând dinainte căderea voastră, a scris aceasta pentru voi, romanii.

Să păzim cu putere toată învățătura cea dumnezeiască fără de schimbare, ca să ne asemănăm bărbatului înțelept care și-a clădit casa sa pe piatră, iar nu aceluia care, în nebunia lui, a clădit-o pe nisip și ea, neîndurând atacurile neașteptate ale norilor și vânturilor, s-a năruit.

De asemenea și celelalte rânduiele care arată că pe pământ Biserica lui Hristos este al doilea cer, prin cinstitele jertfe și prin curățenia vieții și a obiceiurilor preoților să ne îngrijim să le îndreptăm [obiceiurile], așa cum au hotărât vechile pravile predate de dumnezeieștii bărbați care, prin voia lui Dumnezeu, s-au întâlnit de șapte ori în diferite orașe și în diferite perioade. Să facem aceasta pentru ca Fiica Împăratului, a Cărei slavă toată este înlăuntrul, să fie preainfrumusețată cu țesături de aur și veșminte aurite pe dinafară și astfel să stea de-a dreapta Împăratului tuturor (Ps. 44, 11; 15).

Este un mare păcat să aducem aluat nedospit desăvârșitei Pâini a vieții Care S-a unit pe deplin cu firea omenească și nu a primit-o pe jumătate din Preacurata Fecioară, ceea ce înseamnă că Și-a unit pe deplin și fără schimbare și sufletul și mintea - care sunt înfățișate prin sare și drojdie.

Așa învață dumnezeiescul Ierarh al Cezareii, Vasile cel Mare, smulgând din rădăcină erezia cea rea a lui Apolinarie din Laodiceea, iar pe aceia care nu amestecă în prescură sare și drojdie, i-a alungat din Biserică pentru că erau rău-credincioși și hulitori și nu primeau întruparea desăvârșită a lui Dumnezeu-Cuvântul prin faptul că îndrăzneau să se poarte nelegiuit cu prescura (făcând-o fără sare și drojdie). De aici reiese că nu de la dumnezeieștii Petru și Pavel și ceilalți ucenici ai lor s-a dobândit începutul jertfei ca prinos făcut fără sare, ci de la nebunul Apollinarie, care a sporovăit nebunește și a spus că Dumnezeu-Cuvântul a primit trup fără suflet, fiind creat înainte de toată creația, și a trecut prin tânăra cea curată ca printr-o trâmbiță. De aceea, el a interzis să se pună în pâinea cea dumnezeiască sare și drojdie, deoarece prin sare este arătată mintea, iar prin drojdie sufletul. Iar când el a îndrăznit să introducă acest nou obicei cu privire la dumnezeiasca prescură, în acel moment, marele păstor al Cezareii, arzând de râvnă apostolică, a vădit în scris ticăloasa lui dogmă.

Prin aceasta se vede clar că în acel timp se întrebuița pretutindeni pâine dospită, potrivit cu vechea învățătură și luminare a cinstiților propovăduitori ai Dumnezeu-Cuvântului. De aceea, fiind rodul gândirii eretice, iar nu luminare apostolică și nici învățătură veche sau obicei statornic, alungați această dogmă din mijlocul credincioșilor, ca să fiți în toate neîntinați și neclintiți. Căci în prinosul nedospit al jertfei constă o mare parte din serbarea israelită. Cât este de rău și rușinos să ne împrietenim cu aceia care au cuget străin nouă! Acest lucru este clar

pentru toți cei care gândesc drept, cărora le și aparține marea și minunata vrednicie a dumnezeieștii preoții, care însă trebuie să fie înfrumusețată cu daruri apostolești și nu să miroasă urât din cauza aromelor necurate, precum vedem acum, din cauza nepăsării celor ce sunt în fruntea Bisericii lui Hristos.

Voi știți - numai dacă nu ați orbit de bunăvoie! - la ce urâtenie și necuviință a ajuns astăzi preoțimea, tocmai pentru că nimeni nu se mai îngrijește de îndreptarea obiceiurilor lor potrivit cu vechile legi și pravile, deși ar trebui să existe o mare grijă și supraveghere pentru cinstea și buna cuviință a vieții lor din partea celor care păzesc cu evlavie Legea lui Hristos. Căci porunca dumnezeiască spune așa: *să feriți pe fiii lui Israel de necurătenia lor* (Lev. 15, 31). Și iarăși: *Voi sunteți sarea pământului; dacă sarea se va strica, cu ce se va săra?* (Mt. 5, 13) – precum grăiește dumnezeiescul glas. Și iarăși poruncește același glas dumnezeiesc: *Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor* (Mt. 7, 6), cu care se aseamănă cei ce săvârșesc cu nevrednicie tainele lui Dumnezeu. Căci dacă ochiul va orbi și nu va putea deloc să se uite la razele soarelui, atunci cum va putea el să aibă grijă de celelalte mădulare ale trupului, care au nevoie de vindecare?

Fiți sănătoși și, chiar și mai târziu, să vă înțelepțiți odată în gânduri, lepădând toată putreziciunea care vine de la duhul cel viclean și, în simplitatea minții, să mergeți în urma dumnezeiescului năvod, ca niște pești cuvântători, spre a fi și voi adunați cu cei mai buni în vasele cele de taină, iar nu să fiți aruncați afară cu cei stricați. Primiți aceste cuvinte cu calm, cu pace, lepădând orice supărare necuviincioasă, ca să fiți și voi râvnitori pentru Hristos, asemeni bărbaților dumnezeiești din trecut, și să primiți de la El cinste egală cu a lor. Amin. Să vă fie vouă aceasta pentru sfintele rugăciuni ale Sfinților Apostoli Petru și Pavel, preînțelepții învățători și ocrotitori ai tuturor, căci aceasta îi place lui Hristos.

Roma înarmată până-n dinți și-a răspândit puterea ei pe tot pământul cu ajutorul iscusinței în luptă și al bărbăției cetățenilor ei mărinimoși, ajungând prin nenumărate și slăvite biruințe la o înălțime de neatins. Această Romă, prin împărații ei foarte mândri și nedrepti, a aprins focul cel dăunător și l-a ațâțat cu toate flăcările lui împotriva lui Iisus, Împăratul cel ceresc și pururea viu. Însă doi bărbați nepricepuți, care trăiau în lipsuri, sărăcie și neputințe, dar erau înarmați cu putere și râvnă dumnezeiască pogorâte de sus – o ce înfricoșare! – au așternut în chip minunat toate marginile pământului la preacuratele picioare ale lui Hristos, Împăratului lor, luând în locul oricărei alte arme o armă nevăzută: Crucea preamărită. Fiind acoperiți cu ea, au alungat din Roma toată înșelăciunea urzitoare de rele a curselor diavolești.

Vestindu-L pe Hristos, ca pe Împăratul Cel de Sus și Dumnezeu Cel Mare și Pururea Fiitor, și ca pe Judecătorul nepărtinitor al tuturor, ei au fost, precum oile cele blânde, ținuiți de împăratul rău-credincios și, ca o jertfă curată, au fost aduși Lui. Iar El, răsplătindu-i pentru nevoințele slăvite și sfinte ale buneii lor credințe, i-a încununat cu cununile slavei veșnice. Acești bărbați preaslăviți au dobândit, cu trupurile Roma, iar cu sufletele cerul, ca răsplată pentru străduințele lor, de la Hristos, Împăratul cel mare, a Cărui dumnezeire au însămânțat-o pe toată întinderea pământului, prin sângele lor.

Cuvânt împotriva lucrării mincinoase a lui Nicolae neamțul - despre unirea ortodocșilor cu latinii*

Acest Nicolae Bulev a trăi multă vreme în orașul izbăvit de Dumnezeu, Moscova, în zilele binecinstitorului împărat, marelui cneaz Vasili Ioanovici al întregii Rusii, și s-a bucurat de mare cinste din partea acestui împărat pentru iscusința lui de medic. Însă el a scris, cu scop viclean, un cuvânt plin de toată fățărnicia, despre unirea credinței grecești cu cea romană. În acest cuvânt, el laudă cu viclenie credința noastră, iar ereziile latine, din pricina cărora noi ne-am despărțit de ei, le-a ascuns, vicleanul, și nu a scris nimic despre ele. Însă călugărul Maxim, aflând despre lucrarea lui înșelătoare, s-a înarmat împotriva uneltirilor lui cu harul Sfântului Duh și a scris acest cuvânt:

„Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, la mulțimea celorlalte porunci și învățături mântuitoare ale Sale, prin care ne îndrumă pe noi, cei ce credem în El, pe calea cunoașterii neclintite și neîntinate a lui Dumnezeu, a adăugat și aceasta, zicând: *Feriți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori* (Mt. 7, 15). De aceea, Iubitorul de oameni, învățându-ne cum să îi recunoaștem și să ne păzim nevătămați de ei, adaugă: *După roadele lor îi veți cunoaște*.

El îi numește prooroci mincinoși pe învățătorii mincinoși, adică pe ereticii care vorbesc din pânțele lor (din cuget trupesc), iar nu după Legea Evangheliei și după teologie, și care, prin propriile lor cuvinte șirete, amăgesc inimile oamenilor simpli. Roadele lor sunt nu numai faptele și cuvintele lor, ci și învățătura lor răstălmăcită, ascunsă în adâncul scrierilor lor.

La fel ca și Mântuitorul, vestește și dumnezeiescul Apostol Pavel vorbind despre aceiași prooroci mincinoși în a doua Epistolă către Corinteni. Iată ce zice *Pentru că unii ca aceștia sunt apostoli mincinoși, lucrători vicleni, care iau chip de apostoli ai lui Hristos* (2 Cor. 11, 13). Ca unii ca aceștia este și lingușitorul Nicolae neamțul, care a trăit mulți ani în mijlocul bine-credinciosului popor rus și s-a străduit prin toate mijloacele să-l abată de la credința cea ortodoxă primită de la strămoșii săi. În rândul celorlalte fapte viclene ale lui se numără și faptul că a scris cuvântul despre unirea rușilor cu latinii, silindu-se să arate că atât credința unora, cât și a celorlalți este una și aceeași.

Acest lucru el îl dovedește prin faptul că și unii și ceilalți Îl mărturisesc pe Hristos ca Fiul al lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat, că Botezul este săvârșit la fel și la unii și la ceilalți prin trei cufundări în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, că este săvârșit în apă, iar nu în altceva, și că mărturisirea de credință propovăduită de ambele popoare este una și aceeași. De aceea, străduindu-se mai tare să dovedească faptul că Biserica latină mărturisește în toate cu dreptate taina bunei credințe, spune că în felul în care ea a primit de la Sfinții Apostoli și Părinți, inspirați de Dumnezeu, învățătura teologică, adică dogmele credinței ortodoxe, așa o și păzește, neschimbând nimic.

Dacă, într-adevăr, Biserica latină ar gândi și ar păzi așa cum afirmă înșelătorul sofist Nicolae, atunci s-ar cuveni și ar trebui ca noi să ne unim cu ei, ca și cu niște frați și, renunțând la orice discuție și ceartă, să trăim cu ei în pace și bună înțelegere. Dar pentru că Nicolae se dovedește a fi mincinos în multe lucruri și, în special, atunci când spune că Biserica latină păzește neschimbate toate dogmele teologice și tainele primite de ea de la Sfinții Apostoli și

* Prefața acestei lucrări este a unui autor necunoscut și se află în manuscrise și în ediția academică tipărită cu titlul *Povestiri despre Nicolae neamțul*.

Părinți inspirați de Dumnezeu și pe care el le numește *mădulare*, cu ajutorul lui Dumnezeu să cercetăm cu atenție sofismele-dovezi ale lui Nicolae și, dându-le în vileag cu Evanghelia, să vedem că sunt mincinoase.

Să nu le primim și să nu le îngăduim nicidecum în mintea noastră, ci să le respingem, deoarece ne abat de la credința cea dreaptă și neîntinată, lăsată nouă de părinții noștri, și să fim neînduplecați în ceea ce am învățat de la Sfinții Apostoli și de la Cuvioșii și purtătorii de Dumnezeu Părinți ai noștri.

Dar mi-a venit deja timpul să încep lupta. Voi începe cu ceea ce a început el. Este bine, Nicolae, este chiar foarte bine și mântuitor ca între voi și noi să fie unitate și bună înțelegere căci, dacă acestea nu există, nu poate fi în mijlocul nostru Hristos Mântuitorul, Care a spus: *Că unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor* (Mt. 18, 20). Nu putem nici să o mărturisim pe Sfânta Treime dacă nu avem dragoste curată și desăvârșită unul față de celălalt, așa cum ne glăsuiește din altar, în timpul Sfintei Liturghii, preotul, care spune: „Să ne iubim unii pe alții ca într-un gând să mărturisim: pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită!”. Însă, o preaînțeleptule Nicolae! Dacă, într-adevăr, vreți ca noi să ne unim cu voi, atunci uniți-vă voi înșivă mai întâi cu Apostolii cei grăitori de Dumnezeu și cu Sfinții Părinți care s-au adunat în Duhul Sfânt la cele șapte Sinoade Ecumenice.

De ce spun asta? Deoarece voi ați încălcat una dintre cele mai importante dogme apostolice și anume dogma despre purcederea dumnezeiescului Mângâietor și ați adăugat în Sfântul Simbol al credinței ortodoxe acestea, zicând: „Care de la Tatăl și de la Fiul purcede”. Acest lucru este împotriva învățaturii tuturor teologilor inspirați de Dumnezeu din răsărit și chiar a Sfinților Apostoli. Cugetând și învățând așa, se vede că voi nu vă temeți de blestemele înfricoșătoare ale Sinoadelor Sfinte la care fericii Episcopi romani, împreună cu ceilalți patru patriarhi, au întărit prin Sfântul Duh credința ortodoxă.

Cum spui tu că Biserica latină păzește cu sârguință credința ortodoxă pentru că a primit-o de la început de la Apostoli și Sfinții Părinți? Ce Apostol sau Evanghelist a predicat această dogmă? Sau care Sfinți Părinți, adunându-se laolaltă, au adăugat aceasta la Sfântul Simbol al credinței? Nu poți dovedi sub nici o formă acest lucru, ci, dimpotrivă, vei găsi că dogma aceasta este lepădată și că cei ce gândesc astfel sunt sub anatema. Sinodul al treilea, al cărui cap a fost Sfântul Chiril, patriarhul Alexandriei - Sinod care a definit învățătura dumnezeiască despre Sfântul Duh -, nu numai că nu ne îngăduie nici nouă nici vouă să adăugăm ceva la Sfântul Simbol întărit de el sau să schimbăm sau să scoatem chiar și un singur cuvânt, dar nici lui nu își îngăduie să facă așa ceva cu privire la acesta. Căci s-a zis: „Dacă cineva după noi va îndrăzni să facă acest lucru, să fie anatema”, adică blestemat.

Ce spui împotriva acestui lucru, Nicolae? Sau poate nu crezi, găsind că acest lucru este hotărât greșit de către Sinod? Dacă tu nu crezi și nu primești acest lucru, atunci ce altceva putem să spunem despre tine decât numai că ești nebun? Crezi tu, oare, Nicolae, că acele sfeșnice purtătoare de Dumnezeu s-au adunat în Sfântul Duh și, fiind învățate de Duhul lui Dumnezeu, au hotărât și au rânduit corect, întărind Sfântul Simbol al neîntinatei noastre credințe ortodoxe? Dacă, într-adevăr, crezi, atunci leapădă-te de această neascultare și nesupunere latină, de care suferă împreună cu tine întreaga biserică latină, și mărturisește cu toate Sinoadele din trecut că Preasfântul Duh, după ființa Sa, purcede numai din Tatăl - așa cum ne-a învățat în Sfânta Evanghelie după Ioan, Însuși Fiul și Cuvântul Cel de o ființă cu Tatăl, spunându-le ucenicilor Săi: *Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine* (Ioan 15, 26).

Primește această învățătură tainică și dumnezeiască, ce se revarsă din însăși gura nemincinoasă a lui Hristos, Dumnezeu nostru și al vostru; primește cu toată credința și evlavie această învățătură care este numită în chip metaforic: *împărăția lui Dumnezeu*, tocmai pentru că ne duce la viață; primește această taină așa cum primește copilul nerăutăcios învățătura

învățătorului său, ca să te învrednicești și tu să intri în această Împărăție. *Adevărat zic vouă: Cine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea* (Marcu 10, 15).

Să nu căutăm, fraților, ceea ce este mai presus de înțelegerea noastră, ci să ne mulțumim cu ceea ce ne-a fost descoperit de Duhul Sfânt, de Însuși Mântuitorul și de Sinoadele Ecumenice. Căci *nici un ucenic* nu este mai presus decât *învățătorul său*, *nici robul* nu este mai presus decât *stăpânul său*. Este de ajuns pentru ucenic să fie la fel ca învățătorul său. Fiind luminați de această pildă a Stăpânului și dând ascultare Sfântului Apostol Pavel, care ne poruncește *să nu cugetăm mai mult decât trebuie*, adică mai presus de cele scrise prin descoperirea Sfântului Duh, ci să cugetăm cu înțelepciune, adică așa încât, știind răutatea gândurilor noastre, să trăim între hotarele smeritei înțelepciuni, să trăim cu tărie și statornicie în rânduielile buneii credințe hotărâte de Sfinții Apostoli și Sfintele Sinoade, și mai departe decât acestea să nu năzuim și să nu ne înălțăm.

Voi însă, latinilor, care schimbați și stricați nu numai mărturisirea cea curată a credinței ortodoxe hotărâtă de ei, dar și multe tradiții bisericești sfinte ale lor, sunteți vrednici să fiți numiți nu numai schismatici, ci, în parte, șieretici, deoarece încălcați pravilele și învățăturile Apostolilor și Părinților. Legea împăraților binecinstitori și rânduiala bisericească spun: dacă cineva schimbă și cel mai mic lucru în credința ortodoxă, acela este eretic și va fi supus pedepselor hotărâte pentru eretici. Voi însă, schimbând taina cea mai mare despre Dătătoarea de viață și Preasfânta Treime și propovăduind două începuturi ale Purcederii nepătrunse a Preasfântului Duh - și acestea fără a-i lua în seamă pe toți Învățătorii răsăriteni inspirați de Dumnezeu! - ați încălcat multe rânduieli bisericești și tradiții apostolești, printre care cea mai importantă și cea mai mare greșală a voastră este aceea că aduceți prescuri nedospite la Sfânta și dumnezeiasca slujbă, gândind la fel ca blestematul Apolinarie care a hulit prescura ce conținea drojdie și sare, deoarece una reprezintă sufletul, iar cealaltă mintea, de care el, blestematul, l-a lipsit pe Domnul nostru Iisus Hristos, susținând că El a luat un trup fără de suflet și de minte. Ce poate fi mai hulitor decât această defăimare? Voi sunteți părtașii ei deoarece aduceți, asemeni blestematului acelaia, prescuri nedospite, și de aceea veți fi supuși aceleiași anateme împreună cu el pentru că propovăduiți același lucru ca și el, deși nu vă dați seama.

Nu voi începe să enumăr celelalte abateri ale voastre și rânduieli străine, pe care voi înșivă le-ați născocit în afara legii bisericești și a tradițiilor apostolice, și pentru care veți fi supuși acelorași epitimii ca și ereticii. În fața acestor multe și mari fărădelegi ale voastre cum putem noi să ne unim cu voi atât timp cât voi rămâneți în ele cu încăpățănare și stăruință? De aceea, nu există temeii și nici nu ne este spre folos sufletesc să ne unim cu voi. Și să nu ne spui, prin cuvintele tale viclene și uneltitoare, că Botezul este unul și același și de aceea și credința rușilor și a latinilor este una și aceeași. Ascultă cu atenție și înțelege corect: ereticii novițiani, numiți așa de la Novat, fost preot roman, nu se deosebesc nici prin botez, nici printr-o altă taină a credinței ortodoxe sau canon bisericesc de noi, ci numai prin faptul că tăgăduiesc pocăința dăruită păcătoșilor prin iubirea de oameni a Mântuitorului Hristos și nu îi iartă pe cei care, în vremea prigoanei, s-au lepădat de Hristos. Ei bine, numai pentru acest lucru au fost excomunicați de toate Sinoadele ortodoxe și blestemați!

Dumnezeiescul Apostol Pavel, în Epistola către Galateni, glăsuiește - fără să spună pe ocolite: *Dar chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar vesti altă Evangheliie decât aceea pe care v-am vestit-o - să fie anatema!* (Gal. 1, 8). Același Apostol mai spune: *Că de vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va folosi la nimic* (Gal. 5, 2). Deși ei le păzeau pe toate cu dreptate - și botezul și mărturisirea credinței creștine și toată rânduiala bisericească și ierarhia preoțească - totuși, pentru că au primit, după tradiția lui Moise, tăierea împrejur și alte câteva obiceiuri iudaice, Apostolul i-a lepădat, zicând: *Cei ce voiți să vă îndreptați prin Lege v-ați îndepărtat de Hristos, ați căzut din har* (Gal. 5,4).

Înțelegi, tu, oare, Nicolae, cât de puternică este grija propovăduitorului lui Dumnezeu pentru dreapta credință? El i-a lepădat pe ucenicii lui imediat ce a auzit că ei s-au îndepărtat

prin ceva puțin important de adevărul și libertatea Evangheliei, spunând: *Cei ce voiți să vă îndreptați prin Lege v-ați îndepărtat de Hristos*. Iar expresia *v-ați îndepărtat* ce altceva înseamnă dacă nu: ați căzut din harul și înfierea lui Hristos?

Tu ai deformat nu numai Sfântul Simbol al credinței ortodoxe, dar, încălcând multe alte tradiții apostolice și bisericești, prin uneltirile tale viclene și vorbirea pestriță ne atragi spre unirea cu voi, deși, același Fericit Apostol Pavel, ne poruncește cu asprime să ne îndepărtăm nu numai de aceia care propovăduiesc o învățătură străină nouă, ci și de oricine se numește *frate*, dacă nu trăiește după învățătura și tradiția apostolică: *cu unul ca acesta nici să nu ședeți la masă*.

Oare nu Pavel scrie aceasta către Corinteni, zicând: *Dar eu v-am scris acum să nu vă amestecați cu vreunul, care, numindu-se frate, va fi desfrânat, sau lacom, sau închinător la idoli, sau ocărător, sau bețiv, sau răpitor. Cu unul ca acesta nici să nu ședeți la masă* (1 Cor. 5, 11)? Și iarăși zice: *Scoateți afară dintre voi pe cel rău* (1 Cor. 5, 13). Acestui astru ceresc, noi - grecii, rușii, gruzinii, bulgarii, sârbii, românii și alte neamuri - ne supunem pe deplin și, ca niște copii cuminiți, dându-i ascultare, ne îndepărtăm de voi, latinii.

Însă aceasta o facem din râvnă dumnezeiască și din dorința vieții veșnice, iar nu din mândrie fariseică și fală deșartă, așa cum ne clevești tu în lucrarea ta uneltitoare și vicleană în care sunt cuprinse și câteva învățături și povești necuviincioase ale tale, care sunt născociri ale minții neluminate. Cum să nu le numesc necuviincioase, vrednice de lepădare și urâte pentru auzul cel binecredincios, când ele spun că dumnezeieștii Apostoli Luca și Cleopa, când au mers spre Emaus, au fost orbiți de lucrarea satanică? De unde ai scos tu acest lucru? Sau ce tâlcuire părintească însuflată de Dumnezeu te-a învățat pe tine că prin lucrarea satanică, iar nu prin voia dumnezeiască care întrece puterea de înțelegere a oricărei minți omenești, au fost ochii lor ținuți ca ei să nu Îl recunoască pe Iisus – la fel ca și ochii Sfintei Maria Magdalena care, văzându-L stând în apropiere, nu L-a cunoscut și I-a vorbit, crezând că este grădinarul: *Doamne, dacă tu L-ai luat, arată-mi unde L-ai pus?*

E cu puțință ca tu, Nicolae, să înțelegi astfel că și ochii ei au fost orbiți de Satana? O, ce minte neștiutoare, sau, mai bine zis, hulitoare de Dumnezeu, ai tu! De pronia dumnezeiască, neînțeleasă pentru noi, Nicolae, au fost întunecați ochii ucenicilor, iar nu de lucrarea satanică. Căci unde este prezența lui Dumnezeu și Cuvântul Stăpânului, de acolo fug și pier toată lucrarea și toate uneltirile Satanei.

Asemeni acestei tâlcuiri necuviincioase a ta, mai povestești și un alt lucru, străin și necunoscut pentru Biserica Sfântă, Sobornicească și Apostolească. Tu spui că dumnezeieștii Apostoli, adunându-se, au hotărât pravilele și mărturisirea credinței ortodoxe, și atunci fiecare dintre ei a spus o anumită parte a acestei mărturisiri. Dar în ce oraș sau în ce țară și când au hotărât ei aceste lucruri și în ce carte inspirată de Dumnezeu ne-au lăsat nouă acestea, tu nu ne-ai explicat, evident, pentru că te-ai temut, după părerea mea, să fii acuzat de cei binecredincioși. Căci la noi, ortodocșii, nicăieri nu se află scris ceva asemănător.

Dimpotrivă, toți ortodocșii de pretutindeni cunosc cu siguranță că primul Sinod întrunit de Sfântul Duh, unde au participat 318 Părinți purtători de Dumnezeu, Sinod care s-a ținut la Niceea împotriva ticălosului Arie care spunea că Dumnezeu-Cuvântul este creat, a hotărât canoanele credinței ortodoxe și, în câteva cuvinte, a formulat teologia tainei Preasfintei și închinății Treimi și a întrupării Dumnezeu-Cuvântului. Iar despre Sfântul Duh au spus numai atât: credem și în Sfântul Duh.

Dar pentru că, după câțiva ani, a apărut potrivnicul Macedonie, rostind hulă asupra Sfântului Duh și numindu-L creat, s-a întrunit după trebuință și al doilea Sinod Ecumenic, unde au participat 150 de Părinți purtători de Dumnezeu, la Constantinopol, în timpul domniei lui Teodosie cel Mare. Acest sinod a adăugat în Sfântul Simbol dogma despre Sfântul Duh.

Al treilea Sfânt Sinod a fost în Efes; el a fost condus de Sfântul Chiril, patriarhul Alexandriei, care a întărit prin jurăminte înfricoșătoare mărturisirea de credință alcătuită de cele două Sinoade Ecumenice dinaintea lui, astfel încât nimeni să nu îndrăznească să schimbe

vreun cuvânt, nici să adauge ceva la Simbolul alcătuit înainte, nici să scoată ceva din el. Așa cum citim în faptele Sfintelor Sinoade, așa păzim, așa credem și propovăduim, dorind să fim moștenitorii binecuvântării și bunurilor veșnice, împreună cu Sfinții Părinți, ale celor șapte Sinoade Sfinte, nu să moștenim cu voi, neascultătorii, blestemul și osânda cea veșnică. Iar despre povestirea ta, Nicolae, noi nu am văzut nicăieri ca aceasta să fie scrisă în vreo carte ortodoxă și nu am auzit despre ea de la nimeni până acum.

Dar să zicem că este așa cum afirmi tu: că Sfinții Apostoli au hotărât mai înainte de Sfântul Sinod de la Niceea pravilele credinței ortodoxe. Atunci tu, Nicolae, de ce încalci fără minte Sfânta și dumnezeiasca lor învățătură despre Sfântul Duh, și nu o păzești așa cum au rânduit-o ei? Ei, după povestirea ta, au spus prin Apostolul Bartolomeu: „credem și în Sfântul Duh” și mai departe nu au mers. La fel și Sfântul Sinod de la Niceea a hotărât asemenea lor, fără nici un adaos. De aceea, al doilea Sinod al Sfinților Părinți, a adăugat în Sfântul Simbol învățătura desăvârșită despre Sfântul Duh, spunând: „Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede” – așa cum a învățat Însuși Fiul Cel Unul Născut al lui Dumnezeu, Iisus Hristos, după cuvintele Sfântului Evanghelist Ioan.

Tu însă - ca și cum te-ai înălța cu aripile teologiei tainice mai presus decât Sfinții Apostoli și decât cele trei Sinoade Sfinte și chiar decât Cel Unul Născut! - ai îndrăznit să adaugi de unul singur la teologia lor neîntinată, zicând: „Și întru Duhul Sfânt, Care de la Tatăl și de la Fiul purcede”.

Astfel, te dovedești a fi de două ori mincinos. În primul rând minți când spui că Biserica latină păzește neschimbat Sfântul Simbol al credinței ortodoxe, așa cum l-a primit de la Sfinții Apostoli; și se adeverește că minți pentru că ea a adăugat de la sine expresia: „și de la Fiul”, încalcând astfel poruncile și jurămintele Apostolilor și Părinților și supunându-se anatemei din partea Sinoadelor. În al doilea rând, minți în chip vădit, deoarece propovăduiești două începuturi pentru purcederea pururea fiitoare și nepătrunsă a Sfântului Duh, ceea ce este o hulă. Dacă Duhul Sfânt purcede din doi – din Tatăl și din Fiul - atunci înseamnă că există două începuturi ale dumnezeirii Sfântului Mângâietor. Acest lucru este mincinos și potrivnic teologiei tainice a Evangheliei și a Sfinților Părinți. Căci există un singur izvor al dumnezeirii, atât pentru Fiul, cât și pentru Duhul Sfânt, iar acesta este Tatăl, așa cum învață în chip minunat teologul, inspirat de Dumnezeu, Dionisie Areopagitul și, împreună cu el, toți Sfinții Părinți.

Fiind dat în vileag și în una și în cealaltă ca mincinos, încetează să îi mai superi pe rușii ortodocși, zicând că ei nu după rațiunea adevărului s-au îndepărtat de unirea cu latinii. Da, Nicolae, nu după rațiune și nici după râvna deșartă, ci după ascultarea de Sfântul Ioan Teologul care ne-a poruncit cu asprime, zicând: *Oricine se abate și nu rămâne în învățătura lui Hristos nu are pe Dumnezeu; cel ce rămâne în învățătura Lui, acela are și pe Tatăl și pe Fiul* (2 Ioan 1, 9). Apoi adaugă, zicând: *Dacă cineva vine la voi și nu aduce învățătura aceasta, să nu-l primiți în casă și să nu-i ziceți: Bun venit! Căci cel ce-i zice: Bun venit! se face părtaș la faptele lui cele rele* (2 Ioan. 1, 10-11).

Înțelege, Nicolae, puterea acestor vorbe apostolice și leapădă toată vorbăria cea deșartă și încăpățânarea. Căci el nu îl numește doar eretic pe cel care se abate și nu rămâne în învățătura lui Hristos, ci îl numește clar ateu. Voi însă, latinilor, încalcând învățătura lui Hristos despre purcederea Sfântului Duh și adăugând de la voi în Sfântul Simbol al credinței acest lucru: „și de la Fiul” – cum puteți să vă numiți creștini ortodocși? Cum, oare, când voi ați lepădat învățătura cea dumnezeiască propovăduită de Mântuitorul Hristos, și spuneți fără frică: „Și întru Duhul Sfânt, Care de la Tatăl și de la Fiul purcede”, deși Cel Unul Născut nu a adăugat aceasta, ci a spus că purcede numai din Tatăl?

Dacă doriți sincer, iar nu fățarnic, unirea cu noi, atunci dărâmați zidul care este o piedică între noi și voi - și mă refer la acest adaos hulitor și de prisos. Renunțați la prinosul cu prescuri nedospite în jertfa cea tainică, deoarece acest lucru a fost rânduit de ereticul Apolinarie; îndepărtați-vă de erezia dăunătoare a lui Origen, care afirmă că prin foc curățitor timp de mulți ani se curățesc sufletele pline de toate păcatele și apoi sunt trimise de acolo în viața veșnică.

Această învățătură nu numai că îi determină pe mulți oameni să devină leneși în îndreptarea lor de la păcate prin faptul că ei își așteaptă curățirea după moarte în focul cel curățitor, dar și răstălmăcește astfel învățătura despre dreapta judecată. Căci, dacă toți aceia care au săvârșit păcate foarte mari în credința creștină, se curățesc în foc și trec în viața veșnică, așa cum învață Origen și cum afirmați voi, atunci cine vor fi aceia care, stând de-a stânga dreptului Judecător, vor auzi această sentință amarnică: *Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui* (Mt. 25, 41)? Doar nu cei necredincioși vor fi alungați de dreptul Judecător pentru că au fost cruzi, ne iubitori de oameni și nemilostivi. Aceștia, păcătuiind fără lege, fără lege vor și pieri, așa cum mărturisește Sfântul Apostol Pavel. Falsitatea învățării voastre reiese și din faptul că mulți oameni, stând de-a stânga Judecătorului, Îi vor spune în ziua judecății, ca și cum îndreptându-se: *Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit și nu în numele Tău am scos demoni și nu în numele Tău minuni multe am făcut?*, și vor auzi răspunsul din partea dreptului Judecător: *Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea* (Mt. 7, 22-23).

Vezi cât de clar este dată în vileag, prin aceste cuvinte evanghelice, falsitatea învățării lui Origen și a voastră, latinilor, despre focul cel curățitor. Dacă toți păcătoșii-creștini s-ar curăța de păcatele lor în focul cel curățitor de după moarte, atunci cei care au făcut în numele Lui multe minuni nu ar putea nicidecum să fie necunoscuți de dreptul Judecător și nu ar fi numiți de El lucrători ai fărădelegii.

Aș dori să dau în vileag și celelalte născociri și abateri ale voastre, pe care voi le-ați adus de la sine în Sfintele taine, în cinul preoțesc și în celelalte rânduieli bisericești, și faptul că gândiți și lucrați în afara pravilelor apostolice și a rânduielilor celor șapte Sinoade ecumenice. Însă renunț de bunăvoie la acest lucru, deoarece le sunt cunoscute tuturor creștinilor ortodocși, căci unii scriitori din trecut le-au dat în vileag în operele lor.

Dar tu mai aduci și o altă învățătură vicleană ca dovadă pentru faptul că toți credincioșii trebuie să fie uniți între ei și spui că, pentru a arăta acest lucru, Mântuitorul tuturor a lăsat jertfa Sa cea tainică sub forma pâinii și a vinului, deoarece pâinea este făcută din multe boabe de grâu, iar vinul este făcut din multe boabe de struguri. La această teorie vicleană a ta voi spune: „Pâinea adusă de noi, adică unitatea în Dumnezeu a grecilor, rușilor, gruzinilor, bulgarilor, sârbilor, românilor și a altor multor neamuri, o facem numai din boabe de grâu, adică din învățăturile drepte ale Apostolilor și pravilele și tradițiile Sfinților Părinți. Și, de aceea ea, fiind cea mai curată și gustoasă și coaptă de focul dumnezeiescului Mângâietor, este adusă ca prinos Făcătorului de pâine Ceres și ea Îi este Lui bineplăcută și foarte dulce. Iar pâinea pe care o aveți voi, latinii, adică unitatea voastră, este făcută nu numai din boabe de grâu, ci din alte semințe: orz, mei, secară și ovăz. Cel ce înțelege să înțeleagă acest cuvânt sincer”.

Nu ne mai amăgi cu multe alte vorbe viclene. Îți fie știut, Nicolae, că învățăturile evanghelice și apostolești, pe care tu le aduci în lucrarea ta spre lauda și preamărirea voastră, iar nouă spre ponegrire și osândire, cu acelea, mai ales, vă osândește pe voi dreptul Judecător deoarece păstrați lucruri potrivnice pravilelor apostolice și Tradițiilor Părinților, și pentru că pe trupul lui Hristos, alcătuit bine și plăcut lui Dumnezeu, adică Biserica Sobornicească, L-ați dezbinat și L-ați rupt prin toate învățăturile voastre noi, străine și absurde. Aceste răspunsuri ale noastre la învățătura despre unire, alcătuită de tine împotriva noastră cu multă viclenie, dar în esență pentru răzvrătire, sunt de ajuns.

Să știți și tu, Nicolae, și papa și tot clerul vostru și marea mulțime a învățătorilor și filosofilor pe care îi aveți, că noi ne supunem Domnului Dumnezeu nostru care poruncește: *Adevărat zic vouă: De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor* (Mt. 18, 3); și iarăși: *Adevărat zic vouă: Cine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un prunc nu va intra în ea* (Luca 18, 17). Dând ascultare acestor două porunci, noi păzim toate tainele credinței și toate dogmele teologice ale Apostolilor și tradițiile bisericești ale Părinților, care sunt numite în sens metaforic: Împărăția lui Dumnezeu. Pe toate

le primim și le păzim fără schimbare, așa cum primesc copiii mici învățătura de la învățătorii lor: fără nici o îndoială și mai presus de neputința noastră nu cercetăm puterea lor tainică, ci ne supunem celui ce poruncește: *Cele mai presus de tine nu le căuta și cele mai tari decât tine nu le iscodi. Cele ce s-au poruncit ție, acelea cu cuviință le cugetă, că nu-ți sunt de nevoie cele ascunse* (Isus Sirah 3, 21-22).

Sfânta Treime este singurul Dumnezeu, fără început și pururea fiitor, și acest lucru noi îl știm și îl credem și îl mărturisim cu inima și cu buzele; de asemenea, știm și credem că din Dumnezeu-Tatăl Fiul este născut și Duhul Sfânt purcede. Însă mijloacele nașterii și purcederii nu căutăm să le înțelegem și nici nu putem. Acest lucru este pe deplin negrăit și de neînțeles pentru toată firea creată. Arătați și voi dorința cea bună de a vă întoarce la dreapta mărturisire a credinței și la unirea cu noi, cea plăcută lui Dumnezeu, pe care le-ați avut la început și din care ați căzut rău, fiind biruiți de duhul cel viclean al iubirii de slavă deșartă și al mândriei.

Dacă nu vreți să primiți frățeste sfatul cel mântuitor, pe care noi vi-l dăm cu dragoste duhovnicească, atunci noi nu putem nicicum să ne îndepărtăm de credința ortodoxă lăsată nouă de Sfinții Apostoli și de Sinoadele Ecumenice și să fim de acord cu voi, care rătăciți pe toate cărările. Căci știm cele spuse: *Ieșiți din mijlocul lor și vă osebiți, zice Domnul, și de ce este necurat să nu vă atingeți și Eu vă voi primi pe voi* (2 Cor. 6, 17): de aceea despărțirea este mai bună și mai vrednică decât unirea care ne îndepărtează de Dumnezeu, a Căruia este slava în veci. Amin.

XII

Cuvânt împotriva latinilor despre faptul că nu trebuie să adauge nimic și nici să scoată ceva din dumnezeiasca mărturisire a neîntinatei credințe creștine*

Despre miere, doctorii spun că, pe lângă dulceața ei naturală, mai are și o anumită amăreală, precum și calitatea de a curăți. De aceea, rănilor care fac puroi și sunt greu de vindecat, sunt curățate cu miere curată, mai ales de aceia care sunt pricepuți la aceasta. De asemenea, ea este amestecată cu mare folos și în băuturile folosite la primenire deoarece, din pricina diferitelor flori din care este culeasă, dobândește o calitate minunată. Asemeni acesteia este și scurta ta scrisoare pe care mi-ai scris-o, o cinstiți și mult iubitul meu domn Teodor. Fiind cu totul desfătă și plină de dulceață duhovnicească, ea nu desfată numai gustul rațional al sufletului, ci trezește în taină și mintea, ridicând-o spre iluminare, adică o provoacă, cu toată nepăsarea ei, la răspunsuri. Nu ți se pare destul de înjositor - ca să nu spun rușinos! – ca unui om care este hrănit încă din anii tinereții cu dogmele ortodoxe ale neîntinatei credințe creștine, să i se spună deschis că nu trebuie să se ocupe și să fie atras de asemenea scrieri ca cele ale lui Nicolae?

Eu mă dau în lături de la a mă desfăta cu ele, într-atât renunț să mă satur cu doctoriile lor cele aducătoare de moarte. Dar, am auzit că mulți oameni se miră de înțelepciunea celui om și că lui Teodor, care i-a trimis câteva întrebări curioase și i-a cerut dezlegări la ele, el i-a trimis un cuvânt alcătuit foarte iscusit și înțelept. Și eu am vrut să mă străduiesc ca albinele, care zboară prin toate florile, însă nu culeg mierea din toate. Este important aceasta pentru că am auzit despre Teodor cel renumit în ortodoxie și dăruit, într-adevăr, cu rațiune înțeleaptă, că a pornit pe acest drum și a dorit să îl vadă și să îl asculte pe acela, deși nu-i este ucenic și nici lingușitor tăcut, ca ceilalți. A tăcea atâta vreme despre aceasta, dovedește limpede că cele cuprinse în scrisoare sunt socotite vrednice de mari laude, după cunoscuta învățătură care spune că Nașterea lui Hristos trebuie cinstită prin tăcere. Însă despre aceasta am spus destul, căci pretutindeni se cer cuvinte puține.

Tu însă, o dragul meu, ridicându-mă la luptă împotriva cuvintelor pe care le conține scrisoarea pomenită, să știi că îmi încredințezi astfel o sarcină. Spun aceasta nu pentru că explicațiile lui Nicolae ar avea profunzime – ele sunt neînsemnate, slabe și asemănătoare pânzei de păianjen – ci pentru că nu am timp liber nici să oftez, fiind ocupat în întregime cu lucrul la traducerea Psaltirii. Din această pricină aș renunța la împlinirea dorinței tale, dar, pe de altă parte, râvna pentru adevăr trezește duhul meu, fără să îmi dea odihnă, și aceasta tocmai pentru ca minciuna să nu se înalțe deasupra adevărului și întunericul să nu se laude înaintea luminii, și ca tu și ceilalți să cunoașteți că Maxim nu greșește deloc în teologia Părinților purtători de Dumnezeu, ci, dimpotrivă, urăște toate învățăturile eretice și ultimele născociri și cuvinte deșarte ale latinilor și se îndepărtează de ele.

De aceea, eu intru cu curaj și cu mare tragere de inimă în această nevoie, punându-mi nădejdea în Dumnezeu Cel purtător de nevoie și Mântuitorul Hristos, dătătorul rațiunii, și, fiind luminat duhovnicește cu învățătura Părinților, mă voi strădui să alung întunericul egiptean cu lumina puternică a adevărului apostolic. Întuneric simțit cu adevărat și negură adâncă sunt tot ce nu se potrivește cu Evanghelia insuflată de Dumnezeu și cu învățătura celorlalți Părinți

* Cu acest titlu sunt așezate atât acest cuvânt, cât și cel ce urmează după el: *Cuvânt despre Sfântul Duh* (care mai are și un alt titlu) în manuscrise și în cartea tipărită de Chiril. Ele alcătuiesc părțile unui cuvânt scris de Cuviosul Maxim împotriva trimisului papei, a lui Nicolae Schomberg, cel care, în timpul șederii sale la Moscova, a reușit să îl atragă de partea sa pe un renumit boier, Teodor (ediția academică).

purtători de Dumnezeu, care au propovăduit prin Duhul Sfânt. De aceea, acest lucru [tot ceea ce nu se potrivește cu Evanghelia] trebuie să fie numit adunare de pleavă, iar nu învățătură. Dacă Domnul nostru Iisus Hristos este lumina și adevărul și viața - căci este spus: *Întru El era viața și viața era lumina oamenilor. Și lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o* (Ioan 1, 3-4) - atunci este adevărat că toate învățăturile eretice, care nu curg din izvoarele pure ale curgătoare ale Israelului, de unde Proorocul a poruncit să se alcătuiască cântări Domnului Savaot - precum este spus: *În adunări binecuvântați pe Dumnezeu, pe Domnul din izvoarele lui Israel!* (Ps. 67, 27) - ci clocotesc în șanțuri adânci și întunecate, și oamenii beau din ele spre pieire și otrăvire, sunt întuneric simțit și minciună vădită și moarte.

Însă a venit deja timpul să mă apuc de dărâmarea întăriturilor care se pun, așa cum spune dumnezeiescul Apostol, peste cunoașterea Mântuitorului Hristos, fără a-mi pune nădejdea în car și cai, adică în dovezile mincinoase cu care se laudă filozofii lui Aristotel, ci *în numele Domnului Dumnezeuului nostru*, așa cum cântă fericitul Psalmist. Celor care își pun nădejdea în carele și caii lor li se întâmplă căderea și nimicirea: *aceștia s-au împiedicat și au căzut*, iar celor care cheamă *numele Domnului Dumnezeu* li se binevestește ridicarea și îndreptarea: *iar noi ne-am sculat și ne-am îndreptat* (Ps. 19, 8; 9).

Nu voi vorbi împotriva tuturor învățăturilor lui Nicolae – este cu neputință pentru mine să împlinesc acest lucru acum, așa cum am spus mai sus! – ci numai împotriva acelor locuri în care el nu se teme să gândească și să vorbească cu foarte mare îndrăzneală despre purcederea pururea fiitoare a dumnezeiescului Mângâietor. Despre aceasta va fi cuvântul meu, care este luminat de lumina dumnezeiescului Mângâietor. Căci în aceasta constă importanța rătăcirilor latine, care ne despart pe noi de ei.

Dăunătoare sunt și celelalte învățături ale lui, care față de tradițiile și învățăturile Părinților purtători de Dumnezeu de la cele șapte Sinoade stau atât de departe încât numai Dumnezeu poate să le îndrepte. Cineva nu poate să înțeleagă cele spuse în alt loc decât dacă se află în vestita Romă, unde și vede fărâdelegile acelor care se înalță în mândrie și se laudă că dețin scaunul apostolic. Acolo, în Roma, el va vedea toate urâțeniile lor, vrednice de toată lepădarea. Însă izvorul și temeliea tuturor relelor sunt născocirile cu privire la Sfântul Duh, prin care au intrat toate celelalte rele. Și acest lucru nu e de mirare – o, preaînțeleptule Teodor! – căci aceia care au pierdut insuflarea Mângâietorului, nu mai pot nici să teologhisească drept și nici să alcătuiască regulile credinței.

Cum vor mai primi insuflarea Duhului aceia care Îl lipsesc pe Tatăl de suflarea Lui, precum va fi arătat mai jos? Căci s-a spus: *Duhul suflă unde voiește* (Ioan 3, 8). Dar unde voiește? Voiește numai acolo unde Tatăl și Fiul, împreună cu El, sunt propovăduiți drept și slăviți potrivit cu cinstitele predanii ale Părinților purtători de Dumnezeu. Căci există o singură voință a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, la fel cum există o singură Ființă și putere, între voințele Sfintei Treimi neexistând deosebire.

Dar pentru că acest cuvânt a ajuns la o asemenea înălțime, trebuie ca, prin orice mijloc, în adevăr și iubire, să vindec rațiunea celor suferinzi. Și, avându-L ca Povățuitor în cercetarea adevărului pe Doctorul tuturor și Mântuitorul Iisus Hristos, trebuie ca printr-un cuvânt cinstit să termin cuvântarea. Cercetând adâncul principalelor tâlcuiri ale lui Nicolae, voi aduce împotriva lor dogmele cele curate ale simplului adevăr, iar nu învățăturile greșite cu figuri geometrice, din care nu au dobândit nici un folos cei ce s-au condus după ele în dovedirea adevărului. Ci, prin vorbele cele insuflate de Dumnezeu și prin cele mai curate învățături ale Părinților, voi aduce la lumină adevărul, așa cum trebuie să lucreze cei ce umblă în lumină.

Îți aduc mai întâi la cunoștință faptul că, adresându-mă deseori persoanei tale și spunând: „Tu nu te rușinezi” sau „Tu spui așa” sau „Tu nu te temi gândind așa” – eu prin acestea nu pe tine te învăț, nici nu te acuz, căci ele nu se referă la tine, preaînțeleptule Teodor, ci le spun împotriva lui Nicolae și a ucenicilor lui. De aceea, mai înainte de a începe dezbaterea articolelor, cred că este necesar să le explic acelor care vorbesc împotriva poruncilor Părinților purtători de Dumnezeu că Părinții ne interzic să cercetăm și să ispitim ceea ce este mai presus

de noi și mai presus de orice minte îngerească. Aceea trebuie să mai știe că noi, nu din lipsa cuvintelor sau a dovezilor păzim poruncile și predaniile Părinților, ci pentru că îi cinștim adânc pe aceia care ne-au propovăduit taina cea nepătrunsă a Sfintei Treimi.

Noi știm cu siguranță că nu ei ne-au descoperit această taină, ci Duhul Sfânt, precum spune Fericitul Chiril în Epistola sa către Ioan, Patriarhul Antiohiei. Oare nu la fel procedează, de obicei, și doctorii, atunci când lucrează împotriva bolilor care ne lovesc? Și ei sfătuiesc în viață cumpătarea - prescrisă de învățătorii lor dinainte - și îi explică bolnavului că prin cumpătare el poate avea o oarecare nădejde de a dobândi vindecarea. În caz contrar, bolnavul se poate apropia de moarte. Când boala se agravează, atunci se înarmează împotriva ei și cu focul și cu fierul și cu diferite medicamente. De aceea, nici pe mine, care îi imit pe ei, să nu mă mustre nimeni, ci, dimpotrivă, să primească cu toată sârguința și cu deplina atenție acest cuvânt - nu ca fiind al meu, ci ca fiind spus de acei Fericiți bărbați, căci eu vestesc cuvintele lor. De asemenea, să îl audă nu cu scopul de a certa, ci, izgonind din minte tot cugetul vrăjmaș, să asculte cuvântul cu sârguință și cu dragoste pentru adevăr.

Voi începe, dar, astfel: să le fie cu încredințare cunoscut tuturor celor care au altă învățătură și care conduc și locuiesc atât în Roma, cât și în toată Italia și în țările care se află dincolo de munții Alpi și Pirinei, că noi, cei care ne-am aplecat gâtlejurile noastre sub jugul preacinstiului tron al Bisericii apostolești din Constantinopol, într-atât suntem departe de a fi vicleni și de a îndrăzni să aducem vreo noutate în mărturisirea cea tare a neîntinatei credințe lăsate nouă de Apostoli și Sinoade, încât ne dăm în lături de la a născoci ținte purtătoare de moarte împotriva vieții noastre. Știm - cu încredințare știm! - și am învățat din dumnezeieștile Scripturi că a muta sau a schimba ceva, oricât de neînsemnat ar fi, din învățătura de credință, este o mare nelegiuire și cădere din viața veșnică.

Mai înainte de toate, martorul acestui lucru este Însuși Întemeietorul credinței noastre și Începătorul dreptății, Domnul nostru Iisus Hristos, Care, începând să le spună dumnezeiasca învățătură ucenicilor Săi, a pus ca temelie tare și neclintită faptul de a păzi cu toată sârguința și cu mare frică chiar și cele mai mici porunci ale Lui, fără de schimbare și strămutare. Căci spune în Evanghelia după Matei: *Deci, cel ce va strica una din aceste porunci, foarte mici, și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în împărăția cerurilor; iar cel ce va face și va învăța, acesta mare se va chema în împărăția cerurilor* (Mt. 5, 19). Cuvintele *foarte mic*, după tâlcuirea dumnezeiescului Ioan Gură de Aur, înseamnă același lucru cu: „va fi osândit”.

Dacă însă cineva îndrăznește să spună că Iisus a zis aceasta despre poruncile Legii [Vechi] - deoarece a spus că *o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece, până ce se vor face toate* -, atunci este nedrept, căci Însuși Mântuitorul a fost primul care a desființat porunca sâmbetei și de aceea a și fost învinuit de fariseii care au spus: *Omul acesta nu este de la Dumnezeu, căci nu ține sâmbăta*. Însă și după El, ucenicii Lui, dintre care primul a fost Sfântul Apostol Pavel, s-au îndreptat pe deplin împotriva tuturor poruncilor Legii, deoarece ele slujeau ca și chip al celor viitoare, și le-au desființat pe toate, așa cum se spune în *Faptele apostolilor* și alte cărți insuflăte de Dumnezeu.

Din acestea reiese că Mântuitorul a vorbit despre poruncile Noului Testament; de aceea, împlinind acea învățătură dumnezeiască, îi întărește din nou pe ucenici prin următoarea poruncă, zicând: *De aceea oricine aude aceste cuvinte ale Mele, pe care Eu vi le-am spus acum și le îndeplinește asemenea-se-va bărbatului înțelept care a clădit casa lui pe stâncă. A căzut ploaia, au venit râurile mari, au suflat vânturile și au bătut în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stâncă. Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele și nu le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului nechibzuit care și-a clădit casa pe nisip* (Mt. 7, 24-26).

Nu numai prin aceasta ne poruncește Mântuitorul să păzim dumnezeiasca Lui învățătură, dar și în Evanghelia după Ioan nu o dată, ci de multe ori, face aceasta cu mare grijă, precum prin următoarea pildă, zicând: *Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce nu intră pe ușă, în staulul oilor, ci sare pe aiurea, acela este fur și tâlhar* (Ioan 10, 1). Cine este această ușă dacă nu Însuși Cel ce spune: *Eu sunt ușa oilor?* Și tot acolo spune despre Sine că, atunci când El le

scoate afară pe toate ale sale, merge înaintea lor, și oile merg după El, căci cunosc glasul Lui; iar după un străin, ele nu vor merge, ci vor fugi de el, pentru că nu cunosc glasul străinilor (Ioan 10, 4-5); de asemenea, spune: rămâneți întru iubirea Mea și, învățându-i cum să rămână în ea, spune: Dacă păziți poruncile Mele, veți rămâne întru iubirea Mea (Ioan 15, 9-10). Și iarăși spune: Dacă veți rămâne în cuvântul Meu, sunteți cu adevărat ucenici ai Mei; și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi (Ioan 8, 31-32).

După toate acestea nu e, oare, limpede că latinii mint, spunând că ei nu s-au îndepărtat deloc de dumnezeiasca Evanghelie, când iată, există porunci aspre și înalte, date de Hristos ucenicilor Săi prin viu grai? Mai apoi, după câțiva ani de la Înălțarea Sa la cer, prin Sfântul Ioan, când se afla pe insula Patmos, au fost pecetluite definitiv de Sfântul Duh. Ei nu se tem să schimbe învățătura și, prin adaosul străin în sfânta mărturisire a credinței, au vătămat-o. Cum se pot lăuda oare că adună împreună cu Hristos, când nu păzesc învățătura Lui?! Nu ar trebui să fie numiți furi și tâlhari pentru că nu intră pe ușa Evangheliei în staulul oilor? Sau cum îi va slobozi pe ei adevărul de chinurile veșnice când ei nu se supun adevărului evanghelic, dovedit și întărit de atâția Părinți mari, purtători de Dumnezeu în decursul atâtor ani?

Cum să nu fie ruși de iubirea lui Hristos, când nu vor să audă învățătura Lui despre Sfântul Duh, ci, lăsându-se ademeniți de ideile mincinoase ale înțelepciunii acestei lumi, care se târăsc pe tot pământul și în care se află, ei arată în chip nebun, ca să nu spun rău-credincios, două începuturi pentru Mângâietorul Care purcede numai din Tatăl, neștiind că, așa cum Cel Unul Născut se naște Singur numai din Tatăl, aceasta fiind însușirea Lui proprie, așa și Duhul Sfânt, fiind în toate egal Tatălui și Fiului, purcede numai din Tatăl, și de aceea purcederea este doar una și constituie însușirea Lui specifică. Însă despre aceasta voi vorbi mai încolo.

Acum, însă, voi expune poruncile bărbaților purtători de Dumnezeu, așa cum am făgăduit. Le voi spune, în primul rând, pe cele ale dumnezeiescului Pavel care, trezindu-se din întunericului iudaic și din mânie, și după ce a băut toată cupa cea dătătoare de viață a Viței Celei Adevărate, cunoscând cu cea mai mare încredințare voia Mântuitorului, poruncește în Epistola către Coloseni: *Luați aminte să nu vă fure mințile cineva cu filosofia și cu deșarta înșelăciune din predania omenească, după înțelesurile cele slabe ale lumii și nu după Hristos* (Col. 2, 8); de asemenea, dorind să îi întărească și pe Galateni, spune: *Dar chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar vesti altă Evanghelie decât aceea pe care v-am vestit-o – să fie anatema! Precum v-am spus mai înainte, și acum vă spun iarăși: Dacă vă propovăduiește cineva altceva decât ați primit – să fie anatema!* (Gal. 1, 8).

Vezi tu cum numește Sfântul Apostol Pavel filosofia? Înșelăciune deșartă care întunecă rațiunea oamenilor simpli, deoarece provine din predaniile omenești, după înțelesurile lumii, iar nu după Hristos. Oare nu după ea se călăuzesc astăzi popoarele latine, răstălmăcind adevărul apostolic? Mergi cu gândul în școlile italiene și vei vedea cum curg acolo, ca niște râuri îmbelșugate, învățăturile lui Aristotel și ale lui Platon și ale celor asemenea lor. Vei vedea că nici o dogmă nu este cinstită de ei dacă nu este supusă silogismelor aristotelice. Iar dacă ea nu se potrivește cu știința lor, atunci fie o leapădă pentru că este rea, fie înlătură din ea ceea ce nu se potrivește cu știința lor și o schimbă în favoarea învățăturii aristotelice; și atunci o apără ca fiind adevărată.

Cum aș putea să-ți explic toate fărădelegile latinilor de astăzi, care, precum spune Apostolul, se lasă puternic ademeniți de înșelăciunea filosofică despre nemurirea sufletului, despre desfătările viitoare ale dreptilor și despre starea credincioșilor după plecarea din această viață? Ei rătăcesc prin toate acestea, deoarece se călăuzesc cel mai mult după știința ușoară a dialecticii, iar nu după filosofia bisericească profundă, dăruită de Dumnezeu. Într-adevăr, sunt bune cunoștințele venerabilei științe, însă sunt folositoare numai pentru căpătarea deprinderii de a vorbi frumos și pentru înnobilarea și dezvoltarea minții, iar nu pentru însușirea dumnezeieștilor dogme și a judecății duhovnicești. Căci acestea sunt mai presus de orice gândire și mai presus de orice contemplare a celor văzute și nevăzute; acestea se cunosc și se văd numai prin credință și fug de toată știința filologică, fiind mai presus de ea.

Știind bine acest lucru, Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește despre aceasta în cuvântul despre serafimi, unde explică vedenia Sfântului Prooroc Isaia. Cuvintele lui de aur despre acest lucru sunt următoarele: „Despre ceea ce el a văzut, a spus, dar despre cum a văzut – despre aceasta a tăcut. Voi primi cele spuse și nu voi cerceta în amănunt cele despre care a tăcut. Voi înțelege ceea ce este descoperit și nu voi căuta să aflu ceea ce este acoperit. Pentru aceasta a și fost acoperit. Citirea Scripturii este temelie de aur și țesătură de aur. Nu voi țese o pânză de păianjen, căci știu neputința gândurilor mele. Nu încălca hotarele veșnice, rânduite de Părinți. A muta aceste hotare este primejdios. Și cum oare să schimbăm ceea ce ne-a fost rânduit de Dumnezeu?”.

O, ce evlavie negrăită a avut acest Fericit Părinte, domnule Teodor! Vai de obraznica noastră nerușinare din pricina căreia îndrăznim să pătrundem tainele dumnezeiești, care sunt pe deplin neînțelese chiar și pentru Îngeri!

Acest Părinte, fiind atât de mare în virtuți, nu a îndrăznit să contemple sau să vorbească mai mult decât un rob. S-a mulțumit cu ceea ce a spus Proorocul, smerindu-se și asemănând cu pânza de păianjen gândurile lui. Noi, însă, fiind mult mai departe de harul și înțelepciunea date lui din cer și de viața lui fără asemănare și de sfințenia îngerească, lăsându-ne atrași în mare parte de patimi și lipindu-ne, precum dobitoacele cele necuvântătoare, de poftele și plăcerile ticăloase – având o mică înclinație spre discuții, iar nu spre filosofie, pentru care pricină unii dintre noi se înfierbântă – am sărit, ca fiarele sălbatice, și veșmântul Bisericii, care este împletit din cea mai înaltă teologie, l-am sfâșiat în chip jalnic prin strâmbătatea dialecticii și a sofismelor, și dezbatem în zadar, silindu-ne să arătăm oamenilor sfintele taine care sunt cu totul nespuse și neînțelese și știute numai de Sfânta Treime. Și atunci când Sfântul Ioan Gură de Aur spune că „a muta hotarele este primejdios. Și cum oare să schimbăm ceea ce ne-a fost rânduit de Dumnezeu?”, tu, Nicolae, călcând temelia cea atât de mare și puternică a casei dumnezeiești a neîntinatei noastre credințe rânduite mai întâi de Dumnezeu, iar apoi alcătuite și întărite de atâția mari și dumnezeiești Părinți, nu te-ai temut să o nimicești prin ticăloasele sofisme! Oare nu este acest lucru turbarea minții? Discuția care este nefolositoare și nu slujește la zidirea sufletului trebuie să o lepădăm; să lucreze cuvântul luminos, care îl învață cel mai mult pe ascultător. Acesta trebuie să constituie țelul tuturor propovăduitorilor adevărului. Acest lucru îl spune dumnezeiescul Pavel.

Acum este timpul să îl ascultăm și pe Preaînțeleptul Dionisie, supranumit Areopagitul, și ceea ce ne poruncește el despre acestea și cât ne îngăduie să cercetăm despre dumnezeieștile Persoane. El spune: „Să păzim ceea ce ne este arătat de Dumnezeu prin dumnezeieștile Scripturi, căci *toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor* (Iac. 1, 17). Toată lumina lucrătoare care se revarsă din Tatăl și vine în chip binefăcător spre noi, se întoarce iarăși, ca o putere unificatoare, la Izvorul ei – Tatăl - și la simplitatea vederii lui Dumnezeu; căci toate sunt de la El și în El, așa cum spune cuvântul cel sfânt”. Iată că el, care este atât de mare, spune: „să păzim”, adică să păstrăm cu tărie ceea ce ne-a fost descoperit în chip dumnezeiesc de Sfânta Treime. Iar tu, omule, nu te-ai temut să schimbi acestea și îi atragi și pe alții în aceeași groapă.

Dar să ascultăm și cum ne învață el să cugetăm despre dumnezeirea cea pururea fiitoare. El spune că „de nașterea cea mai presus de fire a lui Dumnezeu nu se împărțesc și Unul și Celălalt, căci există un singur izvor al dumnezeirii – Tatăl; iar Fiul nu este Tatăl și Tatăl nu este Fiul”. Este evident că acest lucru se referă și la Sfântul Duh. Căci dacă el ar fi înțeles că și Fiul este izvorul Duhului, atunci nu ar fi spus că există un singur izvor – Tatăl, căci ceea ce este unic nu îngăduie și alt lucru. Și iarăși spune el că „izvorul dumnezeirii este Tatăl, iar Fiul și Duhul sunt nașterile lui Dumnezeu, dacă se poate spune așa, care au crescut ca florile și luminile cele mai presus de fire, așa cum noi am înțeles din sfintele cuvinte”.

Ce poate fi mai luminos și mai convingător decât această mărturie? Căci învățătorul cel de taină al lui Dionisie, cu privire la ascunsa și negrăita dumnezeire cea mai presus de fire, a fost Pavel. El spune clar că din nașterea cea mai presus de fire a lui Dumnezeu nu se

împărtășesc și unul și altul, adică nu sunt părtași la acea însușire care îi este proprie fiecăreia dintre Persoane, precum: Tatălui Îi este proprie nenașterea, Fiului – nașterea și Duhului Sfânt – purcederea. Latinii dintr-o dată resping tot acest cult, fără să se rușineze să afirme că aceste însușiri ale Persoanelor sunt supuse schimbării și astfel se împotrivesc în mod clar adevărului, spunând că Fiul este, alături de Tatăl, izvorul Sfântului Duh. Ce altceva vor ei să dovedească prin aceasta dacă nu faptul că însușirea Tatălui, după care Duhul purcede din El, trece și la Fiul, așa cum va fi arătat mai departe?

Dionisie spune mai departe: există un singur izvor al dumnezeirii Celei mai presus de fire – Tatăl; tu, însă, nu te rușinezi să Îl numești și pe Fiul izvor al dumnezeirii! Dacă îngăduim părerea ta, atunci cum vor mai rămâne în putere cuvintele lui Dionisie care I-a numit pe Fiul și pe Duhul ramuri și flori și care au crescut amândouă din rădăcina – Tatăl? Ramură este Fiul, ramură este și Duhul Sfânt; de asemenea, floare este Fiul, floare este și Duhul Sfânt. El nu a spus: „ramură și floare”, la singular, ci „ramuri și flori”, la plural, pentru a arăta că Ei nu cresc unul din celălalt, ci din Tatăl Singur, ca dintr-o rădăcină. Din Tatăl cresc Amândoi și sunt cinstiți în mod egal. De unde ai luat tu sau de la care alt Pavel ai auzit tu această învățătură pe care o propovăduiești acum, omule? Acela (Dionisie) spune: „să păzim”, iar tu afirmi că tu și papa de la Roma aveți puterea de a muta hotarele Sfinților Părinți și de a le schimba așa cum vreți voi? Cine ți-a dat ție această putere?

Ție îți este încredințat să lucrezi la mântuirea semenilor tăi, și nu așa cum ai vrea să faci tu, ci după învățătura mântuitoare a Sfințelor Evanghelii și după tradițiile Apostolilor și ale Sfinților Părinți. De ce? Tocmai pentru ca să auzi și tu: *Fericit ești, Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție acestea, ci Tatăl Meu, Care este în ceruri. Dacă vei lucra altfel, atunci ia seama ca să nu auzi și tu acel glas înfricoșător: Mergi înapoia Mea, satano! Căci tu nu cugești cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor* (Marcu 8, 33). Pentru aceasta ai și primit cheile, care simbolizează comorile nevăzute, ascunse în taină, pe care tu trebuie să le deschizi și să le arăți așa cum le-a lăsat Stăpânul casei în pivnițele apostolice, în manuscrise și cerneală și cuvinte făcătoare de viață, iar nu pentru a aduce lucruri străine pe care să le aperi cu construcții dialectice și nu cu luminarea duhovnicească și cu mărturisirea credinței. Noi nu trebuie să îndrăznim să cugetăm sau să vorbim ceva în afară de ceea ce ne este propovăduit de Sfânta Scriptură. Acest lucru îl arată în mod clar Sfântul Dionisie, zicând: „nimic nu ne este îngăduit să vorbim sau să cugetăm despre dumnezeirea Cea mai presus de fire în afară de ceea ce ne-a descoperit Dumnezeu în Sfânta Scriptură”. Ia seama aici, o, minunatul Teodor, la evlavia Sfântului Dionisie!

Nu ne este îngăduit - a spus el - nu numai să vorbim, dar nici măcar să cugetăm ceva în afară de ce este scris. Însă Nicolae și adepții lui au căzut într-o asemenea obrăznicie încât se laudă că pot dovedi dumnezeirea Cea mai presus de fire, tainică și nepătrunsă, prin figuri geometrice în afara Scripturii. Ce altceva poate fi mai ascuns dacă nu nașterea Celui Unuia Născut din Tatăl și purcederea Mângâietorului? Aceste așa numite adâncuri ale lui Dumnezeu, după cuvintele lui Pavel, sunt cercetate de Mângâietorul: *Duhul toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu* (1 Cor. 2, 10).

Pe ce putere mai presus de fire a înaltei rațiuni și a vredniciei să ne întărim noi, pentru a intra, fără să ne temem, în acel adânc al tainei dumnezeiești, care nu este supus nici înțelegerii și nici cercetării, și care este acoperit de întuneric - după cuvintele dumnezeiescului David: *și și-a pus întunericul acoperământ* – noi, care nu suntem în stare să înțelegem nici măcar firea noastră, adică prin ce mijloc este unită rațiunea cu sentimentele sau în ce constă unirea și lucrarea lor reciprocă? Nu este, oare, acest lucru vrednic de tot râsul și nu este, oare, aceasta curată nebulie?

Nu îți este de ajuns, o omule, cunoscându-ți neputința, să păzești cele cercetate de atâția bărbați sfinți și în decursul atâtor vremuri prielnice? Și Pavel, care a fost răpit până la al treilea cer și a auzit vorbe negrăite, preamărește, zicând: *Pentru că în parte cunoaștem și în parte proorocim* (1 Cor. 13, 9). Acela – în parte, iar tu – în întregime! Căci a discuta cu viclenie și cu

cuget omenesc pentru a arăta ceea ce este tainic despre dumnezeire, adică care sunt firea și modul Lui de existență, ce altceva înseamnă dacă nu faptul că tu ai înțeles deja totul?

Dar să întoarcem cuvântul nostru de unde am plecat și să ascultăm alți Părinți dumnezeiești și ceea ce ne poruncesc ei nouă cu privire la păzirea deplină și statornică a sfintei mărturisiri de credință, fără să adăugăm și nici să scoatem ceva. În timpul lui Teodosie cel Mic s-a întrunit în Efes al treilea Sfânt Sinod ecumenic, care l-a anatematizat pe ticălosul Nectarie. Președintele acestui sinod a fost Prealuminatul Chiril, care era și locțiitorul Fericitului papă Celestin de la Roma. În scrisoarea sa către acest Sfânt Sinod, scrisoare care s-a păstrat în întregime, prin harul lui Hristos, până în ziua de astăzi, Fericitul Celestin scrie despre dumnezeiasca și sfânta mărturisire de credință astfel: „dacă cineva vreodată, scoțând sau adăugând ceva la mărturisirea de credință, a fost predat anatemei, acest lucru a fost făcut cu dreptate; căci ceea ce ne este lăsat cu plinătate și claritate de Sfinții Părinți nu poate îndura nici adaos, nici micșorare. Noi am citit în cărțile noastre că nu trebuie nici să adăugăm, nici să scoatem și că cei care adaugă sau scot ceva sunt supuși chinurilor mari. De aceea, noi pregătim și focul și fierul pentru asemenea oameni, deoarece altfel nu pot fi îndreptați”.

Auzi, oare, Nicolae, că dogmele propovăduite nouă de acei Sfinți Părinți în Sfânta mărturisire de credință, sunt propovăduite cu plinătate și claritate, adică sunt desăvârșite și luminate, și pe cât de ușor de înțeles au fost pentru ei și ușor de însușit pentru noi, într-atât de clar și de curat au fost spuse de ei și nu mai au nevoie de nici o lămurire teologică? Însă, dimpotrivă, sunt supuși anatemei toți cei care ar îndrăzni să schimbe sau să adauge sau să scoată ceva și sunt amenințați cu focul și cu fierul, adică cu blestemul, excomunicarea și ruperea de comunitatea credincioșilor.

Potrivit cu această scrisoare, vorbește și Sfântul Chiril, ca și cum ar vorbi din partea Sfântului Sinod, într-una din scrisorile sale, pe care a trimis-o la Ioan, patriarhul Antiohiei. În ea se apără pe sine împotriva clevetelii îndreptate asupra lui de către Teodoret, Episcopul orașului Cir, care spunea că el ar păzi dogma potrivit căreia Duhul Sfânt purcede și de la Fiul Cel pururea fiitor. Dând răspuns la această defăimare, el spune astfel: „Noi nu îngăduim cu nici un chip schimbări în credința lăsată nouă de Părinți, adică în mărturisirea credinței noastre, și nu ne îngăduim nici nouă, nici altora să schimbe chiar și un cuvânt din ceea ce este cuprins în ea sau să înlăture vreo silabă, căci ne amintim de cel care spune: *nu încălca hotarele veșnice, pe care le-au pus părinții* tăi. Pentru că nu el a spus acestea, ci Duhul lui Dumnezeu-Tatăl, Care din El purcede și Care, după ființă, nu este străin de Fiul”.

Auzi tu, oare, că el interzice nu numai să schimbi sensul, ci și un cuvânt sau o silabă nu își îngăduie nici lui, nici altora să înlăture, spunând aceasta din partea întregului Sinod ecumenic, și sunt rostite blesteme cumplite, care sunt cuprinse în cartea faptelor Sinodului? Dacă aceia nu își îngăduie lor înșiși, atunci cum îți vor îngădui ție?

Trebuie să luăm seama, preaînțelepte Teodor, că Ioan, Patriarhul Antiohiei, și Episcopii răsăriteni care erau împreună cu el, primind o asemenea scrisoare, s-au încredințat de ortodoxia lui Chiril, s-au împăcat cu el și au intrat în comuniune, fiindcă mai înainte de aceasta fuseseră despărțiți, după cum scrie Teodoret. El spune că Episcopii, după ce au citit scrisoarea și au cercetat cu atenție sensul ei, au fost de acord cu tot ce scria în ea și cu faptul că ceea ce se spunea în ea provenea din adevărul Evangheliei, și că Domnul nostru Iisus Hristos este propovăduit în ea ca Dumnezeu desăvârșit și Om desăvârșit, iar Duhul Sfânt ca Cel ce are ființa nu de la Fiul sau prin Fiul, ci purcede din Tatăl și este de o ființă cu Fiul. Ce poate fi mai clar și mai sigur decât această mărturie împotriva înverșunării latine? Episcopii îl învinuiseră pe Fericitul Chiril că păzește dogma potrivit căreia Duhul purcede și de la Fiul și are prin Fiul ființa cea pururea fiitoare. Însă el, respingând această învinuire, se dezvinovățește prin faptul că nu gândește astfel, ci recunoaște că El purcede din Tatăl, potrivit cu predaniile Sfintei Scripturi, iar faptul că are ființa și de la Fiul îl numește străin de sensul ființei. El are aceeași ființă și fire, însă nu după modul existenței, adică după purcedere.

Episcopii, primind și laudând aceste expresii, au spus prin Teodoret că Duhul Sfânt nu are ființa de la Fiul sau prin Fiul, ci purcede din Tatăl și este trimis de Fiul, ca fiind de o ființă cu El. Iată cât de limpede reiese de aici înțelegerea Sfântului Chiril, pe care o avea despre purcederea Sfântului Duh! Latini, însă, se silesc să dovedească contrariul a ceea ce au înțeles Sfinții, și nu se rușinează să se împotrivescă acestui adevăr curat. Așadar, aceasta este interpretarea Sfântului Chiril!

Dar să auzim ceea ce a poruncit despre Sfânta mărturisire de credință și al patrulea Sinod ecumenic care s-a întrunit la Calcedon, în timpul împăratului Marcian, împotriva lui Eutihie și Dioscor. Fericitul papă Leon de la Roma a înfrumusețat și a întărit acest Sinod prin sfinții lui loctiitori – Paschasinus, Lucentius și Bonifacius. După citirea Sfintei mărturisiri de credință, alcătuită de primele două Sinoade ecumenice și întărită de al treilea, el a spus: „Acest Sfânt sinod ecumenic poruncește: nimănui nu îi este îngăduit să rostească sau să scrie sau să alcătuiască sau să învețe sau să dovedească altă credință. Iar cei care îndrăznesc să scrie sau să alcătuiască sau să rostească altă credință, aceia, dacă vor fi Episcopi sau clerici, să fie lipsiți de: episcopii – de episcopat, iar clericii – de chemarea preoțească; dacă, însă, vor fi mireni, aceia să fie blestemați!”.

Același lucru și cu aceeași exprimare poruncesc și celelalte Sinoade: al cincilea, al șaselea și al șaptelea, care spune limpede: „Noi păzim legile bisericești, noi păstrăm hotarele părintești, iar pe cei ce adaugă sau scot ceva din învățătura Bisericii noi îi blestemăm!”. Și iarăși spune: „Dacă cineva respinge toată tradiția bisericească, scrisă sau nescrisă, să fie anatema!”.

Ce pot spune dușmanii adevărului împotriva acestui lucru? Cum vor putea ei să se izbăvească de anatema atâtor Fericiți și mari părinți, deși se laudă la nesfârșit cu Roma și cu măreția ei? Căci nu de orașe sau de scaune apostolice depind măreția și puterea, ci prin dogmele drepte, prin viețuirea dumnezeiască și prin învățătura Părinților se călăuzește și se cunoaște adevărata credință. Și atâta timp cât avem rațiune sănătoasă, nu îl vom numi doctor pe acela care este îmbrăcat numai pe dinafară cu haina de doctor, dar nu are cunoștințe medicale potrivite cu îmbrăcămintea. Însă pe cel ce știe cu încredințare să lucreze potrivit cu știința medicinei, după tradiția vracilor preînțelepți dinaintea lui, pe acela îl numim vraci și îl chemăm să vindece bolile, dacă ne îngrijim de sănătatea noastră.

Dar să ascultăm și ceea ce ne poruncește despre aceasta Sfântul Ioan Damaschin. El spune așa: „Să învățăm și să păstrăm cu cinste tot ce ne este lăsat și prin Lege și prin Prooroci și prin Evanghelie, și să nu căutăm nimic mai mult. Căci Dumnezeu, fiind bun și dătătorul oricărui bine, ne-a descoperit ceea ce a trebuit ca noi să știm, iar despre ceea ce noi nu am putut înțelege, a tăcut. Să iubim ceea ce ne este lăsat de El și în acestea să trăim, fără să încălcăm hotarele veșnice și nici predania dumnezeiască. Căci cine respinge vreun lucru dumnezeiesc, mic sau mare, acela respinge toată Legea, și este socotit împreună cu cei ce au încălcat-o”. Iată că și acest sfânt și slăvit învățător al lumii, privighetoarea Bisericii, organul cel dulce-cântător al Sfântului Duh spune: toate să le primim și să le învățăm și să le păstrăm cu cinste și mai mult decât acestea nimic să nu căutăm și să cercetăm. De ce? Pentru că, spune el, Dumnezeu, fiind bun, a descoperit ceea ce a știut că este folositor pentru noi. De aceea, să fim mulțumiți, adică să ne împăcăm cu ele ca fiind rânduite de Dumnezeu. Și dacă nu vrem să arătăm acestora mare cinste, atunci să le cinștim așa cum cinștim poruncile împăraților pământești, și să le păzim fără să le cercetăm, așa cum facem cu acelea. Însă romanii și la acestea rămân surzi, asemenea viperei surde care își astupă urechile sale. Dar nu numai atât, ci, trufindu-se cu lauda și părerea deșartă, resping cu mare dispreț, ca pe ceva netrebnic, tot ce nu se supune dovezilor dialectice rele și viclene. Însă despre aceasta vom mai vorbi; acum să cercetăm ceea ce se referă la obiectul nostru.

În timpul lui Vasilie, împăratul Constantinopolului și al Preafericitului patriarh Fotie, când la cârma pravilelor Părintești se afla sfințitul papă Ioan de la Roma, care era împodobit cu toată ortodoxia și cinstea viețuirii evanghelice, la porunca împăratului și a sfinților patriarhi, s-

a întrunit un sinod ecumenic la Constantinopol pentru întărirea celui de-al șaptelea Sfânt sinod și pentru înlăturarea ereziei latine care apăruse din nou și se înălțase, și care, asemenea unei furtuni puternice, tulbura Sfânta Biserică a lui Dumnezeu. La acest Sinod au fost trimiși de sfințitul papă Ioan loctiitorii lui, Paul și Eugen, episcopi dumnezeiești, și presbiterul și cardinalul Petru. Acest Sfânt sinod, după ce a întărit al șaptelea Sinod, a dat în vileag din destul erezia latină și pe cei care o apărau i-au predat anatemei, făcând această precizare împotriva celor care au îndrăznit să schimbe ceva în mărturisirea de credință: „Dacă cineva îndrăznește să scrie altceva sau să adauge sau să scoată ceva din această Sfântă mărturisire de credință și îndrăznește să numească acest lucru porunca sinodului, acela să fie osândit și lepădat de toată comunitatea creștină”. Această afurisenie a pronunțat-o Sfântul și dumnezeiescul Sinod împotriva unei asemenea fărădelegi.

Fericitul papă Ioan s-a bucurat de aceasta, fiind astfel mulțumit, și a scris către Sfântul patriarh Fotie un cuvânt lung și lămuritor, respingând cu desăvârșire adaosul la Sfântul simbol al credinței. El spune: „Frăției tale îi este bine cunoscut că, atunci când a venit la noi acela care a fost trimis nu cu mult înainte și ne-a întrebat despre Sfânta mărturisire de credință, ne-a găsit păzind-o în întregime, așa cum ne-a fost lăsată de la început, și a văzut că noi nu adăugăm și nu scoatem nimic, știind cu încredințare că pe cei ce îndrăznesc să facă acest lucru îi așteaptă cea mai grea osândă. De aceea îi comunicăm din nou Sfinției tale în ceea ce privește cunoscuta teorie, din pricina căreia au venit ispitele în bisericile lui Dumnezeu, că noi nu numai că nu mărturisim acest lucru, dar și pe cei care au îndrăznit mai înainte să facă acest lucru din proprie voință, îi socotim călcătorii poruncilor lui Dumnezeu și răstălmăcitorii învățaturii Domnului Iisus Hristos și a Sfinților Părinți, care, întrunindu-se în Sinoade, au alcătuit Sfânta mărturisire de credință. Noi îi socotim pe acei neascultători egali cu Iuda, deoarece ei au îndrăznit să facă același lucru ca și el, predând la moarte nu Trupul Domnului, ci pe credincioșii care sunt mădularele Trupului Său, despărțindu-i și îndepărtându-i unul de celălalt și predându-i astfel morții veșnice, dar mai ales pe ei înșiși, așa cum a făcut în chip nedrept numitul ucenic”.

Iată cât de limpede a arătat acel Sfânt Părinte, prin aceste cuvinte scurte, că această erezie este urâtă și respinsă. El îi compară cu Iuda pe cei care au născocit-o și pe cei care au susținut-o după ei. Ce pot spune, iarăși, dușmanii împotriva acestui lucru? Sau își astupă și împotriva acestui lucru urechile, asemenea viperei surde, și nu primesc mustrarea? Toate acestea nu au fost spuse și făcute nici ieri și nici alaltăieri, nu într-un colț sau într-un loc întunecat, acest lucru ei nu vor îndrăzni să-l spună dacă judecă sănătos și se îngrijesc de adevăr.

Oare nu au trecut mai mult de șase sute de ani de când au fost scrise și făcute toate acestea? Oare nu în vechea Romă și în orașul care domnea pe atunci, s-au săvârșit toate acestea înaintea monarhilor, arhierilor și cărturarilor, când aceste două orașe slăvite înfloriseră cu desăvârșire nu numai în filosofia insufletă de Dumnezeu, ci și în știință, iar cinul, atât cel preoțesc cât și cel mirenesc, strălucea din belșug prin înaltă sfințenie și viață curată și blândețe duhovnicească? Însă și Preasfințitul papă Adrian, care a fost după Ioan - așa cum spune Preafericitul Fotie - i-a trimis lui Fotie, după vechiul obicei, o Epistolă sobornicească în care propovăduiește aceeași bună credință și că Duhul purcede din Tatăl.

Însă de ce să vorbim mult când putem să închidem gura celor ce se împotrivesc adevărului cu ceea ce a făcut Fericitul papă Leon de la Roma? Acest Fericit papă Leon, când a văzut că această erezie nou-apărută ispitește Sfânta și Marea Biserică încredințată lui, în afară de multe alte măsuri luate de el pentru stârpirea acestei boli eretice, el a găsit și această cale: a trimis epistole sobornicești în toate regiunile și țările supuse lui, poruncind pretutindeni Sfințelor Biserici ale lui Dumnezeu să rostească cu voce tare mărturisirea Sfintei credințe la dumnezeiasca Liturghie nu în limba latină, ci în limba greacă, fără adaosul „și de la Fiul” – atingând astfel două țeluri: în primul rând, prin cântarea mărturisirii de credință în limba greacă, limbă ce este mai potrivită pentru exprimarea ideii, mulțimea credincioșilor supuși lui putea să scape mai ușor și fără nenorociri de prăpastia ereziei, iar în al doilea rând, se înnoia

unirea dragostei care a existat de la început cu Biserica de Răsărit și care începuse să se ruineze din pricina relei îngăduințe a celor ce doreau să spună erezii.

De asemenea, el a arătat prin aceasta care sunt cinstea și respectul de care trebuie să se bucure din partea tuturor Biserica lui Dumnezeu din Constantinopol, cea Sfântă, mare și apostolească, și celelalte Sfinte Biserici ale lui Dumnezeu din răsărit, precum: cele din Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Așa au știut acești Fericiți ucenici ai blândului Iisus să se iubească unii pe alții și să se înalțe cu cinste în simplitatea inimii și în duhul blândeții.

Și nu numai lucrul acesta l-a făcut Fericitul Leon, după cum relatează Sfântul Fotie, ci, gășind în sacristia bisericească a Sinodului Sfinților Apostoli două scuturi care se păstrasera din timpuri vechi, când înflorise buna credință, și pe care era scrisă în limba greacă Sfânta mărturisire a neîntinatei credințe fără adaosul „și de la Fiul” le-a luat și a poruncit tuturor să le arate și să le citească înaintea mulțimii poporului roman. S-a arătat astfel a fi ca un alt Moise care a primit de la Dumnezeu poruncile scrise pe piatră și le-a arătat celor neascultători, ca prin acest mijloc să îi oblige să lepede cruzimea inimii și să își însușească dragostea. *Căci în sufletul rău* - a spus Preaînțeleptul Solomon - *nu intră înțelepciunea*. Tot așa și aceia, înghițind oarecând undița mândriei și îngâmfwării, pe care pescarul cel rău a aruncat-o spre pierderea lor, au rămas nevindecați și neîndreptați. Aceia însă să meargă pe drumul lor.

Noi, arătând prin câteva dovezi mărunte suficiente mărturii acelora care ascultă dumnezeieștile Scripturi, le-am mărturisit în simplitatea credinței sănătoase, cu frică de Dumnezeu și cu tot adevărul, că nu trebuie nicidecum să mute sau să schimbe ceva din mărturisirea de credință - nici mic, nici mare, nici vreun cuvânt, nici vreo silabă din cele ce sunt puse acolo - ci trebuie să păzească în întregime toate acelea cu toate puterile și cu toată atenția, ca pe lumina ochilor, ca să nu se supună anatemei atât Sfinți și mari Părinți.

Cu aceasta voi încheia prima parte a cuvântului de față, pe care să îl primești și să îl citești. Și dacă vei găsi în el ceva spus frumos, atunci să atribui acel lucru Dătătorului tuturor bunurilor - lui Dumnezeu - al Cărui har m-a întărit. Îți voi trimite curând și cealaltă parte a acestui cuvânt, unde voi face, așa cum ți-am făgăduit și atât cât mă va ajuta Dumnezeu, acuzarea articolelor lui Nicolae neamțul, pe care le-a alcătuit împotriva dogmei corecte despre Preasfântul Duh. Să fii sănătos!

XIII

Continuarea aceluiași cuvânt (Partea a doua)

Începutul cuvintelor Tale este adevărul și veșnice toate judecățile dreptății tale (Ps. 118, 160) – a glăsuțit dumnezeiescul Părinte David, fiind sfințit în gândire de cuvântul Mângâietorului. Și cum să nu fie și să nu se numească adevărate judecățile dreptății, când Dumnezeu ni le poruncește și le face Legi? Și dacă învățătura cuprinsă în ele despre El și despre toate este adevărată, și noi păzind-o, putem dobândi viața veșnică, atunci ar trebui ca și latinii, dacă încă nu socotesc că este drept să acorde o mare încredere și o mare cinste cuvintelor insuflate de Dumnezeu din dumnezeieștile Evanghelii - întrucât au înclinație spre învățăturile înțeleptului Aristotel mult cinstit de ei - măcar să învrednicească de cinste egală cu acelea cuvintele dumnezeiești ale Mântuitorului și, așa cum învățătura înțeleptului lor o socotesc adevărată, așa și cuvintele Stăpânului tuturor ar trebui să le păzească curate și nerăstălmăcite.

Și așa cum fiecare părere și învățătură, născocite în afara învățaturii lui Aristotel, ei s-au deprins să le numească mincinoase și înșelătoare, așa și pe acela care învață fără teamă împotriva învățăturilor Domnului și a rânduielilor Sfinților Părinți, mai ales cu privire la buna credință și la mărturisirea de credință ortodoxă, ar trebui ca ei să îl socotească și să îl numească eretic și amăgitor.

Acum, însă, ei și-au pierdut mințile într-atât încât nu numai că socotesc că au puterea de a schimba învățăturile Stăpânului, dar nici nu se tem să mintă împotriva Evanghelistului Ioan. Căci, fiind îndrăzneți din pricina mândriei, spun în chip prefăcut că Sfântul Ioan Evanghelistul a zis cu intenție aparte că Duhul purcede de unul singur din Tatăl. De ce? Pentru a-i convinge pe Apostoli să cugete drept despre Tatăl, pe Care ei încă nu Îl cunoșteau bine.

Ei nu știu, blestemații, că Sfânta Evanghelie după Ioan a fost scrisă la mulți ani după pogorârea Mângâietorului peste Sfinții Apostoli, atunci când ei toți, în mod egal, după măsura perceperii firii omenești, s-au îmbogățit din belșug cu cunoașterea tainelor negrăite ale lui Dumnezeu prin descoperirea Sfântului Duh. După aceea, ei toți, în mod egal, L-au mărit pe Cel de Sus și L-au propovăduit limpede și curat pe tot pământul, nu în ghicitorie, nici prin prototipuri ca la evrei. Acelora [evreilor], așa cum și trebuia, măreția lui Dumnezeu li s-a propovăduit prin umbră și ghicitorie din pricina neputinței de înțelegere a ascultătorilor și a minții lor de copil; aici, însă, Sfânta Treime se propovăduiește limpede și curat, nu prin ghicitorie.

Astăzi Domnul spune: *Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl*; de asemenea spune: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl este întru Mine* (Ioan 14, 9; 10). De asemenea și despre Sfântul Duh, multe cuvinte ale Domnului explică și Îl arată ca Dumnezeu, egal în putere în toate și de o ființă cu Tatăl și cu Fiul. Însă latinii, fiind întrebați de ortodocși de ce au născocit adaosul „și de la Fiul”, spun că ei fac acest lucru în mod prevăzător, adică pentru a arăta că Fiul este egal în toate cu Tatăl și atotputernic. Cu atâta nepăsare și nebunie răspund latinii! Ei nu înțeleg că o anumită pravilă și învățătură se poate alcătui în mod prevăzător doar atunci când această prevedere nu se referă la un obiect principal al credinței și nu pricinuieste daune învățaturii insuflate de Dumnezeu despre dogmele dumnezeiești și poruncile Apostolilor.

Însă, în ceea ce privește dumnezeieștile dogme sobornicești care au fost rânduite de la început de către Sfinții Părinți, nu există așa ceva. Martorul de încredere al celor spuse este Sfântul Chiril, care la al treilea Sfânt sinod a întărit Sfânta mărturisire de credință prin cele mai aspre legi, în rândul cărora spune și acest lucru: „Dacă cineva va schimba ceva din Sfintele și

dumnezeieștile dogme ale Părinților, atunci acest lucru nu trebuie numit prevedere, ci încălcare și abatere de la dogmă și necinstire împotriva lui Dumnezeu”. Iar Sfântul Ioan Gură de Aur, dorind să semene în noi cea mai mare frică cu privire la cuvintele dumnezeiești, spune: „Așa cum la moneda împărâtească, dacă cineva distruge chiar și cea mai mică parte din chipul împărătesc, toată moneda devine falsă, așa și în adevărata credință: cine schimbă cel mai mic lucru în ea, acela o denaturează pe toată”.

Urmându-l pe acesta, Cuviosul Isidor Pelusiotul spune: „Cei care îndrăznesc să scoată sau să adauge ceva la cuvintele insuflăte de Dumnezeu, aceia suferă de unul din cele două lucruri: ori nu cred că Sfânta Scriptură a fost rostită de Sfântul Duh și sunt necredincioși, ori se socotesc mai înțelepți decât Sfântul Duh și acest lucru nu înseamnă altceva decât că ei sunt nebuni”. De aceea ar trebui ca noi, împotriva acestora, numiți de Cuviosul Isidor „nebuni” și „necredincioși”, să nu spunem nici un cuvânt; căci ce folos poate dobândi cineva vreodată de la unii ca aceștia? Dar ca minciuna să nu se poată lăuda împotriva adevărului, eu am socotit necesar, o înțeleptule Teodor, să mă ridic cu ajutorul lui Dumnezeu spre nimicirea articolelor lui Nicolae, în care el și-a arătat necinstea și nu adevărul, și pe care eu mă străduiesc să le dau în vileag, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin cuvintele iubirii adevărate, iar nu cu ajutorul vicleniei, așa cum lucrează el pretutindeni, amestecând curata și neîntinată învățătură insuflată de Dumnezeu cu minciuna celui care întrece mai curând nebunia decât înțelepciunea veacului acestuia.

Deoarece Nicolae propune două temelii ale teologiei lui – cele două mărturisiri ale Sfântului Duh, care au avut loc înaintea pogorării Sfântului Duh peste Apostoli în ziua Sfintei Cincizecimi - și prin acestea se silește să îi convingă pe ascultători că dumnezeiasca Scriptură spune simplu că Sfântul Duh purcede de-a pururi, după Persoană, de la Fiul, de aici trebuie ca și eu să încep să dau în vileag și celelalte temelii pe care latiniile le-au născocit în chip mincinos împotriva adevărului apostolic. La nici unul dintre teologii și învățătorii din vechime, a căror învățătură s-a propovăduit de la începuturile până la marginile pământului, nu vei găsi această învățătură, oricât de mult ai căuta, ci, dimpotrivă, vei găsi că toți se opun acesteia și o resping ca pe ceva străin.

Mă mir foarte tare că Nicolae, fiind rațional, așa cum am auzit, și priceput în științele filologice, nu înțelege că își clădește casa pe temelii atât de mici și ușor de dărâmat. Le numesc mici nu după esența și nici după vrednicia lor – nu, ci după rațiunea celui care s-a gândit să ridice pe ele un turn uriaș, egal ca însemnătate cu cel din Babilon. Care om, citind chiar și o singură dată tâlcuirea Sfinților Părinți la Evanghelie, nu înțelege clar că darurile și puterea dinainte de patimile mântuitoare, propovăduite de Mântuitorul Sfinților Săi ucenici, și harul Duhului de după Înviere, care le-a fost insuflat [prin suflarea asupra lor] (Ioan 20, 22), au fost daruri repetate, ele fiind ca și o logodnă cu harul desăvârșit al Mângâietorului Care urma să Se pogoare peste ei [la Cincizecime] - tot la fel ca și grija prevăzută de Dumnezeu de demult, pentru lepădarea și nimicirea ereziei care avea să se înalțe mai târziu, și care spunea că Sfântul Duh este creat și străin de dumnezeirea Tatălui și a Fiului?

Așadar, darurile dăruite lor atunci au fost daruri repetate, și acest lucru reiese din ceea ce a spus Domnul într-un anumit loc: *Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii, și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma* (Luca 10, 19), și iarăși: *Tămăduiți pe cei neputincioși, înviați pe cei morți, curățiți pe cei leproși, pe demoni scoateți-i; în dar ați luat, în dar să dați* (Mt. 10, 8), iar în alt loc spune: *Luați Duh Sfânt; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute* (Ioan 20, 22-23). Acestea sunt daruri duhovnicești care dau puterea de a ierta păcatele, de a izgoni demonii și de a vindeca bolile.

Iar faptul că acestea au fost daruri repetate, care s-au revărsat din plinătatea Mântuitorului și au lucrat la vremea cunoscută - iar nu purcederea după ființă a Duhului din Fiul! - așa cum vor să dovedească latiniile, reiese din multe împrejurări și mai ales din faptul că nu s-a văzut ca Apostolii (până la aflarea desăvârșită a Sfântului Duh) să ierte cuiva păcatele, ci, dimpotrivă, ei au fugit și s-au ascuns de frica iudeilor, căci încă nu erau cu desăvârșire

îmbrăcați cu putere de sus. De aceea, câțiva s-au și întors la pescuit, uitând - nu pentru mult timp, însă! - poruncile Mântuitorului. După pogorârea Mângâietorului, nimic asemănător nu s-a mai întâmplat cu ei, ci, îmbrăcându-se în chip desăvârșit cu puterea Lui nebiruită, s-au răspândit cu îndrăzneală în toată lumea, ca leii cei hotărâți sau ca vulturii înaripați.

Cum se poate spune sau gândi că darul Duhului dat sau insuflat lor atunci, este dovada faptului că Persoana Duhul Sfânt porcede și de la Fiul? Cei care cugetă astfel, trebuie să îngăduie unul din aceste două lucruri: ori faptul că atunci Ucenicii au primit Duhul pe jumătate, ori că L-au primit pe deplin și desăvârșit. Și unul și celălalt lucru nu numai a le spune, ci și a le gândi sunt în egală măsură fapte rele, căci Sfântul Duh este întotdeauna, și după ființă și după putere, nedespărțit în Sine și, ca un Dumnezeu adevărat, egal în putere și în toate cu Tatăl și cu Fiul, în afara însușirii. Cu privire la acest lucru, ei cugetă ceva și mai nepotrivit.

Dacă ei socotesc că prin suflare simțită li s-a dat atunci ucenicilor ființa Duhului, iar nu puterea de a face minuni, atunci ei înșiși, fără să cunoască acest lucru, spun că Duhul este supus formei, deoarece El s-a revărsat prin buzele trupești ale Dumnezeu-Cuvântului întrupat. Ce poate fi mai ticălos decât această cugetare, domnule Teodor? Căci este limpede că tot ce se supune formei are început și este supus timpului și nu se deosebește prin nimic, ori prin ceva foarte mic, de duhurile slujitoare. Și, oare, nu apare din nou erezia lui Macedonie, dacă este îngăduit faptul că Duhul insuflat atunci ucenicilor nu a fost un dar duhovnicesc care s-a revărsat în chip duhovnicesc din plinătatea lui Iisus, ci porcedere ipostatică supusă formei, așa cum gândesc latinii?

Despre aceasta, dumnezeiescul Ioan Gură de Aur, în a 87-a tâlcuire la Sfânta Evanghelie după Ioan, spune astfel: „Unii spun că prin suflare Hristos nu le-a dat ucenicilor Duhul, ci doar i-a pregătit pentru primirea Lui. Dacă Daniel, văzându-l pe Înger, s-a îngrozit, atunci ucenicii nu ar fi simțit dacă ar fi primit acest har negrăit, fără să fie pregătiți dinainte pentru aceasta? De aceea nu a spus Hristos: *voi ați primit Duhul Sfânt*, ci: *primiți*. Nu greșește nici un pic acela care spune că ei au primit atunci o anumită putere și har duhovnicesc, însă nu așa încât să învie și morții și să facă minuni, ci numai să ierte păcatele, căci darurile Duhului sunt diferite; de aceea a și adăugat: *căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate* – arătând prin aceasta ce fel de dar le va da El lor. Apoi, după patruzeci de zile, ei au primit puterea de a face minuni. Tocmai de aceea spune: *primiți puterea pogorâtă de Sfântul Duh peste voi și fiți martorii Mei*. Iar ei au devenit martori după ce au primit harul și darurile diferite ale Duhului în chip de limbi de foc”. Astfel vorbește dumnezeiescul Gură de Aur despre suflarea puterii dată atunci, urmându-l în aceasta pe dumnezeiescul Pavel care spune: *Darurile sunt felurite, dar același Duh. Și felurite slujiri sunt, dar același Domn. Și lucrările sunt felurite, dar este același Dumnezeu care lucrează toate în toți* (1 Cor. 12, 4-6).

Nicolae spune mai departe că, dacă Fiul nu L-ar fi avut în Sine pe Duhul, atunci nu L-ar fi dat. Dar dacă, avându-L cu ființa, Îl dăruiește celor vrednici, atunci înseamnă că Îl și revarsă de-a pururi. Împotriva acestui lucru noi răspundem așa: Fiul Îl are în Sine pe Duhul întreg, însă în sensul unei singure ființe și firi, nefiind pricină a porcederii ipostatice. Căci această însușire aparține numai Tatălui. În gândirea tuturor teologilor, Tatăl întreg este în Fiul și Fiul întreg este în Tatăl; însă din aceasta nu reiese că Tatăl se naște din Fiul numai pentru că El este în întregime în Fiul. De asemenea și Fiul întreg se află în Duhul cu ființa; însă din aceasta nu reiese că El se naște din Duhul, ceea ce niciodată nu vom îngădui să se spună atât timp cât avem cuget drept. Dacă este rău să îngăduim asemenea idei despre Tatăl și Fiul numai pentru că Ei se află unul în celălalt după ființă, atunci este rău și hulitor să cugetăm așa și despre Duhul, spunând că El porcede și de la Fiul, pentru că Fiul Îl are întreg în Sine.

Să îl întrebăm însă pe Nicolae despre pogorârea Sfântului Duh la Cincizecime, și să ne răspundă, dacă poate, în adevăr și fără discuții de prisos, la această întrebare: „Domnul a primit ființa Mângâietorului de la Tatăl și a revărsat-o peste Sfinții ucenici sau a primit altceva care aparținea Mângâietorului”? Dacă Nicolae va spune că El a primit ființa, atunci ia seama că această idee nu este binecredincioasă, căci ființa este nedespărțită, deoarece ea este una singură

la Tatăl și la Fiul și la Sfântul Duh și ea nu se revărsă. Prin urmare rămâne să spunem că Fiul, cu încuviințarea Tatălui, a revărsat darul bunătaților duhovnicești peste Sfinții ucenici prin intermediul pogorârii libere a Sfântului Duh. Dovada acestui lucru sunt limbile care au apărut și prin care s-a arătat împărțirea darurilor, nu a ființei. Iar Fiul primește nu de la Sine, ci de la Tatăl, așa cum spune Sfântul Apostol Petru în Faptele Apostolilor: *...și primind de la Tatăl făgăduința Duhului Sfânt, L-a revărsat pe Acesta, cum vedeți și auziți voi* (Fapte 2, 33). Auziți deosebirea în expresii: „primind”, „revărsă”, iar nu „purcede”. Iar conceptul „a revărsa” este cu totul diferit de conceptul „a purcede”. Cuvântul „a purcede” arată originea ființei după Persoană, exact așa cum „a se naște” se referă la Persoana Fiului, iar faptul de „a se revărsa” și „a fi trimis”, arată lucrarea Mângâietorului și a darurilor.

Martorul de netăgăduit al acestui lucru este chiar dătătorul darurilor Sfântului Duh, Domnul nostru Iisus Hristos, Care a pus deosebire între toate acestea și purcederea Duhului. El a atribuit purcederea numai Tatălui, ca fiind singurul izvor al dumnezeirii pentru Cei ce Își iau ființa din El, așa cum spune Sfântul Dionisie. Domnul spune: *Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purecede* (Ioan 15, 26); iar însușirile de a dăru și de a trimite sunt și ale Lui și ale Tatălui: *Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac* (Ioan 14, 16). Și iarăși: *Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu* (Ioan 14, 26). Nu vorbește aici despre Sine – că Duhul purcede din El – la fel ca și acolo unde spune: *Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl* (Ioan 15, 26).

Se observă deosebirea între „a purcede” și „a trimite” și cât este de rău să le confundăm. Căci atunci când a trebuit să se propovăduiască învățătura dumnezeiască despre purcederea ipostatică a Sfântului Duh, Mântuitorul a binevoit să ne descopere acest lucru prin cuvintele: *Care de la Tatăl purecede*, vorbind la timpul prezent și arătând astfel că El purcede cu ființa din Tatăl; iar acolo unde arată revărsarea darurilor ce urma să aibă loc prin bunăvoința Tatălui și a Fiului, nu folosește expresia „a purcede” și nu vorbește la timpul prezent, ci la viitor: „va trimite” și „va da”, deoarece trimiterea are loc în vremurile știute spre întărirea și sfințirea celor vrednici de acest har. Și deși Mântuitorul știe și pune deosebire între „purcedere” și „trimitere”, Nicolae și adepții lui nu se rușinează să spună că între „purcedere” și „trimitere” nu este nici o deosebire și că aceste cuvinte sunt identice. Așa cum Persoana Duhului nu este trimisă de Fiul, tot așa nici dumnezeirea Lui nu se revărsă și nu este dată de El, așa cum vor latinii, însă El [Duhul] prin Sine Însuși coboară cu putere și din proprie voință prin bunăvoința Tatălui și a Fiului și îi umple cu darurile Sale pe cei vrednici de pogorârea Lui.

Martorul de încredere al celor spuse este Sfântul Ioan Gură de Aur care, în al 15-lea cuvânt al învățăturilor sale morale, mai precis despre Sfântul Duh, spune astfel: „Duhul Sfânt după ființă este nedespărțit, deoarece provine din ființa cea nedespărțită; iar numele Lui sunt: Duhul Sfânt, Duhul Adevărului, Duhul lui Dumnezeu, Duhul Domnului, Duhul Tatălui, Duhul Fiului, Duhul lui Hristos, Duhul Care este din Dumnezeu, Duhul Vieții. Toate acestea sunt denumirile puterii curate a Sfântului și Cinstului Duh. Există și alte nume, care se referă nu la ființa, ci la lucrarea și puterea Lui, adică la darurile Lui, precum: Duhul sfințeniei, al credinței, al făgăduinței, al înțelepciunii, al dragostei, al puterii, al blândeții, al înfierii, al descoperirii, al poveței, al tăriei, al rațiunii și al bune credințe, al fricii de Dumnezeu”.

Apoi spune: „Acestea ni s-au spus despre stăpânirea dumnezeiască a Sfântului Duh, despre deosebirea lucrărilor. Însă ereticii, fără a înțelege că atunci când se vorbește despre Sfântul Duh se pomenesc făgăduințele darurilor, atribuie acestea ființei Lui, zicând: «vezi, oare, că acesta este darul lui Dumnezeu, că Dumnezeu l-a dat și Duhul Sfânt l-a dăruit»? Și au cinstit denumirile darurilor și le-au atribuit pe acestea ființei Lui. Ar trebui ca ei să știe ce denumiri arată ființa și ce denumiri arată harul Duhului”.

Și iarăși spune mai încolo: „Unul este Duhul Sfânt și altul este darul, așa cum unul este împăratul și altul darul împăratului”. Apoi, despărțind învățăturile despre Sfântul Duh, adaugă,

zicând: „Dacă Îl auzi pe Cel Care spune: *vă voi trimite pe Duhul Sfânt*, nu atribui acest lucru dumnezeirii Lui, căci nu Dumnezeu este trimis; aceasta este o denumire, care arată lucrarea”.

Și iarăși spune mai departe: „Când spune: *vă voi trimite pe Duhul Sfânt*, să înțelegi darurile Duhului, căci darul este trimis, nu Duhul. Mântuitorul spune Apostolilor: *Și iată, eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu; voi însă ședeți în cetate, până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus* (Luca 24, 49) *venind Duhul Sfânt peste voi* (Fapte 1, 8). Un lucru este puterea dăruită și alt lucru este Duhul Care dăruiește”.

Apoi, arătând că Domnul a fost trimis de Tatăl și Duhul, încheie, zicând: „Făcătorul cerului spune: Domnul M-a trimis și Duhul Lui. Iar ereticii primesc trimiterea Duhului ca pe o supărare. Tatăl L-a trimis fără să Îl îndepărteze, Fiul L-a trimis pe Duhul fără să Se despartă și fără să Se îndepărteze de El. De aceea Scriptura spune: Dumnezeu a revărsat darul Sfântului Duh. Dumnezeirea nu se revărsă, însă astfel se arată că acesta este darul, deoarece ceea ce se revărsă nu este Duhul Sfânt, ci harul Duhului lui Dumnezeu. Spune David către Hristos: *revărsatu-s-a har pe buzele Tale* (Ps. 44, 3): harul se revărsă, nu Cel Care dăruiește harul”.

Aceste cuvinte ale Fericitului Ioan Gură de Aur, cinstite Teodor, sunt de ajuns pentru a alunga orice rătăcire latină și a învăța că Duhul Sfânt, fiind de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, nu este primit și revărsat de Fiul, ci harul Lui, adică împărțirea darurilor este primită și trimisă și revărsată dumnezeiește peste cei vrednici. Așadar, Fiul este dătătorul darurilor Sfântului Duh, nu al ființei Lui, și nu este Cel din Care purcede Persoana Lui; căci există un singur izvor al dumnezeirii: Tatăl, după învățătura Sfântului Dionisie. Însă latinii, amăgindu-se cu asemănarea denumirilor darurilor, au atribuit denumirile lor chiar Persoanei Duhului, procedând astfel ori cu un scop viclean, pentru a dovedi învățătura lor, ori fără să înțeleagă deosebirea dintre ființă și daruri.

Dar să ia cuvântul Marele și dumnezeiescul Grigorie, care are denumirea de Teolog potrivită vredniciei sale, și să ne învețe neschimbarea naturii celei nemișcate, adică a Persoanelor. Într-unul din cuvintele lui teologice, el spune lămurit așa: „Însușirea este ceva neschimbat, căci cum altfel va fi ea însușire dacă se schimbă și se transformă? Purcederea Duhului nu trece de la Tatăl la Fiul în sensul cauzei existenței; dacă acest lucru este comun Celor doi și trece de la unul la altul, atunci aceasta nu poate fi însușire; căci ceea ce este comun nu este însușire”.

Ce poate fi mai clar sau mai adevărat decât această teologie? Purcederea Duhului nu trece de la Tatăl la Fiul, astfel încât Fiul să fie autorul existenței Duhului. Iar dacă purcederea Duhului este comună Celor doi, adică Tatălui și Fiului, atunci aceasta nu va mai fi însușire. Și cum nu poate fi adevărată învățătura insuflată de Dumnezeu a Sfinților teologi despre Persoane, când Nicolae și adepții lui Îi unesc foarte urât și necuviincios, într-un singur început, pe Cel nenăscut și pe Cel născut? Nu sunt ei, oare, urmașii lui Savelie, amestecând însușirile cele neamestecate și atribuindu-le și Tatălui și Fiului? Nu așa trebuie să gândim, Nicolae, despre Preaînalta Treime, nu așa! Ar trebui să îți fie rușine în fața vredniciei Teologilor și Părinților din trecut și să înveți de la ei calea cea dreaptă și neîntinată, deoarece fermitatea lor este dovedită nu numai de timp și de înțelepciunea lor foarte mare, ci și de viața lor îngerească și, mai presus de toate, de harul dumnezeiescului Mângâietor care s-a sălășluit în ei și care i-a și proslăvit prin nenumărate daruri.

Nimeni să nu gândească, din pricina celor spuse, că noi înțelegem că Duhul Sfânt S-a pogorât cu ființa peste Sfinții Apostoli sau că El nu este trimis de Fiul. Să nu fie la noi o asemenea hulă! Însă, dorind a scoate în vileag învățătura mincinoasă a acelor care se silesc să dovedească, prin pogorârea Sfântului Duh peste Sfinții ucenici, care a fost la vremea sa, că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul la fel ca și din Tatăl, adică purcede cu ființa și cu dumnezeirea, noi spunem că limbile (de foc), care au apărut atunci, nu au arătat împărțirea ființei, ci au slujit ca mărturie pentru darurile diferite, împărțite cu putere de Mângâietorul, și că harul nu este revărsat de ființa Fiului. Și am spus și de ce: pentru că ființa este una singură la Tatăl și la Fiul și la Sfântul Duh, și, după natură, este nedespărțită și nerevărsată.

Despre aceasta iarăși trebuie să îl întrebăm pe Nicolae: dacă ea este nedespărțită, atunci cum primește Fiul ceea ce are în Sine unit, așa cum s-a spus mai înainte? Dacă Persoanele dumnezeiești sunt unite una cu cealaltă în ființă, atunci de unde vine cealaltă părere și cum poate fi primit și despărțit ceea ce este dăruit, atâta timp cât se află în mâinile celui ce a primit? Ce poate fi mai ticălos decât să vorbim și să gândim așa? Și nu își ridică, oare, capul din nou turbarea ariană și nu dezbină totul? Cum să nu fie nebunie cumplită a spune că Mântuitorul a primit atunci de la Tatăl ființa Mângâietorului și a revărsat-o peste Apostoli, deși o avea în Sine nedespărțită pentru că este pururea fiitoare la Tatăl și la Fiul și la Sfântul Duh, așa cum ni s-a spus de multe ori.

Așadar, cum se poate spune că El a primit-o? Cum să înțelegem cele spuse, astfel încât Mântuitorul „primind, L-a revărsat”, așa cum a spus Sfântul Petru în Faptele Apostolilor? Trebuie să înțelegem cu bună credință cele spuse, iubitele Teodor, iar nu în mod grosolan, trupește. Sfânta Treime, nedespărțită în ființă, Se desparte în chip tainic prin însușirile Persoanelor, adică prin nenaștere, naștere și purcedere. Însă, așa cum Se desparte tainic cu Persoanele, așa Se unește iarăși cu ființa.

Tatăl a binevoit ca prin Fiul să li Se arate ucenicilor dumnezeiescul Mângâietor și să îi umple de putere și înțelepciune, așa cum le făgăduise de multe ori Mântuitorul, vorbindu-le în chip omenesc. Căci le-a spus că ei vor primi sălășluirea dumnezeiască, adică faptul că (Duhul) va fi trimis și revărsat - și altele asemenea. Căci Dumnezeu - după cuvintele Sfântului Ioan Gură de Aur - nu este trimis și nu este revărsat.

Unde să fie trimis Acela Care este pretutindeni cu Tatăl și Fiul, și cum să fie revărsat Acela Care însuflețește și sfințește totul fără să fie revărsat? Să nu credem despre Duhul Sfânt că și El este trimis asemenea lui Gavriil și celorlalte duhuri slujitoare, care sunt trimise spre a sluji ca niște robi. Să se îndepărteze de noi un asemenea gând rău și ticălos! Dar să înțelegem așa, că bunăvoința Tatălui și a Fiului este (pentru Duhul) trimitere dumnezeiască; căci El Se arată și vine din proprie voință, făcându-i fericiți pe ucenici și împărțindu-le cinstitele Sale daruri, și toate lucrează în ei după puterea Sa de Domn, în toate fiind egal cu Tatăl și cu Fiul Cel Unul Născut, și nu primește porunci și nu este trimis ca un rob sau ca unul mai mic.

Dumnezeiasca Scriptură uneori exprimă în chip trupesc și nepotrivit măreția dumnezeirii, deoarece ține cont de neputința noastră, și dacă noi nu vom înțelege aceasta așa cum trebuie, atunci putem cădea în nenumărate nerozii. Prin această cugetare a Mântuitorului: *Eu Îl voi ruga pe Tatăl* trebuie să înțelegem exprimarea iubirii Lui puternice pentru noi și grijii sale. Căci, dacă cineva va primi această expresie – „voi ruga” – în sens literal, așa cum se citește în Evanghelie, va găsi în ea nenumărate idei nepotrivite: în primul rând s-ar părea că Tatăl, mai înainte, nu a vrut să Îl trimită pe Duhul Sfânt, iar a vorbi așa este rău și este împotriva lui Pavel și Ioan. Căci Pavel spune despre Tatăl: *El, Care pe Însuși Fiul Său nu L-a cruțat* (Rom. 8, 32); iar Ioan spune: *Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică* (Ioan 3, 16).

În al doilea rând, apare despre Fiul o asemenea idee cum că El nu ar avea nici o putere de a-L dăruia pe Duhul Sfânt, iar a gândi așa este rău ca și faptul că Tatăl și Fiul nu ar avea o singură voință. Dacă El are nădejdea în rugăciune, atunci este evident că El ori nu este în stare să Își împlinească Singur în Sine intenția și de aceea Îl roagă pe Cel care poate, ori nu poate deloc să facă aceasta cu puterea Lui și de aceea se adresează Celui care are puterea cea binefăcătoare. După care dintre aceste două pricini spunem că Cel Unul Născut se roagă Tatălui pentru pogorârea Mângâietorului? Să spună acela care știe, dar să o facă din dragoste pentru adevăr, iar nu de dragul discuțiilor deșarte. Să înțelegem, însă, ce prăpastie primejdioasă se deschide pentru aceia care nu tâlcuiesc cu atenție învățăturile dumnezeieștii Scripturi, după rațiunea Sfinților Părinți. Așa cum prin rugăciune înțelegem iubirea negrăită a Mântuitorului către noi, așa și prin primirea făgăduinței Tatălui de către El, prin revărsare sau dăruire și trimitere cu bună credință, înțelegem că venirea la ucenici a Mângâietorului s-a săvârșit prin bunăvoința comună a Tatălui și a Fiului.

Socotesc că cele spuse sunt de ajuns pentru combaterea primelor două articole ale lui Nicolae. Acum voi combate celelalte articole ale lui. Însă mă mir că Nicolae, care se recunoaște și se numește pe sine întru totul ortodox, nu s-a temut să aducă învățătură cu privire la purcederea negrăită, nepătrunsă și pururea fiitoare din necreată și nepătrunsă Treime a Preasfântului Duh Care însuflețește totul, învățătură care îi dă purcederii Lui sensul de făptură și creatură și numără purcederea Lui în rândul celorlalte creaturi. Acest lucru chiar și a-l gândi, nu numai a-l spune și a-l scrie, constituie o mare necinstire și o renaștere a ereziei lui Macedonie.

Silindu-se să dovedească faptul că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul, și negăsind pentru aceasta dovezi în Scriptură, el tâlcuiește cele spuse în Scriptură despre cu totul alte lucruri, adică despre unele rânduiești și creații dumnezeiești, vorbind cu viclenie și greșit spre amăgirea oamenilor simpli. El spune că *Fiul nu poate să facă nimic de la Sine, dacă nu va vedea pe Tatăl făcând; căci cele ce face Acela, acestea le face și Fiul întocmai* (Ioan 5, 19). Și spune el: Tatăl săvârșește purcederea Duhului. Prin urmare, și Fiul o săvârșește, căci Tatăl toate le-a făcut prin Fiul și fără El nimic nu face. Ia seama cu atenție, cinstite Teodor, la această hulă macedoniană și urăște-o și înțelege că Nicolae prin aceasta spune clar că purcederea Duhului este creată. El spune că tot ceea ce săvârșește Tatăl, săvârșește prin Fiul; căci *toate prin El s-au făcut*. Prin urmare, și purcederea Duhului o săvârșește tot prin El, iar dacă nu o săvârșește prin El, atunci înseamnă că nu toate s-au făcut prin El. Astfel Evanghelia după Ioan se dovedește a fi mincinoasă și Fiul nu va fi egal în putere cu Tatăl în toate. O, ce nerozie, ca să nu spun hulă! O, ce negrăită și îndelungă răbdare ai Tu, bunule Mângâietor!

Pentru ce răstălmăcești, Nicolae, rațiunea Evangheliei? De ce nu mărturisești adevărul și te amăgești pe tine și pe alții cu născociri înșelătoare și cuvântul „a face”, spus de Evanghelie pentru creaturi, nu te-ai temut să îl atribui dumnezeirii necreate? Nu auzi, oare, că Sfânta Scriptură pretutindeni folosește acest cuvânt cu privire la creaturi? Căci uneori spune: *La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*, iar alteori: *Cel ce faci pe îngerii Tăi duhuri* (Ps. 103, 5), și iarăși: *Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit* (Ps. 118, 73), și iarăși: *Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut! Umplutu-s-a pământul de zidirea Ta!* (Ps. 103, 25), și multe altele asemenea sunt cuprinse în Sfânta Scriptură. Dacă purcederea Mângâietorului se săvârșește prin Fiul, după cum tâlcuiești tu greșit, și spui că dacă Fiul nu creează, atunci înseamnă că nu s-au făcut toate prin El, nu se adeverește, după părerea ta, că Mângâietorul este o creatură și nu se numără cu celelalte creaturi?

Nu poți să spui că unul este Mângâietorul și alta este purcederea Lui, deși tu, din pricina rătăcirii tale celei mari, ai și gândit astfel. Așadar, dacă Mângâietorul este creat prin Fiul, atunci înseamnă că nu este Dumnezeu Acela Care după natură este de-a pururea fiitor cu Tatăl și cu Fiul, ci este o putere creată, care nu se deosebește prin nimic, nici prin ceva foarte mic, de Puterile îngerești. Însă hula aceasta să se întoarcă asupra celor care, după Macedonie, coboară în rândul făpturilor esența necreată a Mângâietorului. Și aceștia, evident, hulesc asemenea lui. Căci Macedonie, dorind să dovedească faptul că Duhul este creat, a schimbat ordinea cuvintelor Evangheliei după Ioan și după cuvintele: *nimic nu s-a făcut* a pus punct și apoi a început lectura: „Ceea ce s-a făcut, în aceea era viață”. Prin aceasta, el, ticălosul, a vrut să dovedească faptul că și Duhul este creat. Așa și latinii, dorind să dovedească faptul că purcederea Duhului este creată, afirmă că ea, împreună cu celelalte făpturi, a fost săvârșită prin Fiul.

Cele ce sunt scrise spun: *Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut*. Ce poate fi mai ticălos și mai urât decât acestea? Dacă și Duhul este creat prin Fiul, ca și toate celelalte, atunci, fiind creat și supus timpului, va fi pe deplin una dintre celelalte făpturi, iar nu Dumnezeu. Cu privire la aceasta spune: deoarece Apostolul Îl numește Duhul Fiului – căci *dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui* (Rom. 8, 9) – atunci înseamnă că el purcede din Fiul; dacă El nu ar fi al Fiului prin purcedere, atunci nu ar spune: „al Lui”.

La aceasta îi răspunde luminatul Fotie, patriarhul Constantinopolului, care, împreună cu fericitul papă Ioan și cu ceilalți patriarhi, la Sinodul ecumenic întrunit în Bizanț pentru întărirea celui de-al șaptelea Sinod ecumenic, a dat blestemului veșnic orice altă erezie împreună cu maladia latină. El spune așa: „Unde spune Pavel că Duhul purcede din Fiul? Faptul că El este ca un Fiu pentru că nu Îi este străin, o spune și el și Biserica lui Dumnezeu, care mărturisește și știe acest lucru. Dar că purcede din Fiul, aceasta nu a ieșit din gura lui grăitoare de Dumnezeu și nici un învățător binecredincios nu a propovăduit acest lucru.

Pavel spune: *Duhul Fiului*. De ce nu spui și tu la fel, ci viclenești și ceea ce se află sus aduci în jos și schimbi cuvântul propovăduitorului? El spune: *Duhul Fiului Său* – prin aceasta arată nedespărțirea ființei și nu arată deloc pricina purcederii. El cunoaște unirea în ființă, dar faptul că Fiul, fiind de o ființă cu Tatăl, i-a dat naștere Duhului ca Persoană, nu îl spune deloc, nicăieri, și nu Îl recunoaște [pe Fiul] ca purcezător al Duhului.

Să o luăm și altfel: oare nu Îl binecuvântează toți pe Tatăl ca Tată al Fiului? Se poate ca tu, din această pricină, să întorci către Fiul nașterea Lui? Tatăl este numit Tatăl Fiului nu pentru că Tatăl S-a născut din Fiul, ci pentru că Tatăl este de o ființă cu Fiul. Dacă vrei să spui că este numit așa pentru că S-a născut din El, atunci nu se adevărește, oare, că prin aceeași expresie – *Duhul Fiului* - în loc de a-L recunoaște [pe Fiul] autor și dătător, Duhul Se coboară și este pus de tine în starea Celui care purcede și este dependent de altă cauză?

Biserica Îi binecuvântează și pe Fiul, pentru că El este Fiul Tatălui, și pe Tatăl, pentru că El este Tatăl Fiului, deoarece Ei sunt de o ființă, însă nu pentru că Fiul este binecuvântat, fiind născut din Tatăl - căci și Tatăl este numit Tatăl Fiului și invers. Așa și atunci când Îl binecuvântăm pe Duhul, numindu-L Duhul Tatălui și Duhul Fiului, prin aceste expresii arătăm deoființimea Amândurora. Noi știm că Duhul este de o ființă cu Tatăl, căci El din Tatăl purcede; dar faptul că este de o ființă și cu Fiul, pentru că purcede și din El, nu îl îngăduim, căci Fiul este de o ființă cu Tatăl nu pentru că se naște din Tatăl, ci pentru că Amândoi au aceeași ființă nedespărțită mai înainte de veci, fiecare în felul Său”.

Așa scrie Preasfințitul Fotie într-unul din cuvintele insuflate de Dumnezeu și vorbește, după cum mi se pare mie, în ortodoxie desăvârșită și cu deplină siguranță, fiind împodobit pe deplin nu numai cu rațiune și înțelepciune, ci și cu viață virtuoasă și îndelungată, fiind întors din nou de către fericitul papă Ioan pe scaunul din Constantinopol datorită credinței lui ortodoxe curate, așa cum se relatează clar în faptele Sinodului care s-a întrunit după cel de-al șaptelea Sinod ecumenic.

De acești Părinți purtători de Dumnezeu, care au întărit cel de-al șaptelea Sinod ecumenic și care au alungat orice erezie împreună cu maladia latină, noi trebuie să ascultăm pe deplin, iar de Nicolae și de adepții lui care, împotriva tuturor bărbaților purtători de Dumnezeu din veac, pun în conducerea unică a Sfintei Treimi două începuturi și două cauze, trebuie să ne îndepărtăm, deoarece ei se îndepărtează de Cauza inițială ca de Unicul Început, mărturisind că Duhul purcede de la Tatăl și de la Fiul.

Într-adevăr, lor li se potrivește pilda care spune că: fugind de fum, au căzut în flăcări. Afirmând o cauză dublă, ei îngăduie amestecul lui Savelie numai ca să dovedească, așa cum spun ei, că Fiul este în toate egal cu Tatăl, fără să înțeleagă, „înțelepții” că ceea ce se silesc ei să dovedească despre Fiul este, pe de altă parte, nesocotirea Sfântului Duh.

Ei spun că, dacă nu mărturisim că Duhul purcede din Fiul la fel ca și din Tatăl, nu recunoaștem că Fiul este egal în putere cu Tatăl; căci El Însuși spune: *tot ce are Tatăl este al Meu*, iar în rândul acesta se numără și faptul de a-L purcede pe Duhul. Prin urmare, Duhul ia naștere și din El. Cu acest prilej, îl vom întreba cu dreptate pe Nicolae: recunoști tu, oare, că și Duhul Sfânt este în toate egal cu Tatăl și socotești, oare, că El este egal în putere cu Tatăl și partaș la tot ce are Tatăl, la fel ca și Fiul sau nu? Însă știi bine că el recunoaște pe deplin că Duhul are toate acestea: învățătura dumnezeiască spune că așa cum este Tatăl, așa este și Fiul, așa este și Sfântul Duh.

Oare, după cuvintele tale, se recunoaște că Duhul Sfânt lucrează aceleași lucruri ca și Tatăl? Dacă da, atunci trebuie să mărturisim că El Îl naște pe Fiul ca să fie în toate egal cu Tatăl. Și dacă Nicolae recunoaște acest lucru, atunci nu propune doi Tați pentru Fiul? Iar dacă acest lucru nu este îngăduit, atunci, după părerea ta, Duhul se dovedește a fi în multe lucruri mai mic decât Tatăl, pentru că nu are ceea ce aparține Tatălui. Însă acest lucru, evident, este nepotrivit și străin de adevăr. Dar ceea ce este și mai nepotrivit este ca cele spuse de Fiul Tatălui: *toate ale Mele ale Tale sunt și ale Tale sunt ale Mele*, să fie atribuite însușirilor. Cea mai deosebită însușire a Fiului este aceea de a se naște, iar însușirea Tatălui, aceea de a nu se naște.

Ce se întâmplă (după cuvintele pe care le-am amintit) dacă schimbăm aceste însușiri și mărturisim că Tatăl este născut și că Fiul este și născut și nenăscut, iar Tatăl nu numai că este nenăscut și dă naștere, dar este și născut? Iată la ce aduce cugetarea ta care spune: tot ce are Tatăl aparține și Fiului și așa cum Tatălui Îi este specific să Îl purceadă pe Duhul, așa și Fiului Îi este specific acest lucru, și să nu îndrăznești să spui că această însușire nu Le este comună, căci Mântuitorul Însuși a spus: *toate ale Mele ale Tale sunt și ale Tale sunt ale Mele*. Iată cât este de clar că această însușire Le este „comună”.

Aceasta este, bunule Teodor, învățătura cea meșteșugită a lui Nicolae! Ea este, într-adevăr, asemenea pânzei de păianjen și jocurilor copilărești, înaintea cărora este foarte bine și foarte folositor să ne astupăm urechile și să păzim cuvintele lui Grigorie Teologul, zise de el ca răspuns pentru macedonienii care l-au întrebat despre originile Fiului și Duhului și care poate fi natura originii Celor doi și cum pot fi Ei de o ființă dacă iau naștere în chip asemănător din Domnul. „Spuneți-mi - le-a zis el lor - cum este Tatăl nenăscut și atunci eu vă voi dovedi nașterea Fiului și purcederea Duhului. V-ați pierdut mințile silindu-vă să pătrundeți în tainele lui Dumnezeu, voi, care nu știți cu siguranță nici ceea ce se află sub picioarele voastre”.

Și iarăși spune: „Dă-mi un Dumnezeu și o ființă Dumnezeiască și eu îți voi înfățișa aceeași Treime cu aceleași denumiri și însușiri. Dar pentru că Dumnezeu este Unul singur și ființa cea înaltă este una singură, de unde să îți iau asemănare? Tu cauți acest lucru în cele de jos și în ceea ce te înconjoară? Este foarte rușinos, și nu numai rușinos, ci și foarte nerod, să iei din cele de jos asemănare pentru cele de sus și să cercetezi natura celor nepătrunse și cum este Dumnezeu, și să descoperi despre cele vii în cele moarte, adică cele ce aparțin luminii să le cauți în întuneric”.

Dacă Nicolae ar vedea acest lucru, bunule Teodor, și ar dori să asculte cu bună credință, atunci nu ar începe să cerceteze cu îndrăzneală cele nepătrunse prin intermediul formulelor geometrice, iar cugetarea apostolică: *Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte* (Rom. 1, 20), nu ar înțelege-o atât de necuviincios ca și cum Apostolul prin aceasta ar porunci să cercetăm ființa cea nepătrunsă prin asemenea formule. Însă Pavel, spunând acest lucru în Epistola către Romani, scoate în vileag credința cea rea a grecilor și faptul că ei atribuiă în chip viclean slava Dumnezeului Celui nevăzut pietrelor și copacilor și nenumăratelor animale și, dorind să arate că ei nu au înțeles măreția lui Dumnezeu, deși Dumnezeu le arătase lucrul acesta, spune astfel: *Căci mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer peste toată fărădelegea și peste toată nedreptatea oamenilor care țin nedreptatea drept adevăr. Pentru că ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu este cunoscut de către ei; fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor. Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvânt de apărare* (Rom. 1, 18-20).

Dumnezeiescul Ioan Gură de Aur explică această cugetare astfel: „Spunând mai sus că elinii au respins rațiunea lui Dumnezeu, el întărește acum acest lucru, zicând că prin rânduiala cea bună a creației este propovăduit Creatorul, așa cum spune și David: *Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria* (Ps. 18, 1). Dar să știi că Dumnezeu-Unul este de nepătruns, ca și ființa Lui, iar celelalte înțelese ca tot ce denumește ființa, adică bunătatea, înțelepciunea, puterea, dumnezeirea, măreția și cele asemenea lor sunt cele nevăzute

ale Lui. Despre acestea, Pavel spune că pot fi înțelese numai prin cercetarea fapturilor. Așadar, El le-a arătat elinilor despre Sine ceea ce putea fi înțeles, adică denumirile ființei Lui, și ceea ce era nevăzut pentru ochii trupești, pentru minte era de înțeles din armonia creației”. Așa spune dumnezeiescul Ioan Gură de Aur.

Cum de nu se rușinează Nicolae să îl clevetească pe Sfântul Apostol Pavel, ca și cum el ne-ar povățui să cercetăm și să găsim cu ajutorul formulelor geometrice măreția dumnezeiască cea negrăită și nepătrunsă? Unde găsește un asemenea lucru în cuvintele lui grăitoare de Dumnezeu? Dimpotrivă, dacă vei căuta cu atenție, vei găsi că el interzice acest lucru. Unde anume? În aceeași Epistolă. Cercetând cu mintea rânduieșii dumnezeiești de la începutul lumii și aflând varietatea lor cea nepătrunsă, el a strigat: *O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!* (Rom. 11, 33).

Dacă el mărturisește că judecățile lui Dumnezeu și căile Lui sunt necercetate și nepătrunse, oare îți va îngădui ție, Nicolae, să cercetezi ființa dumnezeiască prin unități de măsurare a pământului? Cum de nu te-ai temut să îl clevetești cu atâta obrăznicie pe propovăduitorul adevărului? Cine dintre dumnezeieștii bărbați de la începutul lumii a cercetat dumnezeirea cu ajutorul formelor scrise și a înțeles și le-a transmis urmașilor lui? Despre Avraam și Moise, acești bărbați dumnezeiești, noi știm că prin intermediul cercetării bunătății și armoniei celor văzute au ajuns la cunoașterea Întemeietorului, au crezut în El și s-au învrednicit de mari binefaceri și daruri din partea lui: și Avraam a devenit patriarh și model de credință și iubire pentru adevăratul și viul Dumnezeu, iar Moise a fost pus de Dumnezeu conducătorul și învățătorul și legiuitorul poporului iudeu, ca unul care Îl cunoștea cu adevărat pe Dumnezeu Cel viu și Creatorul tuturor, Care S-a arătat în chip minunat în rugul aprins, iar nu în figuri geometrice dreptunghiulare și triunghiulare, și în alte născociri ciudate, propuse de Nicoale, străine de credința cea ortodoxă și binecinstitoare, și specifice rațiunii sufletești care se târăște pe pământ, și cercetărilor pământești.

Dar cele de sus și cele contemplate, care sunt mai presus de noi, de unde au venit la noi? Au venit prin har de la Părintele luminilor, așa cum spune Sfântul Dionisie. De aceea nu se cuvine a cerceta și a explica așa cum dorește rațiunea cea neînfrânată, ci așa cum este rânduit de Proorocii și Apostolii, iar mai apoi de Părinții și Învățătorii inspirați de Dumnezeu, care au învățat tainele lui Dumnezeu cu ajutorul harului dumnezeiesc.

Și dacă rămâne ceva neînțeles pentru gândirea noastră, atunci trebuie ca noi, fără șovăire, cu conștiința neputinței noastre și a neînțelegerii dumnezeieștii Scripturi, să cinstim în tăcere ceea ce este mai presus de noi, să iubim cele spuse de ei și să ne aflăm în ele, dând ascultare dumnezeiescului Grigorie Teologul care spune: mai bine să ne trudim cu mintea și, după îndrumarea Duhului, să dăm cinstea cuvenită, decât să purtăm discuții la suprafață din pricina lenii, căci noua credință și înțelepciunea necuviincioasă sunt mai slabe decât pânza de păianjen care ține numai muștele, iar viespile o destramă - ca să nu spun ce îi pot face degetele sau altceva mai tare decât trupul.

Învăță să păzești numai ceea ce nu poate vătăma învățătura cunoscută prin cuvinte amăgitoare. Nu este important să fii biruit de cuvinte, dar să te îndepărtezi de Dumnezeu este rău, căci El este nădejdea tuturor. Să îngăduim oricui să cerceteze cum vrea sensul Scripturii cu privire la ființa cea nedescrisă? Să cercetăm cu adevărat ce iese din aceasta și vom afla că ei își retează capetele cu propriile săbii, precum Goliat de către David, adică cu puternicul cuvânt al adevărului. Să pătrunzi sânguincios cu mintea și vei înțelege că *nedreptatea a mințit sieși* (Ps. 26, 18), după dumnezeiescul David.

Nicolae a ales chipul triunghiului echilateral ca fiind mai potrivit decât celelalte forme pentru lămurirea egalității Persoanelor Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, deoarece are toate unghiurile și laturile egale. Și sus Îl așează pe Tatăl, iar jos, la ambele unghiuri, pe Fiul și pe Duhul. Astfel, înfățișând prin trei unghiuri cele trei Persoane și trasând în jurul lor un cerc, vrea, ca prin aceasta, să înfățișeze lipsa începutului și a sfârșitului naturii dumnezeiești,

deoarece cercul, după cuvintele lui, nu are nici început, nici sfârșit. Cu compasul Îl aseamnă pe Duhul Sfânt, zicând că, așa cum compasul, fixându-se într-un punct știut și fiind folosit în cerc, face cercul, așa și Duhul, ieșind din Tatăl, ajunge până la Fiul și, dacă rămâne aici și nu se întoarce la Persoana Tatălui, atunci Treimea rămâne nedesăvârșită. În aceasta constă toată înțelepciunea minunatului Nicolae care la început se arată vrednică de laudă, deoarece prin această descriere se vede bine că Dumnezeu nu are nici început, nici sfârșit, însă puțin mai încolo, el singur, și nimeni altul, a distrus-o, arătând că ea, după dreptate, ar trebui să fie socotită un joc de copil. Cine nu recunoaște, după dreptate, că este joc de copil, iar nu lecție filosofică, a afirma că prin cercul înfățișat cu mâna omenească și cu compasul, care începe dintr-un punct și un timp, se pot arăta cu precizie și cuviință veșnicia și tainele lui Dumnezeu? Cine dintre cei ce judecă nu va râde și nu îi va spune acestui inventator: „omule! dacă tu te-ai hotărât definitiv să nu te supui adevărului și acelor bărbați dumnezeiești și robi credincioși ai lui Dumnezeu, care au propovăduit acestea înaintea ta și a noastră, ci dorești și mai mult să te ții de figurile geometrice și de mincinoasa învățătură, atunci de ce nu înveți adevărul chiar de la aceste figuri iubite de tine? Tu și în relație cu ele ești în afara Legii și te străduiești să răstălmăcești sensul triumghiului. Acest triunghi și aspectul dreptunghiular, după filosofia lui Pitagora, au aceeași semnificație, ca și numărul trei. Acelea înfățișează Treimea prin numere, iar metaforic, prin triunghiul dreptunghiular, înfățișează structura întregii existențe, deoarece aspectul dreptunghiular are aceeași semnificație ca și numărul trei, așa cum spun cei pricepuți în acest domeniu. Începutul acestui număr este cifra unu, care a dobândit unghiul de sus al triunghiului. Dar pentru ce răstălmăcești tu sensul triunghiului tău și unghiurile lui de jos le duci în sus, iar pe cel de sus le răstorni în jos? Dumnezeu Tatăl este cauza, începutul și izvorul dumnezeirii pentru Aceia Care iau naștere din El - așa cum spun dumnezeiescul Dionisie și toți Sfinții învățători și propovăduitori și toți binecredincioșii, care cred în dumnezeire și o proslăvesc. Iar ea [dumnezeirea], este întreită – una în ființă, dar întreită în Persoane - așa cum triunghiul echilateral arată egalitatea desăvârșită a Persoanelor, egale în toate între ele.

Noi trebuie să înțelegem, așa cum se cuvine, egalitatea în toate după ființă, în afara nenașterii, nașterii și purcederii. Prin aceste însușiri, Treimea se desparte nedespărțit și, datorită lor, Persoanele sunt cunoscute separat. Ce nevoie este să mărturisim că Duhul, odată ce iese din Tatăl, vine la Fiul și, în același timp, purcede iarăși din Fiul și se întoarce la Tatăl? Oare numai pentru ca să nu fie Tatăl părăsit de Duhul? Dar să nu fie la noi o asemenea cugetare despre ființa cea nedespărțită! Deși această fericită și nepătrunsă ființă este văzută despartită în Persoane în chip negrăit și mai presus de orice înțelegere, totuși în sine este nedespărțită. Cum are loc acest lucru și de ce este binecuvântat așa, numai El știe și nici o rațiune creată nu poate să pătrundă acest lucru până când nu va înceta cunoașterea „în parte” și nu va veni cea desăvârșită.

Cu privire la aceste lucruri, știm că în numere, cifra unu naște cifra doi, iar cifra doi naște cifra patru, nu cifra unu. După care idee spui tu că doi este originea lui unu? Cum va fi egalitate între toate cele trei Persoane dacă Duhul are mai multe origini decât Fiul? Așa cum în ființă și în ceea ce denumește ființa, Preafericita Treime este egală, așa și în continuare Persoanele sunt egale și numai printr-un singur mod se alcătuieste fiecare Persoană: Tatăl – prin nenașterea din nimeni altcineva, Fiul – prin nașterea din Tatăl, Duhul – prin purcederea tot din Tatăl; însă dacă purcede și din Fiul, așa cum spui tu, atunci unde este egalitatea Persoanelor după natura originii? Cu privire la acest lucru se adeverește că tu îți închipui o dezbinare între Persoanele dumnezeiești, de aceea îl și întrebi pe bunul Teodor ca să îți răspundă: „unde vine Duhul, când purcede din Tatăl, și unde Se întoarce”?

Astfel, amăgindu-te cu sensul acestei origini, tu cazi în aceeași cugetare pe care a avut-o odinioară cel ce nu a recunoscut că Fiul este de o ființă cu Tatăl. Căci și acela (Arie), amăgindu-se cu obrăznicie în ceea ce privește sensul nașterii, a spus că: „dacă este născut, atunci înseamnă că nu a existat înainte de nașterea Lui și, neexistând înainte de naștere, El, în consecință, nu este veșnic”. Arie, nu a înțeles că nașterea din Dumnezeu înseamnă ceva fără de

început, pururea fiitor și nedespărțit, tot așa cum și purcederea Duhului este ceva negrăit și care nu se transmite. Tu, încurcându-te, ai născocit că, dacă purcede din Tatăl [Duhul], prin urmare, vine la Fiul, iar de acolo iarăși vine la Tatăl. Și astfel, mișcându-se în cerc, desăvârșește Sfânta Treime pe Care tu nu te-ai temut să O asemeni cercului. După părerea ta, de aici reiese, în primul rând, o dezbinare între Persoanele dumnezeiești. Căci din faptul de a se mișca spre Fiul și apoi să treacă de la El spre Tatăl, se naște ideea despre despărțirea locurilor, chiar dacă tu nu vrei să mărturisești această nebunie, rușinându-te de învățătura ta. În al doilea rând, se dovedește că Duhul, îndepărtându-Se de Tatăl, face o mare mutare către Fiul și de aceea Tatăl rămâne în acest timp fără Duhul. În al treilea rând se dovedește că Fiul nu este unit după ființă și nedespărțit cu Tatăl, deoarece [Duhul] trebuie să treacă la El. O, ce rătăcire sunt aceste născociri nepotrivite!

Nu așa trebuia să înțelegi și să judeci despre slava cea mai înaltă, bunule Nicolae! Ci ar fi trebuit ca, înțelegând numai deosebirea care există între măreția dumnezeiască cea nepătrunsă și nemărturisită și neputința noastră, a celor care ne târâm pe pământ ca furnicile și ne hrănim ca țăntarii, să cauți cu toată râvna mântuirea ta și să primești în tăcere cele dumnezeiești și să le păzești în întregime, așa cum le-ai primit de la dumnezeieștii Apostoli și de la Părinții noștri inspirați de Dumnezeu, fără să cercetezi nimic mai mult decât ceea ce ne-au învățat, așa cum poruncește cel între Sfinți părintele nostru Vasile, numit cel Mare, după înălțimea învățăturii sale și a teologiei neîntinate, care zice: „Vă rugăm prin toate mijloacele să nu căutați la noi ceea ce vreți să auziți, ci să primiți ceea ce este bineplăcut Domnului și potrivit cu Sfinții Părinți”.

Îl auzi tu, oare, pe dumnezeiescul învățător, care spune că nu trebuie să cercetăm ceea ce ne place nouă? Va fi, oare, bineplăcut Domnului și potrivit cu Scriptura să cugetăm împotriva învățăturii Domnului Care binecuvântează în Evanghelia după Ioan și spune că Duhul purcede din Tatăl? Și nu este, oare, potrivnică Sfinților Părinți învățătura născocită nu de mult de către voi și adăugată la Sfânta mărturisire de credință?

Dar e bine să mai ascultăm cum ne învață iarăși (Sfântul Vasile cel Mare) să cugetăm despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh: „Ceea ce ai spus tu despre Fiul – că trebuie să mărturisim Persoana Lui diferită – aceea trebuie să spunem și despre Sfântul Duh, căci Tatăl și Duhul nu sunt unul și același, deși este scris că Dumnezeu este Duh, și, de asemenea, Fiul și Duhul nu sunt una și aceeași Persoană, deși este zis: *dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui* (Rom. 8, 9). Astfel, unii s-au înșelat și au crezut că Duhul și Hristos sunt unul și același. Însă noi afirmăm că prin aceasta se dovedește unitatea ființei, iar nu confundarea Persoanelor”.

Auzi tu, oare, cum înțelege acest Fericit? Prin cuvintele: *dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu Îi aparține*, se arată și se mărturisește că Duhul are însușire proprie și că El este de o ființă cu Cel Unul Născut, iar nu așa cum spuneți voi, cugetând împotriva și zicând că El purcede din Fiul. Să auzi și teologia lui: „Tatăl singur în Sine este desăvârșit și El este rădăcina nesecată și izvorul Fiului și al Duhului Sfânt”. Iată, el mărturisește din nou că numai Tatăl este rădăcina și izvorul Acelora Care iau naștere din El. Dacă el ar fi știut că și Fiul este izvorul dumnezeirii, atunci L-ar fi pomenit și pe El împreună cu Tatăl. Însă el nu a învățat acest lucru de la Hristos și de la ucenicii Lui. Să auzi și despre Fiul: „În plinătatea dumnezeirii este Cuvântul Cel viu și rodul desăvârșit al Tatălui. De asemenea, și Duhul este desăvârșit, nu este parte a unuia, ci Singur în Sine este desăvârșit și întreg”. Iată cât de cinstit cuvântează el despre Duhul, Care purcede din Tatăl desăvârșit și întreg și Care este contemplat nu ca parte a Fiului, ci ca fiind în toate egal cu Fiul. Prin expresia: „nu ca parte a Fiului”, ce altceva vrea să spună decât că nu are Persoana din altul decât numai din Tatăl, desăvârșit, ca și Fiul, și că nu este rodul altei cauze, deoarece Cel Care Îl purcede este desăvârșit și nesecat. Însă Fiul este unit cu Tatăl, iar această unitate nu îngăduie dezbinare și despărțire, și Duhul nu este despărțit, ci unit cu Cei de o ființă. Iată că Sfântul Vasile cel Mare mărturisește că unitatea dintre Persoane este fără despărțire. Iar tu, afirmând că Duhul face un cerc mergând de la Tatăl la Fiul și de la Fiul iarăși la Tatăl, nu ne dai a înțelege că între Persoane există despărțire de spațiu ori de timp?

Ar trebui, așa cum am spus mai devreme, să îi urmezi pe Părinți și să nu rostești nimic mai mult decât cele rânduite și să nu cercetezi cugetările Scripturii astfel încât celor spuse despre un lucru să le dai un alt sens, numai pentru ca să stăruie în dorința ta, așa cum face Nicolae care, imediat ce vede vreo învățătură, ori despre unirea Duhului cu Fiul, ori una care arată că Duhul este al Fiului, fiind de o ființă cu El, trage pe loc concluzia, așa cum îi convine lui, fără a cerceta îndelung.

Astfel, găsim în Sfânta Evanghelie după Luca cele scrise: *Iar Iisus, plin de Duhul Sfânt, S-a întors de la Iordan și a fost dus de Duhul în pustie* (Luca 4, 1), s-a agățat de această cugetare și a tras concluzia, zicând: „Dacă Iisus a fost plin de Duhul Sfânt, atunci înseamnă că Duhul purcede din El”. Ia seama, bunule Teodor, ce lipsă de judecată și ce nebăgare de seamă are Nicolae! Dacă, pentru că Luca a spus că Iisus S-a întors de la Iordan plin de Duh, el vrea ca Duhul să și purceadă din Fiul, atunci, după gândirea greșită a lui Nicolae, trebuie ca El să purceadă și din întâiul Mucenic Ștefan. Căci același Evanghelist, spune în Faptele Apostolilor despre Ștefan: *...și au ales pe Ștefan, bărbat plin de credință și de Duh Sfânt* (Fapte 6, 5). Și iarăși spune, tot despre el: *Iar Ștefan, fiind plin de Duh Sfânt și privind la cer, a văzut slava lui Dumnezeu și pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu* (Fapte 7, 55). Din pricina acestei mici cugetări, va spune el, oare, că Duhul Sfânt purcede și din Ștefan? Nu va fi acest lucru nelalocul lui?

Însă fie ca, din pricina celor spuse de mine, nimeni să nu creadă că eu Îl pun pe Iisus pe aceeași treaptă cu Ștefan cu privire la împărțirea Duhului. Să se depărteze de noi o asemenea hulă! Eu știu și cred că Iisus este plin de Duhul ca ființă, în plinătatea ei și întotdeauna, nu numai când S-a întors de la Iordan. Însă eu am spus acesta despre Ștefan care, chiar dacă s-a asemănat într-o oarecare măsură cu El după har, fiind părtaș al Duhului atotsfințitor, adică al darului dumnezeiesc, numai ca să arăt nebunia lui Nicolae, cât de nesăbuit gândește el și cum apare el în toate părerile lui.

Nicolae spune că, mărturisind că Duhul Sfânt purcede din Tatăl și din Fiul, arată prin aceasta unitatea Persoanelor, nu așa încât El să aibă două începuturi, ci un singur început al celor două Persoane unite. Despre aceasta, noi îl întrebăm pe Nicolae - și să ne răspundă după adevăr, nu numai de dragul discuțiilor - după ființă se unesc cele două Persoane dumnezeiești într-un început care săvârșește purcederea Duhului sau unirea are loc după Persoană? Trebuie ca el să îngăduie unul din cele două lucruri: ori este după ființă ori după Persoană. Dacă va spune că după ființă este acest început dublu ipostatic al purcederii Duhului, atunci în acest caz și Duhul, fiind de o ființă și nedespărțit cu Tatăl și cu Fiul, Singur purcede din Sine ca și din Ei și este părtaș cu Tatăl la nașterea Fiului și va fi Tatăl Celui Unuia Născut și Se purcede și pe Sine, căci Preasfântul Duh este în toate egal cu Tatăl și cu Fiul, în afara însușirii, așa cum am mai spus de multe ori. Din propunerea lui Nicolae reiese că Duhul, pentru a nu fi, după cuvintele lui, mai mic decât Tatăl și Fiul, trebuie să fie părtaș cu Tatăl la nașterea Fiului. Însă această hulă satanică să ajungă pe capetele celor care nu știu că în Sfânta Treime trebuie să mărturisim deosebirea însușirilor!

Și iarăși: dacă Nicolae își închipuie unirea Persoanelor într-un singur început, atunci ia seama din nou, cinstite Teodor, ce ticăloșie mare este aceasta! De aici se naște iarăși în chip tainic erezia blestematului Savelie, care a mărturisit că în stăpânirea cea treipostatică există, de fapt, o Persoană cu trei nume. Dar cum să se poată uni ceea ce există în mod distinct, adică Persoanele? Dacă Ele se unesc și alcătuiesc un singur început, atunci trebuie să mărturisim că Ele se unesc ori veșnic, ori vremelnic. Și dacă va spune că Persoanele Tatălui și a Fiului se unesc veșnic, atunci el va arăta că Persoana rezultată de aici, este compusă, și astfel nu se mai ajunge la Treime, ci la o doime inegală, care este formată, de fapt, dintr-o Persoană complexă, compusă la rândul ei din două Persoane, și încă o Persoană simplă și mică [adică Persoana Duhului Sfânt]. Astfel, va fi o doime inegală, care se distinge prin majoritate și minoritate. Ce poate fi mai defăimător decât aceasta? Iar dacă Nicolae spune că această unire este vremelnică, atunci observă din nou, cu ochiul cel tainic, reaua credință propovăduită.

Dacă, după nevoie, Persoana Fiului trece alături de Tatăl pentru purcederea Duhului, atunci nu Îl învinuiește acest lucru pe Tatăl că este neputincios, ca și cum El nu ar fi în stare să Îl purceadă pe Duhul fără contribuția Fiului? Astfel, Tatăl Se aseamănă unui cremene care, dacă nu este lovit cu fierul, nu poate scoate scânteii. Prin aceasta se dovedește că purcederea Duhului este vremelnică, nu veșnică. Toate acestea, însă, sunt nepotrivite și stau departe de buna credință! Dacă cele două Persoane se unesc pentru a da naștere alteia, prin aceasta se dovedește că Persoana Duhului se află undeva în interiorul Lor, dar separat de Cei Care îi dau naștere. Astfel, apare întrebarea pe care o pune Nicolae: Duhul, luând naștere din ei, unde Se îndreaptă? Totuși, Nicolae a spus într-o oarecare măsură că Se îndreaptă spre Fiul, deși a luat naștere și din Tatăl și din Fiul ca dintr-un singur început, unit după Persoane, așa cum vrea Nicolae să fie. Iar dacă îngăduie că Duhul se află undeva în interiorul Lor, dar separat, atunci cum va putea să creadă în unitatea cea pururea fiitoare dintre El și Ei? Căci, după ființă, Persoanele dumnezeiești sunt unite între ele și egale în toate.

Însă Nicolae nu știe ce să spună la aceasta și nici nu poate, după dreptate, să răspundă ceva, căci și mai înainte de acestea, preafinaltele puteri dumnezeiești, Serafimii, i-au arătat prin faptă dumnezeiescului Isaia, acoperindu-și cu aripile de sus fețele lor, iar cu cele de jos picioarele și zburând cu cele care se aflau în ambele părți, după cum au tâlcuit Părinții purtători de Dumnezeu, că nici o făptură creată, chiar dacă ar fi ea și cea mai apropiată de El, nu poate să înțeleagă nimic din tainele cele ascunse și nepătrunse ale ființei dumnezeiești celei fără de sfârșit, înalte și fericite. Dorind să ne convingă de acest lucru, ei și-au acoperit picioarele lor, arătând în chip metaforic rânduieșile diferite și nepătrunse de jos, care au fost mai târziu, și că nu se poate ca făptura creată să înțeleagă pe deplin deosebita înțelepciune a lui Dumnezeu, care se află în ele, căci rațiunea cuprinsă în ele este negrăită și necercetată, precum a strigat dumnezeiescul Apostol, zicând: *O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!* (Rom. 11, 33). Însă și Isaia a strigat înainte de el, zicând: *Cine a căutat în adânc Duhul Domnului și cine L-a sfătuit pe El?* (Isaia 40, 13)

Dacă știința rânduită de El, din iubire de oameni pentru noi, Pavel o numește: „necercetată” și „nepătrunsă”, atunci cum este posibil - sau poate ne-am pierdut mințile! - să îndrăznim să cercetăm tainele cele înfricoșătoare și neînțelese, nici chiar de Apostoli, ale adâncului Dumnezeiesc, să născocim forme pentru cele nedescrise și să asemănăm Treimea cea necreată și mai presus de toată desăvârșirea, cu cercul soarelui, razele și căldura, aceste lucruri create, nedesăvârșite și supuse descrierii, și să ne silim să explicăm prin acestea ființa cea nepătrunsă care este mai presus de orice cuvânt și rațiune?

Sunt de ajuns pentru tine, Nicolae, dovezile atâtor slăviți Părinți purtători de Dumnezeu, care Îl propovăduiesc pe Sfântul Duh Ce purcede dintr-un singur început, din Tatăl, spre a te învrednici și tu împreună cu ei, ca un adevărat ucenic, să Îl slăvești în Ierusalimul de Sus pe Tatăl Cel fără de început, pe Fiul Cel fără de început și pe Duhul Cel pururea fiitor cu Tatăl și cu Fiul, Care din Tatăl purcede și în Fiul se odihnește, fiind de o ființă cu El și luând naștere din același izvor.

Spune tu: ce te împiedică să te supui învățaturii dumnezeiești despre Sfântul Duh, care este cuprinsă în Evanghelie, unde se spune că El purcede din Tatăl? Tu prezinți cele scrise în Sfânta Evanghelie cu nepăsare și neștiință sau cu răutate și ură. Căci dacă cineva nu se supune cuiva, face aceasta dintr-una din cele două pricini. Însă nu este bine să credem că dumnezeiescul Ioan nu a cunoscut acest adevăr sau că el, care este propovăduitorul și învățătorul adevărului, a înșelat și a mințit. Și iarăși, este necuviincios să credem că Evanghelistul a scris așa cu intenție deosebită pentru ceilalți Apostoli care mai aveau păreri nedesăvârșite, așa cum afirmi tu. Adică, ceilalți ucenici nu aveau o idee desăvârșită despre Tatăl, și el tocmai de aceea a spus că Duhul purcede din Tatăl, numai ca să creadă ei. Această învățătură nu numai că este mincinoasă, dar este și hulitoare și conține în ea o puternică defăimare, în primul rând la adresa Fiului, Care i-a înțelepțit pe toți și i-a luminat cu învățătura,

iar în al doilea rând la adresa Sfântului Duh, Care a coborât peste ei și care le-a dat tuturor ucenicilor în aceeași măsură cunoașterea tainelor și le-a descoperit învățătura dumnezeiască despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

Cum să nu numim acest lucru viclenie din partea ta? Nu se poate ca tu să nu fi știut că întrebarea lui Filip despre Tatăl a fost înainte de patimile Domnului și înainte de desăvârșirea ucenicilor în înțelegerea tainelor Sfintei Treimi. Această întrebare a fost pusă în seara cea de taină, atunci când toți erau nedesăvârșiți, „neînțelepți și zăbavnici cu inima”, așa cum le-a spus Mântuitorul, când încă Evanghelia nu era scrisă. Căci Evanghelia după Ioan a fost scrisă pe insula Patmos la treizeci de ani după înălțarea Mântuitorului.

Cum de nu te rușinezi să îi numești pe ucenici nedesăvârșiți după ce ei au devenit desăvârșiți în înțelepciune, și să le atribui grosolănia minții și neștiința despre Tatăl? Sau tu crezi că le vorbești oamenilor străini de gândire și plini de nepăsare, care cred că sunt adevărate cele înfățișate de tine ca dovezi și mărturii ale faptului că Evanghelistul a procedat așa din pricina necunoașterii ucenicilor? Acest cuvânt al tău este greșit, iar învățătura aceasta nu merită nici o împotrivire. Tu spui că Evanghelistul a procedat așa în mod prevăzător, adică pentru a arăta Apostolilor că Duhul purcede nu numai din Tatăl, ci și din Fiul. Dar de ce, știind bine acest lucru, nu îl schimbați în Sfânta Evanghelie, ca să scăpați de muștrare? Nu îndrăzniți să faceți acest lucru deoarece conștiința vă muștră și dă în vileag cugetarea voastră mincinoasă!

Dacă voi ați fi avut nădejde în dreptatea voastră, demult ați fi făcut lucrul acesta. Dacă nu v-ați temut să spuneți că prin această învățatură evanghelică mulți au fost înșelați, și îi defăimați fără rușine pe Sfinții părinți ai celor șapte Sinoade ecumenice, care ne-au lăsat Sfânta mărturisire de credință, pe care noi am păzit-o cu harul lui Hristos până acum, atunci cu atât mai mult ați fi făcut dinainte schimbarea în Evanghelie. Însă nu îndrăzniți să faceți aceasta, știind că, într-adevăr, este eretic acela care schimbă ceva, oricât de mic, din conținutul Evangheliei.

Dar, pentru că sunt silit să dovedesc prin asemănarea cu soarele taina Sfintei Treimi, cea nepătrunsă de nici o făptură creată, aș începe acest lucru dacă nu ar fi interzis de teologi să asemăn cu el taina unității întreite, care întrece orice cuvânt. Dar aș începe să fac aceasta nu așa cum cercetează Nicolae, ci atât cât poate sluji ca dovadă a celor trei Persoane mărturisite în Treime, însă nu astfel încât să ia naștere Una din Cealaltă. Acest cuvânt al meu este întărit de Grigorie cel priceput în dogmele dumnezeiești, în cuvântul său despre Sfântul Duh, spunând clar așa: „Iarăși m-am gândit la soare și la raza de lumină; însă și aici m-am temut, în primul rând, ca să nu fie îngăduit vreun amestec în ființa cea neamestecată, ca soarele și ceea ce este în soare; în al doilea rând, prin acest exemplu dovedim existența Tatălui, dar a celorlalți nu, ci arătăm numai puterile lui Dumnezeu, care se află în El, iar nu ființele de sine stătătoare. Căci nici raza, nici lumina nu alcătuiesc un alt soare, ci sunt numai niște emanări ale soarelui și nu ființa ființei. Și astfel, prin această asemănare, Îl înfățișăm pe Dumnezeu și existent și inexistent; însă acest lucru este nepotrivit pentru obiectul de față”. Și puțin mai departe zice: „În cele din urmă m-am convins că este mult mai corect să părăsesc de tot chipurile trecătoare, deoarece sunt înșelătoare și, în cea mai mare parte, stau departe de adevăr. De aceea, păzind rațiunea cea binecredincioasă, întărindu-mă cu câteva cuvinte și avându-L pe Duhul ca îndrumător, am luat de aici lumina pe care o voi păzi până la sfârșit ca pe o prietenie adevărată care nu îmi îngăduie să pășesc în tovărășia acestui veac și mă îndeamnă să îi povățuiesc, după putere, și pe ceilalți să se închine Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, unicei dumnezeiri și puteri”.

Așa vorbește dumnezeiescul Grigorie. Dar de unde a luat Nicolae ideea potrivit căreia chipul soarelui înfățișează cu desăvârșire Ființa cea nepătrunsă și preexistentă? De aceea afirmă că există un alt cer și Îl aseamnă pe Duhul cu căldura soarelui, ca și cum ar vorbi după dumnezeiescul Grigorie. Nu știu unde a găsit el scris acest lucru. Dacă, pentru că Mântuitorul a spus: *foc va veni pe pământ*, Nicolae spune că aici se înțelege Duhul Sfânt, atunci să știe că denumirea focului se referă la toată dumnezeirea, nu anume la Sfântul Duh. Dacă

dumnezeiescul Pavel este martor de încredere - căci spune: „Dumnezeul nostru – foc este” - atunci cum atribuie Nicolae unei singure Persoane cele spuse despre toată dumnezeirea? Nu este clar că el ne înșeală? Apoi, el mai spune că în Scriptură este zis: și Fiul Îl iubește pe Tatăl. Se poate spune că nu există iubire în Fiul? Dacă există iubire în Fiul, și El Îl iubește pe Tatăl Său, atunci trebuie ca această iubire să pornească de la Fiul către Tatăl și astfel se dovedește că iubirea pornește din Fiul și, pornind de la Fiul către Tatăl, este Duhul Sfânt. Prin urmare, Duhul Sfânt porcede și de la Fiul. Această născocire, Nicolae, nu este vrednică de nici o încredere și nu poate fi adevărată nici prin Evanghelie, nici prin arta ta dialectică, ci dintr-o propoziție greșită tu ai tras și concluzia greșită, așa cum îți voi arăta cu ajutorul lui Dumnezeu.

Tu spui că în Scriptură este zis: și Fiul Îl iubește pe Tatăl. Acest lucru se află în Dumnezeiasca Evanghelie într-un fel, iar tu îl pomenești în alt fel - ori din neștiință, ori dintr-o oarecare viclenie, așa cum ai făcut, de altfel, și în alte locuri. Sfântul Evanghelist Ioan, scriind despre aceasta, în trei locuri mărturisește că *Tatăl Îl iubește pe Fiul și toate le dă în mâinile Lui*, dar nu cum spui tu că Fiul Îl iubește pe Tatăl. Și iarăși în alt loc, arătând motivul pentru care Mântuitorul este iubit de Tatăl Său, spune: *Pentru aceasta Mă iubește Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul*. Iată, tu nici aici nu te-ai rușinat să răstălmăcești cuvântul Evangheliei. Și ai făcut aceasta numai ca să împletești pânda de păianjen a învățaturii tale amăgitoare. Dar, dacă ai avut de gând să faci lucrul acesta, atunci ar fi trebuit să înfățișezi textul evanghelic pe care Mântuitorul l-a spus despre Sine și în care, dorind să arate supunerea Sa față de Tatăl Său și buna Lui înțelegere cu Tatăl, spune: *căci vine și stăpânitorul acestei lumi și el nu are nimic în Mine; dar ca să cunoască lumea că Eu iubesc pe Tatăl și precum Tatăl Mi-a poruncit, așa fac* (Ioan 14, 30-31). Dar unde ați găsit voi, învățătorii cei noi, scris că iubirea este anume Duhul Sfânt și de aceea afirmați că El porcede din Fiul? Cuvântul „iubire” se referă în mod firesc la Dumnezeu Tatăl, și acest lucru îl mărturisește același Fericit Ioan în prima Epistolă sobornicească, în capitolul al patrulea, zicând așa: *Iubiților, să ne iubim unul pe altul, pentru că dragostea este de la Dumnezeu și oricine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu. Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că **Dumnezeu este iubire**. Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem* (1 Ioan 4, 7-9). Aici se vorbește clar despre iubirea Tatălui și despre trimiterea Fiului către noi, iar nu despre purcederea Duhului, așa cum spui tu. Iar Fiului I se cuvine mai mult decât Duhului expresia iubirii. Acest lucru reiese din versetele pomenite mai sus, unde se mărturisește că Tatăl Îl iubește pe Fiul. Și iarăși: *Și noi am cunoscut și am crezut iubirea, pe care Dumnezeu o are către noi. **Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el*** (1 Ioan 4, 16).

Iată că pretutindeni iubirea se referă la Tatăl, iar nu la Duhul, așa cum gândești tu. Cum atribuieți voi, latinii, cele spuse despre Sfânta și dumnezeiasca Treime numai Persoanei Mângâietorului? De unde ați luat voi acest lucru și prin ce învățătură a Bisericii lăsată de Părinți dovediți aceasta? Iubirea, dreptatea, înțelepciunea, bunătatea, providența, veșnicia și cele asemenea lor, prin care se binecuvântează Sfânta și dumnezeiasca Treime, nu alcătuiesc nici Persoanele, nici ființa, ci sunt denumiri ale acestei Ființe pururea fiitoare și nepătrunse, și sunt înțelese ca lucrări ale măreției dumnezeiești pururea fiitoare, specifice în mod egal și firesc tuturor celor trei Persoane. Cum atribuieți voi numai Duhului ceea ce este specific tuturor Persoanelor? *Dumnezeu este iubire* spune Ioan Teologul; iar denumirea „Dumnezeu” este a Sfintei Treimi. În ceea ce privește acest lucru, același Evanghelist spune pretutindeni: *Tatăl Îl iubește pe Fiul*, prin care arată că Tatăl este izvorul iubirii. Iar iubirea nu este ființă, nici Persoană, ci lucrarea specifică ființei, la fel ca și înțelepciunea și dreptatea și celelalte puteri. Însă nu există nicăieri ca Duhul să fie numit în chip deosebit iubire. Așadar, propunerile tale sunt greșite și concluzia scoasă din ele este vorbire deșartă și înșelăciune vădită. Se știe, de asemenea, că Sfântul Apostol Pavel a spus: *Și nu numai atât, ci ne lăudăm și în suferințe, bine știind că suferința aduce răbdare, și răbdarea încercare, și încercarea nădejde, iar nădejdea*

nu rușinează pentru că iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfânt cel dăruit nouă (Rom. 5, 3-5).

Iată cât de limpede arată Fericitul Pavel că iubirea Tatălui este altceva, iar nu Duhul, așa cum spuneți voi. Dacă aceasta ar fi fost Duhul Sfânt, atunci el ar fi spus că iubirea lui Dumnezeu, care este Duhul Lui, s-a vărsat în inimile noastre. Apoi, arătând, parcă, în ce constă iubirea lui Dumnezeu Tatăl pentru noi, lămurește puțin mai jos, zicând: *Dar Dumnezeu Își arată dragostea Lui față de noi prin aceea că, pentru noi, Hristos a murit când noi eram încă păcătoși (Rom. 5, 8).* Ia seama, Nicolae, dacă poți, și află că aceasta este iubirea lui Dumnezeu Tatăl pentru noi, cunoscând că ea nu este nici ființă, nici Persoană, ci lucrare și însușire, adică iubire de oameni și blândețe nespasă, specifice ființei dumnezeiești, ca și înțelepciunea și dreptatea și celelalte. Și lasă cearta și iubește adevărul neîntinat al Sfinților Părinți.

Am dat destul în vileag, prin cuvântul adevărului, scopul minciunii. Și pentru că acest cuvânt este îndreptat spre un om împodobit cu rațiunea și ortodoxia, este timpul să închei lucrarea destinată iubitorului tăcerii. Și acesta pe de o parte, pentru că, așa cum am spus mai devreme, nu am timp să mă ocup de aceasta, iar pe de altă parte, pentru că adresez acest cuvânt unui asemenea om ca tine, cinstite Teodor. Aflând de la slujitorii Cuvântului și de la ceilalți Sfinți Părinți care au strălucit din veac prin toată înțelepciunea duhovnicească și darul facerii de minuni că nu trebuie să schimbăm nimic în credință, nici ceva important, nici ceva neînsemnat, ci trebuie să o păzim cu toată râvna și atenția și să o iubim din tot sufletul și să ne nevoim de dragul ei, dacă trebuie chiar până la sânge, să ne ferim de toată vorbăria zadarnică și vicleană prin care se arată, mai ales, batjocura latinilor care nu se tem să cerceteze cele nepătrunse cu mare îndrăzneală și cu ajutorul exemplelor și cuvintelor înșelătoare. Să iubim ceea ce ne-a fost descoperit, așa cum a spus Dumnezeiescul Ioan Gură de Aur, să imităm firea cea fericită a serafimilor celor cu șase aripi și să acoperim cu aripile fricii și cu cea mai mare evlavie curiozitatea minții noastre atunci când fie năzuim spre înălțimea măreției dumnezeirii, care întrece toată făptura creată, fie dorim să ridicăm mintea spre cercetarea judecăților Lui, care sunt necercetate. Iar dacă va fi nevoie să zburăm, atunci să folosim cele două aripi primite pentru aceasta din ambele părți și cu mare atenție. Prin aceste aripi sunt arătate mila nespasă și iubirea neasemuită a lui Dumnezeu și dreptatea, care se revarsă peste tot neamul omenesc de la capătul cerului și până la sfârșitul lui. Iar dacă cineva va cerceta acestea fără bunăvoință și atenție, și, mai ales, așa cum au explicat Părinții, cu cruzime și ură pentru frați, atunci va cădea la sfârșit ori în lucrarea vrăjmașului, ori în prăpastia lui Origen, mărturisind, după învățătura lui greșită, că și diavolii sunt mântuiți.

Dar să ne fie nouă dat ca, lucrând cu cele două aripi pomenite mai sus, să trecem, sub povățuirea și îndrumarea Dumnezeiescului Duh fiind, prin adâncul rațiunii dumnezeiești și să ne învrednicim să ajungem cu pace și liniște la locașurile desfătărilor dumnezeiești ale harului și să stăm acolo fără încetare cu Domnul și să Îl slăvim împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, o dumnezeire, o putere și o stăpânire, Căreia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Împotriva lui Nicolae latinul: cuvânt despre purcederea Sfântului Duh

*Toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la care nu este schimbare sau umbră de mutare (Iac. 1, 17). Toată lumina, care vine de la Tatăl în chip binefăcător la noi ne ridică iarăși, ca o putere unificatoare, spre înălțime și ne îndreaptă spre Tatăl, principiul unității și al simplității dumnezeiești. Însuși Binele firesc, Cuvântul, spune: *Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede*. Dumnezeu este soarele dreptății, precum este scris, soarele care își împrăștie razele sale binefăcătoare peste toți; iar sufletul fiecărui om iubitor de Dumnezeu se aseamănă cu ceara, iar sufletul celui lumesc se aseamănă cu lutul, care este uscat de soare. Sufletul înclinat spre cele materiale și iubitor de lume este pedepsit de Dumnezeu și, din cauza vocii lui proprii, nu își dobândește pecetea și tinde spre moarte. Sufletul iubitor de Dumnezeu se înmoaie ca ceara și, primind în sine chipul rațiunilor dumnezeiești, devine *locaș al lui Dumnezeu în Duh* (Efes. 2, 22).*

Vrăjmașul cel viclean al mântuirii noastre, a sădit cu răutate, încă de la început, păcatele cele mari în sufletele oamenilor împătimiți. Prin ele, satana cel viclean le interzice să năzuiască spre viața cea nemuritoare. Care sunt aceste păcate? Acestea sunt egoismul și mândria. Însă tu, ascultătorule, nu fi urmașul egoismului și al mândriei și nu umple văzduhul cu vorbe despre cum înțeleg și explică latinii Sfânta Scriptură. Părerea lor este specifică numai urmașilor slavei deșarte, și tâlcuirea lor este lipsită de judecată. Tu îmi scrii și mă rogi să îmi exprim părerea despre acest lucru. Dacă eu voi începe să scriu părerea mea potrivit cu conținutul scrisorii tale, așa cum ai făcut tu cu privire la mica mea scrisoare, atunci mă tem să nu mă găsească vara scriind despre acest lucru fără să agonisesc nimic. Dar pentru că am auzit că te pregătești să primești canon și să te pocăiești, să ne apucăm de lucru și să începem să cercetăm nu prin expresii obișnuite, ci să împrumutăm răspunsurile la problemele neînțelese din Sfânta Scriptură. Căci cel ce cugetă așa cum vrea el și are păreri proprii se amăgește, iar cine învață din Scriptură, acela are ca învățător al său însuși adevărul. Însă este timpul să ne apucăm de lucru.

Te rog să ascuți cu atenție și să iei seama cu mintea, ca să nu treacă pe lângă urechi cele spuse și mintea să judece cu nebagare de seamă. Căci acest cuvânt este despre Sfântul Duh! Aceasta nu este o simplă povestire, ci lămurirea tainelor adevăratei credințe. Sfântul Duh a creat la început făpturile împreună cu Tatăl și cu Fiul, așa cum spune David: *Cu cuvântul Domnului s-au întărit cerurile și cu Duhul gurii Lui toate puterile lor*. Duhul purcede din ființa Tatălui; de aceea nu a spus Proorocul și despre Cuvântul: „Cuvântul gurii Lui”, tocmai ca să arate lămurit și să ne încredințeze că el vorbește despre purcederea (Duhului). Însă El purcede numai din Tatăl, nu așa cum spui tu – că Duhul Sfânt purcede din Tatăl și din Fiul printr-o singură suflare. Din aceasta reiese că Dumnezeu nu a fost desăvârșit de la început, ci au fost numai Tatăl și Fiul și că, mai târziu, căindu-Se, El Și-a însușit Persoana Care lipsea, adică Duhul, revărsându-L prin suflare comună. Și astfel, a dobândit plinătatea desăvârșirii.

Vai, ce rătăcire! Cât de potrivnic este credinței ortodoxe să gândești așa! Nu așa, nu așa! Tatăl, Fiul și Sfântul Duh se deosebesc, după cuvintele Sfântului Ioan Damaschin, prin aceea că Tatăl este nenăscut, Fiul este născut și fără de început alături de Tatăl, având un singur început – nașterea cea mai înainte de veci, iar Duhul Sfânt purcede din Tatăl și este fără de început alături de Tatăl și de Fiul, având un singur început – purcederea fără de început din Tatăl; prin aceasta nici Tatăl nu este lipsit de naștere, fiind Cel Care L-a născut pe Fiul, nici Fiul nu este lipsit de naștere, fiind Cel Care S-a născut și, de asemenea, nici Duhul, prin

purcederea Sa, nu se transformă în Tatăl sau în Fiul. Și, fiind Dumnezeu, Își păstrează însușirea Sa neschimbată. Altfel, cum poate fi însușirea, însușire, dacă ea se schimbă și se transmite?

Acum este momentul cel mai bun pentru mine să descriu dovada despre Sfântul Duh adusă de tine, unde se spune: *Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte!* (Gal. 4, 6). Înțelege, te rog, ceea ce a spus Apostolul: *Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege* (Gal. 4, 4). Pentru ce a venit El? *Ca pe cei de sub lege să-i răscumpere și nu numai ca să desființeze jurământul legii, ci și să dobândim înfierea.* Acestea sunt zise despre Hristos. Ce trebuie să spunem mai departe? *Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile voastre, adică Duhul înfierii.* Așa Îl numește Pavel și în alt loc, zicând: *Pentru că n-ați primit iarăși un duh al robiei, spre temere, ci ați primit Duhul înfierii, prin care strigăm: Avva! Părinte!* (Rom. 8, 15).

Domnul L-a numit Duhul adevărului, spunând: *Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine* (Ioan 15, 26). De aceea după Hristos, El, Mângâietorul nostru, nu încetează (să fie cu noi), pentru ca tu să ții minte să Îi cinstești în mod egal. Aici Duhul este numit oarecum un alt fiu, căci cu adevărat Duhul este egal cu Fiul în lucrare și de o ființă cu El, în afară de naștere. Așa cum Hristos primește înfierea, așa și Duhul săvârșește înfierea, căci *nimeni nu poate să zică: Domn este Iisus, – decât în Duhul Sfânt* (1 Cor. 12, 3). Și Hristos, în prima Epistolă a lui Ioan, este numit Mângâietor (Mijlocitor): *dacă va păcătui cineva, avem Mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept* (1 Ioan 2, 1). Dar când a plecat Mângâietorul (Hristos), atunci a trebuit să vină un alt Mângâietor, adică Duhul. Căci Însuși Domnul spune în Evanghelia după Ioan: *Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac* (Ioan 14, 16), un altul la fel ca Mine, egal cu Mine. Să pătrunzi cu deplină atenție cuvintele Domnului, pe care tu le aduci ca dovadă că Duhul Sfânt purcede și din Fiul: *Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui* (Rom. 8, 9). Într-adevăr, aici este numită *Duhul lui Hristos* Legea dată de El, Duhul Legii lui Hristos, care poruncește să îl iubim pe aproapele, să disprețuim cele pământești, să ne îngrijim de cele cerești, să nevoim trupul din pricina păcatului și să înfrânăm gândurile trupești. Nu cred că cineva poate să facă acestea fără să aibă Duhul lui Hristos, căci un asemenea om, din pricina invidiei, își vatamă mintea, se înalță în mândrie, se îndârjește în mânie până la pierderea minților, este chinuit de zgârcenie și piere din cauza desfrâului. Însă tu, ascultătorule, nu te tulbura, auzind acestea.

Apostolul a spus mai sus: *Iar cei ce sunt în carne nu pot să placă lui Dumnezeu* (Rom. 8, 8). Cine sunt aceștia, care sunt în carne? Evident că aceia care sunt călăuziți de gândurile trupești. *Dar voi nu sunteți în carne, ci în Duh* datorită harului lui Dumnezeu dat vouă. *Nu sunteți în carne, adică nu trăiți în fapte și păcate trupești, ci sunteți călăuziți de rațiunea cea duhovnicească și de aceea nu mai sunteți acolo dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi.* Pentru ce a adăugat: *Duhul lui Hristos* (Rom. 8, 9)? Pentru a nu primi pe altul, deoarece există multe duhuri, ci pe adevăratul Duh al Domnului, pe Care Hristos a făgăduit să Îl trimită de la Tatăl, căci noi suntem mântuiți prin bunăvoința comună a Sfintei Treimi.

Spui că Duhul Sfânt purcede din Fiul: „Fiul Îl are de la Tatăl, așa cum El Însuși spune: *Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu* (Luca 10, 22)”. În zadar te tulburi cu lucrul acesta. Oare pe Duhul Sfânt L-a dat Tatăl Fiului? O, ce fărădelege mare este aceasta: să Îl asemeni pe Duhul lui Dumnezeu cu un rob! Ce înseamnă: *Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu?* Mai sus El I-a spus Tatălui: *Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, că ai ascuns acestea de cei înțelepți și de cei pricepuți și le-ai descoperit pruncilor;* pentru ca tu să crezi că El singur nimic nu face și că toate sunt de la Tatăl, spune: *Toate Mi-au fost date, adică puterea Mea și a Lui este una singură.* Și iarăși spune: *Fiul nu poate să facă nimic de la Sine, dacă nu va vedea pe Tatăl făcând; căci cele ce face Acela, acestea le face și Fiul întocmai; Eu pentru Tatăl trăiesc.* Acela, Care este puterea lui Dumnezeu, spune despre Sine: *Fiul nu poate să facă nimic de la Sine și Înțelepciunea cea desăvârșită spune că a primit poruncă ce să spun*

și ce să vorbesc. Și iarăși *Nu voi mai vorbi multe cu voi, ci precum Tatăl Mi-a poruncit, așa fac* (Ioan 12, 49; 14, 31).

El spune toate acestea nu pentru că nu avea nici o putere și nu putea să facă nimic și aștepta porunci pentru toate, ci spune acestea pentru ca să arate că gândul Lui este unit cu gândul Tatălui și, astfel, El ne călăuzește spre cunoașterea Tatălui, Căruia Îi și atribuie minunile pe care le făcuse, tocmai ca, prin acestea, noi să Îl cunoaștem pe Tatăl. Te rog, nu spune că Fiul are de la Tatăl faptul că Duhul Sfânt purcede din El! Oare nu știi ce spune Sfânta Scriptură când ne lămurește deschis: *iar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care Îl va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța toate?* Spune-mi, unde spune aici Fiul că Duhul Sfânt purcede din El? Dimpotrivă, Domnul a spus: *Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede.* Vezi cât de clar și deschis spune că Se revărsă din Tatăl nu prin naștere, ci prin purcedere, fiind de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, Duhul lui Dumnezeu, cel pururea fiitor, drept, stăpânitor, izvorul vieții și al sfințeniei, Care este numit, împreună cu Tatăl și cu Fiul, „Dumnezeu adevărat”?

Însă tu spui, iarăși, că Fiul vorbește clar și deschis despre Sfântul Duh și zice că Duhul purcede din El, în cuvintele: *Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea. Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecul lui. Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească acei ce cred în El* (Ioan 7, 37-39). Să pătrunzi ceea ce îți voi spune eu: a stat Iisus Hristos și Dumnezeuul nostru și a strigat, zicând: „Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea”. Aceasta dovedește că Hristos nu obligă și nu atrage pe nimeni cu forța la El, ci îi cheamă numai pe aceia care au râvnă mare și înflăcărată; numai pe ei îi cheamă, și vrea să îi adape, căci cine va bea această apă pe care El le-o dă, *acela nu va mai înseta în veac* (Ioan 4, 14). Toți cei care sunteți însetați, veniți la această apă și adăpați-vă și primiți viața. Căci cei ce însetează, când vor lua în mâini cupa plină până sus, atunci o vor ține cu mare râvnă și osteneală până când o vor bea și se vor răcori. Așa și cei care ascultă învățătura Mântuitorului și Dumnezeuului nostru, dacă o vor primi cu sete, atunci nu vor înceta să bea până când se vor sătura. Și *fericiți cei ce flămânzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura.* Înțelege ceea ce îți spun. *Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: râuri de apă vie vor curge din pântecul lui.* Mulți au crezut despre ei înșiși că au credință, însă ei nu au crezut *precum a zis Scriptura*, ci au urmat voia lor proprie. De aceea sunt eretici! Râuri de apă vie curg din pântecul celui ce crede așa „precum a zis Scriptura”. „Pântec” este numită aici inima, adică partea rațională și cuvântătoare a sufletului, așa cum se spune și în alt loc: *și legea Ta înlăuntrul inimii mele* (Ps. 39, 11).

Harul Sfântului Duh, când se sălășluiește în inima curată și își găsește loc în ea, curge mai bogat decât orice izvor și nu mai încetează niciodată să curgă, nu secătuiește și niciodată nu se oprește. Eu știu bine acest lucru chiar din exemplul Apostolilor: ei au învățat fără nici o teamă și au binevestit cuvântul lui Dumnezeu și nu au învinuit deloc nici împotrivirea tiranilor, nici atacurile care li se pregăteau în multe orașe și nici mânia neamurilor crude, ci au revărsat râurile de apă vie ale învățăturii lor. Aceasta a fost lucrarea harului Sfântului Duh, precum spune Evanghelistul: *Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească acei ce cred în El.*

Duhul adevărului este lumina și viața și izvorul cel viu și înțelept, Duhul înțelepciunii, Duhul rațiunii, bunul, dreptul, înțeleptul, Care stăpânește, curățește păcatele, Dumnezeu, Care ia naștere foc din foc și Care grăiește, săvârșește și împarte daruri, așa cum spune Apostolul: *Darurile sunt felurite, dar același Duh. Și felurite slujiri sunt, dar același Domn. Și lucrările sunt felurite, dar este același Dumnezeu care lucrează toate în toți. Și fiecareia se dă arătarea Duhului spre folos. Că unuia i se dă prin Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvântul cunoștinței. Și unuia i se dă întru același Duh credință, iar altuia, darurile vindecărilor, întru același Duh; unuia faceri de minuni, iar altuia proorocie; unuia deosebirea duhurilor, iar altuia feluri de limbi și altuia tălmăcirea limbilor. Și toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecareia deosebi, după cum voiește* (1 Cor. 12, 4-11).

Tu spui iarăși că s-a zis: *Și iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu* (Luca 24, 49); iar dacă Fiul trimite, atunci înseamnă că Duhul purcede din El, ca și din Tatăl. Prin urmare, Domnul, după cuvintele tale, ne-a lăsat să pierim în deplină necunoștință? Căci El nu a spus: Duhul Sfânt purcede de la Mine, ci, dimpotrivă, a arătat foarte clar aici făgăduința Tatălui. Ascultă-l pe Grigorie Teologul, care spune: „Când Fiul a venit la noi, s-a convenit ca și Duhul să Se arate trupește, iar când Iisus Hristos a plecat de la noi, a trebuit ca Acela să coboare la noi; El a venit ca Domn, dar a fost trimis, nefiind potrivit lui Dumnezeu”. Aceste învățături, arată și mai mult armonia prin care se distinge ființa. De ce? Pentru că Persoanele Sfintei Treimi se despart în chip nedespărțit și se unesc, ca să spun așa, fără să se confunde: o dumnezeire în trei Persoane și trei Persoane Care alcătuiesc un întreg în dumnezeire. Iar Domnul, arătând egalitatea Sa cu Tatăl, spune: *Și iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu*. În alt loc, Domnul spune că Tatăl Îl trimite pe Duhul Sfânt, iar aici spune despre Sine că El Îl trimite pe Duhul și că nu este trimis de Tatăl. Fiind de o ființă, Duhul este și al Meu și al Tatălui, dar ființa o are din însăși ființa Tatălui. El nu a spus: *Eu Îl purced pe Duhul din adâncul Meu!* Dar ce a spus? Duhul, Care de la Tatăl purcede, este Duhul Adevărului.

Ce cugeți tu, zicând că trimiterea înseamnă același lucru ca purcederea? Dacă ar fi așa, atunci și Tatăl purcede din Fiul, căci Fiul Însuși spune: *Eu sunt întru Tatăl și Tatăl este întru Mine. Cuvintele pe care vi le spun, nu le vorbesc de la Mine, ci Tatăl – Care rămâne întru Mine – face lucrările lui* (Ioan 14, 10). Vai, ce nebunie au aceia care spun că Duhul Sfânt purcede din Fiul! Nu aceasta este credința creștină!

Domnul a spus: *Eu sunt Calea*. Ce este calea? Calea este Însuși Hristos, căci El a spus: „*Eu sunt Calea și prin Mine fiecare urcă la Tatăl. Eu sunt nu numai Calea, ci și Adevărul. De aceea, trebuie ca voi să fiți vrednici de încredere, ca să nu se dovedească a fi mincinoase cele spuse de Mine; de asemenea Eu sunt și Viața, și chiar dacă cineva va muri, tot nu se va lipsi de intrarea la Tatăl, căci la El prin nici o altă cale nu se poate intra decât numai prin Mine*”.

Dacă tu mergi lucrând, atunci Hristos este calea ta; dacă ajungi la cunoaștere, atunci El este adevărul tău. Însă mulți au mers lucrând și au ajuns la cunoaștere și, cu toate acestea, nu au dobândit viața pentru că și-au însușit virtuțile fiind îndemnați de slava deșartă; de aceea au și pierdut răsplata pentru străduințele lor și s-au rătăcit de la adevărata cale. Hristos este calea împlinirii adevărate a cuvântului și viața celor care au ajuns la cunoaștere pe această cale. Trebuie ca noi, prin faptele noastre, să privim la viața veacului viitor și să nu fim atenți la părerile oamenilor muritori. Domnul a spus: *Cel ce ascultă cuvintele Mele și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine are viață veșnică*. Tu de ce nu crezi cuvintele Lui? De ce nu crezi ceea ce a spus Însuși Cuvântul: *Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine?* Nu a spus: *El de la Mine purcede*. Dacă tu nu crezi ceea ce ne-a învățat Hristos, că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl, atunci nu vei avea viață veșnică.

O, Nicolae, de ce nu ascuți tu cuvintele Domnului? Ce poate fi mai mult și mai convingător decât ceea ce a spus cuvântul sfânt: *Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede?* Dar de unde ai născocit tu acest lucru: să schimbi cuvintele lui Dumnezeu și să le răstălmăcești după mintea ta? În alt loc Domnul a spus: *Dar Eu vă spun adevărul: Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi* (Ioan 16, 7). Înțelege că de aici sunt și puterea Duhului și bunăvoința Fiului, deoarece, prin cuvintele *Mângâietorul va veni*, se arată puterea Duhului, iar prin cuvintele *Îl voi trimite*, se arată bunăvoința Fiului.

Iar tu spui: prin faptul că Fiul le făgăduiește ucenicilor Lui să Îl trimită de la Sine pe Duhul Sfânt, se dovedește clar că Duhul purcede din El. Nu te înșela cu faptul că, vorbind despre pogorârea Sfântului Duh, El a pomenit despre Tatăl; căci mai sus El a spus: *pe Care Eu Îl voi trimite de la Tatăl și a arătat clar: Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede*. De asemenea: *Eu la Tatăl Meu Mă duc*. De aceea El nu a pomenit iarăși despre Tatăl, deoarece mai devreme îi învățase că va merge la Tatăl și le-a făgăduit că le va trimite de la Tatăl, Duhul cel adevărat și făcător de viață.

Dacă vei înțelege „trimiterea” în sensul „purcederii”, atunci vei afla că și Fiul este trimis de Duhul, precum spune Isaia din partea Fiului: *Și acum, Domnul Dumnezeu Mă trimite cu Duhul Său!* (Isaia 48, 16) Să pătrunzi cu atenție și să cercetezi ce înseamnă „a trimite” și ce înseamnă „a purcede”; căci Fiul este trimis de Tatăl. Aceasta înseamnă, oare, că Fiul purcede din Tatăl? Sau, după părerea ta, „a trimite” înseamnă același lucru cu „a naște”? Leapădă necredința ta, căci aceasta nu este credință creștină, adică a-L socoti pe Fiul rădăcina Duhului Sfânt. Să primim învățătura care există și care spune că Duhul Sfânt purcede din Tatăl, dar este egal cu Tatăl și cu Fiul. Să ne amintim că omul este creat după chipul lui Dumnezeu și să luăm seama la modul în care sunt înfățișate în el triunitatea dumnezeirii. Cum are loc aceasta? Evident că mintea este nenăscută și este chipul lui Dumnezeu Tatăl Celui nenăscut, cuvântul este născut în chip tainic și el se naște din minte în mod negrăit, nevăzut și nepătimitor, după chipul Fiului Celui născut, iar duhul nu este născut, ci purcede, curge pretutindeni de jur împrejur, cercetează totul și cutreieră în mod nevăzut, după chipul Preacuratului Duh Care purcede din Tatăl.

Ia seama: există un singur izvor al dumnezeirii – Tatăl, iar Fiul și Duhul Sfânt sunt ramurile dumnezeirii, așa cum spune Apostolul: *Totuși, pentru noi, este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate și noi întru El; și un singur Domn Iisus Hristos, prin Care sunt toate și noi prin El* (1 Cor. 8, 6) și un singur Duh Sfânt, în Care sunt toate. Învață de la puternicul glăsuitor, Apostolul Pavel, că Duhul Sfânt purcede din Tatăl și este egal cu Tatăl și cu Fiul, și-i ascultă cuvintele și crede în Tatăl, dar nu cerceta despre El. Închină-te Fiului și nu Îl întreba despre nașterea Lui. Preamărește-L pe Duhul Sfânt și nu căuta să înțelegi taina Sfintei Treimi. Du-te cu gândul la Iordan și privește taina Sfintei Treimi Celei de o ființă, care S-a arătat acolo în vedere: pe Tatăl, Care a mărturisit de sus, pe Fiul, Care s-a botezat jos și pe Preasfântul Duh, Care a purces din Tatăl în chip de porumbel, și aceasta îți va fi de ajuns pentru ortodoxie!

Iar dacă vei începe să crezi că Duhul Sfânt purcede din Fiul, atunci se dovedește că noi nu suntem creați după chipul lui Dumnezeu, deoarece duhul nostru nu purcede din cuvântul nostru, ci unul se naște, iar celălalt purcede numai din minte și nu este supus unul altuia, ci mintea, cuvântul și duhul au o singură ființă comună, așa cum și Duhul Sfânt primește ființa numai din ființa Tatălui, nu și de la Fiul.

Ascultă: noi mărturisim o singură ființă a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, astfel încât nici Fiul nu S-a născut înaintea purcederii Sfântului Duh, nici Duhul Sfânt nu purcede înaintea nașterii Fiului. Aceste denumiri, „nenașterea”, „nașterea” și „purcederea”, ne arată că nu este nici una după cealaltă, precum am spus, și, deși sunt nume diferite, totuși nu au ființe diferite și nu se despart ca și cum ar avea ființe diferite, așa cum afirmă arienii; dimpotrivă, ele, fiind într-o singură ființă, se despart după însușiri în Persoane distincte ale ființei și dumnezeirii nedespărțite și există o singură ființă comună a Sfintei Treimi fără de început, nedescrisă și nepătrunsă. Iar cei care se străduiesc să Îl înțeleagă pe Dumnezeu, aleargă după umbra lor, și cei care au vrut să definească ființa lui Dumnezeu, aceia se silesc să măsoare prăpastia cu mâna lor.

Iar cei care au crezut că au născocit un mijloc pentru acestea, aceia au căzut în rele erezii. Dacă Duhul Sfânt purcede din Fiul, atunci înseamnă că Fiul lui Dumnezeu S-a născut din Tatăl înaintea purcederii Sfântului Duh și Duhul Sfânt nu purcede de-a pururi și nu este de o ființă cu Tatăl, ci a luat naștere din neființă. Dar Sfânta Treime nu a luat naștere din neființă, iar în Treime există o singură dumnezeire pururea fiitoare și o singură slavă.

Voi, însă, îndrăzniți să O separați în ființe diferite, mărturisind că Tatăl este pururea fiitor, Fiul stă de-a pururi alături de Tatăl, iar despre Duhul Sfânt spuneți că a fost un timp în care El nu a existat. Oare Treimea este alcătuită din cele care nu au existat? Dacă este așa, atunci a fost un timp în care nu a existat Treimea, ci a fost numai doime, iar apoi, căindu-Se, această doime a dat naștere Persoanei Care lipsea, adică Duhului, revărsându-L printr-o suflare comună. Și astfel Treimea a ajuns la plinătatea Ei!

O! Cum de nu vă temeți să Îl micșorați pe Duhul și să Îl puneți în rândul celor care nu au existat, și nu vă rușinați să spuneți că Duhul Sfânt purcede din Fiul? Vai, cât de potrivit este acest lucru față de credința ortodoxă! Ce dezbinare este aceasta! Cât de clar și deschis ne învață Însuși Mântuitorul și Domnul nostru Iisus Hristos, zicând în Sfânta Evanghelie: *Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi pentru Mine*; și în alt loc, în aceeași Evanghelie Sfântă, zice: *Fiindcă nu voi sunteți care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru este care grăiește întru voi* (Mt. 10, 20).

Dar de ce nu crezi cuvintele Mântuitorului și Dumnezeului nostru și Domnului Iisus Hristos? Căci El Însuși a spus în Sfânta Evanghelie: *Cine ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine are viață veșnică*. Iar dacă nu crezi cuvintele Mântuitorului și Dumnezeului și Domnului nostru Iisus Hristos spuse în Sfânta Evanghelie, atunci nu îți va fi dat să vezi viața veșnică. Căci în cea de-a zecea hotărâre a celui de-al treilea Sinod ecumenic, este scris: „Cum să nu îl numim vrednic de osândă și blestem pe acela care scoate sau adaugă ceva la credință? Dreapta credință este propovăduită în plinătatea ei de Sfinții Apostoli și ea nu suportă nici un adaos. Așa cum găsim scris în sfințele noastre cărți (așa și trebuie să păzim) și nu trebuie nici să adăugăm, nici să scoatem ceva, căci îi așteaptă chinuri mari și pe cei care adaugă și pe cei care scot”.

Te rog, Nicolae, leapădă necredința ta și mărturisește că Duhul Sfânt purcede numai din Tatăl și încetează să afirmi că El purcede și din Fiul. Începe a te întări pe piatra credinței și mărturisește că Duhul Sfânt purcede numai din Tatăl și este egal cu Tatăl și cu Fiul, căci există o singură ființă a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. Așa ne-au poruncit stăpânii, Apostolii, în cele 49 de canoane ale lor, și așa ne-au învățat cele șapte Sinoade ecumenice. Așa au crezut și ne-au învățat toți Sfinții Părinți.

Eu am primit cele două scrisori trimise de tine, le-am citit cu atenție, și am luat penița să răspund la primele tale epistole care încep așa: „Cinstitului domn” și „Cinstite bărbate, domnule”. După ce voi scrie acest răspuns scurt, cu ajutorul Sfântului Duh, ți-l voi trimite. Însă despre Cina cea de taină a lui Hristos nu am început să scriu, de asemenea am lăsat fără răspuns și a treia epistolă a ta ca să nu împovărez atenția ta cu mulțimea scrisului. Această scrisoare conține sfaturi la toate cele despre care se vorbește în ea. Toți Sfinții, ale căror mărturii le-am adus treptat, ne călăuzesc cu încredere spre dreapta credință și ne apără de rătăcire și de pieire. Vai celor care rostesc hule la adresa Sfântului Duh, căci păcatul lor nu li se iartă nici în viața aceasta, nici în cea viitoare, deoarece cu Sfântul Duh au propovăduit toți Părinții credința ortodoxă. Iar noi, păzind credința cea ortodoxă și apostolică și învățătura Părinților de la cele șapte Sinoade ecumenice, și purtând-o ca pe un veșmânt împărătesc, ne vom învrednici să fim moștenitorii Împărăției cerești, cu harul Treimii Celei de o ființă și necreate. Amin.

XV

Scrisoare către multînvăţatul Nicolae neamţul

Nu cu mult timp înainte de aceasta, tu m-ai rugat să te pomenesc întotdeauna și să fac pentru tine rugăciuni către Mântuitorul Hristos. Să-ți fie știut că noi suntem învățați de Sfânta Biserică a lui Dumnezeu să ne rugăm nu numai pentru voi, cei care mergeți pe jumătate pe același drum cu noi, ci și pentru păgânii care rătăcesc în necunoștința adevărului. Și facem acesta pentru ca singurul Dumnezeu, bun și milostiv, să îi întoarcă pe drumul cel adevărat. Dacă, într-adevăr, dorești să dobândești folos din rugăciunile noastre slabe, atunci leapădă toată patima latină a discuțiilor zadarnice. Mărturisește cinstita și neîntinata mărturisire a credinței sfinte, sobornicești și apostolești, primește-o fără adaos, și crede pur și simplu, fără cercetare, într-un singur Dumnezeu, închinat în trei Persoane: în Tatăl nenăscut și fără început, Care există prin Sine Însuși și nu a luat naștere din altcineva, Care are ființa și nu este supus

cercetării nici unei fapți despre cum a fost El sau cum este, căci El este pe deplin învăluit de taină, așa cum spune Proorocul: *Și și-a pus întunericul acoperământ* (Ps. 17, 13). De asemenea, mărturisește-L pe Fiul, Care S-a născut din El în chip negrăit mai înainte de toți vecii, fiind fără de început împreună cu Tatăl.

De ce? În primul rând, pentru că Tatăl niciodată nu a fost fără Fiul, exact așa cum nici Fiul nu a fost fără Tatăl, ci împreună Tatăl și împreună Fiul. În al doilea rând, pentru că din El, ca dintr-o cauză, Fiul și-a luat ființa mai înainte de veci și în chip negrăit. De asemenea, trebuie să crezi în Sfântul Duh Care purcede numai din Tatăl, adică Își are ființa din El, precum ne-a spus Evanghelia și ne-au propovăduit dumnezeieștii Părinți de la cele șapte Sinoade ecumenice și locale, învățături pe care le-au luat unii de la alții și le-au transmis și le-au întărit cu jurăminte (împotriva tuturor schimbărilor).

Așadar, trebuie să mărturisești o singură ființă și o singură esență, o singură putere și o singură stăpânire, trei Persoane. Fiecare trebuie înțeleasă cu propria însușire, așa încât să nu le confunzi și să nu îngădui vreo schimbare sau transmitere a însușirilor. Căci dacă însușirea se transmite, atunci ea nu mai este însușire, ci este ceva comun. Dacă însușirea Tatălui constă în aceea că El este începutul și cauza și izvorul dumnezeirii, care se recunoaște în Fiul și în Sfântul Duh, așa cum afirmă toți Sfinții teologi, dar, după părerea voastră, a latinilor, și Fiul este părtaș la aceasta cu Tatăl și împreună cu El Îl purced pe Sfântul Duh, atunci cum va mai fi însușirea Tatălui neclintită?

Oare nu se arată iarăși amestecul lui Savelie care unește cele două Persoane și mărturisește că amândouă sunt un singur început pentru Sfântul Duh? Nu-mi spune mie cuvintele tale rele și viclene: „că El este numit la Apostolul Ioan Duhul Fiului și Duhul Adevărului, iar adevărul este Hristos și că prin aceasta se dovedește că El purcede de la Fiul”. Dumnezeieștii Părinți au știut mai bine decât noi toate acestea, însă nu au îndrăznit să adauge nici o cirtă la cuvintele Sfântului Duh, căci ei au ascultat acel glas dumnezeiesc, care poruncește cu hotărâre: *Oile Mele ascultă de glasul Meu*, iar după un glas străin *ele nu vor merge*. Să ne mulțumim cu teologia insuflată de Dumnezeu a acelor bărbați fericiți și să nu scornim șiretlicuri noi.

Mai trebuie să vă amintiți că învățătura voastră latină - sau mai bine zis: vorbirea deșartă și nu teologia - a început nu demult, fiind născocită de oameni care se laudau cu înțelepciunea și cu viclenia aristotelică și nu erau călăuziți de Duhul Sfânt. Dacă ei ar fi fost călăuziți de Duhul Sfânt, atunci, după cuvintele Apostolului, ar fi mers cu Duhul și nu ar fi încălcat hotarele dumnezeiești ale dreptei credințe, ci ar fi trăit în ceea ce era rânduit și transmis prin insuflarea Duhului Sfânt de către acei Sfinți Părinți vestiți și desăvârșiți. Dacă, însă, continuând să te cerți, spui că Augustin așa a arătat în lucrările sale, atunci trebuie să-ți răspund la aceasta că Augustin, care a fost la Sinodul din Cartagina, a fost un filosof minunat din toate punctele de vedere, și cărțile lui, fiind pline de toată înțelepciunea și folosul duhovnicesc, sunt foarte respectate. Însă tu, Nicolae, îl defaimi spunând că: „el așa a arătat în operele sale”. Dacă Augustin ar fi scris despre acestea, așa cum susțineți voi, atunci el nu a înțeles mai bine decât Sinoadele la care au fost nu numai bărbați sfințiți de Dumnezeu și împodobiiți cu toată înțelepciunea – dumnezeiască și omenească – ci au fost și mari monarhi.

Însă pentru ce să îi enumerăm degeaba pe preoți și împărați? Însuși Sfântul Mângâietor, Care a fost prezent alături de ei, a vorbit prin ei despre dogmele dumnezeirii Celei negrăite și a arătat în chip nevăzut prin ei cum trebuie să înțelegem despre Treimea Cea Înalță. Însă spui că biserica romană nu adaugă, ci face numai o lămurire, și nu greșește deloc în aceasta și de aceea trebuie să o ascultăm și să o urmăm fără îndoială. Iar eu îți răspund la aceasta că nici o Biserică nu are puterea, chiar dacă ar învia și morții, să schimbe Sfânta mărturisire de credință rânduită de Sfinții Părinți, căci ea este întărită și îngrădită prin jurăminte cumplite, iar cine îndrăznește să schimbe ceva din conținutul ei, adică să adauge sau să scoată sau să mute, acela este vinovat înaintea lui Dumnezeu și cade sub acele blesteme cumplite. Căci nu minte dumnezeiescul Propovăduitor, care întotdeauna a strigat în biserici, zicând: *Dacă vă propovăduiește cineva*

altceva decât ați primit, să fie anatema, adică străin de Hristos. Și iarăși, repetând anatema, tot el spune: dacă cineva aduce ceva nou în învățătura de credință, chiar de ar fi și înger din cer, să fie anatema.

Înțelege, domnule Nicolae, semnificația cuvintelor propovăduitorului și teme-te și încetează să lauzi atât de mult rangul și puterea papei. Dimpotrivă, leapădă de la tine această frică nebună față de el și supune-te lui Pavel care te povățuiește și îți vorbește deschis: chiar dacă ar fi și înger din cer acela care schimbă ceva în dreapta credință, nu te rușina să îl predai anatemei. Căci credința noastră este întărită nu pe oameni, nici pe îngeri, ci pe Însuși Mântuitorul Hristos, precum se spune în Scriptură: *Căci nimeni nu poate pune altă temelie, decât cea pusă, care este Iisus Hristos* (1 Cor. 3, 11).

Primește și tu, împreună cu Sfinții Părinți, ca un prunc, după porunca lui Hristos, Împărăția cerească, adică mărturisirea dreptei credințe, dacă vrei să dobândești viața veșnică. Pruncul, atât timp cât este la această vârstă, nu poate înțelege ideile tatălui și nu poate fi tată. Tot așa nici noi nu putem să cunoaștem ceea ce se referă la ființa dumnezeiască și la Persoanele ei: cum sunt sau ce sunt ele, atât timp cât trăim în acest trup. Când va înceta cunoașterea în parte și va începe cea desăvârșită, atunci fiecare, după măsura virtuților și a vredniciei sale, încă din viața aceasta va cunoaște ceea ce îi va descoperi Sfântul Duh.

Păzește și tu neschimbată mărturisirea ortodoxă, așa cum a fost propovăduită întregii lumi de cele șapte Sinoade. Pune pe această temelie aur, argint, pietre prețioase, adică fapte și cunoștințe drepte, care se potrivesc unui filosof creștin. Adu-ți aminte întotdeauna de acel învățător înțelept care a spus: „nu cugetați mai mult decât se cuvine să cugetați”. Dacă vei primi acest lucru cu credință și vei dovedi cu fapta că îl primești, atunci, într-adevăr, fericit vei fi în Hristos și vei fi părtașul Împărăției Lui, și noi, nu numai că vom face pentru tine rugăciuni înaintea lui Dumnezeu, ci, dacă vei începe să ne înveți ceva folositor sufletului și plăcut lui Dumnezeu, te vom asculta cu sârguință ca pe un învățător și propovăduitor al adevărului. Să fii sănătos!

XVI

Scrisoare către domnul Teodor Ivanovici Karpov

Bucură-te! Am citit epistola ta, domnule Teodor Ivanovici, și m-am mirat de nepotrivirea din cuvintele tale, care nu sunt bine exprimate și nu sunt potrivite cu buna ta credință și cu rațiunea ta, precum și cu acea părere pe care o aveam despre tine. Nu te tulbura, te rog, din pricina introducerii acestei scrisori, care este alcătuită într-un mod neobișnuit, deoarece bolile vătămătoare au nevoie de medicamente mai puternice. M-am mirat de tine tocmai pentru că ai avut posibilitatea să cunoști bine adevărul din acele mărturii de netăgăduit înfățișate de Sfinții bărbați, care sunt cuprinse în scrisoarea mea către tine. Dar tu, nu numai că nu ai putut să îl înțelegi, dar te și ridici cu mare înflăcărare împotriva dogmelor Bisericii, înarmându-te cu dovezi care se referă la altceva și sunt spuse în cu totul alt sens.

Eu ți-am înfățișat o mulțime de învățători creștini renumiți care, ca să spun așa, au dezvăluit înaintea ta și au dat clar în vileag vicleșugul învățaturii celor care urmăresc mișcarea

stelelor și îndepărtează această învățătură de sfânta ogradă a Bisericii, în așa fel că ar trebui ca tu să înveți pe deplin adevărul din cuvintele lor sfinte, pomenite de mine.

Însă iarăși nu știi de unde aduci șiretlicuri neobișnuite și demonice, neîngăduite deloc de rânduielile Sfinților Părinți, șiretlicuri care aparțin oamenilor ce sunt preamăriți prin toată necredința. Astfel, tu îi pomenești pe împăratul Alexandru și pe un oarecare alt nebun, ce a domnit în Constantinopol. Pe temelia acestor dovezi ale tale, tu mărturisești că învățătura astrologiei este necesară creștinilor și foarte folositoare. De asemenea, aduci în mijloc și viețile sfinților, care au avut multe experiențe ale vedeniilor cerești. Ar trebui să te gândești mai întâi că acești Sfinți Părinți au cercetat de la început această învățătură cu mare râvnă și străduință, iar apoi nu s-au lenevit să dea în vileag înșelăciunea ei și să dezrădăcineze răul care luase naștere din ea. Nu numai Cozma* și Grigorie din Acragandia, ci și Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa și Ioan Gură de Aur, și toți aceia care au strălucit prin înțelepciune și sfințenie, au studiat în tinerețea lor știința - când încă nu ajunseseră la înalta înțelepciune! - prin care se puteau uni cu Dumnezeu și se puteau învrednici de cunoașterea lui Dumnezeu, dar au făcut-o atâta timp cât au rămas la poalele muntelui împreună cu ceilalți nouă ucenici. De ce? Pentru că nu puteau să-și însușească cunoașterea desăvârșită și mai aveau nevoie de lapte, nu de hrană tare, așa cum le-a spus Pavel corintenilor. Iar când au atins vârsta desăvârșită, la care și Pavel, când a ajuns, a lepădat cele ale copilului, atunci și ei au disprețuit nu numai astrologia, ca pe ceva greșit care îndepărtează pe oameni de Dumnezeu și îi atrage la forțele lumii acesteia și le umple mințile cu nenumărate gânduri nedrepte, ci și pe celelalte științe care nu puteau să îi îndrume spre buna credință. Mărturisind că ele sunt credințe rele și înșelăciuni, ei au năzuit cu totul spre izvoarele Proorocilor și Apostolilor și s-au adăpat cu apa lor.

De adevărul celor spuse să te convingă marele Grigorie Teologul, pe care tu, după cât se vede, te sprijini puternic, dar rațiunea lui nu ai putut să o înțelegi. Dacă tu l-ai fi înțeles pe deplin, atunci ai fi lepădat demult discuțiile și ai fi început să umbli împreună cu noi după adevăr. Ascultă cu atenție ceea ce spune el în cuvântul al șaselea, unde dă răspuns cu privire la tăcerea lui: „Eu am vrut pentru totdeauna să devin mort pentru această viață și să duc o viață ascunsă în Hristos; să fiu un mare negustor și pentru tot ce am să dobândesc o comoară prețioasă, iar pentru cele veșnice și cerești să le dau pe cele trecătoare și pământești - căci în aceasta constă negoțul cel mai mare și mai folositor pentru cei care au minte. În afară de acest câștig, sunt gata să vând acestea (cele trecătoare și pământești) celor care își doresc tronuri (poziții înalte), iar eu însumi să fiu toată viața elev și ucenic, până când voi înmuia cu cuvinte dulci pe cele amare”.

Ce crezi, domnule Teodor, despre cuvintele Sfântului Grigorie? Despre ce fel de moarte vorbește el și cum vrea el să moară: oare cu simțurile sau cu rațiunea sau și cu unele și cu cealaltă? Și cel fel de viață ascunsă în Hristos vrea să ducă Sfântul: oare aceea despre care vorbești tu și care constă în minunăția stelelor și astrelor, în frumusețea cerului, în cercetarea planetelor și în semnele zodiacului și în rânduiala lor minunată, sau aceea care, prin împlinirea poruncilor mântuitoare și zămislirea în pânțece a fricii de Domnul, așa cum spune Isaia, aduce curățirea minții? Ce sunt cele trecătoare și pământești pe care el le dă pentru cele veșnice și cerești? Oare averile materiale sau bogățiile intelectuale? Spune dacă poți! El nu vorbește aici despre averi și nici despre câștiguri materiale, ci despre acele cunoștințe științifice multe și felurite, pe care el le-a agonisit, fiind încă tânăr. Acest lucru îl explică el însuși, zicând că își dorește să fie toată viața elev și ucenic până când le va înmuia cu cuvintele dulci pe cele amare.

Cuvintele dulci sunt acelea pe care le-au grăit Proorocii și Apostolii cu Duhul Sfânt, și le-au lăsat în cărțile lor; iar cele amare sunt acelea pe care le-au lăsat grecii în operele lor, ca pe ceva măreț și vrednic de cinstire, dar în care se ascund o mare necredință și ticăloșie. Științele

* Cosma Indicopletos, a cărui descriere a pământului s-a bucurat de o mare cinste în antichitate [n. Academiei Duhovnicești din Kazan]

sunt bune și folositoare pentru viața omului, însă în cea mai mare parte ele sunt dăunătoare și ascund în ele stricăciunea, iar noi, dacă am vrea să le înșirăm amănunțit, atunci ar trebui să scriem o carte întregă: atât de multe minciuni și necurății sunt în ele! Și bine le-a numit Sfântul Grigorie ca fiind amare pentru gustul cel duhovnicesc, pentru că sunt ca unele care îi îndepărtează de dulceața adevărului pe cei ce lucrează fără chibzuială cu ele.

Aceste cuvinte ale mele sunt întărite de tâlcuitorul lui Grigorie Teologul, Nichita Sârbul, care spune așa: „până când voi înmuia învățăturile eline cu lacrimi și cuvinte duhovnicești și dogme”. De aceea el a preferat viețile lui Moise, Ilie și Ioan, care, prin lucrarea poruncilor Domnului și vederea tainelor ascunse în Sfintele cărți ale lui Dumnezeu, îl unesc cu Dumnezeu [pe cel care citește aceste vieți] și pe râvnitorii acestei vederi îi fac prietenii lui Dumnezeu.

Așadar, acest lucru nu se întâmplă prin contemplarea minunatelor căi ale soarelui, ale lunii și a luminii stelelor, a frumuseții cerului, a mișcării și ordinii planetelor și zodiacului, așa cum afirmi tu, desfătându-te cu povești despre faptele văzute și mirându-te fără măsură de frumusețea lor și de dreapta lor rânduială. Prin aceasta, Teodor, ne dai ocazia să credem că nu tu ai alcătuit scrisoarea, ci un oarecare ucenic al înțelepciunii de suprafață, care, ascunzându-se sub numele tău, a compus și a răspândit o asemenea batjocură și ticăloșie împotriva adevărului. Cinstind și laudând mincinoasa înțelepciune, el nu s-a abținut să nu o numească arta artelor, cugetând și îndrăznind să scrie împotriva Sfântului Ioan Gură de Aur și Fericitului Augustin, dintre care primul numește știința citirii în stele nedreptate și tulburare, zicând că ea este studiată de toți în zadar și nebunește; iar Fericitul Augustin spune că ea se dobândește cu ajutorul Satanei și că, prin intermediul legăturii tainice cu diavolul, proorocește despre viitor, ghicind întâmplările.

Aceiași om, oricine ar fi el, împotrivindu-se acestor învățători, nu numai că nu s-a abținut să numească această știință arta artelor, dar a născocit ceva și mai ticălos și mai dăunător pentru sufletul lui. Acele laude prin care Preaînțeleptul Solomon preamărește în chip tainic adevărul și înțelepciunea dumnezeiască și luminează, el le-a atribuit mincinoasei științe despre stele. Dar ce legătură are lumina cu întunericul? Despre acea înțelepciune, Solomon, care a cercetat-o, zice: *Mi-a fost dragă și am cercetat-o din tinerețile mele și am căutat să mi-o pețesc mireasă și am iubit mult frumusețea ei. Fiindcă ea duce pe oameni la știința lui Dumnezeu și ea alege lucrurile Lui. Și de iubește cineva dreptatea, ostenele înțelepciunii rodesc sfinte puteri; ea ne învață înfrânarea și chibzuința, dreptatea și bărbăția, tot ce este mai de folos în viața oamenilor* (Înț. lui Sol. 8, 2; 4; 7).

Iar despre înțelepciunea înșelătoare a citirii în stele, noi am învățat cum este ea de la Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur și Fericitul Augustin, care afirmă că ea este greșită, că este tulburare pentru toți și că îl are ca ajutor pe diavolul. Ce feciorie, ce curăție sau ce dreptate și ce bărbăție ne poate învăța știința citirii în stele, care încalcă toate legile dumnezeiești, punând împotriva rânduiei dumnezeiești puterea și legea stelelor, iar pe cele care depind de propria voință – virtuțile și patimile – le atribuie schimbărilor cursului stelelor.

Ce altceva reiese de aici dacă nu faptul că preabunul Dumnezeu este vinovatul creator al răului? Dacă este așa, atunci cum pot virtuțile pomenite mai sus să se formeze prin cursul stelelor, când toți oamenii depind de puterea stelelor și tot binele și răul se face forțat, iar nu din proprie voință? Și dacă eu aș ști că tu nu vei fi copleșit de mulțimea spuselor mele, atunci ți-aș vorbi amănunțit despre preamărirea înțelepciunii insuflate de Dumnezeu, lăudată de Solomon, și te-aș lămuri că ea nu are nimic comun cu pseudo-înțelepciunea pe care voi o lăudați în zadar și pe care cu dreptate o osândesc nu numai apărătorii Bisericii lui Hristos, care sunt atacați de voi, ci și primul mare filosof, Platon, o îndepărtează de legea și rânduiala generală a filosofiei, așa cum bine știți și voi, deși nu vă împăcați cu adevărul.

Voi spuneți că nici unul dintre conducătorii din antichitate și dintre cei ce s-au preaslăvit prin vitejia în lupte, nu au săvârșit ceva vrednic de laudă fără înainte-vederile și răspunsurile citirii în stele. Din această cauză, susțineți că știința este necesară, deoarece ea păzește și întărește în societatea omenească ceea ce este mai cinstit decât orice pentru ea, adică împărăția. Însă cu

privire la aceasta, se dovedește a fi mincinos acela care ți-a șoptit astfel, oricine ar fi el. Eu chiar îi voi ocoli pe perși și faptele lui Alexandru, deoarece nu întăresc dovezile lor și propun spre studiu faptele lui Scipio Africanul, care s-a bucurat de cinste din partea lor și care este cel mai cunoscut și despre care s-a scris: „Faptele lui Scipio”.

Când Anivac din Cartagina, pe care romanii l-au numit Hannibal, a cucerit Italia și a dobândit împotriva romanilor renumita victorie de la Cannah, și romanii au devenit foarte strâmtorați, atunci Scipio, fiind însuflețit de prezicerile astrologice, a venit în Africa cu o mică oaste, lăsându-l pe Hannibal undeva lângă Roma și, luptându-se acolo cu vitejie împotriva oștenilor africani, nu s-a oprit până nu a distrus patria lui Hannibal – Cartagina, iar pe locuitorii ei i-a luat în robie. Oare nu a săvârșit el toate acestea cu bărbăția sufletului, folosindu-se de momentul prielnic – aflarea lui Hannibal în Italia? Oare Iuliu Cesar, datorită prezicerilor astrologice și observării timpului a dat dovadă de acea mare vitejie și îndrăzneală împotriva galilor, sau tocmai datorită bărbăției sale sufletești, a priceperii de a conduce lupta și firii lui nobile?

Toți cei care au domnit în Roma și care, așa cum afirmați voi, au respectat în egală măsură astrologia, nu au avut vitejie, pricepere în luptă și fire curajoasă; acești prezicători au fost aduși în Roma de către domnitorii cu firea slabă și s-au bucurat de cinste din partea lor. Domnitorii cei viteji și nobili la suflet și la minte îi alungau pe aceștia nu numai din Roma, ci și din Italia, ca pe niște vrăjitori care, sub pretextul că preziceau viitorul împăraților, secătuiau bogățiile împărătești. Pe aceștia, împăratul Claudiu i-a alungat departe de Roma și de Italia ca fiind niște înșelători și răzvrătitori, iar nu filosofi.

Filosofia este un lucru foarte sfânt și, într-adevăr, dumnezeiesc, căci ne învață cu sârguință despre Dumnezeu, despre dreptatea Lui și despre providența Lui cea nepătrunsă care ține toate și, deși nu înțelege tot, neavând parte de insuflarea dumnezeiască pe care au avut-o dumnezeieștii Prooroci, totuși ea preamărește curăția, înțelepciunea și blândețea, iar pe orice altă bună înfrumusețare a obiceiurilor o hotărăște ca lege și dă definiția bunului cetățean. În general vorbind, aduce pe pământ toată virtutea și tot binele. Din această pricină, cineva din antichitate a spus: „mult mai bine îmi face în această viață un filosof decât un bun împărat”. Alături de aceștia trebuie să trăim întotdeauna, deoarece ei aduc adevărul și buna credință și să ne însușim de la ei ceea ce ne apropie de buna credință. Dar despre acestea am spus destul.

Ar trebui să înțelegi adevărul din acel exemplu pe care eu ți l-am adus în prima mea epistolă: astrologia nu i-a adus nici un folos, ci, dimpotrivă, i-a dăunat lui Ludovic, cărmuitorul Mediolanului, pe care Ambrozie l-a sfătuit să nu cugete așa cu privire la izbânda și întărirea împăraților, ca și cum fără astrologie ei nu pot atinge bunăstarea.

Dar pentru că acest exemplu nu te-a putut convinge, învață adevărul de la marii noștri cneji ruși, cei binecredincioși și pururea pomeniți. Și ca să nu lungesc cuvântul, nu voi vorbi despre alții, ci îl voi pomeni numai pe marele cneaz Dimitrie Donskoi, care a nimicit armata numeroasă a necredinciosului Mamai. Prin ce lucrare a ghicitului în stele i-a învins el pe necredincioși? Oare nu a fost însuflețit de râvna cea dumnezeiască și, apărându-se cu scutul credinței, s-a luptat cu tiranul și l-a biruit? Cine dintre domnitori, după creștinarea noastră, a nădăjduit în astrologi în lupta împotriva tătarilor necredincioși? De ce lupti atât de necuviincios împotriva adevărului? De ce confunzi ceea ce nu trebuie să confunzi? O singură astrologie le trebuie împăraților binecredincioși – credința dreptmăritoare în Sfânta Treime Cea dătătoare de viață, precum și viețuirea cea bineplăcută lui Dumnezeu, clădită pe această temelie puternică și întărită din toate părțile cu înțelepciunea în Hristos, cu dreptatea nefățarnică, cu bărbăția sufletească și cu fecioria vieții curate. Toate trebuie să arate ca o casă minunată, sprijinită pe patru stâlpi neclintiți.

Cine va păzi cu tot sufletul această rânduială iubită de Dumnezeu, acela nu va greși niciodată cu nimic, căci Îl va avea ca apărător pe *Cel tare în război*. Dimpotrivă, cei care disprețuiesc această viață iubită de Dumnezeu și încalcă toată credința și tradiția, nu vor avea izbândă în nimic, chiar dacă ar fi Set și Enoh, ei fiind primii care au introdus și s-au folosit de

astrologie. Unde se pomenește în „Faptele lui Alexandru”, scrise de bărbați înțelepți și vrednici de curajul și înțelepciunea lui Alexandru, că el a săvârșit faptele lui curajoase și slăvite timp de treisprezece ani cu ajutorul astrologiei aristotelice? Sau de unde se vede că însuși Aristotel a lucrat potrivit cu astrologia? De ce mințiți atât de vădit împotriva acelor bărbați viteji și minunați? Iar despre Temistocle, acest conducător renumit care a nimicit armata numeroasă a lui Xerxes, pe mare și pe uscat, prin iscusința în luptă și agerimea minții, unde scrie că s-a folosit de astrologie? Sau că în Thucidida a folosit, împotriva persilor, ghicitul în stele? Dacă știți unde scrie acest lucru, spuneți-ne și, dacă aveți, dați-ne dovezi scrise. Atunci noi vom fi și noi de acord cu voi.

Dar fiindcă spuneți că și aceia care au domnit la noi, grecii, au alergat la astrologi în timpul războaielor, atunci, dacă voi ați dovedit înaintea tuturor că ne înșelați și ne speriați ca pe niște copii mici, ce răspuns veți da la vremea convenită? Spuneți, prin ce mijloc a nimicit marele împărat Constantin cruda stăpânire a lui Maxențiu? Prin sfaturile și învățăturile astrologilor, așa cum vreți voi să credeți, sau pentru că s-a înarmat cu crucea din stele, care i-a apărut pe cer și pe care scria: „Prin acest semn vei învinge”? Maxențiu, care se lăsase cu râvnă în voia ghiciturilor, vrăjitoriilor și înșelăciunilor astrologice, era păzit în interiorul zidurilor romane și, așa cum spune istoria, Constantin se temea foarte mult de el din pricina vrăjitoriei lui. Însă, chiar dacă era constrâns de această frică, el nu a alergat la astrologie, așa cum credeți voi, ci a căutat ajutorul lui Dumnezeu Care a făcut cerul și pământul. De aceea a și fost întărit de cuvintele scrise (cu stele), care l-au însuflețit în luptă.

V-am convins, oare, cu aceste dovezi sau aveți nevoie de leacuri și mai puternice împotriva rătăcirilor voastre? Să facem și acest lucru pentru voi, în virtutea iubirii. Căci trebuie să biruim răul cu binele, după cuvântul dumnezeiescului propovăduitor.

Ar trebui, o prietenilor, ca noi să vorbim din Sfintele Scripturi, nu să aducem lămuriri din mintea noastră. Căci tot ce ia naștere din lumină este lumină, și pe cel ce o păzește, lumina îl îndrumă pe calea cea neîntinată. Iar dacă, după părerea voastră, împărații noștri au avut nevoie de sfaturile astrologilor și nu au început nimic fără învățăturile și sfaturile lor, atunci de ce au hotărât acești împărați prin lege să nu se învețe matematica? Căci legea împărătească spune despre acest lucru în următoarele cuvinte: să se predea geometria în mod liber, iar matematica să fie interzisă! Auziți surzilor, priviți orbilor! Matematica era un lucru interzis. Împărații au defăimat-o și au alungat-o din patria lor, iar voi afirmați că era necesară pentru împărați și nu vă rușinați vorbind atât de deschis împotriva adevărului.

Dacă dorești să afli cine sunt adepții matematicii, atunci ascultă-l pe Matei (Vlastares), tâlcuitorul Sfintelor pravile, care îți vorbește clar așa: „adeptii matematicii sunt aceia care gândesc că, corpurile cerești au stăpânire asupra întregii creații și că faptele noastre depind de mișcarea lor, iar astrologii sunt aceia, care cu ajutorul diavolilor ghicesc în stele și cred în ele ca în niște dumnezei”. Ați înțeles, din aceste puține cuvinte, ce fărădelegi învață aceia care au râvnă pentru matematică?

Ascultă și celelalte cuvinte ale lui Matei, tămăduiește-ți mintea și încetează să ne mustri pentru că te oprim să înveți aceste lucruri. Noi nu te oprim să le înveți, ci te sfătuim să nu sari peste prăpastie și să nu iei în seamă învățăturile care sunt mai presus de cele rânduite prin Sfintele pravile, adică să nu gândești că faptele propriei noastre voințe sunt săvârșite prin lucrarea planetelor și a zodiacului și că prin acestea este îndrumată viața noastră spre virtuți sau patimi, spre buna credință sau spre necazuri. Și să nu mai spuneți că unele zile și ceasuri sunt bune, iar altele sunt rele și trebuie să ne ferim de ele. Toate acestea sunt hule aduse la adresa Făcătorului nostru, ale Cărui lucruri toate sunt *bune foarte* și s-au învrednicit de binecuvântarea Lui, precum mărturisește Dumnezeiasca Scriptură.

Nu încercați să aflați viitorul nici după glasul, nici după zborul păsărilor. Toate acestea sunt viclesuguri satanice și sunt blestamate de Sfinții Părinți, iar neascultarea învățaturii lor este cădere de la viața veșnică, precum s-a spus: *Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă, și Cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine; iar cel ce se leapădă de Mine se leapădă de*

Cel ce M-a trimis pe Mine (Luca 10, 16). Înfricoșător este acest cuvânt, domnule Teodor, și cel ce are mintea lui Hristos trebuie să îl rețină cu mare atenție.

Dar, deși corpurile cerești sunt, după cuvintele Sfântului Ioan Damaschin, prevestitorii vânturilor și ploii și, în parte, și ai furtunii, totuși nu trebuie să ne temem de ele, ca și cum ar fi cauzele acestora, și să lăsăm treburile, căci ele nu înainte-vestesc întotdeauna adevărul, ci în cea mai mare parte greșesc. Însă, trebuie să păzim cele spuse: *celui ce Îl iubește pe Dumnezeu toate îi merg bine* și, punându-ne nădejdea în puterea cea nebiruită a lui Hristos, să săvârșim cu ajutorul lui Dumnezeu treburile noastre de zi cu zi. Solomon a spus că binecuvântată este casa care nu se supune observărilor astrale, adică nu urmărește zilele și ceasurile și nu își îndreaptă atenția spre glasurile și zborurile păsărilor. Iar pe cei care se călăuzesc după aceste semne, Sfinții Părinți i-au dat anatemei.

Cu privire la cărțile de matematică – câte și cum sunt ele – vorbește același Matei astfel: așa numitele cărți de matematică sunt patru: aritmetica, analiza, geometria și astronomia. Pravila nu ne oprește să citim aceste cărți, ci ne interzice să ne folosim de ele anapoda și să credem că viața noastră depinde de mișcarea corpurilor cerești și să încercăm să aflăm ceva din viitor, care urmează să se săvârșească negreșit după o mișcare sau alta a stelelor. Așa spune Sfântul Matei; iar el pomenește de canonul 36 a Sinodului din Laodiceea.

Deoarece Constantin cel Mare l-a întrebat pe un oarecare astrolog, pe nume Valent, despre soarta orașului făurit de el, voi trageți din aceasta concluzia că astrologia este o știință necesară pentru împărați. La aceasta răspundem că, în primul rând, prezicerea astrologului s-a dovedit a fi greșită și neadevărată - căci el a prezis că orașul va dăinui numai 606 ani; iar orașul există, dacă socotim numai timpul în care au domnit în el binecredincioșii împărați, de 1108 ani, iar dacă mai adăugăm și timpul de după ocuparea lui de către ismaeliteni, atunci se dovedesc a fi 1214 ani. Astfel se dă în vileag minciuna acestui vicleșug. Și dacă așa a fost în acele vremuri, când înfloriseră cel mai mult științele și învățăturile înțelepciunii grecești care au atins la noi cea mai înaltă treaptă, atunci putem spune că în prezent, când această învățătură, la fel ca și celelalte științe grecești, s-au stins cu totul și au ajuns, ca să spunem așa, la ultima suflare, fiind slăbite de puterea Dumnezeu-Cuvântului întrupat, această știință cu atât mai mult se dovedește a fi mincinoasă. Și despre acest lucru, la fel ca și despre multe altele, Proorocii au prezis: *Înțelepciunea celor înțelepți se va pierde și istețimea celor isteți va pieri* (Isaia 29, 14). Pavel spune mai clar, zicând: *Unde este înțeleptul? Unde e cărturarul? Unde e cercetătorul acestui veac? Au n-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia?* (1 Cor. 1, 20). Iar dacă această știință este mărturisită ca fiind mincinoasă și este arătată de Dumnezeu ca o nebulie, așa cum spune Apostolul, atunci înseamnă că ea a devenit nefolositoare pentru împărații binecredincioși și nu pot afla viitorul cu ajutorul ei, căci ea s-a dovedit a fi mincinoasă și nebulie la Dumnezeu.

În al doilea rând, mărturisim că împărații binecredincioși nu au nici o trebuință să urmeze obiceiurile împăraților romani din antichitate. Multe dintre obiceiurile grecești, împreună cu împărații, au dobândit dreptul de cetățenie în rândul celor binecredincioși. De ce? Deoarece împărații nu au putut de la început să se lepede de toate dintr-o dată. Și aceasta este dovedită clar prin faptul că Teodosie cel Mare a încercat mult timp să îi înduplece pe membrii senatului să primească credința în Hristos și să părăsească închinarea la zeii grecești, dar nu a putut să îi convingă. Apoi i-a rugat a doua oară ca, deși nu vor să primească credința în Hristos, totuși să fie de acord să desființeze acea risipă care avea loc, după obiceiul grecesc, la sărbători și aduceri de jertfe, căci prin această risipă, a spus el, se împovărează vistieria împărătească, iar pentru întreținerea armatei sunt necesare multe mijloace materiale. Însă nici cu privire la acest lucru nu l-au ascultat membrii senatului.

Vedeți cum era păzit atunci obiceiul cel dăunător de către apropiații împăraților cucernici? De aceea nu este nimic de mirare dacă, în virtutea vechiului obicei, dintr-o anumită trebuință, se aflau la ei și astrologi. Însă acest lucru nu s-a prelungit și în timpul următorilor împărați, deoarece împărăția a ajuns la desăvârșirea vârstei și rațiunii în Hristos. Atunci, toate

vicleșugurile vechi au fost lepădate și împărații binecredincioși au hotărât o lege potrivit căreia se interzicea să se predea poporului o parte a matematicii, numită astrologie, în care era enunțată învățătura despre ghicitul la naștere, și care era interzisă de Sfinții Părinți. Prin urmare, și această a părere a voastră, ca și toate celelalte, este deșartă.

Vedeți că buna învățătură a Bisericii este îngrădită din toate părțile de Prooroci, Apostoli, învățători, de istoria Bisericii, scrisă atât de istorici străini cât și de istoricii noștri, de Sfintele pravile și de legile împărătești? De ce să disprețuim adunarea atâtor Sfinți și mari bărbați și să luăm în seamă unul, doi sau trei vrăjitori, ca și cum ar fi apostoli, și, urmând învățătura lor, să rostim hule împotriva lui Dumnezeu, spunând că El este creatorul răului? Căci, după cuvintele voastre, datorită influenței stelelor, noi suntem atrași cu forța spre patimi nefirești, deoarece semnele zodiacului și planetele au hotărât la nașterea noastră faptele noastre din viitor.

Ascultați voi care spuneți că viitorul se poate afla cu ajutorul stelelor și îngroziți-vă! Îngerii cei fără trup, fiind ființe raționale care sunt luminate puternic și se desfătează întotdeauna cu lumina cea dumnezeiască, nu știu nici ei despre viitor nimic mai mult decât ceea ce le descoperă Duhul Sfânt. Cum puteți spune că stelele, fiind neînsuflețite, iraționale și nesimțitoare, pot avea o anumită putere de prevestire și pot să hotărască sorții pentru viața noastră și să ne atragă cu forța spre virtuți sau patimi? Cu adevărat nesimțitori și pe deplin nesocotiți sunt atât cei care propovăduiesc, cât și cei care primesc această învățătură! Vai de marea noastră orbire!

Pentru ce faci referiri aici la Ghedeon și la David? Iar ceea ce ei au poruncit, nu ai explicat. Sau vrei să spui despre ei că prin intermediul citirii în stele, al zborului și al cântecului păsărilor și al altor superstiții păgâne, au dobândit acele biruințe vestite și minunate asupra celor de alt neam? Pentru ce au introdus proverbul care spune că atunci când sărăcesc proorociile, se învrăjesc oamenii? Sau voi credeți că aici este vorba despre citirea în stele? Dacă gândiți așa, atunci într-adevăr s-au împlinit cu voi cele spuse: *Dar ei n-au cunoscut, nici n-au priceput, ci în întuneric umblă* (Ps. 81, 5); *Zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni* (Rom. 1, 22). Căci și pentru un orb dovezile sunt clare, așa cum spune pilda.

Dar pentru că tu ai pomenit despre Ghedeon și David, arată-mi unde scrie în Scriptură despre ei că au luat în seamă vreodată, măcar puțin, citirea în stele sau zborul și glasul păsărilor. Oare nu prin Înger a primit Ghedeon înștiințare și, fiind însuflețit de el, a nimicit acea hoardă numeroasă a păgânilor, având cu el numai trei sute de ostași? Sau tu socotești că Îngerul care i s-a arătat a fost un oarecare astrolog? La fel și David, îi întreba mereu pe marii preoți din vremea lui, căroră le porunca să ia efodul, adică să se îmbrace în veșmântul sfânt, și să Îl întrebe la rândul lor pe Dumnezeu dacă El îi poruncește să atace neamurile. Și atunci abia se înarma împotriva lor și întotdeauna biruia. Dar în nici un caz nu se adresa astrologilor sau ventrilocilor, adică diavolilor care erau purtați în pânțele și dădeau răspunsuri, așa cum a făcut blestematul Saul care și-a pierdut astfel și viața și împărăția. Ghedeon și David au alergat întotdeauna la Dumnezeu și la plăcuții Lui, și de aceea spune David într-un Psalm: *Cu Dumnezeu vom birui și El va nimici pe cei ce ne necăjesc pe noi* (Ps. 59, 13).

Ascultați cu atenție: cu Dumnezeu trebuie să biruim, iar nu cu ajutorul stelelor sau al zborului și glasului păsărilor, așa cum înțelegeți voi, anapoda. În ce a constat biruința în Dumnezeu a lui David, ascultă cum îți spune el în câteva cuvinte în Psalmul al șaptelea în care, cerând de la Dumnezeu ajutor ca să îl izbăvească de toți cei care îl prigonesc, Îl roagă pe Domnul să ia aminte la nerăutatea lui, zicând: *Doamne, Dumnezeul meu, de am făcut aceasta, de este nedreptate în mâinile mele, de am răsplătit cu rău celor ce mi-au făcut mie rău și de am jefuit pe vrăjmașii mei fără temei, să prigonească vrăjmașul sufletul meu și să-l prindă, să calce la pământ viața mea și mărirea mea în țărână să o așeze* (Ps. 7, 3-5). Cel ce are mâinile sale curate și nepătate de omor și asuprire, de lăcomie și răpirea avutului străin, ceea ce s-a arătat prin cuvintele: *de este nedreptate în mâinile mele*, iar inima și-o păzește curată și nepătată de mânie, invidie și pomenirea răului, acela este păzit de Dumnezeu. El nu va cădea în

măinile vrăjmașului, iar *sufletul* lui nu va fi prigonit de vrăjmași și *viața* lui nu va fi călcată la pământ și *mărirea* lui nu va fi așezată în țărână. Unui astfel de om toate îi sunt în bunăstare și el nu are nevoie nici de ghicitul în stele, nici de observarea zborului și a cântecului păsărilor în care a nădăjduit blestematul Saul și a pierit atât el cât și tot neamul lui.

Nu așa a procedat Dreptul Ezechia, ci cu lacrimi și cu zdrobirea inimii a alergat la Cel puternic să îl mântuiască de necaz atunci când a văzut în jurul zidurilor orașului armata numeroasă a dușmanului. Acestuia trebuie să îi urmăm, nu împăraților romani, lui Alexandru și perșilor, oameni care au trăit în necredință. De asemenea, trebuie să ne străduim să fim înțelepți în dumnezeieștile Scripturi, după tradiția Sfinților Apostoli și a învățătorilor de la Sinoadele ecumenice, și să nu căutăm studiul științelor dăunătoare doar pentru a nu ne face de rușine înaintea străinilor, așa cum spui tu.

Deoarece cuvintele mele au în toate confirmare, vă mai propun o dovadă neîndoielnică, luată din călătoriile și propovăduirile dumnezeiescului Apostol Petru, descrise de ucenicul lui, iar apoi de urmașul scaunului său din Roma, de Sfântul Mucenic Clement. Dovada este următoarea: Faust, tatăl lui Clement, fiind grec și priceput în astrologie, a încercat să îl convingă pe Petru că nu există Providență Dumnezeiască, ci totul în viață depinde de nașterea (sub o planetă cunoscută) și de soartă, pe care romanii o numesc „fortuna”. Când Faust și-a întărit ideea cu o mulțime de dovezi, Petru i-a spus: „Dacă totul depinde de naștere și tu te-ai încredințat că se întâmplă cu adevărat așa, atunci mă sfătuiști nepotrivit cu convingerile tale. Căci, dacă împotriva legii nașterii nu se poate aduce vreo învățătură, atunci de ce te trudești în zadar să mă sfătuiști să fac ceea ce nu se poate face? Dacă legea, pecetluită la naștere, trebuie să se împlinească, atunci nu te mai trudi în zadar, povățuindu-mă să nu Îl cinstesc pe Stăpânul stelelor, căci, dacă El nu vrea să existe ceva, acel lucru nu poate exista, pentru că cei ce se supun stăpânului trebuie întotdeauna să îi dea ascultare. Iar eu și neamul meu am primit de la protopărinții noștri porunca de a-L cinsti pe Dumnezeu și de a nu crede în naștere, adică în prezicerea astrologică. De aceea nu am primit sfatul tău, mai ales că nu sunt priceput în astrologie. Dar, așa cum înțeleg, eu îți spun: eu cred că totul este condus de Providența dumnezeiască și fiecare va primi după faptele lui ori răsplată ori pedeapsă. Iar dovada faptului că nașterea nu înseamnă nimic este următorul lucru: dacă cineva dintre cei de față este lipsit de un ochi sau are o mână scrântită sau șchioapătă cu un picior sau are vreo altă neputință trupească, pe care doctorii nu o pot vindeca, eu mă rog lui Dumnezeu și îi vom da vindecare. Dacă se întâmplă așa, atunci nu greșesc împotriva Făcătorului și Dumnezeului tuturor cei ce Îl hulesc?” - Faust a spus: „Oare este o hulă să afirmi că totul se supune legii nașterii?” - Petru a răspuns: „Într-adevăr, așa este. Dar să spunem că toate păcatele și ticăloșiile și necurățiile omenești se săvârșesc sub influența stelelor, așa cum afirmi tu, iar modul în care lucrează stelele este rânduit de Dumnezeu, deși ele săvârșesc toate relele. Atunci este evident că toate faptele au legătură cu El, deoarece El a dat stelelor putere să îi pună pe toți sub legea zilei nașterii”. La acestea Faust a răspuns: „Într-adevăr, așa este”.

Ce poate fi mai clar și mai convingător decât această dovadă, o preaînțeleptule Teodor? Cel mai mare Apostol a spus că cei ce afirmă că toate faptele noastre depind de ziua nașterii aduc prin aceasta o hulă împotriva lui Dumnezeu. Dependența de o stea cunoscută, la noi, grecii, este numită „ceasul nașterii”; vechii greci o numesc „imarmenia”, iar latinii o numesc „fatum” și „fortuna”. Se numește „ceasul nașterii” pentru că, potrivit cu sporovăielile astrologice, stelele hotărăsc sorții vieții omenești.

Să ne îndepărtăm de o asemenea ticăloșie dacă dorim să fim lăudătorii, iar nu hulitorii bunului Stăpân, și să nu îngăduim să fim înșelați de cuvinte amăgitoare și de năzuințe deșarte. Prin acest sfat, eu nu te opresc să studiezi științele filologice care îl împodobesc pe omul lui Dumnezeu, așa cum mă învinuiești pe nedrept în toate epistolele tale. Unde găsești ca eu să-ți fi poruncit ceva asemănător, domnule Teodor, sau să te fi îndepărtat vreodată de studiul medicinei sau de vreo altă știință filosofică? Însă nici chiar de contemplarea astrelor cerești și de cunoașterea mișcării și a interdependenței lor, datorită cărora iau naștere schimbările celor

patru anotimpuri și sunt alcătuite pentru noi lunile, anotimpurile și anii, nu te îndepărtez, căci ele sunt necesare pentru determinarea timpului. Eu nu te îndepărtez de acestea – nicidecum! – însă te îndepărtez de învățăturile care sunt de prisos și interzise de Sfintele pravile, tocmai pentru că abat gândurile credincioșilor de la credința și nădejdea în Dumnezeu și atribuie totul stelelor și îi determină să aștepte de la ele ajutor și întărire.

Ascultă ce spune Sfânta Scriptură: *Cât de bun este Dumnezeu cu Israel, cu cei dreپți la inimă* (Ps. 72, 1). Îngrijește-te să dobândești dreptatea inimii, și atunci Ȑl vei avea pe Dumnezeu grabnic ajutător în toate și îndreptător al lucrului mâinilor tale. Căci *Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor ce iubesc pe Dumnezeu* (Rom. 8, 28). Iar dreptatea inimii o vei dobândi atunci când vei spune și tu cu Psalmistul: *Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut!* (Ps. 103, 24) Nu există nimic îndărătnic sau desfrânat în ele, căci toate cu înțelepciune le-a făcut. Toate cele făcute cu înțelepciune sunt foarte bune și pline de bunătatea Ta, iar înțelepciunea este unită cu dreptatea și prietena lor nedespărțită este bunătatea.

Creându-l pe om, cu înțelepciunea Ta cea nepătrunsă, după chipul Tău și după asemănare - ceea ce înseamnă cu voință liberă și stăpân peste tot ce este pe pământ - Tu l-ai împodobit cu dreptatea și cu bunătatea și, după iubirea Ta de oameni, i-ai dat porunci mântuitoare, prin păzirea cărora i-ai făgăduit viața veșnică și Ȑmpărăția cerească. Dar cum să mărturisim că Tu ești înțelept, bun și drept, dacă pe cel creat după chipul Tău l-ai supus influenței stelelor, așa cum îl batjocoresc [pe om] astrologii mincinoși? Dacă ești Judecător drept, cum îi primești sau îi alungi pe aceia care, după propria lor voință, aleg binele sau răul, și pe cei buni îi învrednicești de viața veșnică, iar pe cei răi îi lipsești și de aceasta – atunci când și unii și ceilalți, împotriva voinței, sunt atrași prin forța stelelor la dreapta sau la stânga? De ce l-ai supus prin forță influenței stelelor pe acela pe care l-ai creat pentru dobândirea Ȑmpărăției cerești? Oare pentru că acest trup pământesc al lui îl împiedică să ducă viața virtuoasă, pe care el o pierde deseori, fiind biruit de poftele trupești? De aceea Tu l-ai legat cu cele mai puternice forțe, ca și cum l-ai fi invidiat pentru dobândirea bunurilor veșnice. Și dacă noi mărturisim că este așa, atunci unde Ȑți sunt, Stăpâne, înțelepciunea și dreptatea?!

Dar să nu îmi îngădui, Stăpâne, să cuget astfel sau să primesc în minte ceva asemănător despre iubirea Ta nespūsă de oameni și despre bunătatea Ta! Niciodată nu vom îngădui să se spună că Tu ești creatorul zilelor și ceasurilor rele, pentru că Tu ești singur bun și pricina oricărui bine. Noi suntem răi și nerecunoscători față de Tine, Dumnezeu și Stăpânul cel iubitor de oameni, și din cauza nesocotinței suntem înconjurați de nenumărate necazuri. Noi înșine suntem pentru noi cauza atât a bunăstării cât și a nenorocirii.

Dacă vei vedea că în mintea ta vin asemenea păreri, atunci, într-adevăr, vei fi drept cu inima și bun va fi cu tine Dumnezeu lui Israel. Dar dacă cercetezi în chip nedrept zilele și ceasurile și pe unele le socotești rele, iar pe altele bune, și pui sub influența stelelor voința cea liberă dată ție de Dumnezeu, atunci să știi negreșit că *se va lua* de la tine, după cuvintele Evangheliei, și ceea ce ți se pare că ai (Luca 8, 18).

Eu am aflat din experiență că cine nu primește deloc această învățătură, numai acela își păstrează credința curată în Dumnezeu. Mulți oameni nefericiți s-au înecat definitiv, afundându-se cu desăvârșire în această necredință. Vai, câți oameni care suferă de această boală vei găsi în școlile italiene și în Franța și, de frică să nu fie supuși pedepselor hotărâte de papă, sunt obligați să ascundă în ei această necredință chiar și împotriva voinței.

Dar eu, având bunăvoință către tine, din dragoste duhovnicească am scris aceasta, adunând dovezi din Scripturile insuflate de Dumnezeu și, atât în prima mea epistolă, cât și acum, mărturisesc despre aceasta. Nu am scris acest lucru ca să arăt bogăția înțelepciunii mele sau ca prin aceste epistole să te abat de la studiul științelor filologice. Stau departe de această nebunie. Însă, cunoscând din experiență îndelungată înșelăciunea științei despre mișcarea stelelor, am socotit că este nedrept să tac și am vorbit despre răul care există în ea celor ce doresc să primească cele spuse. Nu știu ce s-a întâmplat cu tine, dar ai arătat o lipsă de

bunăvoință față de epistolele mele și nu ai întârziat să mă învinuiești pe nedrept de faptul că mă străduiesc să te îndepărtez de studiul științelor folositoare, învinuindu-mă cu mare mânie și nebunie în toate scrisorile tale, în care îmi poruncești să înțeleg cum se cuvine învățăturile Sfinților, pomenite de tine.

Însă dacă tu ai fi spus ceva folositor și plăcut Sfinților, atunci eu, într-adevăr, ți-aș fi fost foarte recunoscător și nu aș fi refuzat să învăț de la tine. Însă tu înțelegi greșit învățăturile Sfinților și le răstălmăcești potrivit cu gândirea ta, nădăjduind ca în acest fel să te îndreptățești în rătăcirea ta. Atunci când vei vedea dezastrul provocat de folosirea rea a învățăturilor Sfinților, vei plânge, dar s-ar putea să fie fără folos. Eu sunt curat și nepătat de sângele tău, căci am făcut ceea ce a depins de mine. Fie ca nimeni să nu mă mai tulbure după aceasta. Să fii sănătos în Domnul și să cunoști adevărul!

XVII

Soarta omenească este orânduită de Providența lui Dumnezeu, iar nu de stele și de cercul norocului

După ce am citit multe cărți, atât creștinești cât și alcătuite de înțelepți străini, și am luat din ele destul folos sufletesc, eu, în primul rând, am învățat că Dătătorul și Săvârșitorul tuturor virtuților pe care le lucrăm noi, oamenii, și al oricărei puteri și conduceri pe care le dorim, este Făcătorul și Stăpânul tuturor. Acest lucru l-am aflat eu și l-am înțeles. *Toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare* (Iac. 1, 17). Una este *darea cea bună* și altul este *darul desăvârșit*. *Darea cea bună* este virtutea sufletească, precum: rațiunea, bărbăția, dreptatea, fecioria, blândețea și smerita înțelepciune; de asemenea și bunurile pământești date nouă de Bunătatea dumnezeiască de Sus, care ne folosesc pentru a trăi, dar pentru a trăi bine. Iar *darul desăvârșit*, care este dat din belșug de sus celor vrednici, este harul diferit al Sfântului Duh, har ce desăvârșește, întărește și păzește până la sfârșit bunurile sufletești firești pomenite mai sus.

Împărăția și preoția, împodobite și îngrădite cu mărturisirea credinței ortodoxe, sunt două bunuri mari și desăvârșite, date de sus binecredincioșilor prin iubirea de oameni și bunătatea dumnezeiască, tocmai ca printr-unii [prin preoți] să se sfințească și să se lumineze oamenii credincioși pentru a se mântui în chip plăcut lui Dumnezeu și a se păzi în credința și iubirea către Cel de Sus prin împlinirea sânguincioasă a poruncilor lui Dumnezeu, iar prin ceilalți [prin împărați] să fie ocrotiți și să trăiască nevătămați și cu bună nădejde, fără să se teamă de cotropirea străinilor, având asupra lor împărați binecredincioși care pornesc întotdeauna la luptă împotriva dușmanilor, pregătindu-le supușilor o viață liniștită și fără tulburare.

Dacă, într-adevăr, se întâmplă așa și dacă așa mărturisesc toți Părinții și învățătorii ortodocși inspirați de Dumnezeu, atunci să nu mai existe oameni neștiutori și să nu mai rostească hule împotriva noastră aceia care gândesc la fel ca nemții, păzind învățăturile caldeilor și egiptenilor, spunând și propovăduind că norocul, prin intermediul cercului format de stele, pe unii îi ridică pe treptele puterii și conducerii, iar pe alții îi detronează și îi lasă în nenorociri și în rușine cumplită. Să învețe să spună și ei împreună cu Proorocul inspirat de Dumnezeu și împăratul David: *Și am zis celor fără de lege: Nu faceți fără de lege! și păcătoșilor: Nu înălțați fruntea! Ci Dumnezeu este judecătorul; pe unul îl smerește și pe altul îl înalță* (Ps. 74, 4; 7). Iată învățătura cea dreaptă: Însuși dreptul Judecător și Proniatorul tuturor fapturilor Sale, pe unul îl înalță, iar pe altul îl smerește prin judecățile Sale negrăite, știute numai de El. El și nu norocul fabulos, nu cercul zodiacului, nu ivirea stelelor și a planetelor! Același împărat inspirat de Dumnezeu, binecuvântează și în alt loc, zicând: *Cine este ca Domnul Dumnezeul nostru, Cel ce locuiește întru cele înalte și spre cele smerite privește, în cer și pe pământ? Cel ce scoate din pulbere pe cel sărac și ridică din gunoi pe cel sărman, ca să-l așeze cu cei mari, cu cei mari ai poporului Său* (Ps. 112, 5-8).

Să o ascultăm cu atenție și pe Fericita Proorociță Ana și să păstrăm cu tărie în mintea noastră învățătura ei curată și insuflată de Dumnezeu. Ea vorbește clar și ferm, închizând gurile cele nezăvorâte ale urmașilor germanilor catolici, care se silesc să înrădăcineze erezia lor în mințile ortodocșilor. Să ascultăm cu atenție ce spune această Fericită Proorociță, luminată de Duhul Sfânt, iar nu caldeii care au fost întunecați și înșelați de duhul diavolesc. *Nu vă lăudați și cuvinte trufașe să nu iasă din gura voastră, căci Domnul este Dumnezeul a toată cunoștința și lucrurile la Dânsul sunt cântărite*. Apoi adaugă, zicând: *Domnul omoară și învie; El coboară la locuința morților și iarăși scoate. Domnul sărăcește pe om și tot El îl îmbogățește;*

El smerește și El înalță. El ridică pe cel sărac din pulbere și din gunoi pe cel lipsit, punându-i în rând cu cei puternici și dându-le scaunul măririi, căci ale Domnului sunt temeliiile pământului și El întemeiază lumea pe ele (1 Regi 2, 3; 6-7). Există, oare, în aceste cuvinte cinstite, ceva despre noroc sau despre roata norocului care îi înalță și îi smerește pe anumiți oameni după predestinarea făcută de stele și planete? Ce vor spune la aceasta cei care mărturisesc că mișcarea stelelor este pentru unii pricina bogăției sau a slavei și a dregătoriei, iar pentru alții, pricina sărăciei, a umilinței și a rușinii cumplite? Prin urmare, nu de la stele, zodiac și planete, ci de la Însuși Creatorul, *Părintele luminilor vin toată darea cea bună și tot darul desăvârșit* peste cei vrednici de acest dar și acest har. Și nu puține dovezi vom găsi pentru aceasta dacă le vom căuta cu încredere și dragoste pentru adevăr în Vechiul și Noul Testament.

În Vechiul Testament vom găsi cele spuse despre cele săvârșite prin pronia și harul dumnezeiesc cu Saul și David, primii împărați ai Israelului. Vom vedea că Saul, pornind să îi găsească pe cei pierduți, a fost condus la proorocul Samuel nu de roata norocului, așa cum mint astrologii, ci de Însuși Făcătorul tuturor, Care i-a înainte-vestit despre el proorocului și i-a poruncit să îl ungă împărat peste israeliți și când, după ungere, Saul s-a ascuns, Domnul i-a spus lui Samuel unde s-a ascuns. Apoi, când Domnul s-a mâniat pe el pentru neascultarea lui cea ne bună și când el a făcut neascultare de două și de trei ori, i-a poruncit lui Samuel să meargă în Bethleem și să îl ungă împărat pe fiul lui Iesei. Când Proorocul a vrut să îl ungă pe Eliav, primul fiu al lui Iesei, care se deosebea între ceilalți frați prin frumusețe și prin vârsta trupească, Domnul l-a oprit, spunându-i Proorocului despre fiecare dintre cei șapte frați că pe nici unul dintre ei nu l-a ales pentru împărăție. Atunci a fost chemat *de la turma oilor* fratele lor mai mic, David, pe care, atunci când s-a înfățișat, Proorocul l-a uns imediat, deoarece Domnul i-a spus despre el: *Acesta este cel pe care Eu l-am ales; ridică-te și unge-l.*

Am înțeles noi, oare, din aceasta că nu datorită poveștilor despre roată și noroc, ci prin sfatul și semnul dumnezeiesc sunt așezați unii oameni pe scaune înalte și iarăși dați jos de pe ele? Așa au fost cele cu privire la Saul și David. Dar să mai vedem și alte rânduiri ale Proniei lui Dumnezeu cu privire la împărăția Samariei.

Când Solomon l-a mâniat pe Făcătorul și Domnul tuturor, închinându-se și aducând jertfe lui Astarte, zeita Sidonului, și lui Hamos, zeul Moabului, și celorlalți zei ai soțiilor lui, omul lui Dumnezeu, Proorocul Ahia, primind poruncă de la Dumnezeu, i-a încredințat zece seminții israelite lui Ieroboam, robul lui Solomon, numindu-l împărat peste ele, ceea ce s-a și întâmplat, după porunca lui Dumnezeu, iar nu după roata norocului. Apoi, când Ieroboam a căzut în fărâdelegi și a păcătuit înaintea lui Dumnezeu, Vaas, fiul lui Ahia, a primit împărăția Samariei, ucigându-l pe împăratul Navat, fiul lui Ieroboam și nimicind toată casa lui, care atrăsese asupra ei mânia lui Dumnezeu.

Dar nu vreau să îi copleșesc pe cititori cu relatarea despre cele ce s-au întâmplat cu fiecare dintre ei după rânduiala lui Dumnezeu. Căci multe lucruri minunate s-au săvârșit acolo prin Pronia lui Dumnezeu, prin care unii au fost ridicați la demnitatea împărătească din starea de jos și apoi au fost pierduți cu tot neamul lor pentru că au cărmuit împărăția rău și fără credință.

Dar voi trece la Noul Testament și mă voi strădui să povestesc ceea ce s-a petrecut în el după voia cea necercetată a lui Dumnezeu. Ceea ce s-a întâmplat aici nu este mai puțin important decât ceea ce a fost în Vechiul Testament, în sensul arătării adevărului și a divulgării înșelăciunii astrologice, ci este foarte convingător și neîndoielnic.

Așadar, Constantin cel Mare, primul dintre împărății creștini, a fost însuflețit să pornească la luptă împotriva necredinciosului Maxențiu nu prin roata norocului și nici prin mișcarea diferită a planetelor, ci prin arătarea crucii alcătuite din stele, prin care a fost condus treptat la adevărata credință, și prin inscripție, căci inscripția i-a spus clar: „Constantin, cu aceasta îl vei învinge pe vrăjmașul tău”. Apoi, după ce l-a biruit cu puterea crucii și a devenit singurul împărat al întregului imperiu roman, după voia lui Dumnezeu s-a îmbolnăvit, ca, străduindu-se să se izbăvească de boală, să se învrednicească să găsească un asemenea doctor

care ar fi putut să îl izbăvească și de boală și de lepra necredinței, ceea ce a și primit. Astfel a fost providența pentru acest împărat binecredincios.

Iar despre cele săvârșite cu privire la cei ce au domnit în Constantinopol, Iustinian cel Mare și Iustin, Vasile Macedoneanul, Foca tiranul și Mavrichie, se mărturisește clar că prin sfatul și semnul dumnezeiesc, iar nu prin roata norocului și cursul stelelor, unii au fost ridicați la demnitatea împărătească, iar alții au pierdut-o în chip rușinos.

Când împăratul Anastasie, numit Dicor, a vrut să îi tortureze pe câțiva dregători care îi erau dușmani, o vedenie dumnezeiască, pe care a avut-o în vis, i-a îngăduit să facă acest lucru și i s-a spus: „Ți se îngăduie să îi torturezi pe dușmanii tăi; iar lui Iustinian și lui Iustin să nu le faci nici un rău, căci ei sunt vase pregătite de Pronia dumnezeiască și care vor urma să Îi slujească, fiecare la vremea lui”.

De asemenea Mavrichie a trimis multe milostenii cuvioșilor călugări care viețuiau pretutindeni, înduplecându-L prin ei pe Dumnezeu să îi ierte păcatul neomenesc pe care l-a săvârșit, ducând la moarte patrusprezece mii de ostași în marea lui dușmănie față de barbari. Și a auzit în somn glasul Nemitarnicului Judecător Care i-a spus: „Când vrei să te pedepesc: în veacul acesta sau în cel viitor?” Și când el a răspuns: „În veacul acesta”, Dreptul Judecător a spus: „Predă-te ostașului Foca”, ceea ce s-a și întâmplat imediat. În partea de răsărit, Foca fusese proclamat de către armată împăratul grecilor. Iar Mavrichie, auzind despre aceasta și aflând, în același timp, despre venirea lui, a fugit în timpul nopții din palatul împărătesc. Dar Foca, primind puterea împărătească și auzind că Mavrichie se află încă printre cei vii, a poruncit să fie adus și torturat în public, ceea ce s-a și împlinit prin dreptele judecăți ale lui Dumnezeu, iar nu prin roata norocului. Și pentru că Foca a cârmuit împărăția în chip rău și nevrednic, Domnul l-a detronat cu rușine prin Heraclie și l-a lipsit de această viață prin moarte amarnică.

Dar, ca să nu vă copleșesc povestind amănunțit despre întâmplările care au avut loc prin voia Făcătorului tuturor în toate timpurile și împărățiile diferitelor popoare, vă propun spre studiu mărturia Părinților și învățătorilor inspirați de Dumnezeu de la Sinoadele ecumenice care ne interzic foarte clar și aspru să intrăm în vicleșugul astrologiei. Cu aceasta voi și încheia cuvântul.

Primul după Sfântul Iacov, fratele Domnului, vorbește Pavel, care a fost răpit până la al treilea cer și care ne poruncește în Epistola către Romani, spunând clar: *Tot sufletul să se supună înaltelor stăpâniri, căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; iar cele ce sunt, de Dumnezeu sunt rânduite. Pentru aceea, cel ce se împotrivesc stăpânirii se împotrivesc rânduielii lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc își vor lua osândă* (Rom. 13, 1-2). Din aceasta reiese clar că prin semnul și rânduiala dumnezeiască, iar nu prin roata și norocul neobișnuit de mare, sunt ridicați unii la demnitatea împărătească și, de asemenea, tot astfel o și pierd dacă își conduc împărăția rău și nepotrivit cu voia lui Dumnezeu, așa cum este scris de Duhul Sfânt: *Domnul pune împărați și îi dă la o parte*. Iar dacă Domnul face acest lucru, atunci nu este vorba despre vreo roată a norocului sau fortuna și unirea stelelor, așa cum arată rătăcirea caldeilor și a egiptenilor.

Îndepărtându-ne de rătăcirea lor, același dumnezeiesc Apostol ne scrie clar sau, mai bine zis, îi mustră pe galateni, zicând astfel: *Dar atunci, necunoscând pe Dumnezeu, slujeați celor ce din fire nu sunt dumnezei; acum însă, după ce ați cunoscut pe Dumnezeu, sau mai degrabă după ce ați fost cunoscuți de Dumnezeu, cum vă întoarceți iarăși la înțeleșurile cele slabe și sărace, cărora iarăși voiți să le sluiți ca înainte? Țineți zile și luni și timpuri și ani?* (Gal. 4, 8-10) Acestea sunt cuvintele Apostolului Pavel. Iar faptul de a observa zilele și orele este o ticăloșie și nu este propriu creștinilor.

Sfântul Apostol Pavel numește aceste învățături diavolești „năluciri”, iar despre acestea să îl auzi pe Părintele inspirat de Dumnezeu, pe Vasile cel Mare, care ne învață astfel tâlcuind cuvântul Proorocului Isaia împotriva iudeilor, unde spune: *Tu ai lepădat neamul Tău, casa lui Iacov. Ea este plină de vrăjitori și de magi ca Filistenii și ea face legământ cu cei de alt neam*

(Isaia 2, 6), Sfântul ne zice astfel: „Vezi ce rău este pentru tine să ghicești în stele? Urmașii vrăjitoriei sunt lepădați de pronia lui Dumnezeu. Mulți dintre creștini ascultă și astăzi de vrăjitori și observă zilele, orele și timpurile și cred în semne, urmăresc zborul păsărilor, ecourile și întâlnirile și multe altele. Dar să auzim cum a fost lepădat poporul care a urmat aceste lucruri. Lucrarea și născocirile acestea sunt satanice. *Căci popoarele acestea, pe care le izgonești tu, ascultă de ghicitori și de prevestitori, iar ție nu-ți îngăduie aceasta Domnul Dumnezeuul tău*” (Deut. 18, 14).

Așa ne învață și ne poruncește nouă, credincioșilor, acest Părinte și învățător dumnezeiesc. Noi însă – nu știu ce s-a întâmplat cu noi! – ascultăm mai mult de rătăcirile caldeilor și germanilor decât de învățăturile grăitoare de Dumnezeu ale Părinților și învățătorilor noștri inspirați de Dumnezeu, care spun că tot ce ne privește pe noi nu ia naștere și nu depinde de stele, zodiac, mișcarea și unirea planetelor și nici de roata norocului, ci, fiind dăruți încă de la început cu voință liberă de către Cel ce ne-a creat, noi suntem singurii stăpâni ai gândurilor și faptelor noastre, atât ai celor bune cât și ai celor rele.

Să îl ascultăm cu atenție pe Cuviosul Părintele nostru Ioan Damaschin și să ne îndepărtăm, vă rog, de viclesugul astrologiei care vrea să pună stăpânire pe noi. Acest Părinte și învățător dumnezeiesc spune lămurit așa: „Elinii au înțeles că aceste astre – soarele și luna, răsăritul și apusul lor – călăuzesc toate lucrurile care ne privesc pe noi. Însă noi, cei credincioși, mărturisim că ele prevestesc ploaia și seceta, frigul și căldura, umezeala și uscăciunea și vânturile, dar nu prevestesc nicicum lucrurile care ne privesc pe noi. Noi înșine, fiind creați de Făcătorul nostru cu voință liberă, suntem stăpânii faptelor noastre. Iar dacă toate faptele noastre sunt săvârșite după cursul stelelor, atunci noi facem din constrângere ceea ce facem; iar ceea ce se face din constrângere nu este nici bine nici rău. Dacă noi nu facem nici bine nici rău după propria voință, atunci nu merităm nici laudă și răsplată, nici muștrare și pedeapsă. În acest caz și Dumnezeu este nedrept, deoarece unora le dă bine, iar altora le dă rău; de asemenea, se dovedește că El nu conduce și nu are grijă de făptura Lui”.

Având asemenea mărturii nemincinoase și de netăgăduit ale Înțelepților Părinți și învățători inspirați de Dumnezeu, este foarte bine pentru noi și mântuitor să ne supunem și să le dăm ascultare, mulțumindu-ne cu învățăturile și predaniile lor insuflate de Dumnezeu, iar pe cele străine nu numai să le lepădăm, ca fiind necurate și ticăloase, ci să le și urâm și să fugim de ele ca de șarpele iadului, după porunca dumnezeiască: *Oile Mele ascultă de glasul Meu; iar după un străin ele nu vor merge, ci vor fugi de el, pentru că nu cunosc glasul străinilor* (Ioan 10, 27; 5).

Și cine pot fi numiți cel mai mult străini și vrăjmași lui Dumnezeu și nouă, dacă nu aceia care spun și învață că toate gândurile, faptele, dorințele și împrejurările noastre iau naștere și depind de influența planetelor, de zodiac și de roata norocului? Ei nu numai că ne lipsesc de darul voinței libere, cu care am fost înzestrați de Făcătorul nostru și datorită căruia ne recunoaștem a fi creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, dar se dovedesc a fi foarte necredincioși și Îl hulesc în chip diavolesc pe Însuși Acela Care este dreptatea și bunătatea cea mai înaltă, numindu-L nedrept și creator al făpturilor rele.

Dacă, după părerea lor, cursul stelelor și al zodiacului îi face pe unii buni, iar pe alții răi, pe unii stăpâni, iar pe alții supuși, pe unii trăind în cinste și în curăție, iar pe alții ticăloși, necurați și săvârșind orice fărădelege; dacă, într-adevăr, unele stele au această putere binefăcătoare cu care îi face pe unii buni și curați și stăpâni, iar pe alții răi, ticăloși și supuși, atunci probabil că Făcătorul stelelor a pus în ele această putere. Iar dacă noi primim acest lucru, atunci se adevărește că Dumnezeu este cauza și începutul tuturor rellelor și, prin mișcarea stelelor, pentru unii este mijlocitorul binelui și al mântuirii, iar pentru alții este dătătorul răului și al pieirii. Ce poate fi mai ticălos decât acest lucru?

Dumnezeu este cu adevărat Bun și dătătorul și cauza oricărui bine. El nu este nicidecum pricina răului, așa cum ne învață în chip tainic și dumnezeiescul Iacov, fratele Domnului, zicând: *Nimeni să nu zică, atunci când este ispitit: De la Dumnezeu sunt ispitit, pentru că*

Dumnezeu nu este ispitit de rele și El Însuși nu ispitește pe nimeni. Ci fiecare este ispitit când este tras și momit de însăși pofta sa. Apoi pofta, zămisbind, naște păcatul, iar păcatul odată săvârșit, aduce moarte (Iac. 1, 13-15).

Iată pricina tuturor relelor noastre și a pieirii noastre! Ea constă în faptul că ne supunem imediat, asemenea animalelor, poftelor și patimilor netrupești, trupești și sufletești care se ridică asupra noastră, și nu dorim să ne împotrivim lor, să le oprim și să le punem frâu cu puterea rațiunii dată nouă de sus, așa cum ne învață în chip înțelept și cucernic dumnezeiescul Maxim Mărturisitorul, zicând astfel: „aceasta nu este altceva decât nepăsarea față de lucrarea minții; de aceea, cei care se ostenesc întotdeauna cu râvnă în această lucrare, fac binele mereu, iar răul nu îl fac niciodată”.

Dacă vrei și tu să te izbăvești de rău, leapădă nepăsarea și împreună cu ea alungă și tot răul care constă în ispita gândului ce este urmată de fapte necuviincioase. În ce constă lucrarea firească a minții noastre, ne învață clar același Părinte, zicând: „iar lucrarea firească a minții noastre constă în aceea ca partea cuvântătoare a sufletului, specifică nouă, să se afle în ascultarea cuvântului lui Dumnezeu și ca ea să țină supusă partea necuvântătoare a sufletului”. Fie ca această rânduală să se păstreze în toți, și atunci nu se va mai afla în fapte nici un rău și nici o putere care să le atragă spre rău.

Iar faptul că noi nu din constrângere, nici prin unirea unor stele, nici prin zodiac nu suntem atrași spre fapte bune sau rele și nici prin roata norocului nu suntem slăviți sau umiliți, ne învață clar același Părinte și învățător preaințelept, zicând: mintea noastră se află între două persoane și fiecare își săvârșește în ea lucrarea sa: unul virtutea, iar celălalt patima; aceștia doi sunt: Îngerul și diavolul. Iar mintea noastră are puterea să îi urmeze sau să se împotrivescă cui vrea. Sfintele puteri ne atrag întotdeauna spre bine, iar înclinațiile firești și buna voință ne ajută să facem binele; iar atacurile diavolești produc în noi patimile și voința cea vicleană. Noi avem trei îndemnuri spre bine: înclinația firească, sfintele puteri și buna voință. De asemenea, există trei îndemnuri spre rău: patimile, diavoli și reaua voință.

Așadar, auzim și suntem învățați drept de către Părinții și învățătorii noștri inspirați de Dumnezeu că suntem stăpâni gândurilor și faptelor noastre și că suntem îndemnați la fapte bune în chip nevăzut de Îngerul lui Dumnezeu și suntem păziți de el, iar la fapte viclene și fărădelegi suntem atrași de demonul cel viclean din pricina nebuniei noastre celei mari și a nepăsării față de poruncile lui Dumnezeu. De asemenea, mai învățăm că Domnul sărăcește și îmbogățește, smerește și înalță, aruncă în iad și scoate de acolo, îl ridică pe cel sărac de la pământ și pe cel lipsit din pulbere.

Auzind acestea, să ne îndepărtăm, vă rog, de vicleșugul egiptenilor și al caldeilor, care hulesc și spun că toate faptele și gândurile noastre sunt săvârșite de stele și roata norocului, iar nu prin Pronia lui Dumnezeu și prin judecățile Lui nespuse. Ei au fost dintru început slujitorii și ucenicii viclenilor diavoli. De aceea cugetă și vorbesc în chip vrednic de învățătorii lor, silindu-se să îi atragă pe cei binecinstitori de la credința în Dumnezeu, de la dragostea, nădejdea și frica de Dumnezeu, prin care este slăvit și preamărit Făcătorul și Domnul tuturor. Atunci când credincioșii ortodocși și slujitorii lui Dumnezeu se mântuiesc, învățătorul cel mincinos, diavolul, acest legiuitor ticălos al caldeilor și al elinilor, care se străduiește prin toate mijloacele să îi atragă întotdeauna cu vicleșugul astrologiei pe cei binecredincioși de la credința în Dumnezeu și de la dragostea Lui, este rușinat, făcut de ocară și umilit.

Prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, noi, creștinii, trebuie să păzim învățăturile dumnezeieștilor Lui ucenici și ale celorlalți Părinți ai noștri inspirați de Dumnezeu, să cugetăm potrivit cu ele și numai pe ele să le cercetăm și să le iubim [învățăturile]. *Așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, căutați cele de sus, unde Se află Hristos, șezând de-a dreapta lui Dumnezeu; cugetați cele de sus, nu cele de pe pământ (Col. 3, 1-2).*

Învățătura cea mincinoasă și ticăloasă a astrologilor și a celor care prezic soarta omului potrivit cu zilele de naștere nu este de sus și nici nu le-a fost descoperită caldeilor, elinilor și

egiptenilor de harul Sfântului Mângâietor, ci de diavolii cei vicleni care îi urăsc pe oameni, spre pieirea celor ce cred în ea. Iar învățătura dumnezeieștilor Prooroci și a Apostolilor și a învățătorilor Sinoadelor ecumenice este descoperită de Sfântul Mângâietor și propovăduită credincioșilor spre mântuire.

Spune-mi unde găsești tu în aceste Scripturi pomenit cuvântul „noroc”, sau unde se vorbește despre unirea și despărțirea planetelor și a zodiacului, care rânduiesc pentru unii bunăstare, iar pentru alții sărăcie, pentru unii ranguri de conducere, iar pentru alții robie și umilință? Nu vei găsi nicăieri asemenea vorbe deșarte și mincinoase. Dimpotrivă, în Scripturi este propovăduit un singur Dumnezeu, Făcător, Stăpân, Proniator și Cărmuitor al tuturor faptelor și gândurilor noastre bune. De un alt cărmuitor al nostru în afară de El noi nu am auzit și nici nu am întâlnit în Sfintele Scripturi și nu vom primi, chiar de ar fi și Înger din cer și ar începe să propovăduiască și să ne învețe acest lucru și chiar dacă toți înțelepții lumii acesteia și cercetătorii ar începe să spună acest lucru.

Noi nu vom fi de acord cu ei, deoarece suntem creștini adevărați și urmași adevărați ai dumnezeiescului Mângâietor Care spune prin Isaia: *Eu sunt Cel dintâi și Cel de pe urmă. Mâna Mea a întemeiat pământul și dreapta Mea a desfășurat cerurile. Eu le chem și iată ele stau de față* (Isaia 48, 12-13). Și iarăși spune: *Iată, Domnul Dumnezeu Savaot va lua din Ierusalim și din Iuda orice sprijin și orice ajutor, orice hrană de pâine și orice sprijin de apă, pe viteaz și pe omul de luptă, pe judecător și pe prooroc, pe prezicător și pe bătrân; pe căpetenia peste cincizeci, pe sfătuitor, pe înțelept, pe fermecător și pe ghicitor. Voi pune băieți căpetenii peste ei și copiii vor domni peste aceia* (Isaia 3, 1-4).

Iată, prin aceasta învățăm clar că nu de la stele și zodiac, ci de sus, adică de la Însuși Părintele luminilor se pogoară *toată darea cea bună și darul desăvârșit* peste neamul omenesc atât timp cât oamenii slujesc cu bună credință, înțelepciune, cuviință și dreptate Stăpânului Celui de Sus, împlinind sfintele Lui porunci. Iar atunci când nu ascultă și încalcă poruncile Lui sfinte, toate bunurile pomenite mai sus se iau de la ei, așa cum spune iarăși același Prooroc: *Pământul este în chin și sleit, lumea tânjește și se istovește, cerul împreună cu pământul vor pieri. Pământul este pângărit sub locuitorii lui, căci ei au călcat legea, au înfrânt orânduiala și legământul stricatu-l-au pe veci! Pentru aceasta, blestemul mistuie pământul și locuitorii îndură pedeapsa lor; drept aceea cei ce locuiesc pe pământ sunt mistuiți, iar oamenii rămași sunt puțini la număr!* (Isaia 24, 4-6).

Potrivit cu acesta proorocește și Împăratul David, vorbind către Făcătorul tuturor despre unii oameni care săvârșeau păcate grele: *Într-adevăr pe drumuri viclene i-ai pus pe ei și i-ai doborât când se înălțau. Cât de iute i-ai pustiit pe ei! S-au stins, au pierit din pricina nelegiurii lor* (Ps. 72, 18-19).

Învățătura astrologilor care afirmă că prin apropierea planetelor și a zodiacului se dă tuturor orașelor și, separat, fiecărui om binele și răul este minciună, iar acest lucru ni-l arată același dumnezeiesc Prooroc Isaia, prevestind împărăției egiptene pieirea definitivă. Proorocia lui este aceasta: *Păstrează pentru tine fermecătoriile tale și vrăjitoriile cu care te-ai trudit din tinerețe, poate îți vor sluji, poate vei insufla temere! Tu te-ai obosit întrebând pe atâția sfătuitori! Să iasă la iveală și să te izbăvească acei care măsoară cerul și iscodesc stelele; care în fiecare lună nouă spun ceea ce se va întâmpla. Iată-i ca pleava pe care o mistuie focul, așa vor ajunge ei și de puterea flăcărilor viața lor nu vor putea s-o scape căci nu va fi jeratic la care să se încălzească, nici vatră ca să stea dinaintea ei* (Isaia 47, 12-14).

Ce altă dovadă poate fi mai convingătoare decât această mărturie care spune că vicleșugul astrologic este pe deplin mincinos și urât de Dumnezeu și nu îi poate mântui pe cei ce îi dau atenție, deoarece iubitorii lui, ca niște vreascuri, vor arde în focul cel veșnic și nu vor putea să își izbăvească sufletele din flăcări?

Să nu căutăm în zadar ajutor de la lucruri oarbe, nesimțitoare și iraționale, și nici înainte-vederea a ceea ce a rânduit Făcătorul și Stăpânul tuturor pentru fiecare dintre noi. Acest lucru îi este cu totul necunoscut și neștiut oricărei ființe create. „Căci cine va cunoaște rațiunea

Domnului sau cine va fi sfetnicul Lui?” Nimeni! Și dacă nimeni nu cunoaște viitorul, în afară de Făcătorul tuturor, și doar dacă El Însuși îi descoperă vreunui bărbat sfânt și cucernic, unui prooroc de-al Lui, atunci de ce să căutăm, ca nebunii, vrăjitori îndrăciți și mincinoși și observatori ai mișcării stelelor și ai păsărilor?

Nu se cuvine să facem acest lucru, care le este străin creștinilor ortodocși ce spun în fiecare zi și se laudă înaintea lui Dumnezeu: *Către Tine, Doamne, am ridicat sufletul meu, Dumnezeul meu. Spre Tine am nădăjduit, să nu fiu rușinat în veac, nici să râdă de mine vrăjmașii mei* (Ps. 24, 1). Dacă noi spunem aceasta cu credință și ne rugăm Lui, atunci cum să alergăm iarăși cu nădejde sinceră la astrologii cei urâți de Dumnezeu și la diferiți vrăjitori și să ne blestemăm fără minte pe noi înșine? Căci, rugându-ne cu același psalm, adăugăm: *Pentru că toți cei ce Te așteaptă pe Tine nu se vor rușina; să se rușineze toți cei ce fac fărădelegi în deșert*. Cine sunt aceștia care *fac fărădelegi*, dacă nu aceia care se desprind fără minte de credința în Dumnezeu și de nădejdea în Stăpânul tuturor și se îndreaptă cu bani, cu credință mare și cu nădejde către prietenii diavolilor – astrologi și vrăjitori – dorind să afle de la ei ceva despre sine?

Chiar dacă toate acestea nu ne-ar fi fost interzise aspru de Sfânta Scriptură, nici atunci nu ar fi trebuit să le căutăm, ci să îi dăm ascultare dumnezeiescului Apostol Pavel care ne poruncește, zicând: *Și nu voiesc ca voi să fiți părtași ai demonilor. Nu puteți să beți paharul Domnului și paharul demonilor; nu puteți să vă împărtășiți din masa Domnului și din masa demonilor* (1 Cor. 10, 20-21). Iar dacă el poruncește să nu mâncăm din jertfele aduse diavolilor pentru că sunt pângărite, atunci cu atât mai mult ne va interzice să mergem la vrăjitori și fermecători, slujitorii diavolilor, acela care a alungat din sclava din Filipi duhul cel viclean ce îi vrăjise pe elini, și l-a oprit, deși el a spus adevărul despre Apostoli (Fapte 16, 16-18).

Așa și noi trebuie, asemenea dumnezeiescului învățător, nu numai să nu ne dorim prevestirea a ceea ce trebuie să se întâmple cu noi, dar să ne și oprim de la a ne ocupa cu aceasta, iar pe aceia care nu se îndreaptă, să îi îndepărtăm de împreună-viețuirea cu noi ca pe uneltele vicleanului demon și *vase săvârșite spre pieire*. Creștinii ortodocși trebuie să se îndepărteze cu tot sufletul de aceste lucruri, iar toată nădejdea lor să o aibă în singurul și adevăratul Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, și să împlinească întotdeauna cu frică de Dumnezeu și cu credință nestrămutată sfintele Lui porunci și să spună cu Proorocul: *Domnul, Stăpânul meu, este tăria mea; El face picioarele mele ca ale căprioarelor, pe culmi poartă pașii mei!* – *Mai marelui cântăreților, cu cântare din harpe* (Avac. 3, 19). A Lui este slava în veci. Amin.

XVIII

Cuvânt împotriva acelor care se silesc să prezică viitorul cu ajutorul citirii în stele și cuvânt despre voința liberă a omului

Înarmându-mă în nevoița pentru adevărul Evangheliei, pregătindu-mă pentru stârpirea minciunii și fiind încins cu focul râvnei pentru adevăr, găsesc că este momentul prielnic de a spune, împreună cu Proorocul David, învățăturile zise de el pentru ucigătorii de Prooroci sau, mai bine zis, ucigătorii de Hristos, adică neamului iudeu: *Fiii oamenilor, până când grei la inimă? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?* (Ps. 4, 2).

Într-adevăr, grei la inimă sunt, și căutători ai deșertăciunii și minciunii și afundați în adâncul întunericului, aceia care, fără să dea ascultare învățăturilor Apostolilor, Proorocilor și Părinților, se lipesc de diavoleasca robie babilonică, urmând vicleniile și răutățile diavolilor. Și sunt atât de îndârjiți, încât sunt gata mai degrabă să se lepede de sufletele lor, dacă cineva ar începe să îi tortureze din cauza necredinței lor, decât să se lepede în vreun fel de diavoleasca

citire în stele. Și acest lucru nu este de mirare, căci începătorul și legiuitorul acestui viclesug, tatăl minciunii, care este numit în Sfânta Scriptură: *închipuire asiriană*, deoarece nu cugetă nimic plăcut lui Dumnezeu, trebuie să aibă reprezentanți puternici în rațiune, puși de el, ca unul care locuiește și lucrează în ei.

Asemenea oameni a avut el, amăgitorul, în timpul Faraonului, împăratului egiptean, oameni pe care i-a pus împotriva Proorocului Moise, străduindu-se prin ei să întunece acele minuni vădite. Pe unii ca aceștia i-a ridicat el împotriva Proorocului Ieremia, silindu-se să arate că răspunsurile lui mântuitoare, pe care le dăduse poporului iudeu, nu sunt bune de nimic. Pe un asemenea om l-a ridicat el împotriva Sfântului Apostol Petru, în persoana samarineanului Simon, dorind, ticălosul, să arate chiar de la începutul propovăduirii evanghelice că această înșămânțare este nefolositoare. Tot pe un astfel de om, în persoana lui Eleodor, l-a înarmat el împotriva Preasfințitului Episcop Leon al Cataniei.

Prin mulți ca aceștia și astăzi mai dăunează Bisericii lui Hristos, celei sfinte, apostolești și sobornicești, acest dragon pierzător care atribuie tot ce a sădit Făcătorul în omul cel creat după chipul lui Dumnezeu, adică libertatea voinței și a rațiunii prin care omul se înfățișează înaintea celorlalte făpturi ca fiind creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, unirii zodiacului și stelelor, și de aceasta leagă dependența în alegerea virtuților și patimilor. Și acest apostat a ajuns la o asemenea nebunie încât, fără rușine, afirmă că buna credință și viețuirea cu cinste vor înceta și că prin lucrarea lui Zeus și a lui Ares (Marte) ele vor apărea din nou în scurt timp în Biserica lui Hristos și va fi o reînnoire și o lege nouă care depinde de mișcarea planetelor și a zodiacului.

O, ce hulă! Vai, ce răutate satanică! La ce înălțime a răutății a ajuns acest ticălos! Ce auz creștinesc ar îndura acest lucru, chiar dacă cineva ar fi atins numai cu marginea buzelor băutura apostolică? Mi se pare că aceia care vorbesc așa, gândesc în taină, chiar dacă nu îndrăznesc să propovăduiască lămurit minciuna lor, că și Mântuitorul nostru Iisus Hristos a luat naștere prin mișcarea planetelor, după necesitate a luat trup, a fost răstignit pe Cruce și, din aceeași necesitate, a săvârșit toate acele minuni mai presus de fire. Faptul că acești ticăloși gândesc așa reiese din ceea ce spun ei - fără nici o rușine! - că prin lucrarea lui Zeus și a lui Ares vor apărea iarăși buna noastră credință și cinstita viețuire.

Ce poate fi mai ticălos, acum sau mai târziu, decât această cugetare? Dacă prin rotația stelelor, prin unirea și apropierea lor, ne sunt date nouă dumnezeieștile daruri, și după ce ele slăbesc ia naștere reînnoirea lor și rațiunea noastră, și voința liberă a sufletelor noastre se află în dependență de însușirile zodiacului și sunt conduse de el fie spre virtuți fie spre viața desfrânată, atunci propovăduirea apostolică se dovedește a fi zadarnică și zadarnică este și credința noastră.

În acest caz să fie lepădată Legea, să înceteze propovăduirea Evangheliei, să înceteze rugăciunile și prinosul de jertfe! Toate acestea sunt de prisos și fără nici un folos dacă noi ne aflăm sub stăpânirea unor asemenea stăpâni și suntem atrași de ei împotriva voinței noastre spre rău: ori de Afrodita spre desfrâu, ori de Ares spre ucidere și război, ori de Hermes spre hoție, ori de dușmănosul Cronos spre mânie și vrăjmășie neîmpăcată. Nimeni să nu se mai îngrijească de virtuți și să nu se mai străduiască să se lepede de patimi. Ci, aflând cum sunt sorții lui, să aștepte de la ei binele, dacă a dobândit un stăpân bun, iar dacă a dobândit unul rău, atunci să nu se străduiască în zadar să se elibereze din robia stăpânului său, căci niciodată nu va putea să scape din această robie, oricât de mult s-ar nevoi pentru aceasta. Unui asemenea om să nu îi fie teamă de cercetările înfricoșătoare ale dreptului Judecător, căci el va avea atunci destulă îndreptățire. Care este aceea? Ea constă în asuprirea stăpânului său celui rău, de care a fost atras, împotriva voinței, spre diferite patimi. De asemenea și acela care a dobândit virtuți, să nu aștepte de la Judecătorul răsplată pentru dreptate și adevăr, căci virtuțile lui nu au depins de propria lui voință, ci de puterea stăpânului său pe care el, întâmplător, l-a dobândit la sorți și de care, asemenea unui animal supus, a fost îndrumat să meargă pe drumul cel drept și să se ferească de prăpastia răului, care se afla în ambele părți.

Judecătorul nostru a făgăduit că îi va răsplăti pe aceia care se dovedesc a fi buni din propria voință, iar nu din constrângere, zicând: *Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie* (Mt. 16, 24). Spunând astfel, Creatorul firii noastre a arătat clar că de propria noastră voință depind și faptele bune și cele rele, căci a zis: *Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine* și nu a zis: să se lepede de puterea care îl stăpânește. Dacă El ar fi știut că aceasta nu depinde de puterea noastră, atunci ar fi spus lămurit: dacă poate cineva să vină după Mine. Din această pricină, și acela care l-a întrebat cum să dobândească viața veșnică, i-a răspuns, zicând: *dacă vrei să fii desăvârșit!* Nu i-a spus: „dacă poți”, ceea ce ar fi însemnat că nu de voința lui depinde binele sau răul, ci i-a spus: „dacă vrei”. Iar faptul de „a vrea” sau „a nu vrea” arată limpede că el este stăpân pe faptele sale. Din această pricină se și păstrează faptele fiecăruia pentru judecată, ca unele care iau naștere din propria voință, iar nu din constrângerea și forța zodiacului și a planetelor.

Oare nu se dovedesc a fi blasfemiatorii lui Dumnezeu și defăimătorii Lui aceia care atribuie toate faptele noastre stelelor și afirmă că în afara rânduielii lor nu se săvârșește nimic din ceea ce ne privește pe noi? Căci dacă Dumnezeu, Care este Însuși Adevărul și Dreptatea și Bunătatea, Care încă de la început, prin toate mijloacele, a lucrat mântuirea noastră prin judecata Lui cea negrăită și nepătrunsă, a știut că există o putere ce ne constrânge aflată în zodiac și care îl atrage pe fiecare dintre noi după însușirea lui și, împotriva dorinței noastre, ne obligă să facem ceea ce nu vrem, atunci cum de ne-a mai poruncit, zicând: *să nu săvârșești adulter, să nu ucizi, să nu furi, să nu depui mărturie mincinoasă și altele asemănătoare?*

E posibil să se spună că Dumnezeu a luat din stele puterea pusă în ele mai înainte, pe care o aveau asupra noastră, și apoi ne-a poruncit așa? Dar este absurd să gândim așa despre Dumnezeu, cu atât mai mult să vorbim, căci acest lucru ar fi semnul nejudicării și neorânduielii Lui. *Căci darurile și chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi* (Rom. 11, 29) a spus Pavel, iar David mărturisește despre El că este *înfricoșător la sfat mai mult decât fiii oamenilor*. Sau e posibil să se spună că Domnul a invidiat mântuirea oamenilor și de aceea nu a spus lui Moise și Proorocilor despre puterea stelelor? Însă dacă este așa, atunci cum spune David despre Dumnezeu: *Cunoscute a făcut căile Sale lui Moise, fiilor lui Israel voile Sale* (Ps. 102, 7)? Și dacă Dumnezeu a invidiat mântuirea noastră, atunci cum spune David iarăși despre El: *Cât de bun este Dumnezeu cu Israel, cu cei drepți la inimă* (Ps. 72, 1)? Dacă este invidie în El, atunci cum este El milostiv și cum nu vrea moartea păcătosului?

Evident, minte acela care, împotriva rânduielii Făcătorului, spune că unirea stelelor și a zodiacului este ceva înalt; adevărat este Făcătorul nostru Care nu l-a supus pe om nimănui, ci l-a lăsat liber și l-a înzestrat cu chipul Său, făcându-l bun din fire, iar nu datorită influenței stelelor. Dacă Dumnezeu știa că stelele au putere de constrângere, atunci de ce când omul a păcătuit în Eden la sfatul șarpelui, El i-a pedepsit pe cel ce a păcătuit și pe cel ce l-a ademenit? De ce nu și-a revărsat mânia Lui cea dreaptă pe principalul vinovat al înșelăciunii, planeta Mercur (Hermes), ci pe șarpele care l-a ademenit pe Adam și care a nesocotit sfatul Făcătorului?

Dar se cuvenea ca și Făcătorul să îl prevină pe om cu privire la puterea pe care a dat-o stelelor asupra lui, pentru ca el să se pregătească cât mai bine (să se supună lor) și să nu Îl mânia din neștiință pe Stăpânul lui. Aceasta se cuvenea să facă bunătatea și dreptatea Creatorului; dar acum noi nu vedem nimic asemănător, ci, dimpotrivă, vedem că sunt trimise din porunca lui Dumnezeu boli și pedepse, și ziua judecării este numită *ziua cea rea*, iar în alt loc se spune că pentru păcătoși această zi este plină de suferințe și boli, căci este zis: *în ziua cea rea îl va izbăvi pe el Domnul* (Ps. 40, 2).

Un alt Prooroc, înșirând diferite pedepse pregătite la Dumnezeu (pentru păcătoși), spune ca și cum ar fi din partea lui Dumnezeu: *Au nu sunt acestea ascunse la Mine? Și nu sunt ele pecetluite în cămările Mele? A Mea este răzburarea și răsplătirea când se va poticni piciorul lor; că aproape este ziua pieirii lor și curând vor veni cele gătite pentru ei* (Deut. 32, 34-35).

Să ascultăm cele zise, nesăbuiților, și, deși este târziu, să începem o dată să cugetăm despre cele ascunse la Dumnezeu și pecetluite în cămărilor comorilor Lui. Cine v-a descoperit vouă, celor ce rătăciți cu privire la puterea stelelor, faptele lor [ale stelelor]? Îngerii sau Arhanghelii? Dar care dintre ei „cunoaște rațiunea Domnului”? Sau, poate, vreun Prooroc luminat de Duhul Sfânt? Arătați-ne cine este acesta, și atunci vom tăcea. În ziua judecății *a Mea este răzbunarea și răsplătirea*, iar nu în ziua arătării lui Cronos sau a vreunei alte planete care vă insuflă frica cea drăcească. Apoi adaugă mai lămurit, arătând pricina: *când se va poticni piciorul lor*, ceea ce înseamnă: când vor începe să nu mai meargă drept, călcând poruncile Lui.

Să înțelegem dar, că pedepsele sunt îngăduite de Dumnezeu cu un scop asupra noastră: dacă păcătuim, să fie spre îndreptarea noastră. Aceste pedepse ne ating în momentul în care noi cădem în neascultare, dar ne ating cu voia lui Dumnezeu, iar nu atunci când vor Cronos sau Marte.

Dumnezeu ne spune și mai clar, zicând: *Vedeți, vedeți, dar, că Eu sunt și nu este alt Dumnezeu afară de Mine: Eu omor și înviez, Eu rănesc și tămăduiesc și nimeni nu poate scăpa din mâna Mea!* (Deut. 32, 39). *Eu sunt Însuși Dumnezeu*, spune; prin aceasta, El te abate de la minciunile astrologiei și de la toată frica cea drăcească, învățându-te să îți pui nădejdea numai în El și să recunoști că numai El te pedepsește în chip părintesc. De ce? Căci El te tămăduiește nu cu ajutorul stelelor rele, ci al cuvintelor aspre, al bolilor și al suferințelor care vin asupra noastră din porunca lui Dumnezeu.

Cele spuse aici sunt de ajuns pentru aceia care își pleacă gâtul lor cu evlavie și supunere sub jugul Sfintei Scripturi. Însă așa cum nu toți cei chemați sunt și aleși, după cuvântul Evangheliei, pentru o mai mare încredințare a acelor care se îndoiesc de adevăr, trebuie să aduc dovezi și din scrierile Sfinților Părinți.

Marele nostru Părinte, Vasile, dând în vileag de la început, în al șaselea cuvânt al său, acest vicleșug al citirii în stele, și dovedind că este mincinos și cu totul vrednic de batjocură, adaugă, zicând:

„Însă unii nu se opresc numai la aceasta, ci atribuie corpurilor cerești și pricina lucrului pe care este stăpână propria voință a fiecăruia dintre noi, adică pricina înclinației către virtute sau patimă. Pe de o parte, este caraghios să îi contrazicem, iar pe de altă parte, pentru că mulți sunt molipsiți de această rătăcire, nu trebuie să lăsăm acest lucru sub tăcere.

Așadar, înainte de toate îi întrebăm: nu se schimbă, oare, corpurile alcătuite din stele de mii de ori în fiecare zi? Căci așa-numitele planete se mișcă neîncetat și anumite planete se întâlnesc mai repede una cu cealaltă, iar altele săvârșesc legătura foarte încet; deseori stau o singură oră una în fața alteia și sunt ascunse una de alta. Iar în momentul nașterii, așa cum spun ei, are o putere foarte mare pentru om faptul de a fi în vederea unei stele binefăcătoare sau răufăcătoare. Și deseori, din necunoașterea unei ursite mici, negăsind vreme în care steaua să se arate binefăcătoare, au descris-o ca fiind în rândul celor răufăcătoare - eu sunt silit să folosesc propriile lor expresii.

Însă în cuvintele lor este, cu siguranță, multă nesăbuiță, dar cu mult mai multă ticăloșie! Căci stelele răufăcătoare atribuie pricina răutății lor Creatorului lor. Dacă răul lor este firesc, atunci Creatorul este autorul răului. Iar dacă ele devin rele din proprie voință, atunci, în primul rând, ele sunt ființe vii, înzestrate cu voință liberă și consacrate năzuințelor libere. A afirma însă acest lucru despre lucrurile neînsuflețite, este ceva mai presus de nebunie. Apoi, cât este de absurd să nu se împartă fiecăruia binele și răul după vrednicie, ci steaua să fie binefăcătoare, pentru că se află într-un anumit loc, și să devină răufăcătoare, pentru că se află sub o anumită stea, și iarăși să-și uite imediat însușirea cea rea dacă s-a îndepărtat puțin de corpul cunoscut! Și despre aceasta am spus destul.

Dacă în fiecare clipă, așezarea reciprocă a stelelor se schimbă de la un corp la altul, iar datorită acestor schimbări nenumărate se alcătuiesc de multe ori pe zi forme care arată nașterea împăraților, atunci de ce nu se nasc în fiecare zi împărați? Sau de ce le revine împărăția prin

moștenire de la părinți? Căci, cu siguranță, nu fiecare împărat asociază nașterea fiului său cu forma împărătească a stelelor. Dar ce om este stăpân pe acest lucru? Cum l-a născut Ozia pe Ioatam, Ioatam pe Ahaz, Ahaz pe Ezechia? Și nici unuia dintre ei nu i s-a întâmplat să se nască în ceasul robiei.

Mai presus de acestea, dacă începutul faptelor rele și al celor virtuozose nu depinde de noi, ci ele sunt urmarea nașterii, atunci degeaba există legiuitori care hotărăsc ce trebuie să facem și ce să nu facem, degeaba există și judecători care răsplătesc virtutea și pedepsesc viciul. Nici hoțul și nici ucigașul nu sunt vinovați de încălcarea legii: ei, chiar dacă ar fi vrut, nu ar fi putut să-și țină mâinile la locul lor, deoarece nevoia lor i-a împins inevitabil către aceste fapte. Dar mai mult decât toți, se amăgesc cei ce se ostenesc în artă. Contrar acestora, cel ce lucrează pământul adună roade bogate chiar și fără să arunce semințe în pământ și fără să ascuță coasele, iar negustorul se îmbogățește chiar dacă vrea aceasta sau nu, deoarece soarta îi aduce o grămadă de bani. Iar marile nădejdi ale creștinilor se transformă în nimic, deoarece nici dreptatea nu va fi cinstită, nici păcatul osândit, pentru că oamenii nu fac nimic după propria lor voință. Căci acolo unde domnesc necesitatea și soarta, nu are loc răsplata după vrednicie”.

Astfel, potrivit cu insuflarea deosebită a Sfântului Duh care a lucrat în el, a vorbit dumnezeiescul Vasile care a și lăsat acestea binecinstitorilor. Să începem cu tot sufletul să urmărim învățătura lui dacă vrem să fim binecinstitori ai lucrurilor dumnezeiești.

Dar să ascultăm și ceea ce spune Sfântul Grigorie Teologul, bineînțeles în acord cu Vasile. El cugetă și scrie în cuvântul său (al 14-lea) despre iubirea față de săraci. În acesta, el cercetează pricina nenorocirilor ce îi lovesc pe oameni, bolile și sărăcia, și pricina bunăstării, de unde și din ce iau naștere unele și cealaltă. Și plângând pentru aceia care mărturisesc în chip greșit că totul este întâmplare și atribuie destinului, norocului și mișcării stelelor totul, ținând cont de ceea ce revine prin sorți, spune despre ei:

„Astfel sunt aceia despre care vorbim noi. Nu vor să admită că Dumnezeu este mai înțelept decât ei. Și dacă li se întâmplă să nu priceapă vreun eveniment, atunci, în loc să se trudească ei înșiși să caute pricina aceluia eveniment în nădejdea că, poate, celui ce se sârguiește în căutare i se va da adevărul, sau măcar să se sfătuiască cu oameni care sunt mai înțelepți și mai înduhovniciți decât ei, deoarece și înțelepciunea este unul dintre daruri și *nu toți au cunoștința* (1 Cor. 8, 7), sau, iarăși, prin curăția vieții să încerce să dobândească cunoașterea și să caute înțelepciunea la Izvorul înțelepciunii, ei, din pricina nepăsării, se îndreaptă către ceea ce este mai aproape de ei și cugetă greșit că în această lume totul este săvârșit fără nici o cauză rațională, deoarece ei înșiși nu înțeleg cauzele celor ce se săvârșesc. Și astfel, din pricina nepăsării lor, devin înțelepți sau, așa zis, din cauza prea multei înțelepciuni devin neînțelepți și nesăbuiți.

De aceea, unii au născocit norocul și neprevăzutul, o născocire care, într-adevăr, este întâmplător produsă de ei. Alții au născocit o anumită putere irațională și nestrămutată a stelelor, care se îmbină după voia lor sau, mai bine zis, fără voie sunt obligate să urzească soarta noastră prin intermediul unirii și opunerii și al mișcării ce domnește peste toate.

Însă aceștia, așa cum am spus, vor fi lepădați, deoarece mai înainte de noi i-a osândit cuvântul lui Dumnezeu, zicând: *Pentru că, cunoscând pe Dumnezeu, nu l-au slăvit ca pe Dumnezeu, nici nu l-au mulțumit, ci s-au rătăcit în gândurile lor și inima lor cea nesocotită s-a întunecat. Zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni. Și au schimbat slava lui Dumnezeu Celui nestricăcios cu asemănarea chipului omului celui stricăcios și al păsărilor și al celor cu patru picioare și al târâtoarelor* (Rom. 1, 21-23), deformând prin anumite povești și umbre Providența Cea Atotțiitoare. Iar noi, ca niște ființe raționale și slujitori ai Cuvântului, dacă ascultăm numai de rațiune, nu trebuie nici să născocim asemenea idei monstruoase, nici să primim ideile acelor care gândesc așa, oricât de iscusită ar fi limba lor în alcătuirea cugetărilor și învățăturilor neroade și oricât ar fi de încântătoare noutatea născocirilor lor”.

Este clar pentru noi că acest Părinte dumnezeiesc numește „nebie” învățătura despre naștere și „frică diavolească” ideile mincinoase despre influența stelelor. El spune că spre

această ticăloșie, unii oameni s-au aplecat numai pentru că nu au putut să înțeleagă cauzele diferitelor rânduiri ale pronoiei dumnezeiești. Să fugim de învățătura lor și să înțelegem că totul este condus și săvârșit de providența nepătrunsă a Stăpânului și de înțelepciunea Lui negrăită, iar nu de unirea și despărțirea stelelor!

Să ascultăm și ceea ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur în al 75-lea cuvânt al tâlcuirii lui la Sfânta Evanghelie după Matei:

„Unde sunt aceia care pun împotriva învățaturii Bisericii puterea naturii și periodicitatea timpurilor? Își amintește, oare, cineva dintre ei să mai fi apărut vreodată un alt Hristos, să se fi întâmplat un asemenea eveniment? Așadar, despre ce periodicitate vorbiți voi? N-a mai fost nici o altă Sodomă, nici o altă Gomoră, nici un alt potop. Până când vă veți bate joc și veți vorbi despre transformări și nașteri? Tu te întrebi cum se împlinesc multe din cele prezise? Pentru că tu însuși te-ai lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, l-ai nesocotit și te-ai așezat în afara providenței. Diavolul conduce și rânduiește faptele tale așa cum vrea el”.

Auzi tu, oare, ce spune acest Sfânt Părinte? Spune că diavolul îi ajută pe slujitorii stelelor și împreună-lucează cu ei și preface, după cum vrea, întâmplările credincioșilor în învățatură astrologică. Să ne temem și, chiar dacă e târziu, să ne înțelepțim și să nu îi facem diavolului loc în noi. Dacă acesta nu va fi în noi, atunci se va sălășlui în noi Hristos, *puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu*. Apoi [Sfântul Ioan Gură de Aur], continuând predica, explică ce este ceasul nașterii, numind ceasul nașterii ghicire după cursul stelelor, care poate fi bună sau rea. El spune: „Ce înseamnă, de fapt, ghicirea în stele? Nimic altceva decât minciună și amestec, potrivit cărora totul dă naștere norocului și nu numai norocului, ci și lipsei de judecată”.

Apoi, răspunzându-le aceluia care [în apărarea învățaturii lor] pun împotriva nu aceleași întâmplări, ci diferite întâmplări care au loc în fiecare zi, spune: „Însă tu spui: dacă steaua nu are influență asupra sortii omului, atunci de ce unul e bogat, iar altul e sărac? Nu știu. Așa îți răspund de la început, ca să te învăț să nu cercetezi cu obrăznicie totul și să nu gândești nicidecum că, din această pricină, totul se produce întâmplător și fără scop. Nu trebuie să născoci ceea ce nu există, numai pentru că nu înțelegi acest lucru. Necunoașterea este mai bună decât învățătura vătămătoare. Acum, vă voi spune de ce unul este bogat: unuia Dumnezeu îi dă bogăție, iar altuia îi îngăduie bogăția. Iată explicația cea scurtă și simplă a cauzei. Greșește cel ce spune că El îl face bogat pe bărbatul adulter și pe acela care întrebuițează rău bogăția lui. El nu îl face bogat pe un astfel de om, ci îi îngăduie numai să dobândească bogăție; iar printre altele, între «a face» și «a îngădui» există o mare diferență. Cu toate acestea, El de ce îngăduie? Deoarece nu a sosit încă vremea judecării ca fiecare să primească după vrednicie”.

Am înțeles noi, oare, din cele spuse, pricina cărei nebunii, dezordini și răutăți este astrologia diavolească? Sau mai nădăjduim în dovezile împotriva acestei minciuni? Dar mi se pare că acela care nu este convins de cele spuse, nu se va supune nici unei alte dovezi, ca un bolnav nevindecat, și dacă cineva l-ar întreba: „ce motiv nu îi dă voie să fie de acord cu mărturiile adevărate: rațiunea sufletească sau vreo stea vrăjmașă adevărului”, atunci el nu ar putea să spună că steaua. De ce? Pentru că toate lucrurile lui Dumnezeu sunt bune și, în orice caz, după cuvântul Fericitului Apostol, *celui ce se teme de Dumnezeu îi merge bine*. De aceea steaua, ca făptură a lui Dumnezeu, este bună și Creatorul nu a pus în ea ura pentru adevăr, căci El este bun și Făcător al oricărui bine, nu al răului.

Pe de altă parte, noi știm că mulți oameni în decursul istoriei, au aflat – și încă și acum vedem pe mulți! - că citirea în stele este înșelăciune și învață adevărul. Și acest lucru nu s-ar fi întâmplat cu ei dacă s-ar fi supus forței stelelor. De aici reiese că omul este înzestrat cu voință liberă și creat după chipul lui Dumnezeu, și dacă el își îndreaptă de bunăvoie gândul la Dumnezeu, atunci nimeni nu poate să îl abată ușor de la lucrul pe care și l-a ales, atâta timp cât nu se lasă de bunăvoie și nu atrage singur asupra sa osândirea pentru necunoaștința binelui.

Dar noi, fiind ucenicii Bisericii Mântuitorului Hristos sau, ceea ce este același lucru, râvnitorii adevărului, căci Dumnezeu nostru, Iisus Hristos, este Lumina, Înțelepciunea și Adevărul, să auzim ce spun Sfinții Prooroci Isaia și Ieremia și să urâm orice înșelăciune păgână și minciunile citirii în stele și să ne menținem în hotarele adevărului proorocesc și apostolesc, fără să ne amăgim cu elocvența și cu mărturiile viclene ale închipuiților înțelepți elini. Învățătorul lor este diavolul care îi înțelepțește, punând în chip tainic în ei vorbe frumoase și dovezi convingătoare, tocmai ca să îi înșele pe cei mai nechibzuiți.

Citirea în stele este înșelăciune și prăpastie pierzătoare, iar acest lucru l-a dovedit clar dumnezeiescul Prooroc Isaia atunci când a proorocit împotriva Babilonului și a zis: *înțelepciunea ta și meșteșugul tău te-au înșelat. Și iarăși: Să iasă la iveală și să te izbăvească acei care măsoară cerul și iscodesc stelele; care în fiecare lună nouă spun ceea ce se va întâmpla. Iată-i ca pleava pe care o mistuie focul, așa vor ajunge ei și de puterea flăcărilor viața lor nu vor putea s-o scape căci nu va fi jeratic la care să se încălzească, nici vatră ca să stea dinaintea ei* (Isaia 47, 13-14).

O, frați creștini! Să ascultăm cu atenție și să ne temem de Dumnezeu cel viu, noi, care în situațiile grele, părăsind nădejdea în Dumnezeu, alergăm cu credință la astrologi, căutând și nădăjduind să primim ajutor de la ei. Proorocul spune că ei vor arde ca pleava în foc. Iată ce răsplată bună este pregătită de Dumnezeu celor ce dau atenție citirii în stele! La aceasta trebuie să mai adaug cunoscuta învățătură apostolică: *Vrednic este lucrătorul de plata sa* (1 Tim. 5, 18). Însă noi, cei care dorim să ne izbăvim de focul cel veșnic și să fim împreună cu Hristos, să păzim Sfintele Lui Scripturi, ascultându-l pe Proorocul Ieremia care spune din partea lui Dumnezeu așa: *Nu deprindeți căile neamurilor și nu vă îngroziți de semnele cerului, de care se îngrozesc neamurile; că datinile neamurilor sunt deșertăciune* (Ieremia 10, 2-3). Și, într-adevăr, ele sunt deșarte, neîntemeiate, mincinoase și pline de tot vicleșugul, căci nu sunt rânduite de Dumnezeu, ci de dracii cei pierzători de suflete.

Pe acestea [datinile] nu le-au rostit, prin Duhul Sfânt, Proorocii Dumnezeului celui viu, nici nu au adeverit buna lor credință și puterea lor de mântuire, ci au fost născute tocmai de slujitorii duhului viclean, de oamenii care duceau o viață necurată și se lăsau în voia tuturor patimilor: caldeii, babilonienii, egiptenii, arabii și fenicienii, care s-au distins încă de la început prin reaua lor credință, de asemenea și de elini, mai ales dintre aceea care au fost urmașii lui Epicur și Diagor, numiți ateii pentru necredința lor.

Nici Socrate, nici Platon, nici Aristotel, cei mai respectați filosofi și iubitori de adevăr din rândul filosofilor elini, nu au fost de acord cu înșelătoarea ghicire după cursul stelelor, așa cum reiese din operele lor. De aceea, după cum se vede, Aristotel, înțelegând că aceasta este înșelăciune și că această ghicire în zadar este numită știință la ei, a osândit-o, mărturisind că este demnă de dispreț și mincinoasă, spunând undeva în operele sale cu privire la prezicerea întâmplărilor viitoare că acesta nu este adevărul precis și că despre aceasta nu există nici viziuni, nici științe.

Cum îndrăznesc apărătorii stelelor să ghicească fără rușine judecățile viitoare ale lui Dumnezeu, afirmând că vor fi o nouă rânduială și o nouă perioadă care vor înflori în evlavie și curăție și că acestea vor fi aduse de Zeus și de Marte? Dacă, după cuvintele unui filosof elen cu privire la viitor, nu există nici o știință și nici o viziune, căci previziunea viitorului este lucrarea harului dumnezeiesc și nu lucrarea astrologiei diavolești care alcătuiește o știință nebună ce greșește în multe lucruri și se bucură de împreună-lucrarea Satanei, atunci nu ea trebuie să judece lucrurile dumnezeiești. Legile date de Dumnezeu au fost rânduite în chip minunat și desăvârșit și întărite cu multe secole în urmă de multe Sinoade ale Sfinților, preamăriților și purtătorilor de Dumnezeu Părinți. În aceste rânduieli ale lor, nu pot fi nicidecum îngăduite nici micșorări, nici adaosuri.

Satana ajută prin insuflările lui diavoleasca știință astrologică, și martorul de netăgăduit al acestui lucru este Fericitul Augustin care, în primul capitol al tâlcuirilor sale, spune astfel: „Deși astrologii oferă adesea preziceri adevărate despre viitor, totuși acestea provin nu atât din

semnele cerești, cât din tainica insuflare a Satanei, căruia uneori, fără să observe, i se supun mințile omenești. Astfel, aceste preziceri sunt produse în comun și iau naștere din învoirea cu diavolul”. Prin aceasta, Fericitul Augustin a arătat clar de unde provine această învățătură diavolească și că diavolul le descoperă adeptilor astrologiei ceea ce li se va întâmpla oarecând, tocmai pentru a prezice cu adevărat ceea ce vine prin insuflarea demonilor. Cine dintre creștini, care crede cu adevărat, iar nu fățarnic, se va învoi vreodată să dobândească știința acestui vicleșug satanic și să intre în împreună-lucrare cu diavolii? E posibil ca numai acela care preferă unirea cu diavolii în locul vieții veșnice!

Auzindu-l pe Fericitul Augustin care vorbește despre cititorii în stele și spune că ei prezic adesea viitorul, nu te clătina din această pricină cu mintea și nu te gândi că ei spun adevărul întotdeauna și în toate. Să ții minte că acest Părinte spune că ei, în cea mai mare parte, dobândesc acestea cu ajutorul Satanei, iar nu de la unele semne cerești. Prin aceste cuvinte, Fericitul Augustin a arătat clar cum că creștinii trebuie să lepede și să urască această învățătură diavolească și că nu trebuie să creadă aceste preziceri și nicidecum să spună că această putere de a prezice, pe care o au unii, provine de la semnele cerești.

Idea potrivit căreia corpurile cerești arată dinainte adevărul despre cele viitoare este minciună și rătăcire. După învățătura Sfântului Ioan Damaschin, viitorul nu este cunoscut nici de Îngeri, ci ei știu numai ce le descoperă Dumnezeu și le poruncește să spună. Tocmai de aceea se și împlinesc ceea ce spun ei. Și diavolii prezic, prevăzând uneori cu mult timp înainte ceea ce urmează să se întâmple, iar alții ghicesc. Însă în cea mai mare parte mint și de aceea nu trebuie să îi credem, chiar dacă uneori se și împlinesc prezicerile lor.

Să ne ferim de aluatul fariseilor, adică de învățătura diavolească cea amară și acră a astrologilor mincinoși, căci ei, după cuvintele Fericitului Augustin, se află în cea mai mare parte sub influența diavolilor și, de aceea, dacă li se întâmplă vreodată să prezică adevărul cu privire la suferințele omenești, să nu îi credem, așa cum ne poruncește Sfântul Ioan Damaschin.

Să ne rușinăm de atâția învățători și propovăduitori plini de harul Mântuitorului Hristos și să nu cinstim învățătura cea diavolească mai mult decât învățătura Bisericii. Să ne temem de ocară cea dreaptă și adevărată cu care Apostolul îi muștră pe galatenii ce se înrobiseră păzirii pravilelor Legii [Vechi], zicându-le astfel: *Dar atunci, necunoscând pe Dumnezeu, slujați celor ce din fire nu sunt dumnezei; acum însă, după ce ați cunoscut pe Dumnezeu, sau mai degrabă după ce ați fost cunoscuți de Dumnezeu, cum vă întoarceți iarăși la înțeleșurile cele slabe și sărace, căroră iarăși voiți să le slujiți ca înainte? Țineți zile și luni și timpuri și ani? Mă tem de voi, să nu mă fi ostenit la voi, în zadar* (Gal. 4, 8-11).

Cine sunt aceia care poruncesc oamenilor să urmărească zilele, lunile, anotimpurile și anii, dacă nu ticăloșii cititori în stele, care amenință cu almanahul pentru fiecare lucru, astfel încât cei ce le dau crezare nu îndrăznesc să facă un pas până nu cercetează mai întâi ticăloasa carte numită „Almanah” spre a ști în ce poziție se află planetele. Astfel de oameni au făcut de rușine Sfânta Scriptură care spune că toate zilele săptămânii sunt făcute de Creator bune și Creatorul a binecuvântat și a sfințit ziua a șaptea prin încetarea tuturor lucrărilor Sale; însă ei, ticăloșii, împart zilele în bune și rele, iar ziua a șaptea o numesc cu deosebire rea, chiar dacă Dumnezeu a sfințit-o și a rânduit-o ca sărbătoare sfântă și cinstită de cei ce se află sub Lege.

Acești oameni care suferă de rea credință, îndepărtând de la ei toată frica de Dumnezeu, au furat-o de la Dumnezeu cel viu [ziua a șaptea] și au atribuit-o planetei care i-a amăgit, lui Cronos (Saturn), și o socotesc rea și făcătoare de rele. De asemenea, au separat și ziua a treia și au atribuit-o lui Marte, numind aceste zile rele și afirmând că în ele nu trebuie nici să începem vreun lucru, nici să călătorim, deoarece planetele care stăpânesc aceste zile se împotrivesc ca lucrurile începute în aceste zile să ajungă la bun sfârșit.

O, ce necredință! Ce turbare! Acele zile, pe care Creatorul și Dumnezeu tuturor le-a binecuvântat și a sfințit ziua a șaptea, ticăloșii astrologi le vorbesc de rău și le pângăresc, ca și cum ei ar fi mai presus de Dumnezeu. Și deși Sfânta Scriptură spune: *Și a privit Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte* (Fac. 1, 31), ticăloșii de astrologi, înarmându-se

împotriva lui Dumnezeu, le numesc rele și dăunătoare, atribuindu-le denumirea zodiacului și a planetelor, dintre care pe unele le socotesc binefăcătoare, iar despre aceia care se nasc sub semnul lor, afirmă că li se va împlini tot ceea ce este specific acestor planete, chiar dacă vor acest lucru sau nu.

Și astfel, despre omul care este creat după fire bun și cu voință liberă, spun că, fără să vrea, s-a înrobii influenței planetei sub care s-a născut, chiar dacă nu și-a dorit lucrul acesta. Cine a legiuit aceasta? Sau cine dintre Sfinții bărbați mărturisii de Dumnezeu a propovăduit aceasta? Sau, mai bine spus, cine dintre Sfinți nu osândește acest lucru? De ce este ziua a treia aducătoare de rele? Cum puteți să dovediți acest lucru? Cu ce Scriptură Sfântă? Dar mai ales, cum pot cele create mai târziu să stăpânească ceea ce a fost creat mai înainte? Nu în ziua a patra au fost create astrele mari și celelalte stele? Cum s-a întâmplat ca amăgitoarea și înșelătoarea planetă Marte, creată în următoarea zi, să facă răufăcătoare ziua a treia, care a fost făcută de Creatorul bună și binefăcătoare?

Și nu numai în aceasta se dau ei în vileag ca niște necredincioși, ci și în ceea ce Nemincinosul Domn i-a făgăduit Patriarhului Noe, că nu va mai fi potop în lume în veci, spunându-i astfel: *Și închei acest legământ cu voi, că nu voi mai pierde tot trupul cu apele potopului și nu va mai fi potop, ca să pustiască pământul* (Fac. 9, 11). Și puțin mai departe, spune a doua oară Atotînduratul Domn: *și nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura* (Fac. 9, 15).

Și deși Făcătorul tuturor i-a dat dreptului Noe aceste legăminte făcute în repetate rânduri, ei, ca și cum ar cunoaște ceva mai bun decât Dumnezeu, în cartea lor mincinoasă numită „Almanah”, au pus cu îndrăzneală o afirmație, zicând că va fi pe tot pământul un potop cumplit care va pierde tot trupul. În această afirmație, îndrăznind oarecum asupra noastră, ei ne poruncesc în modul cel mai necredincios, zicând: „înălțați-vă capetele voastre, o creștinilor, și înțelegeți”.

Însă, vorbind astfel, ei mărturisesc clar despre sine că nu sunt creștini, ca unii ce scriu și vorbesc împotriva Sfintei Scripturi. Cu dreptate și la momentul potrivit le-a spus cineva: cum de nu vă rușinați să vorbiți atât de deschis și obraznic împotriva Scripturii insuflete de Dumnezeu? Dacă voi sunteți creștini și vă lăudați cu credința creștină, pentru ce amestecați în ea ceea ce nu are nimic în comun cu ea, gândind elinește? Iar dacă voi preferați în locul învățaturii creștine nebunia babilonică, atunci pentru ce vă numiți în zadar creștini? Până când veți acoperi lupul cu blană de oaie?

Lepădați-vă, chiar dacă mai târziu, de îndărătnicie și învățați adevărul, iar dacă nu vreți [să învățați] de la alții, atunci, cel puțin, de la Sfântul Silvestru, papă al Romei, care, asemenea astrului, a luminat tot pământul cu strălucirea cuvântărilor sale. Acest Sfânt, după cum relatează cartea scrisă despre el, a fost în chip desăvârșit împodobit cu toată înțelepciunea și elină și romană. Iar când s-a învrednicit de „veșmintele cele veșnice” și a fost îmbătat de „laptele cel dulce al cuvântului” și a înțeles vicleșugul astrologilor care domnea atunci peste tot pământul și care pusese zilelor săptămânii nume de planete așa cum obișnuiseră până atunci să le numească latinii, a urât acest vicleșug și, fiind călăuzit de judecata apostolească și arhierescă, a schimbat denumirile zilelor săptămânii după ordinea lor, dându-le denumiri mai creștinești. Prima zi, în care s-a săvârșit învierea Mântuitorului, a numit-o: „ziua Domnului”, pe următoarea, (*luni*), a numit-o: „a doua” și a închinat-o Sfințelor puteri îngerești care sunt luminile imediate după Lumina cea dintâi, fără de început și nepătrunsă; următoarea zi, care la noi se numește *marți*, este închinată Sfântului Ioan Înaintemergătorul. Următoarea zi după aceasta (*miercuri*) a numit-o: „a patra” și a închinat-o Crucii celei făcătoare de viață și Maicii Domnului. Iar pe cea care urmează după ele (*joi*) a numit-o: „a cincea” și a închinat-o Sfinților Apostoli; următoarea după ea (*vineri*), a numit-o: „paraschevi”, adică: „pregătire” și este ziua care, în ordine, este a șasea din săptămână și pe care a închinat-o Crucii celei făcătoare de viață și Maicii Domnului. Iar următoarea după ea este ziua a șaptea, care la evrei se numește *sabat*, adică odihnă, și a lăsat-o cu această denumire și a închinat-o tuturor Sfinților Mucenici,

deoarece prin nevoințele și sângele lor sfânt a fost slobozită Sfânta Biserică a Mântuitorului Hristos de prigoniri și au încetat nenumăratele ei greutăți și dureri.

Și aceasta, nu degeaba a rânduit-o Sfântul Părinte, ci pentru că a dorit să dezrădăcineze din mințile credincioșilor observarea planetelor, ceea ce s-a și întâmplat cu harul lui Hristos și rugăciunile Sfinților Lui în bisericile răsăritene, și până acum s-a păstrat de toți cei binecredincioși. Din această pricină, Sfinții Părinții au rânduit pentru credincioși ca în fiecare zi a săptămânii, la Vecernie, să se cânte în chip plăcut și uniform cântările rânduite spre slava lui Dumnezeu și spre lauda acelor Sfinți care sunt pomeniți în fiecare zi și care, fiind lăudați, sfințesc mințile credincioșilor, alungând de la ele toată lingușirea păgână și diavolească și revărsând în ele multă desfătare duhovnicească.

Iar despre Apollo și Artemis, Mercur și Marte, Jupiter, Venera și Saturn, nu există nici pomenire la ei și nici o urmă. Toate acestea ei le-au lepădat, lăsându-le în seama elinilor și egiptenilor și supunându-se cuvântului Sfântului Duh Care poruncește: *Ca să nu grăiască gura mea lucruri omenesti, pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre* (Ps. 16, 4). Și iarăși: *Nu voi lua parte la adunările lor cu jertfe de sânge, nici nu voi pomeni numele lor pe buzele mele. Domnul este partea moștenirii mele și a paharului meu* (Ps. 15, 4-5). Care sunt aceste căi aspre (de care s-a păzit Proorocul), dacă nu învățăturile cele rău credincioase și predaniile cititorilor în stele, dar mai ales consultarea ticălosului Almanah cu privire la zilele, orele și clipele prin care el, ca pe niște căi, îi duce la prăpastia pieirii pe cei ce îl ascultă și face aceasta nu numai cu gândurile, ci și cu simțurile lor.

Ceea ce vreau eu să povestesc aici am văzut cu ochii mei, nu am auzit de la altcineva, și povestesc așa ca înaintea lui Dumnezeu, din dragoste pentru adevăr. În Italia este un oraș slăvit și populat care se numește Mediolan și care abundă în nenumărate bunuri necesare vieții, dar mai ales în oameni înțelepți și virtuoși; în el, de asemenea, au înflorit iubirea de străini și bunătatea. Orașul se află într-o regiune numită Lombardia. În acest oraș a fost un cârmuitor, un duce latin cu numele Ludovic, poreclit Moro, a cărui stăpânire a fost nimicită de renumitul rege al francezilor din apus, Ludovic al XII-lea. Căci numitul duce Ludovic, pe lângă nenumăratele sale răutăți și vicleșuguri și-a adus un maestru ghicitor în stele cu numele Ambrozie Posad, care se considera primul între astrologii de atunci. Acest blestemat, l-a dominat prin faptele sale rele și lingușire atât de mult pe duce, încât acela a început să creadă că în scurt timp va deveni stăpânul întregii Italii. Ambrozie l-a încredințat de aceasta prin citirea în stele. De aceea, el le-a pricinuit atunci venețienilor o mulțime nenumărată de rele, asmuțindu-l împotriva lor pe necredinciosul sultan turc Baiazid, care, venind de la Constantinopol cu oaste puternică, a cucerit unele regiuni și orașele Madona și Corona ce aparținuseră până atunci venețienilor.

O mulțime de alte nenumărate rele a pricinuit Italiei acest duce Ludovic, care s-a supus atât de mult vrăjitoriilor lui Ambrozie, încât le-a interzis pictorilor să îl zugrăvească pe lespezi și pereți sprijinindu-se în mâna stângă, ci înconjurând toată lumea cu mâna dreaptă, prin care să arate puterea lui cea atotstăpânitoare. Chiar și atunci când trebuia să se așeze pe cal, dacă se întâmpla să fie prezent Ambrozie și să îi spună că ceasul acela nu este aducător de bine, el își scotea piciorul din scărița de la șa. Apoi, după puțin timp, astrologul îi îngăduia să încalece și să plece. Se spunea chiar că Ambrozie îi pregătise un vas de pământ în care cu ajutorul meșteșugului vrăjitoriei închisese un duh mincinos de la care ducele primea dinainte înștiințare despre viitor.

Amăgindu-se în acest fel, acel duce blestemat s-a înălțat cu mintea, a tulburat toate interesele Italiei, a devenit pricina nenumăratelor vărsări de sânge și, în cele din urmă, a ajuns, așa cum spune renumita pildă, să dea cu piatra în el însuși sau, așa cum spune dumnezeiasca Scriptură, *cădea-vor în mreaja lor păcătoșii* (Ps. 140, 10). Căci regele francez, a trimis oaste împotriva lui și a cucerit tot ce era sub stăpânirea lui. Iar acest obraznic, care năzuia să stăpânească singur și era înfățișat de pictori ținând toată lumea, acum, fiind cuprins de frică și cutremur, cu mare rușine a fugit în Germania, la împăratul Maximilian. Apoi, după ce a trecut un timp, s-a întors cu oaste, având de gând să își reia stăpânirea și să recucerească unele orașe,

dând dovadă de vitejie: luptând împotriva unui oraș numit Navarro, el a fost prins în timpul nopții de francezii care l-au luat viu în robie și au înrobit și toată oastea lui. Și astfel, acela care năzuia să fie singurul stăpân al întregii lumi – vai! – a fost imediat prins, dus în Franța și închis acolo într-un turn puternic, unde s-a și sfârșit în chip rușinos.

Astfel a fost sfârșitul acestui adept al vicleșugului astrologic; asemenea bunuri s-a învrednicit el să dobândească de la citirea în stele: vitejia a pierdut-o, iar de conducere și de viață a fost lipsit. Nimic din acestea nu i s-ar fi întâmplat dacă ar fi ascultat-o pe dreapta Ana care spune: *Domnul sărăcește pe om și tot El îl îmbogățește; El smerește și El înalță. El ridică pe cel sărac din pulbere și din gunoi pe cel lipsit, punându-i în rând cu cei puternici și dându-le scaunul măririi, căci ale Domnului sunt temeliiile pământului și El întemeiază lumea pe ele. Pașii sfinților Săi El îi păzește, iar nelegiuții vor pieri întru întuneric căci omul nu prin putere este tare* (1 Regi 2, 7-8) și nu prin unirea și apropierea planetelor despre care vorbesc în deșert ghicitorii în stele. Nebunia lor și falsitatea neînsemnatei lor viclenii oricine le poate înțelege din faptul că fiecare dintre ei își descrie pe fiecare an părerile lui lungi și le propune pentru vânzarea în piețe* și toți scriu despre unul și același lucru și nu se poate afla nimic din aceste păreri, căci nu sunt de acord una cu alta. Căci fiecare, înțelegând în felul său influența unei stele, o descrie diferit. Acest lucru nu li s-ar întâmpla dacă știința astrologiei ar fi adevărată. Dar pentru că temelia lor nu este adevărată și puternică, tot ce ia naștere din ea este greșit.

Fiind mincinoase și necredincioase, așa cum s-a spus mai sus, vicleșugurile astrologice sunt înfrumusețate cu ajutorul diavolului și cu diferite cuvinte, spre pieirea sufletelor. Să ne străduim din toate puterile să le îndepărtăm de la noi de dragul îndurărilor lui Hristos și, punându-ne nădejdea în Dumnezeu, numai de la El să nădăjduim să primim întotdeauna bunuri și în viața aceasta și în cea viitoare, împlinind cu râvnă poruncile Lui mântuitoare. Dacă le vom împlini cu sinceritate, iar nu cu fățarnicie, atunci totul ne va fi în bună sporire și totul ne va fi rânduit spre folos de Pronia dumnezeiască. Căci Proorocul David spune: *Aproape este Domnul de toți cei ce-L cheamă pe El, de toți cei ce-L cheamă pe El întru adevăr* (Ps. 144, 18). De aceea a și adăugat aici cuvintele: *întru adevăr*, ca să arate că aceasta se referă la cei care împlinesc și cu cuvântul și cu fapta poruncile Lui; acest lucru l-a spus și Mântuitorul, în Sfânta Evanghelie, iudeilor care încălcau poruncile Lui: *Și pentru ce Mă chemați: Doamne, Doamne, și nu faceți ce vă spun?* (Luca 6, 46).

Atunci când noi împlinim poruncile lui Dumnezeu cu fapta, tot harul coboară la noi din cer, *de la Părintele luminilor*, precum este scris; iar când le încălcăm, este trimisă imediat pedeapsa de la Stăpânul Care le-a poruncit [pe aceste porunci], iar nu de la zodiac și planete, căci ele sunt neînsuflețite și iraționale și nu au nici o putere asupra chipului lui Dumnezeu, adică asupra voinței noastre libere cu care am fost înzestrați de la început.

Martorul de încredere al acestui lucru este Sfântul Ioan Damaschin, care spune astfel: „Elinii atribuie conducerea tuturor faptelor noastre răsăritului și apusului soarelui, lunii și stelelor și unirii lor. Noi spunem, însă, că datorită lor se cunosc semnele ploii și a secetei, căldurii și frigului, umidității și uscăciunii, acțiunii vânturilor și a altora asemenea, dar nicidecum ale faptelor noastre. Căci noi, fiind înzestrați de Creatorul cu liberă voință, înșine avem putere asupra faptelor noastre. Dacă acestea ar depinde de cursul stelelor, atunci s-ar dovedi că noi facem din constrângere ceea ce facem. Iar ceea ce se face din constrângere, nu se numește nici virtute, nici fărădelege. Și dacă noi nu avem nici virtuți și nici patimi, nu merităm nici laudă, nici răsplată, nici mustrare, nici pedeapsă. Dar, în cazul acesta, și Dumnezeu va părea nedrept, dându-le unora bine, iar altora trimițându-le neazuri; de asemenea, prin aceste concepții, parcă Dumnezeu nu are nici o purtare de grijă pentru făpturile Sale, deoarece totul se săvârșește după necesitate; chiar și ideea despre virtute și patimă este pentru noi cu totul de prisos. Dacă nu există nici o faptă plăcută lui Dumnezeu, atunci convingerile propovăduite

* Este vorba despre calendare [nota ediției academice].

despre acest lucru sunt de prisos, căci rațiunea ne-a fost dată pentru a gândi; de aceea fiecare ființă rațională trebuie să aibă în chip necesar și voință liberă”.

S-ar putea ca cineva să spună: oare ostașii nu depind de semnele corpurilor cerești? (La aceasta voi răspunde:) Oare nu am spus încă de la începutul acestui cuvânt al meu că dintre toate cele ce se rotesc pe cer, fie ele planete sau zodiac, nimic nu este pricină pentru cele ce se află sau nu se află în puterea noastră? Faptele noastre sunt călăuzite prin semnul Stăpânului și prin dreptele Lui judecăți care sunt cunoscute numai de El. Iar toate planetele care se rotesc pe cer sunt neînsuflețite și iraționale și nu sunt pricină nici pentru rău, nici pentru bine, ci sunt numai dovada a ceea ce se săvârșește în creație în afara voii noastre, prin pronia Celui ce ține toate și le cârmuiește pe toate, cum ar fi: ploaia, seceta, căldura și frigul, și toate celelalte fenomene asemănătoare lor.

Dar blestemații astrologi, neînțelegând ce diferență există între cauzele acestor semne și primind cu viclenie semnele rânduite pe cer de Creator spre folosul nostru, le-au însuflețit și le-au divinizat și le-au numit stăpânii și cârmuitorii tuturor faptelor și ideilor noastre, atât bune, cât și rele, ai slavei și ai umilinței și ale tuturor celor asemenea. Ce poate fi mai ticălos decât acest lucru? Căci cine înțelege astfel, acela respinge categoric faptul că toate acestea sunt cârmuite de Dumnezeu Creatorul și crede în întâmplare sau în *imarmenia* (soartă), pe care elinii o pun la conducere în chip nedrept și irațional.

Dacă stelele atrag cu forța firea omenească spre fapte demne de laudă sau de ocară, atunci nu își mai are locul credința că Dumnezeu veghează asupra tuturor și le cârmuiește pe toate și că va fi o judecată la care se va da răsplată demnă după fapte. Se pare chiar că Dumnezeu este pricina relelor, deși El este Bunătatea cea mai mare și Dreptatea cea mai înaltă. Ce creștin adevărat, care își păzește credința fără fățarnicie, își va îngădui să îmbrățișeze acest lucru?

De aceea, îl rog pe fiecare credincios, să nu se lase amăgit cu ușurință de aceste ticăloșii, chiar dacă cei ce îi învață ar fi mari în ortodoxie și s-ar distinge prin înțelepciune! Căci vrăjmașul nostru diavolul, știind sigur că mântuirea noastră depinde de adevărata credință și nădejde în Dumnezeu, încearcă neîncetat prin toate mijloacele să ne abată de la această credință și nădejde, înfățișându-ne tuturor prezicerile înșelătoare ale mincinoșilor astrologi pe care el îi încurajează în mare parte și îi învață acest meșteșug, străduindu-se să ne înșele, precum ne-a spus Fericitul Augustin și dumnezeiescul Ioan Gură de Aur.

Știe el, atotvicleanul, că, prin vicleșugului prezicerilor, poate să ne atragă ușor de la Dumnezeu la el, determinându-ne să credem că stelele stăpânesc faptele și gândurile noastre. Iar când va fi primită această credință, atunci nu ne vom mai îngriji deloc sau foarte puțin de păcatele noastre, având ca scuză caracterul inevitabil al influenței stelelor. Iar în timpul năvălirii necazurilor Îl vom învinui pe Dumnezeu, ca întemeietor al răului. Procedând astfel, vom fi lipsiți de apărarea lui Dumnezeu și atunci vrăjmașului îi va fi ușor să ne stăpânească și să ne ducă în fundul iadului.

Să ne izbăvească de cursele lui Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Mântuitor și Dumnezeu, Căruia I se cuvina toată slava, cinstea și închinăciunea împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

XIX

Scrisoare de învățătură către un cneaz, despre înșelăciunea astrologiei, și un cuvânt de mângâiere pentru cei ce trăiesc în necazuri

Așa cum trupul acesta stricăcios al nostru este lovit de multe și diferite boli, de unele din pricina împărțirii nepotrivite și neuniforme a elementelor care intră în compunerea trupului nostru, iar de altele din deosebita grijă dumnezeiască pentru a ne aduce la cunoașterea și îndreptarea greșelilor noastre, tot așa și sufletele noastre sunt lovite deseori de necazuri diferite și de greutate. Însă acest lucru nu se întâmplă datorită unui noroc nebun sau datorită mișcării și unirii stelelor răufăcătoare, așa cum spun aiurea nebunii de astrologi care îi amăgesc pe oameni și care cugetă și scriu împotriva tuturor scripturilor insuflate de Dumnezeu, ci se întâmplă astfel ori datorită invidiei și urii demonilor vicleni și a oamenilor înrăiți, ori datorită îngăduinței dumnezeiești a Făcătorului și Stăpânului tuturor din pricina unor păcate grele și neîndreptate ale noastre, în care noi cădem din marea noastră nebunie, încalcând poruncile Lui mântuitoare. Și acest lucru reiese din ceea ce spune dumnezeiasca Scriptură, referindu-se la unii oameni care trăiau nedrept și nelegiuit: *Într-adevăr pe drumuri viclene i-ai pus pe ei și i-ai doborât când se înălțau. Cât de iute i-ai pustiit pe ei! S-au stins, au pierit din pricina nelegiuirii lor. Ca visul celui ce se deșteaptă, Doamne, în cetatea Ta chipul lor de nimic l-ai făcut* (Ps. 72, 18-20).

Iată, Scriptura ne-a arătat clar pricina nimicirii și a pieirii unora, zicând: *pe drumuri viclene i-ai pus pe ei*, adică i-au lovit necazurile și răutățile. Și puțin mai departe spune: *s-au stins, au pierit din pricina nelegiuirii lor*, iar nu din pricina învârtirii unor stele răufăcătoare sau din pricina roții norocului, născocită de necredința caldeilor. Și iarăși spune în alt loc: *Domnul este în locașul cel sfânt al Său, Domnul în cer are scaunul Său. Ochii Lui spre sărac privesc, genele Lui cercetează pe fiii oamenilor. Domnul cercetează pe cel drept și pe cel necredincios; iar pe cel ce iubește nedreptatea îl urăște sufletul Său.* Apoi adaugă: *Va ploua peste păcătoși lațuri, foc și pucioasă; iar suflare de vișor este partea paharului lor*, adică supărarea și mânia cea dreaptă a lui Dumnezeu împotriva lor. Dar de ce sunt îngăduite toate acestea împotriva lor? Pentru că: *drept este Domnul și dreptatea a iubit și fața Lui spre cel drept privește* (Ps. 10, 4-7), iar *paharul este în mâna Domnului, plin cu vin curat bine-mirositor* (Ps. 74, 9), adică paharul furiei puternice și al mâniei drepte a lui Dumnezeu, care se ridică împotriva celor ce fac fărădelegi pe pământ, iar nu înfățișarea norocului sub forma unei femei în vârstă, care, cu o roată, pe unii îi ridică la înălțimea slavei pământești, iar pe alții îi umilește și îi duce în cea mai cumplită rușine. Scriptura spune clar: *Domnul sărăcește pe om și tot El îl îmbogățește; El smerește și El înalță. El ridică pe cel sărac din pulbere și din gunoi pe cel lipsit, punându-i în rând cu cei puternici și dându-le scaunul măririi, căci ale Domnului sunt temeliiile pământului și El întemeiază lumea pe ele* (1 Regi 2, 7); nu norocul și cercul latinilor răucredincioși și al nemților preamândri!

Toate aceste vorbe și învățături deșarte le-au luat de la elinii, egiptenii și arabii necredincioși și, din pricina lor, s-au înrădăcinat în ideile lor răucredincioase. De aceea nu trebuie nicidecum să îi luăm în seamă, deoarece cugetă împotriva tuturor Scripturilor insuflate de Dumnezeu. Dimpotrivă, dacă vrem să fim binecredincioși și să Îl avem pe Cel de Sus Ocrotitorul, Înaintestătătorul și Apărătorul nostru în necazurile noastre, atunci cu deplină dreptate să îi disprețuim și să ne îndepărtăm complet de ei. Însă despre aceasta am spus destul aici.

Așa cum în suferințele și bolile trupești așteptăm mângâiere și ajutor numai de la doctorii pe care îi căutăm cu sânguință și îi răsplătim cu dărnicie, dorind ca prin intermediul lor să

dobândim sănătatea, așa și în necazurile și neplăcerile sufletești, una să ne fie chemarea puternică, una să ne fie mântuirea și apărarea – Cel de Sus, Însuși Judecătorul cel drept și înfricoșător Care, prin judecățile Lui nepătrunse, îngăduie asupra noastră toate necazurile și greutățile din pricina mulțimii fărădelegilor noastre atunci când trăim nedrept și nelegiuit, când ne urâm unul pe altul, când ne asuprim unul pe altul și când clevetim și mințim unul împotriva altuia. Căci, lepădând frica de Dumnezeu și nimicind în inimile noastre ceea ce înseamnă împlinirea legii, adică iubirea către aproapele, noi, asemenea fiarelor sălbatice, ne ridicăm unul împotriva altuia, fiecare dorind să îi aibă pe toți la picioarele lui, fără să înțeleagă, în marea lui nebunie, că pe cât se silește cineva să se ridice la înălțimea slavei deșarte, pe atât mai mult este supus căderii. Căci *Dumnezeu celor mândri le stă împotriva*. Iar dacă Însuși Dumnezeu le stă împotriva, atunci cine va fi în stare să le dea ajutor?

Îngăduindu-ne să săvârșim atâtea fărădelegi grele înaintea sfintelor priviri ale Atotțiitorului, noi nu trebuie să ne mirăm și să ne tulburăm din pricina nenumăratelor necazuri care ne lovesc. Căci nu în zadar a vorbit dumnezeiescul Prooroc și Împărat despre unii care făceau fărădelegi: *Auzi-va Dumnezeu și-i va smeri pe ei, Cel ce este mai înainte de veci. Că nu este în ei îndreptare*, adică izbăvire. Și de ce? Pentru că *nu s-au temut de Dumnezeu. Întins-au mâinile împotriva aliaților lor, întinat-au legământul Lui* (Ps. 54, 21-22-23), adică au încălcat sfintele Lui porunci, *apucatu-m-au ca un leu gata de pradă, ca un pui de leu ce locuiește în ascunzișuri* (Ps. 16, 12); *Deșertăciuni a grăit fiecare către aproapele său, buze viclene în inimă și în inimă rele au grăit. De aceea pierde-va Domnul toate buzele cele viclene și limba cea plină de mândrie* (Ps. 11, 2-3). Căci ei îl lipsesc de dreptate pe cel drept, adică pe cel vrednic de miluire îl osândesc, iar pe cel ticălos îl îndreptătesc pentru mită (Isaia 5, 23). Din pricina tuturor acestora, vorbind cu cuvintele Apostolului, *vine mânia lui Dumnezeu peste fiii neascultării* (Col. 3, 6), căci *Dumnezeu este cel ce dă răsplată* pentru toate aceste fapte, spune dumnezeiescul Pavel.

Ceva asemănător și mai rău decât acestea, și-au îngăduit în trecut, mult timp, împărații și domnitorii Ierusalimului și ai Samariei. Pentru aceasta, Dumnezeu, ridicându-Se împotriva lor, a dus zece seminții israelite în robia ninivitenilor și a nimicit țara lor, iar celelalte două seminții, care alcătuiau împărăția iudeilor, le-a dus în robia lui Nabucodonosor, împăratul Babilonului, și a distrus țara lor.

Mai târziu, același lucru s-a întâmplat și în împărăția noastră grecească, de asemenea și la bulgari și la sârbi, pentru care nu demult ne-a făcut și pe noi robi, îngăduind asupra noastră, prin dreapta Lui judecată, sceptrul și sabia necredincioșilor ismaeliteni. Și dreaptă este judecata Ta, Stăpâne Dumnezeule! Tu Însuși ne-ai înștiințat dinainte și ne-ai prevenit prin dumnezeiescul Tău Prooroc Isaia, spunând clar așa: *De veți vrea și de Mă veți asculta, bunătățile pământului veți mânca; iar de nu veți vrea și nu Mă veți asculta, atunci sabia vă va mânca*, adică năvălirea celor de alt neam, și ostașii vă vor nimici datorită mâniei Mele drepte asupra voastră. Apoi adaugă, zicând: *căci gura Domnului grăiește*, adică nu se poate ca acestea să nu se împlinească (Isaia 1, 19-20).

Pe cât de multe sunt faptele bune și îndreptările plăcute lui Dumnezeu, care ne apropie de Stăpânul și Dumnezeul nostru și datorită cărora El ne privește cu ochi milostiv și ne păzește ca pe lumina ochilor de toți vrăjmașii cei văzuți și nevăzuți și ne preamărește atât aici, cât și în veacul viitor, pe atât de multe sunt și patimile cele mari și fărădelegile, care ne lipsesc de grija dumnezeiască, de ajutorul și apărarea Lui și ne duc în nenumărate necazuri și boli și în diferite neplăceri. Iar când, din pricina mulțimii păcatelor noastre, pierdem ajutorul lui Dumnezeu, atunci, ca urmare, capătă putere asupra noastră demonii cei vicleni care luptă neîncetat împotriva noastră în chip nevăzut și care își spun unul altuia: *Dumnezeu l-a părăsit pe el, urmăriți-l și-l prindeți pe el, că nu este cel ce izbăvește* (Ps. 70, 12).

Din aceste scurte cugetări, noi putem să cunoaștem cu siguranță acea dușmănie pe care ei o au împotriva noastră, a nebunilor. Căci vrăjmașul nostru, diavolul, după cuvintele marelui Apostol Petru, *rage ca un leu*, căutând întotdeauna *pe cine să înghită*. Să înțelegem, de

asemenea, și neputința lui. Căci atât timp cât noi ne apropiem prin fapte bune de Dumnezeu și suntem păziți de El, ei nu au nici o putere asupra noastră și nu ne pot face rău, nici nu ne pot îndemna întotdeauna la rău, ci se îndepărtează, ticăloșii, neputând să ne oblige să facem rău. Fiind de la început înzestrați de Creatorul cu voință liberă, noi suntem stăpâni pe faptele noastre, atât pe cele bune cât și pe cele rele și nimeni nu are putere asupra noastră, în afara Celui Care ne-a creat: nici Îngerii, nici demonii, nici stelele, nici zodiacul, nici planetele, nici roata norocului cea născocită de diavoli.

Să nu ne lăsăm fără minte în seama vicleșugului latinilor și nemților mândri care învață și propovăduiesc aceste lucruri. Noi înșine suntem pricina necazurilor și greutăților noastre care ne lovesc, pentru că încălcăm poruncile mântuitoare ale Celui Care ne-a creat. Să ne convingă potopul de apă din trecut și nimicirea cu foc de mai târziu a Sodomei și Gomorei care au fost săvârșite de mânia lui Dumnezeu din pricina feluritelor fapte rele și ticăloase ale oamenilor de atunci. Să urâm viața lor desfrânată și multele lor fărădelegi; să iubim buna îndreptare în Domnul a ninivitenilor și să rămânem în ea până la sfârșit.

Dacă, prin judecățile nepărunse ale lui Dumnezeu, cădem în unele nenorociri și în necazuri neașteptate, atunci să nu ne descurajăm, să deznădăjduim sau să ne întristăm fără de măsură. Ci să ne aducem aminte de dumnezeiescul Iacov, fratele Domnului, care spune: *Mare bucurie să socotiți, frații mei, când cădeți în felurite ispite* (Iac. 1, 2), prin care dreptul Judecător fie ne pedepsește aici, pentru păcatele noastre, fie ne previne pentru viitor cu privire la acele păcate în care ar urma să cădem.

Să nu ne întristăm fără măsură și să ne descurajăm în timpul necazurilor, ci să stăm cu bărbăție, ca niște adevărați credincioși creștini, având nădejdea că, prin necazurile îngăduite asupra noastră, vom dobândi mântuirea, pomenindu-l pe cel ce spune: *Căci Domnul ceartă pe cel pe care-l iubește și ca un părinte pedepsește pe feciorul care îi este drag* (Pilde 3, 12). Și în alt loc se spune: *Fericit este omul pe care îl vei certa, Doamne, și din legea Ta îl vei învăța pe el* (Ps. 93, 12). Și iarăși: *Certând m-a certat Domnul, dar morții nu m-a dat. Dreapta Domnului m-a înălțat, dreapta Domnului a făcut putere. Nu voi muri, ci voi fi viu și voi povesti lucrurile Domnului. Tăria mea și lauda mea este Domnul și mi-a fost mie spre izbăvire* (Ps. 117, 18; 16; 17; 14). Cu acestea și cu altele asemenea lor, să ne mângâiem și să ne întărim sufletul cu bărbăția, învăluindu-ne în credința și nădejdea în Hristos, asemeni Mucenicilor, cu toată răbdarea și statornicia și recunoștința din tot sufletul.

Este bine ca în aceste cazuri să ne amintim de tăria firii regelui Manase care, fiind prăbușit din înălțimea tronului împărătesc în cea mai mare umilință și suferință, fiind închis de împăratul asirian într-un butoi de aramă și primind în fiecare zi o bucată de pâine mucegăită și puțină apă, nu s-a descurajat și nu a deznădăjduit cu privire la mântuirea lui, ci s-a întărit cu gândul cel puternic la mântuire. Aducându-și aminte de nenumăratele sale ticăloșii, prin care L-a necinstit pe Cel de Sus, templul Lui și legile părinților săi, el a mărturisit că este vinovat de mare necredință. De aceea, a făcut multă pocăință, a vărsat un izvor de lacrimi fierbinți și o mulțime de suspine negrăite, plângând din adâncul inimii. Astfel, a putut să Îl înduplece asupra sa pe Dumnezeu și Stăpânul cel milostiv și iubitor de oameni, grabnic spre apărarea și mântuirea tuturor celor ce Îl cheamă prin pocăință sinceră și nefățarnică și Care, prin dumnezeiescul Său Prooroc, ne-a făgăduit și ne-a poruncit părintește: *Jertfește lui Dumnezeu jertfă de laudă și împlinește Celui Preaînalt făgăduințele tale. Și Mă cheamă pe Mine în ziua necazului și te voi izbăvi și Mă vei preaslăvi* (Ps. 49, 15-16).

Fiind prizoniți și supuși necazurilor puternice, să ne amintim de îndelunga răbdare și diferitele suferințe ale aceluia tânăr bun și iubit de Dumnezeu – mă refer la blândul David – și de felul în care el, fiind atâția ani prizonit, fără să aibă vreo vină, de nedreptul Saul și pribegind prin pustii și munți și ascunzându-se în peșteri, niciodată nu s-a lepădat de nădejdea în Dumnezeu, de credința și de dragostea față de El, ci s-a întărit prin toate mijloacele, zicând: *Iubite-voi, Doamne, vârtutea mea. Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu, Dumnezeul meu, ajutorul meu și voi nădăjdui spre Dânsul, apărătorul meu și puterea*

mântuirii mele și sprijinitorul meu (Ps. 17, 1-2-3). Și iarăși: Domnul este luminarea mea și mântuirea mea; de cine mă voi teme? Domnul este apărătorul vieții mele; de cine mă voi înfricoșa? (Ps. 26, 1-2) Și iarăși: În Domnul am nădăjduit. Cum veți zice sufletului meu: Mută-te în munți, ca o pasăre? (Ps. 10, 1) Și iarăși: Cuprinsu-m-au durerile morții, primejdiile iadului m-au găsit; necaz și durere am aflat și numele Domnului am chemat: O, Doamne, izbăvește sufletul meu! (Ps. 114, 3-4) Și iarăși: În necaz am chemat pe Domnul și m-a auzit și m-a scos întru desfătare. Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul (Ps. 117, 5-6).

Aceasta este nădejdea lui de căpetenie: Dumnezeu. Cu ea s-a mângâiat atunci și ne mângâie și acum pe noi și ne întărește în răbdarea necazurilor, căci și el, ca un om, s-a tulburat uneori în timpul necazurilor puternice, însă cu nădejdea s-a mângâiat și s-a întărit în chip minunat, zicând: *Pentru ce ești mâhnit, suflete al meu, și pentru ce mă tulburi? Nădăjduiește în Dumnezeu, că-L voi lăuda pe El; mântuirea feței mele este Dumnezeul meu (Ps. 41, 6-7).*

Această mângâiere mântuitoare să ne-o însușim și noi deseori, dimpreună cu marea credință și nădejdea în Dumnezeu. Când vom face acestea, va străluci și asupra noastră lumina cea de sus a harului dumnezeiesc și a ajutorului lui Dumnezeu. Căci dumnezeiasca Scriptură spune: *Aproape este Domnul de toți cei ce-L cheamă pe El, de toți cei ce-L cheamă pe El întru adevăr. Voia celor ce se tem de El o va face și rugăciunea lor o va auzi și-i va mântui pe dânșii (Ps. 144, 18-19).*

Învățând lămurit, din puținele cuvinte insuflate de Dumnezeu, că necazurile și greutățile sunt îngăduite asupra noastră – fie din pricina mulțimii greșelilor pe care ni le-am îngăduit înainte, fie pentru curmarea păcatelor viitoare, asupra cărora avem putere – să încetăm să Îl mâniem pe Cel de Sus prin neascultarea și încălcarea poruncilor Lui dumnezeiești. Să iubim toată virtutea, dreptatea obiceiurilor și milosteniile către săraci, având întotdeauna inimile noastre îndreptate spre cer, de unde Îl și așteptăm pe Mântuitorul și Domnul nostru Iisus Hristos, ale Căruia sunt slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

**Scrisoare către un călugăr, cu rangul de egumen, despre vicleșugul nemțesc numit
Fortuna și despre roata norocului**

Din rândul multelor semne care arată însușirile și lucrarea iubirii adevărate și desăvârșite în Dumnezeu, care sunt enumerate de dumnezeiescul Apostol, eu socotesc că cel mai mare dintre ele este să nu te bucuri de neadevăr, ci să te bucuri de adevăr. Cu adevărat, prieten sincer și credincios este acela care se bucură din tot sufletul pentru faptele cele bune și izbânda prietenului său, ca și cum ar fi ale sale, și se mâhnește atunci când vede că prietenul său ori se rătăcește în ceea ce privește dogmele apostolice ale buneii credințe și predaniile Sfinților Părinți, ori a căzut în necazuri lumești. Și, împărtășind durerea prietenului său, se străduiește prin orice mijloc să îl ajute și să îl aducă la bunăstarea dinainte.

Cu o asemenea dragoste fiind și eu legat de cuvioșia ta, iubite frate, ar fi, într-adevăr, nedrept, după legea sfintei iubiri, dacă aș tăcea, văzând că urmezi învățătura elină, caldee și latină, născocită de draci. Vorbesc cu privire la acea idee despre roata norocului, numită la latini *fortuna*, pe care tu o ai și o propovăduiești și altora – conform căreia Hristos și Mântuitorul nostru cârmuiește prin intermediul acestei roți faptele oamenilor și cu ea îi ridică pe unii în culmea puterii, iar pe alții îi detronează și îi coboară în cea mai mare umilință și rușine. Eu mă mir cum tu, un asemenea om priceput mai mult decât alții în știința Scripturilor insuflate de Dumnezeu, ai fost atât de repede atras de această învățătură ticăloasă a lui Nicolae neamțul! O asemenea învățătură noi nu am auzit și nu am văzut până acum în nici o scriptură dumnezeiască. Dacă vrei să urmezi adevărului, atunci vei afla că aceasta nu numai că este pe deplin lepădată de toți Părinții și învățătorii inspirați de Dumnezeu, ci este aruncată anatemei atât învățătura însăși, cât și cei ce o urmează și o propovăduiesc.

Noi știm că această învățătură greșită a fost inițiată de Zoroastru și de alți vrăjitori de demult care au trăit în Persia și care au învățat că toate faptele oamenilor sunt rânduite după mișcările cerești ale stelelor, fie că sunt virtuți sau necazuri lumești. Acest vicleșug l-au primit cu tot sufletul egiptenii, iar de la ei elinii, care au născocit și multe alte hule ticăloase împotriva Creatorului. Ei, blestemații, cugetă și învață că El (Creatorul), prin influența forțată a stelelor și apropierea planetelor de zodiac, îi face pe oamenii născuți sub semnul unei planete sau al unei stele, buni sau răi, slăviți sau umiliți. Ei au născocit acest lucru din cugetarea cea pământească, vestind din pânțele lor, plăsmuind norocul neobișnuit sau fortuna, despre care un înțelept elin, pe nume Cheos, a spus că este orb și că stă pe o piatră rotundă. El a spus că este orb din pricina vicleșugurilor lui, deoarece le dă oamenilor averi și ranguri domnești în chip nesăbuit și neuniform. Și a spus că stă pe o piatră rotundă, deoarece darurile lui nu sunt statornice, ci se schimbă ușor, trecând de la unii la alții.

Desfătându-se cu asemenea povești și fiind ei înșiși desfătare pentru diavoli, elinii și egiptenii au scris și au hotărât învățătura lor ca unii ce erau străini de lumina dumnezeiască și de rațiunea neîntinată a Scripturilor proorocești insuflate de Dumnezeu. Iar începătorul răutății, diavolul cel urzitor de rele, văzând că adevărații credincioși, luminați de Scripturile insuflate de Dumnezeu, nu se lipsesc de învățătura lui cea urâtă de Dumnezeu, ci, dimpotrivă, o urăsc și o leapădă, s-a străduit, ticălosul, prin alt mijloc să facă învățătura lui accesibilă pentru cei binecredincioși. El i-a convins pe latinii și germanii, care se afundaseră deja în această învățătură și înghițiseră tot vicleșugul pierzător de suflet, să zugrăvească puțin mai sus de ticăloasa fortuna, precuratul chip al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care cu un lăntișor fin, ce cobora din sfânta Lui mână, ar cârmui norocul și roata înfățișată înaintea lui.

El a făcut astfel, pentru ca cei binecredincioși, înșelați de o asemenea imagine, să se aplece către ticăloasa înșelăciune astrologică, văzând că fortuna este cârmuită de preacurata mână a Mântuitorului. Își dorește necuratul diavol să atribuie o mică parte a buneii credințe cugetului său viclean ca, astfel, să întărească în principiile binecredincioșilor, vicleșugul învățătorilor mincinoși – al astrologilor! Și aceasta nu e de mirare. Căci nu o dată s-a întâmplat ca acest ticălos, luând chip de Înger de lumină sau de preot sfânt, să se apropie de un pustnic sfânt și să îl amăgească, dar s-a mai întâmplat ca el, ticălosul, să lucreze în mod înfricoșător și cu chipul Mântuitorului Însuși.

Această învățătură este o născocire vicleană a elinilor! În ceea ce o privește, ascultă cu atenție și pătrunde cu râvnă ceea ce spune despre fortuna un înțelept filosof creștin: „Elinii numesc noroc cârmuirea lumii, străină de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, sau strămutarea din cunoscut către ceea ce este necunoscut și întâmplător. Iar noi, creștinii ortodocși, mărturisim că Hristos Dumnezeu rânduiește și cârmuiește totul”. Și iarăși tot el spune: „Nu prin gândurile și judecățile omenești, ci prin grija lui Dumnezeu și prin judecățile Lui nepătrunse sunt rânduite toate faptele oamenilor; iar oamenii nebuni s-au obișnuit să numească acest lucru întâmplare și soartă, neînțelegând de unde și din ce pricină se ivesc întâmplările cunoscute în viața unui om. Însă noi, creștinii cei binecinstitori, credem în Hristos, Care cârmuiește totul”.

Îndreptați-vă acum atenția cuvenită către fortuna cea înfățișată de elini. Ei spun că norocul este cârmuirea lumii cea străină de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, adică totul există nu datorită proniciei înțelepte și drepte a lui Dumnezeu. Înțelegi de aici că latinii și germanii rostesc hule împotriva Celui ce este singur bun, drept și preaințelept Făcător și Cârmuitor a toate, zugerând-o aproape de preacuratul chip al Mântuitorului pe ticăloasa fortuna, mărturisind că ea ar fi ajutorul Lui la cârmuire?

Acest lucru nu l-au putut învăța din dumnezeieștile Scripturi, căci nicăieri nu găsești în Scripturile insuflate de Dumnezeu o asemenea învățătură pierzătoare de suflete și nimeni dintre toți filosofii străini nu a laudat acest lucru. Dimpotrivă, unii dintre ei au spus că norocul este orb, atribuind această însușire cârmuirii lumii, celei străine de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, adică învățăturii că totul este săvârșit nu prin grija și rânduiala lui Dumnezeu.

Ei îl osândesc pe filosoful Epicur pentru că el a gândit și i-a învățat nedrept pe oameni, și de aceea nu îl laudă, ci îl numesc necredincios, zicând astfel: „Învățătura lui Epicur spune că toată această creație este cârmuită de un anumit noroc, nu de voia și judecata lui Dumnezeu”. Auzi, oare, a cui este această învățătură necredincioasă și cum o ponegrec însuși elinii?

Cum se poate ca tu, un asemenea om, să te lași ademenit atât de ușor și fără judecată de aceste vorbe nebune și deșarte ale nemților, fără să-l ascuți pe dumnezeiescul și tainicul învățător, care ne spune în Epistola către Coloseni: *Luați aminte să nu vă fure mințile cineva cu filosofia și cu deșarta înșelăciune din predania omenească, după înțelesurile cele slabe ale lumii și nu după Hristos* (Col. 2, 8). Și iarăși tot el spune în Epistola către Evrei: *Nu vă lăsați furați de învățăturile străine cele de multe feluri* (Evr. 13, 9).

Și cum de nu te-a înfricoșat același dumnezeiesc propovăduitor care le vorbește despre același lucru nebunilor de galateni: *Dacă vă propovăduiește cineva altceva decât ați primit, adică ceea ce ați primit de la noi, Apostolii lui Hristos, să fie anatema!* Chiar dacă un Înger din cer va face acest lucru, *să fie anatema*, adică să fie blestemat!

Înțelegi, oare, din aceasta că și unii dintre latini sunt supuși aceleiași anateme rostite de Apostol, ca unii ce au adus în mințile binecredincioșilor învățătura cea străină?

Străduiește-te, pentru Dumnezeu, străduiește-te să fugi de acest vicleșug al nemților și mărturisește drept și cinstit, împreună cu David cel inspirat de Dumnezeu și cu Proorocița Ana, care spun lămurit și fără nici o viclenie așa: *Domnul sărăcește pe om și tot El îl îmbogățește; El smerește și El înalță. El ridică pe cel sărac din pulbere și din gunoi pe cel lipsit*. Spune-ne, o, Sfântă Proorociță, pentru ce face acestea? *Punându-i în rând cu cei puternici și dându-le scaunul măririi, căci ale Domnului sunt temeliile pământului și El întemeiază lumea pe ele*. Nu cu fortuna și nici prin învățătura roții, ci prin Sfântul Prooroc l-a uns Domnul ca împărat mai

întâi pe Saul, iar apoi pe David, luându-l pe acesta de la păscutul oilor, *de la turmă*, așa cum este scris.

Judecă cu mintea și modul în care Dreptul Iosif s-a proslăvit în Egipt, astfel încât a fost recunoscut al doilea ca putere, după Faraon, al întregii țări. De asemenea, gândește-te cum a fost Moise ridicat la o așa înălțime, prin rânduiala și grija lui Dumnezeu, iar nu prin norocul cel orb și învățarea roții. Străină, cu totul străină de Sfânta Scriptură, și necunoscută este această învățătură latină despre fortuna, iubitul meu frate și domn! Din această pricină, cei care păzesc această învățătură potrivnică lui Dumnezeu, se îndepărtează de adunarea ortodocșilor. Acești oameni nu adună împreună cu Hristos grâul cel curat și neîntinat în jitnițele Lui cerești, care sunt inimile și gândurile celor ce cred în El, ci, dimpotrivă, scot din ei și din cei ce îi ascultă acea comoară dumnezeiască ce a fost pusă de sus în gândurile lor, adică dogmele ortodoxe despre dreapta purtare de grijă a lui Dumnezeu. Ceea ce nu a fost scris de Proorocii și Apostolii inspirați de Dumnezeu, nu trebuie să primim, așa cum ne poruncește aspru marele sfeșnic al întregii lumi – Ioan Gură de Aur.

Să rămânem în hotarele neîntinatei rațiuni dumnezeiești. Ca niște prunci nevinovați să bem cu nerăutate „laptele cel dulce” ca să dovedim și noi că împlinim exact porunca Mântuitorului, care spune: *Dacă nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în împărăția cerească*. Și iarăși spune: *Dacă cineva nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un prunc, nu va intra în ea*. Prin *Împărăția lui Dumnezeu*, Stăpânul numește aici propovăduirea evanghelică, adică ceea ce auzind de la Tatăl Său le-a descoperit ucenicilor Săi. Acestea sunt: poruncile, învățătura cea tainică în pilde, dogmele despre neîntinata cunoaștere a lui Dumnezeu, precum: dogma despre veșnicia Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, Care sunt o singură dumnezeire, domnie și împărăție, dogma despre nemurirea sufletului și despre învierea cea de obște de la sfârșitul veacului și despre răsplata celor ce au trăit cucernic și plăcut lui Dumnezeu, de asemenea despre chinurile nesfârșite ale celor ce nu s-au supus propovăduirii apostolice și au trăit necinstit.

Toate acestea, precum și celelalte dogme și învățături apostolești și proorocești, Mântuitorul le-a arătat printr-o singură expresie *Împărăția lui Dumnezeu*. El dorește ca noi să primim acestea în simplitate, cu toată credința și evlavie, și să ni le însușim cu fermitate, ca niște copii nevinovați care primesc fără cercetare învățătura învățătorilor lor și, cu ajutorul credinței și ascultării față de ei, ajung la cunoașterea desăvârșită a Sfintelor Scripturi și a științelor filologice. Așa trebuie să păzim și noi dogmele și învățăturile propovăduite nouă de Însuși Mântuitorul nostru și de Sfinții Lui ucenici și Apostoli și de Sinoadele ecumenice și să nu adăugăm nicidecum ceva la ele sau să scoatem, căci așa au rânduit Părinții noștri purtători de Dumnezeu, prin ale căror sfinte rugăciuni să ne învrednicim să dobândim partea celor ce se mântuiesc. Amin.

Cuvânt împotriva înșelătorului astrolog, Nicolae neamțul

Sfârșitul lumii te-ai grăbit să îl prevestești, Nicolae, supunându-te stelelor, dar sfârșitul neașteptat al vieții tale nu poți nici să îl prezici, nici să îl afli dinainte. Ce poate fi mai nebun decât nebunia ta? De aceea, voi cu adevărat sunteți învățătorii înțelepciunii deșarte, voi care credeți că totul este cârmuit de stele, iar nenorocirea voastră nu puteți să o aflați dinainte, așa cum spune Leonid: „Vrăjitori care urmăriți cursul stelelor! Pieriți, învățători ai minciunii și ai înțelepciunii deșarte! Pe voi v-a născut necuviința și v-a educat nebunia, însă nu puteți să aflați dinainte nenorocirea voastră”.

Cuvânt împotriva relei credințe latine; tot aici și împotriva „Almanahului” care a prezis că va fi un potop universal, mai distrugător decât cel pomenit odinioară

Acest cuvânt este simplu și lipsit de viclenie, nu pentru că are scopul de a relata lucruri simple și prea puțin demne de atenție. El este scris nu cu scopul de a arăta înțelepciunea cea vicleană, oricât de zadarnică ar fi ea, ci pentru a-i scoate din adâncul vicleșugului astrologic pe cei ce s-au afundat în el. Dar să nu vă mirați de asprimea introducerii, căci eu sunt cuprins de o mare suferință lăuntrică nu numai pentru că voi, suferind fără vindecare, nu vă îngrijiți de ceea ce se cuvine și nu aveți nicidecum în minte intenția să vă treziți, ci și pentru că strâmbați căile cele drepte ale Domnului și vă străduiți neconținut să atrageți mulțimea nevinovată a credincioșilor în aceeași prăpastie a înșelăciunii, deoarece nu vă mulțumiți cu propria voastră nenorocire.

Voi nici nu știți că înaintea voastră stă nenorocirea care vine de la Domnul. De ce? Pentru că sunteți vinovați de sminteală! Căci Domnul spune clar: *Iar cine va sminti pe unul dintr-aceștia mici care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să i se atârne de gât o piatră de moară și să fie afundat în adâncul mării* (Mt. 18, 6). Dacă celui ce smintește un singur credincios în Domnul, i se înfățișează o asemenea nenorocire groaznică, atunci ce trebuie să credem despre aceia care smintesc nu numai unul sau doi credincioși, ci o Biserică întreagă care s-a adunat cu bine în Domnul? Ei râvnesc să o corupă și să o îndepărteze de învățătura Apostolilor și a Părinților. Voi, prin învățăturile voastre dăunătoare, pe care le scoateți din pânțelele vostru, nu vă temeți să răstălmăciți învățătura cea luminoasă propovăduită de Apostoli și de Sfinții Părinți. Iar uneori, lucrând cu șiretlicurile cele rele ale lui Valaam și cu citirile în stele ale diavolilor, îi înduplecați pe oamenii simpli să vină la voi și să creadă prezicerile voastre despre ceea ce urmează să se întâmple în viața fiecăruia.

Însă, socotind că introducerea este de ajuns, a venit momentul să îndrept cuvântul către ceea ce aveam de gând, către ideea care vă va învăța să nu cugetați în felul vostru. Și dacă acest cuvânt al meu va ajunge cu bine la țelul său, atunci slavă lui Dumnezeu Care l-a îndrumat către scopul propus. Iar dacă nu își va atinge scopul și nu va mișca gândurile voastre, și atunci slavă lui Dumnezeu Care m-a ajutat să mă nevoiesc spre îndreptarea voastră, chiar dacă voi ați lepădat ținta din pricina înclinației mari către nemulțumire.

Dacă voi, o oamenilor, credeți puțin în Hristos și așteptați învierea morților și venirea pe cer a dreptului Judecător, înaintea Căruia se vor înfățișa toți oamenii care au fost din veac și fiecare va da răspuns pentru ceea ce a făcut, chiar și pentru un cuvânt deșert, precum a spus Judecătorul, atunci pentru ce nesocotiți și lepădați de la voi sfințele Lui făgăduințe și învățături spuse dreptului Noe și, urmând vicleșugului astrologic și învățăturii diavolești a caldeilor, propovăduiți despre schimbările ce vor fi făcute de zodiac în tot ceea ce există și în toate făpturile raționale și iraționale care se mișcă pe pământ, așa cum nu a fost de la începutul lumii și cum nu s-a auzit în manuscrisele cele vechi? Voi păziți atât de ferm aceste convingeri, încât este mai ușor să vă oprim respirația acestui aer decât să vă dezlipim de aceste practici.

Spunând aceasta, eu nu mustru știința corpurilor cerești, care este necesară și folositoare vieții acesteia, cum ar fi știința rotirii, apariției și dispariției stelelor, după care se calculează fără greșală timpurile acestui veac și se determină corect data Paștilor. Eu nu mustru această știință, ci înclinația peste măsură către această știință și cercetarea prea multă a ceea ce este știut numai de Dumnezeu. De asemenea mustru abaterea cea rea și vicleană a credincioșilor de la Dumnezeu prin înduplecarea lor ca să urmărească pozițiile stelelor, datorită cărora unele

dintre ele sunt numite binefăcătoare, iar altele răufăcătoare! Și de aici, ajung la concluzia că nu numai zilele și orele, ci și oamenii sunt diferiți, numindu-i pe unii buni, iar pe alții răi. Acest lucru îl osândesc eu și îl numesc necredință, urmându-i astfel pe toți sfinții bărbați care din veac au strălucit prin buna credință.

Și voi, toți propovăduitorii, adepții și apărătorii înflăcărați ai acestui lucru, sunteți dovada cea mai convingătoare a faptului că nu mint atunci când spun că voi și cei din jurul vostru sunteți martori de netăgăduit. Făgăduința fermă și porunca Creatorului, pe care El a dat-o dreptului Noe, voi le-ați crezut mincinoase și ați dat crezare prezicerilor ticălosului „Almanah”, și nu vă este rușine să propovăduiți că pe tot pământul va veni în scurt timp un potop mai rău decât a fost cel dinainte. Dar pentru că această prezicere s-a dovedit a fi mincinoasă și voi v-ați făcut de rușine, afirmați acum că prezicerea s-a referit nu la un potop de apă, ci la schimbarea și transformarea a tot ceea ce există pe pământ. Cu toate acestea, „Almanahul” spune clar că acest lucru trebuie să se săvârșească prin intermediul apei și că celelalte stele trebuie să se adune la zodiac și să dea naștere unei asemenea schimbări pe pământ. Iar pe zodiac îl numiți: „prevestitorul și vinovatul apelor și al ploilor”.

Însă este timpul să vă spun și vouă cuvântul Fericitului Pavel, pe care el l-a scris către galateni (3, 1): „O, latini fără de minte! Cine v-a ademenit pe voi să nu vă încredeți adevărului? Ce v-a făcut să vă îndepărtați de adevăr și să cercetați zilele, lunile, timpurile și anii? Văd că vi s-a întâmplat și vouă lucrul acesta, asupra căruia i-a prevenit Apostolul pe coloseni, și vă amăgiți *cu filosofia și cu deșarta înșelăciune din predania omenească, după înțeleșurile cele slabe ale lumii și nu după Hristos* (2, 8). Și nu e de mirare. Căci cea mai mare importanță o are la voi Aristotel, care v-a atras, sau mai bine zis, v-a inundat cu silogisme patetice și cu vorbe viclene, fără să vă dea voie să fiți de acord cu ceea ce au spus Proorocii și Apostolii, în chip tainic, despre Înalta Treime. Și dacă o dogmă nu se potrivește cu silogismele lui [ale lui Aristotel] alcătuite viclean, atunci ori o numiți netrebnică, ori o prelucrați fără nici o frică, de dragul șiretlicurilor patetice.

Dacă nu ar exista primejdia ca lungimea cuvântului meu despre această nebunie să copleșească atenția voastră, eu v-aș arăta ceea ce vă călăuzește, și cu privire la majoritatea tainelor cinstite de creștini v-aș arăta că pe unele le-ați distrus complet, iar pe altele le-ați schimonosit în favoarea voastră, răstălmăcind toate canoanele Sfinților Părinți. Dar să nu credeți că eu, din această pricină, osândesc învățătura cea străină, care este folositoare și încuviințată de aproape toți cei care au strălucit prin buna credință. Eu nu sunt un ucenic atât de nerecunoscător al acestei învățături, chiar dacă nu m-am aflat în pragul ei, dar osândesc curiozitatea nemăsurată a rațiunii. Căci ar trebui ca oamenii să cerceteze cu evlavie această învățătură și să-și însușească cu mintea numai ceea ce contribuie la întărirea credinței creștine și, așa cum spune dumnezeiescul Pavel, să-și înrobească toată rațiunea în ascultarea lui Hristos și să oblige știința să urmeze în toate adevărul evanghelic, socotind-o roaba acestui adevăr.

Dar ei procedează invers: s-au lăsat cu totul în voia științei, îndepărtându-se de adevăr, și îi urmează toată viața lor pe Aristotel, pe Platon și pe ceilalți filosofi elini; cu ei se hrănesc și pe ei îi respiră. Schimonosirea dogmelor, care ia naștere de aici, și reaua credință care, de obicei, se naște în convingerile celor ce studiază știința, nu pot fi descrise de nici un cuvânt. Eu însumi sunt martorul de încredere al tuturor acestor lucruri și nu ca unul care a auzit, ci ca unul care a văzut acestea în Italia și în Lombardia și care a fost oarecând părtașul lor. Și dacă nu m-ar fi miluit Domnul, Care se îngrijește de mântuirea tuturor, și nu m-ar fi cercetat imediat cu harul Său și nu ar fi luminat cu lumina Sa gândul meu, atunci aș fi pierit de mult împreună cu necredincioșii care se aflau acolo.

Vai, câți oameni am întâlnit în Italia, oameni care aveau credințe păgâne și își băteau joc de cele mai mari taine ale noastre! Unul dintre acești oameni, Cobezmic Ferrarski, care îi întrecea pe ceilalți în știință, atunci când a murit le-a spus ucenicilor și prietenilor săi: „Bucurați-vă împreună cu mine, iubiților, căci mâine mă voi odihni în câmpiile Elizee cu Socrate, cu Platon și cu toții eroii!”. Într-atât fusese înșelat de învățătura păgână!

În Patavia a fost un altul, după el, filosoful Sesa napolitanul, care atât a urât credința noastră și obiceiurile ei, încât, atunci când a mers la biserică, le-a spus prietenilor săi: „Să mergem și noi la amăgirea comună!”.

Cine nu îl știe pe Angelo Poliziano care a trăit în Florența și care a ajuns vestit prin necredință și toată necurăția și s-a sfârșit în chip jalnic? Au existat și alții, în alte locuri pline de toată necinstirea, care, într-adevăr, ar fi ridicat de mult altare idolilor dacă nu i-ar fi cuprins frica în fața excomunicării de către papă.

Însă trebuie să mă întorc acolo unde am lăsat cuvântul și să arăt că voi nu numai că sunteți înșelați de Aristotel și celelalte învățături filosofice și vă abateți de la adevărul creștin, dar și ceea ce spuneți spre îndreptățirea voastră este cu totul vrednic de râs. Căci îndrăznind să procedați așa, voi pretutindeni îl socotiți pe al vostru papă dumnezeiesc, atribuindu-i puterea dată marelui Apostol Petru. Și cu papa, ca și cu o sperietoare, nu încetați să îi speriați pe oamenii simpli, cugetând greșit și în acest caz, precum și în altele. Căci puterea dată celui mai mare Apostol (ceea ce înseamnă că: dacă ceva este dezlegat sau legat pe pământ, dezlegat sau legat va fi și în cer) a fost, de asemenea, dată și celorlalți ucenici.

Puterea dată celui mai mare Apostol nu constă în faptul de a schimba Evanghelia lui Hristos, adică rânduiala și învățătura dumnezeiască atât despre El, cât și despre Sfânta Treime, ci în faptul de a ierta păcatele celor ce se căiesc și a lucra părintește la mântuirea lor, neținând cont de asprimea canoanelor rânduite, ci, uitându-se la starea sufletească a celor ce se căiesc, să scurteze sau să prelungească vremea pocăinței. Iar ca să nu îndrăznească nicidecum să schimbe ceva foarte mic care este cuprins în Evanghelie, Domnul a poruncit, zicând: *Deci, cel ce va strica una din aceste porunci, foarte mici, și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în împărăția cerurilor* (Mt. 5, 19).

Oare nu s-a transmis puterea dată celui mai mare Apostol și la Episcopii romani de după el, cum ar fi: Silvestru, Celestin, Leon, Agapit, Agaton, Adrian și mulți alții? Este clar pentru fiecare că s-a transmis. Care dintre ei a îndrăznit vreodată să schimbe ceva din dumnezeieștile dogme ortodoxe și din pravilele și obiceiurile bisericesti, până la al șaptelea Sinod ecumenic? Oare nu s-au aflat toți în acord cu sfeșnicele din răsărit, fiind uniți unii cu ceilalți prin legătura iubirii în Sfântul Duh, ocărmuind astfel cu bine bisericile credincioșilor de pretutindeni? Oare nu a existat pretutindeni o singură mărturisire de credință ortodoxă care conținea învățătura despre Mângâietorul Care purcede numai din Tatăl? Oare nu se săvârșea unul și același Botez prin întreita cufundare, așa cum poruncește pravila apostolică? Oare nu exista o singură prescură care conținea sare și drojdie și se aducea ca jertfă fără de sânge? Și acestea reies din multe mărturii, dar mai ales ne-au încredințat cu privire la ele minunații arhieri Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur, lăsând bisericilor scrieri despre ele.

Dumnezeiescul Vasile a dus luptă împotriva ereticului Apollinarie care a spus că Fiul lui Dumnezeu a luat un trup fără minte și suflet și, din această pricină, a rânduit pentru adepții lui să aducă azimă ca jertfă, deoarece sarea este chipul minții omenești, potrivit cu cele spuse în Evanghelie: *să aveți sare în voi*; iar drojdia închipuie sufletul care însuflețește trupul. Luptând împotriva hulei lui Apollinarie, dumnezeiescul Vasile a lăsat în scrierile sale următorul canon, pe care trebuie să-l păzească Biserica Sobornicească: „Dacă cineva aduce ca jertfă azimă, să fie anatema!”.

Iar dumnezeiescul Ioan Gură de Aur, ne-a arătat adevărul, vorbind în cuvântul său despre Cruce astfel: „Cele vechi au trecut, toate cele noi au venit: acolo chivotul, aici Fecioara, acolo toiagul, aici Crucea, acolo azima, aici pâinea”. Așa a strălucit adevărul prin acești doi învățători.

Iar voi ce puteți să spuneți împotriva acestora? Spunând că în trecut a existat porunca azimei, el a pus în fața ei pâinea. Astfel, a adevărit că ea ne face părtași la jertfa Noului Testament. Dacă voi ne puneți în fața celor spuse de Sfântul Apostol Pavel către corinteni: *Curățiți aluatul cel vechi, ca să fiți frământătură nouă* (1 Cor. 5, 7) și iarăși: *De aceea să prăznuim nu cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutății și al viclesugului, ci cu azimele*

curăției și ale adevărului (5, 8) noi, ca răspuns la acestea, nu vă vom spune ceva de la noi, ci ceea ce am auzit de la același Părinte și învățător Ioan Gură de Aur, care prin descoperire dumnezeiască a tâlcuit Epistolele Sfântului Apostol Pavel, așa cum reiese din viața lui. El spune astfel: „Sfântul Apostol Pavel, muștrându-i mai întâi pentru faptul că ei au trecut sub tăcere împreună-viețuirea cu mama vitregă și au lăsat fără cercetarea cuvenită această fărădelege, îi sfătuiește [pe coloseni] să se lepede de răutatea cea veche în care au trăit înainte, adică de dobitoceasca și ticăloasa împreună-viețuire păgână [de incest], pe care a numit-o metaforic aluatul cel vechi, după cum le-a spus Domnul Apostolilor: *Feriți-vă de aluatul fariseilor*, adică de învățătura lor fățarnică și de traiul lor nelegiuit. Și le poruncește să trăiască în *nedospirea curăției și adevărului*, adică în obiceiuri sfinte și curate, așa cum se cuvine creștinilor să trăiască, numind aceasta sărbătoare”.

Vedeți, oare, cum înțelege acest dumnezeiesc părinte cugetarea apostolică? El nu a pomenit deloc despre pâinea adusă la Sfânta slujbă, așa cum tâlcuiți voi. Cui ne porunciți voi să ne supunem: celor care au strălucit în trecut prin toată sfințenia și înțelepciunea dumnezeiască, Sfântului Vasile cel Mare, Sfântului Ioan Gură de Aur și tuturor celorlalți Sfinți, sau vouă, celor care încălcați cele legiuite de ei și ne atrageți erezia lui Apollinarie? Voi nu puteți să spuneți că azimele sunt rânduială apostolească. Este rânduiala voastră! Iar îndreptățirea voastră se dă în vileag prin ceea ce au spus Sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur.

Însă cele spuse aici despre acestea sunt de ajuns pentru cei care se supun cu înțelepciune tradiției Bisericii ortodoxe. De ce? Pentru că nu trebuie să prelungesc cuvântul pentru cel care stăruie în intenția lui. Iar intenția acestui cuvânt este de a da în vileag ideea voastră greșită despre potop, pe care voi ați alcătuit-o cu obrăznicie, vorbind „din pânțelele vostru”^{*}.

Ce preziceri proorocești și apostolești ați vestit voi, oamenilor, de ați răspândit această învățătură defăimătoare în lume? Cum ați zămislit și ați scos la lumină acest rod ticălos vrednic de întunericul peșterilor trotoniene? Oare voi nu știți, oamenilor, că, dacă sunteți cât de cât creștini, nu trebuie nici să cugetați, nici să scrieți nimic mai presus de cele scrise și lăsate nouă de Prooroci, Apostoli și de învățătorii de după ei, dacă doriți să cugetați drept în domeniul credinței?

Poate că veți spune: cine a rânduit acest lucru? L-a rânduit Însuși Domnul nostru Iisus Hristos în Sfânta Evanghelie, unde, dându-i în vileag pe saduchei, care cugetau nedrept cu privire la înviere, le-a spus: *Vă rătăciți neștiind Scripturile* (Mt. 22, 29). Oare aceste cuvinte nu conțin în mod clar porunca de a nu îndrăzni să cugetăm nimic mai mult decât cele scrise? El le-a spus cam așa: „Voi vă rătăciți pentru că nu dați ascultare Sfintei Scripturi, pe care trebuie să o urmați în toate și de la ea să învățați adevărul”. Oare nu același lucru se cuvine să vi-l spună și vouă, latinilor: „Vă rătăciți neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu”? Dacă voi ați fi crezut ceea ce i-a spus Creatorul și Stăpânul tuturor dreptului Noe, că nu va mai fi în veci potop de apă pe pământ astfel încât să piardă tot trupul (Fac. 9, 11) și că *e cu neputință ca Dumnezeu să fi mințit* (Evr. 6, 18) și că *cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece* (Mt. 24, 35) – dacă voi ați fi știut toate acestea și le-ați fi crezut, atunci nu ați fi ajuns la o asemenea nebunie. Ce puteți spune împotriva acestui lucru? Dacă v-ați convins de cele spuse, atunci rămâneți cu noi în adevăr. Sau aveți nevoie de leacuri mai puternice? Voi face atunci și aceasta cu ajutorul lui Dumnezeu.

Mi se pare că cei ce se mențin în această nebunie suferă de unul din cele două lucruri: ori nu cred că Însuși Creatorul poartă de grijă făpturilor Sale, și în acest caz sunt necredincioși; ori cred că El le poartă de grijă, însă nu tuturor, ci numai făpturilor Sale cerești, iar pe cele pământești le-a lăsat în seama cârmuirii zodiacului și planetelor și așa numitului noroc. Însă nici în acest caz nu vor scăpa de învinuirea necredinței, căci necredința este cuprinsă în egală măsură și în primul lucru și în al doilea. Iar dacă Însuși Creatorul le poartă de grijă făpturilor

^{*} Ceea ce înseamnă: din cugetarea trupească [n. tr.].

Sale și Îi pasă de ele, astfel încât fără voia Lui nici pasărea nu cade în plasă și nici numărul firelor noastre de păr nu Îi este necunoscut, așa cum a spus Domnul în Evanghelie, atunci cum vor putea zodiacul și planetele să aducă un asemenea dezastru în creația lui Dumnezeu, când Dumnezeu o întreține și o păzește cu mâna Lui creatoare?

Iar dacă voi, fiind stingheriți de adevăr, alergați la știința astrologică și spuneți că știința astrologică vă învață să gândiți și să judecați astfel și nu se poate nicidecum să fie altfel, atunci eu vă voi spune iarăși la modul cel mai simplu așa: pronia nepătrunsă a lui Dumnezeu, care cârmuiește, rânduiește și ține totul cu înțelepciune, nu este supusă nici influenței stelelor, nici mișcării planetelor, ci stăpânește și rânduiește totul așa cum vrea. Iar Dumnezeu vrea, cu tot dinadinsul, ca totul să fie cârmuit drept și înțelept de pronia Lui cea nepătrunsă și înțeleaptă, și nu vrea ca prin influența forțată a stelelor și a zodiacului totul să se săvârșească în chip nesăbuit și neuniform, precum huliți voi, atribuind o forță de neînlăturat planetelor și zodiacului, care v-au înșelat. Dacă ar fi existat în ele o asemenea forță, la care visați voi, și dacă totul ar fi fost cârmuit nu prin voia cea dumnezeiască, ci prin forța și mișcarea lor, care ar fi adus asemenea dezaстре, precum spuneți voi, atunci totul ar fi pierit de mult, fiind forțat de influența puternică a stelelor.

Iar dacă, fiind muștrați de mine, veți spune că toate acestea trebuie să se întâmple cu voia cea dumnezeiască, atunci aduceți-mi dovezile din care ați scos acest lucru: proorociile și scrierile Apostolilor și ale învățătorilor bisericești. Cine a prevestit după Moise, cel ce L-a văzut pe Dumnezeu, că va fi pe pământ un al doilea potop? Spuneți-mi dacă aveți o asemenea proorocie. Însă nu puteți să îmi arătați, chiar dacă v-ați trudi la nesfârșit!

Vreți să vă dovedesc prin alt mijloc necredința celor ce au scris și au înțeles așa? Numai să nu vă tulburați, căci a mai rămas pentru voi nădejdea mântuirii. Dacă vreți să vă convingeți că unii s-au înșelat cugetând în afara Sfintei Scripturi, atunci cuvântul acesta este de ajuns pentru a da în vileag înșelăciunea lor. Ce li se poate spune despre ceea ce au adăugat la sfârșitul acestei preziceri diavolești, zicând: „Înălțați capetele voastre, o bărbați creștini”? Sau voi credeți că prin această glăsuire vă adresați unor incuți care nu au minte? Ce altceva spun ei prin această scurtă expresie dacă nu faptul că, lipindu-se odată de înțelepciunea deșartă a acestui veac, s-au despărțit de Biserica creștinilor și, în marea lor nebunie, au învinuit Sfânta Scriptură? De aceea propovăduiesc cu trufie reaua lor credință și cu cea mai mare mândrie ne ocărăsc pe noi, cei binecredincioși, poruncindu-ne să înălțăm capetele noastre, adică mințile. Mai că nu ne spun: „O, creștinilor nebuni! Voi, care vă înșelați cu scrierile lui Moise și nu mai așteptați al doilea potop înainte de sfârșitul cel de obște! Înțelegeți, dar, dacă puteți, că v-ați înșelat și reveniți-vă din această amăgire!”.

Oare nu râdeți de noi, spunând acest lucru? Oare nu propovăduiți o adunare necredincioasă și păgână, poate cea a caldeilor, ai cărei părtași sunteți, și de aceea ne numiți pe noi: „creștini”? Căci cine apără concepțiile potrivnice creștinismului și se leapădă de numele de creștin, acela, evident, merge pe alt drum. Oare nu cu aceeași trufie l-au muștrat fariseii pe orbul cel luminat, zicându-i în adunarea lor: *Tu ești ucenic al Aceluia, iar noi suntem ucenici ai lui Moise* (Ioan 9, 28)?

Dar noi suntem atât de departe de a ne întrista de acest lucru, încât vă și mulțumim pentru că ne numiți creștini, iar capetele noastre, adică mințile, le înălțăm cât mai sus, adică la înălțimea rațiunii Sfintei Scripturi și, luând de acolo lumina din belșug, cântăm împreună cu Proorocul David: *Spusu-mi-au călcătorii de lege deșertăciuni, dar nu sunt ca legea Ta, Doamne* (Ps. 118, 85). Și iarăși: *Certat-ai pe cei mândri; blestemați sunt cei ce se abat de la poruncile Tale* (Ps. 118, 21). Cine sunt călcătorii de lege dacă nu aceia care, prin ticălosul „Almanah”, spun că din pricina apropierii planetelor și a zodiacului iau naștere transformări și schimbări ce nu au existat la început? Cei ce spun acest lucru nesocotesc legămintele sfinte ale lui Dumnezeu date dreptului Noe, în care Stăpânul cel iubitor de oameni nu o dată, ci de multe ori îl întărește pe acesta cu cuvinte ce exprimă marea grijă părintească, deosebita atenție și neschimbarea legământului.

Să fie aduse aici cuvintele cele sfinte ale Stăpânului tuturor către dreptul Noe, ca să arate neamului omenesc marea grijă și pronie a lui Dumnezeu pentru restul creației. De asemenea să arate că El și pedepsește și miluiește cu dreaptă măsură și că prin porunca Lui dumnezeiască ține și cârmuiește totul cu înțelepciune și cuviință, iar nu prin lucrarea nesăbuită și necuviincioasă a zodiacului și a planetelor.

Însă înainte de a pomeni cele spuse de Dumnezeu lui Noe, să ne îndreptăm atenția spre faptul că, după mărturia Dumnezeieștii Scripturi, Stăpânul tuturor trimite cu dreptate necazuri asupra oamenilor din trei motive: fie pentru viața desfrânată și necurăția care au sporit, fie pentru necredința și neascultarea față de El, fie pentru încălcarea poruncilor Lui. Pentru primul motiv slujesc ca dovadă contemporanii lui Noe și, de asemenea, Sodoma și Gomora. Pentru al doilea Faraon și tot Egiptul, care ajunseseră la mare necredință și nu se supuneau deloc Stăpânului tuturor, neținând cont de nenumăratele minuni pe care le făcuse Moise înaintea lor. Iar pentru al treilea, poporul israelit care, după ce a ajuns la pământul făgăduinței, pentru încălcarea poruncilor Stăpânului a fost prigonit de mii de ori de străini, iar mai târziu a fost luat în robie de babilonieni.

Nu degeaba vă vorbesc despre acestea, ci ca să arăt falsitatea proorociei „Almanahului” despre potop și să vă arăt și faptul că vorbirea lui deșartă nu este numai ticăloasă, pentru că se opune fără rușine Stăpânului tuturor și lui Moise, celui plăcut Lui, ci este cu totul plină de nesăbuiță și nebunie. Căci ea [proorocia] nu înfățișează nici unul dintre motivele pomenite mai sus, pentru care, de obicei, Stăpânul tuturor îi pedepsește pe călcătorii de lege, așa cum s-a spus, ci aduce numai un motiv: mișcarea irațională a planetelor și a zodiacului. Din aceasta reiese că ea suferă de o mare necredință, deoarece atribuie cârmuirea întregii creații unui lucru neînsuflețit și nesimțitor, iar nu lui Dumnezeu Care, potrivit cu cuvintele Apostolului, *ține toate cu cuvântul puterii Sale*. Dar deja este timpul să ne îndreptăm atenția la făgăduința de mai sus, să scoatem mai bine în vileag deșarta proorocie a „Almanahului” și să arătăm că este mincinoasă și hulitoare.

Creatorul și Păzitorul tuturor are grijă de mântuirea noastră și niciodată nu trimite asupra noastră pedepse fără motiv, iar acest lucru reiese din celelalte cugetări și întâmplări ale Scripturii, mai ales din relatarea Sfintei Scripturi despre potopul din timpul lui Noe. Despre acesta este scris așa: *Pământul însă se stricase înaintea feței lui Dumnezeu și se umpluse pământul de silnicii* (Fac. 6, 11). Aceste cuvinte conțin în ele învinuirea vieții noastre desfrânate și îndreptățirea judecății lui Dumnezeu: El nu trimite nici o pedeapsă fără motiv, ci se îngrijește părintește de trezirea noastră atunci când noi ne îndepărtăm de El fără putință de întoarcere. Apoi, arătând iubirea de oameni a Stăpânului și faptul că El râvnește puternic la mântuirea noastră, spune: *Și a căutat Domnul Dumnezeu spre pământ și iată era stricat, căci tot trupul se abătuse de la calea sa pe pământ* (Fac. 6, 12).

Prin expresia *a căutat*, este arătată iubirea nespusă a Stăpânului către noi, căci și noi ne desfătăm și nu ne mai săturăm de vederea celor pe care îi iubim, astfel încât nimic nu ne poate abate privirile de la ei. Mai departe spune: *Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Noe: Sosit-a înaintea feței Mele sfârșitul a tot omul, căci s-a umplut pământul de nedreptățile lor, și iată Eu îi voi pierde de pe pământ* (Fac. 6, 13).

Stăpânul cel iubitor de oameni a binevoit să se judece cu fapăturile mâinilor Sale, ca să arate că El nu Se bucură de pieirea oamenilor, ci că ei înșiși sunt vinovați de pieirea lor. *Sosit-a sfârșitul* spune, adică a sosit vremea răsplății și a dreptei judecăți. Și mai spune: de mult îndur Eu fărădelegile voastre. Și zicând: *s-a umplut pământul de nedreptățile lor*, El a arătat motivul, pentru care i-a osândit la pieire. De asemenea, spune: nu Eu sunt vinovat de pieirea lor, ci ei înșiși prin fărădelegile lor au dus la mânie îndelunga Mea răbdare. Apoi îi descoperă dreptului Noe și calea pierii lor, zicând: *Și iată Eu voi aduce asupra pământului potop de apă, ca să pierd tot trupul de sub cer, în care este suflu de viață, și tot ce este pe pământ va pieri* (Fac. 6, 17).

De ce este adăugat aici: *Și iată Eu?* Ar fi fost de ajuns să spună *voi aduce*. Să nu credem că aceasta în zadar este spusă așa. Pentru că în acel timp avea mare trecere vicleșugul astrologiei, care își dobândise începutul de la Set, așa cum scrie istoricul evreu Iosif [Flaviu], și pentru că mulți dintre oamenii de atunci, ca și cei de astăzi, aveau concepții greșite, atribuind totul zodiacului, mișcării planetelor și norocului. De aceea Stăpânul cel iubitor de oameni, adaugă această expresie în chip părintesc și pentru musturarea lor: *Și iată Eu*, ca și cum ar spune: oamenilor, nu dați atenție învățăturilor mincinoase ale celor ce vestesc din pântecul lor. Nu zodiacul va trimite apă pe pământ, datorită apropierii dintre el și celelalte stele, ci Eu, voia Mea, sfatul Meu și porunca Mea vor deschide de sus *jgheburile cerului*, iar jos *toate izvoarele adâncului* (Fac. 7, 11) și astfel va pieri tot trupul.

Iar faptul că nu va mai fi un asemenea potop ne învață clar tot Sfânta Scriptură, care ni-L înfățișează pe Creator vorbind astfel: *Iar Domnul Dumnezeu a mirosit mireasmă bună și a zis Domnul Dumnezeu în inima Sa: Am socotit să nu mai blestem pământul pentru faptele omului, pentru că cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinerețile lui și nu voi mai pierde toate vietățile, cum am făcut* (Fac. 8, 21).

Ce poate fi mai convingător și mai adevărat decât aceste cuvinte scurte? Creatorul Însuși vorbește cu Sine, întărindu-ne și făcându-ne încrezători, ca pe viitor să nu ne mai temem și să nu mai așteptăm ceva asemănător. De aceea, adaugă și motivul: *pentru că cugetul omului se pleacă la rău din tinerețile lui* și el nu poate, fiind trupesc, să se elibereze de dorințele și poftele trupești, pentru care Eu ar trebui să îi pierd des de pe pământ. Acest lucru nu este propriu bunătății Mele și de aceea trebuie să Mă îngrijesc de ei prin îndelungă răbdare, pace și diferite pedepse. Pentru aceasta, Stăpânul și Domnul cel iubitor de oameni, întărindu-ne mai mult, repetă același cuvânt, zicând: *nu voi mai pierde toate vietățile, cum am făcut*.

Acestea ar trebui să fie de ajuns dacă acest cuvânt al meu ar ajunge la oamenii înțelepți, pentru deplina încredințare că nu trebuie să mai așteptăm un potop pentru toată lumea. Dar pentru că acest cuvânt se referă la latinii care sunt orbiți mai mult decât toți oamenii de vicleșugul păgân și de învățătura diavolească a caldeilor, să cercetăm și celelalte cuvinte proorocești și sfinte cu care Stăpânul cel iubitor de oameni l-a întărit pe dreptul Noe, iar prin el pe tot neamul omenesc, ca să nu se mai teamă în veci de un asemenea dezastru.

Cuvintele Sfintei Scripturi sunt următoarele: *Iată Eu închei legământul Meu cu voi, cu urmașii voștri. Și cu tot sufletul viu, care este cu voi* (Fac. 9, 9-10). Apoi, repetând, spune același cuvânt: *Și închei acest legământ cu voi, că nu voi mai pierde tot trupul cu apele potopului și nu va mai fi potop, ca să pustiiască pământul* (Fac. 9, 11).

Ce poate fi mai clar sau mai convingător decât aceste cuvinte? Priviți, orbilor, și auziți, surzilor, și, dacă puteți, înțelegeți, nesăbuiților, Cine spune acestea! Și, înțelegând, îngroziți-vă de fața Domnului Savaot, Făcătorul tuturor, Care pe toate le creează și le schimbă așa cum vrea, *cu cuvântul puterii Lui*. El ne făgăduiește și ne spune că nu mai trebuie să ne temem de un asemenea dezastru, iar voi fără rușine spuneți că va fi potop datorită acțiunii stelelor. Cine a spus și a întărit lucrul acesta?

Oare nu îl auziți pe Isaia care spune clar: *Iată hotărârea pentru tot pământul, iată mâna întinsă peste toate neamurile! Dacă Domnul Savaot a hotărât, cine Îl va putea împiedica? Și dacă mâna Lui stă întinsă, cine o va întoarce la loc?* (Isaia 14, 26-27). Ați înțeles voi, oare, din aceste cuvinte sfinte, tăria și statornicia făgăduinței Atotțiitorului Dumnezeu și ale adevărului Lui? Sau încă vă mai mențineți în neascultarea cea dragă vouă și în aplecarea către ceartă sau, mai bine zis, în necredință?

Dacă voi ați fi crezut Sfânta Scriptură și ați fi îndreptat auzul vostru cu atenție către ea, atunci nu ați fi căzut în aceste prăpăstii ale hulei. Dar, ca să nu prelungesc fără măsură cuvântul, aducând toate proorociile, care sunt foarte multe, voi mai spune ceva scurt și cu aceasta voi încheia. Căci oricine menționează proorociile trebuie să înțeleagă foarte bine avertismentul cuprins în ele.

Așadar, noi, o, oamenilor, prin harul lui Hristos, fiind de la început creștini, educați în învățăturile și predaniile Apostolilor și ale Părinților, și păzind cu evlavie și neschimbate cele adeverite și pecetluite de ei, așa cum am învățat, cum am crezut, cum păzim și cum mărturisim împreună cu ei, așa vă scriem și vouă, nespunând nimic de la noi, nici născocind noi înșine ceva, așa cum, după cât se pare, îndrăzniți să faceți voi. Însă, împrumutând dovezi din Sfânta Scriptură și explicând acestea cu tâlcurile Sfinților Părinți, noi ne întărim astfel pe noi înșine, primind lumina rațiunii, pe care o dăruim celor ce strălucesc prin credință.

Vă rugăm, lepădați și voi orice împotrivire și orice trufie care se nasc din pricina rațiunii false în cei ce se lipsesc fără băgare de seamă de ea, și primiți cu credință această bucurie și, împreună cu Proorocul David, spuneți-I întotdeauna, cu smerenie, Stăpânului tuturor: *Că eram fără de minte și nu știam; ca un dobitoc eram înaintea Ta. Dar eu sunt pururi cu Tine* (Ps. 72, 22). De ce spune el acest lucru? El spune: eu am înțeles, o Stăpâne, că taina judecăților Tale este un adânc nepătruns și neînțeles al rațiunii Tale dumnezeiești. Eu nu sunt decât un vierme, nu sunt om, și de aceea mă mulțumesc cu ceea ce am primit de la învățătorii dinaintea mea și la acestea mă limitez și nimic mai mult nu cercetez, căci știu neputința cugetului meu. De aceea eu socotesc că este drept să primesc cu simplitate și fără discuție sfintele Tale porunci, judecați și învățături, așa cum dobitocul cel supus pântecelui primește sarcina așezată de stăpân pe el și merge acolo unde îl îndrumă stăpânul. Eu aplic acest lucru față de mine pentru a fi întotdeauna cu Tine, nedespărțit de harul Tău dumnezeiesc.

Căci nu se poate, o, oameni buni, să intre cineva în Împărăția cerească făgăduită nouă, dacă nu o primește ca un copil, adică dacă nu primește cu simplitate și fără cercetare dumnezeiască învățătură care ne-a fost descoperită despre Înalta Treime și ceea ce ne-a fost propovăduit și întărit de Părinții purtători de Dumnezeu de la cele șapte Sinoade ecumenice, fie că sunt tâlcuiri, obiceiuri sau canoane. Căci ei nu au spus de la sine, ci prin ei a vorbit Duhul Sfânt Care purcede de la Tatăl, așa cum ne-a arătat Domnul, lăsându-ne învățătura despre El, și Care este de o ființă cu Fiul, așa cum ne învață Sfântul Chiril cel Mare și toți Sfinții. Așa cum cauza Celui Unuia Născut este numai Tatăl, așa și cauza Mângâietorului este numai Tatăl, Care Îl purcede, iar Persoanele dumnezeiești sunt egale în toate, tocmai datorită cauzei (dumnezeirii lor).

Fiul nu este lipsit de egalitatea cu Tatăl, precum spuneți voi, chiar dacă El nu Îl purcede pe Duhul, exact așa cum Duhul nu este lipsit de egalitatea cu Tatăl și Fiul, chiar dacă nu Îl naște împreună cu Tatăl pe Fiul. Aceasta este îndreptățirea voastră copilărească, ce vă atrage în gândirea satanică și vă duce în prăpastia lui Savelie. Aceia care mărturisesc că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul, ca și cum Fiul ar fi o cauză, trebuie să îngăduie unul din cele două lucruri: Persoana Tatălui trebuie să Se unească cu Persoana Fiului ori după ființă ori după Persoană, atunci când Ei Îl purced pe Mângâietorul. Dar dacă voi spuneți că Ei Se unesc după ființă, atunci ideea nu numai că pare nepotrivită, dar conține în ea o mare hulă, căci în toate cele trei Persoane ființa este una singură și nedespărțită. Unind după ființă Persoana Fiului cu Persoana Tatălui, voi, evident, îl separați pe Mângâietorul de această unire într-o ființă. Iar acest lucru este mai presus de orice hulă! Iar dacă spuneți că Ele se unesc după Persoană, atunci luați seama cum vă dați în vileag, apărând erezia lui Savelie, căci Persoanele nu se unesc, potrivit cu învățătura tuturor Sfinților teologi, și nu se amestecă între ele.

Multe alte neghiobii care se ascund în învățătura voastră ar putea fi scoase la iveală; însă nu mai este timp să vorbesc despre ele în această epistolă care se apropie deja de sfârșit. Domnul le poruncește clar în Sfânta Evanghelie celor ce cred în El: *Cine nu este cu Mine este împotriva Mea și cine nu adună cu Mine risipește* (Mt. 12, 30). Și iarăși: *Oile Mele ascultă de glasul Meu; iar după un străin, ele nu vor merge, ci vor fugi de el, pentru că nu cunosc glasul străinilor* (Ioan 10, 27;5).

Aceia care schimbă și răstălmăcesc, prin adaosuri străine, credința apostolică lăsată de cele șapte Sinoade ecumenice, nu sunt cu Hristos și nu adună cu El, ci risipesc. Iar acest lucru reiese atât din multele dovezi de netăgăduit, cât și din faptul că ei nu se tem să moștenească

nenumăratele blesteme și anateme ale Sfințelor Sinoade, încălcând învățăturile apostolești și disprețuind propovăduirea și predaniile Sfinților Părinți.

Iar dacă doriți și voi să fiți cu Hristos și să adunați cu El bogăția adevăratei învățături dumnezeiești și să scăpați de acele blesteme înfricoșătoare, atunci păziți fără cercetare învățătura lăsată de Domnul și, de asemenea, predaniile și îndrumările Sinoadelor ecumenice, ca niște prunci nevinovați, hrănindu-vă din vasul evanghelic cu laptele cel dulce, până când veți ajunge *la bărbatul desăvârșit*, spunând ca Apostolul, *la măsura vârstei deplinătății lui Hristos*. Atunci va fi de ajuns pentru noi acest răspuns, iar vouă vă va fi în chip deosebit prieten și răsplătitor Hristos, Care vă va spune: *Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău (Mt. 25, 21)*.

Cuvânt împotriva luteranilor, despre cinstirea Sfintelor Icoane

Domnul i-a spus lui Moise: *Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare* (Exod 20, 4). El nu i-a zis: să nu-ți faci nici o asemănare, ci *nici un fel de asemănare*, așa cum fac elinii, înfățișând asemănările și fețele vrăjitorilor, adulterilor și ucigașilor, ale fiarelor și păsărilor și reptilelor, numind aceste asemănări dumnezei și închinându-se lor. Iar dacă asemănarea cea vrednică de cinstire este spre slava lui Dumnezeu, atunci nu greșești deloc prin aceasta. Și dacă nu crezi acest lucru, atunci îți voi aduce ca dovadă cuvântul lui Dumnezeu, spus lui Moise. Spunându-i mai întâi: *să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare*, Dumnezeu i-a poruncit apoi aceluiași Moise să își facă multe asemănări (Exod 12 și 26).

În primul rând, i-a poruncit să-și facă biserică, adică cortul legământului Domnului. Apoi, Dumnezeu i-a poruncit ca în interiorul bisericii să construiască totul după asemănarea și după chipul lucrurilor cerești. Iar pentru că în cer se află heruvimi, i-a poruncit lui Moise să facă din aur heruvimi și să Îi aducă două table cioplite în piatră, pe care a scris cu degetul Său cel sfânt zece porunci, iar vasul de aur care conținea mană cerească, și toiagul lui Aaron a poruncit să le așeze în chivot [dimpună cu Tablele Legii], apoi, pe pereți și perdele a poruncit să se pună și să se brodeze țesături de in și mătase violetă și stacojie cu chipuri de heruvimi.

Luați seama și ascultați cu atenție: cortul era făcut din aur și argint, din mătase violetă, stacojie și vișinie, iar tăblițele erau cioplite din piatră. Și noi facem asemănări și este un lucru bun și plăcut lui Dumnezeu să le cinstim și să ne închinăm lor, numai că nu trebuie să le facem dumnezei și să spunem chipului: tu ești dumnezeul nostru, ci să îl cinstim ca pe chipul și asemănarea înfățișării trupești (a întrupării) sau ca pe chipul robului și plăcutului lui Dumnezeu, de exemplu, al lui Ilie sau ca pe chipul Preacuratei Născătoare de Dumnezeu.

Iar dacă, gândind nebunește, spui că lucrurile cinstite și sfinte pe care Domnul i-a poruncit lui Moise să le facă, cum ar fi: cortul, heruvimii, chivotul, tăblițele de piatră, vasul cu mană și celelalte, trebuie să le cinstim, dar nu trebuie să ne închinăm nici unuia, în afara lui Dumnezeu, împotriva acestui lucru îți voi răspunde așa: dacă nu trebuie să ne închinăm acestor lucruri, atunci cum de s-au închinat lor însuși marele Prooroc Moise, dumnezeiescul Părinte David, Împărat și Prooroc, apoi Iona, Daniel și Ezdra? Ei toți s-au închinat lucrurilor făcute de mână omenească. În cartea Exodului se spune: *Și când se îndrepta Moise spre cort, tot poporul se scula și sta fiecare la ușa cortului său și se uita după Moise, până ce intra el în cort. Iar după ce intra Moise în cort, imediat se pogora un stâlp de nor și Domnul apărea în cort în stâlpul de nor* (Exod. 33, 8; 9; 10). Iar oamenii, văzând stâlpul de nor, se închinau fiecare din ușa cortului său. Se închinau stâlpului de nor și cortului, pentru că Dumnezeu, nevăzut după ființă, datorită neputinței noastre, Se ascundea în stâlpul de nor și Se arăta în această lumină în cort. Așadar, stâlpul de nor era pentru ei ca un veșmânt (în care se învăluia Domnul); în locul sălașului ceresc El avea cortul, care astăzi se numește biserică. Oare nu putea Dumnezeu să vorbească cu oamenii fără cort? Însă prin aceasta, El a dorit să arate încă de la început cinstea și slava bisericii Lui.

Scriptura mărturisește iarăși în Exod, că atunci când Moise a terminat toate lucrările, construind cortul mărturiei, și a adus în biserică mărturiei chivotul lui Dumnezeu și l-a acoperit cu un văl, norul a învăluit biserică și ea s-a umplut de slava Domnului și Domnul l-a chemat pe Moise din biserică mărturiei. Atunci când s-a construit biserică, nu a fost nici un semn, iar când a fost adus chivotul, atunci slava Domnului a umplut biserică și Domnul a început să vorbească din biserică (Exod 40, 33-38). Domnul i-a spus și lui Solomon: *am sfințit templul pe care l-ai zidit, ca să petreacă numele meu acolo în veci și vor fi ochii și inima Mea acolo în toate zilele*

(3 Regi 9, 3). Dacă Însuși Domnul Dumnezeu spune că numele și ochii și inima Lui sunt în biserică în veci, atunci este clar că Însuși Domnul Dumnezeu este în biserică.

Să înțelegem și să pătrundem cu atenție că, în biserică, unde este slava Domnului Dumnezeu Atotțiitorului, acolo este și prezența lui Dumnezeu, iar dacă undeva este prezența lui Dumnezeu, cine nu se închină aceluși loc? Și dacă bisericii trebuie să i ne închinăm, atunci cum să nu ne închinăm icoanei Domnului nostru Iisus Hristos și icoanelor Sfinților Lui și celorlalte lucruri dumnezeiești, datorită cărora biserica însuși devine sfântă?

O, nebunilor! De ce comparați voi lucrurile cele sfinte ale lui Dumnezeu cu idolii? Înțelegeți ceea ce vă spun eu, și anume că voi înșivă sunteți asemenea idolilor și, având ochi, nu vedeți adevărul. În momentul în care oamenii credincioși se închină icoanei lui Dumnezeu, Celui arătat în chip văzut în trup omenesc, voi nu vedeți în aceasta evlavie, ci o luați în râs. Într-adevăr, râsul vostru se va preface în plâns căci, având urechi, nu auziți adevărul și învățătura cea bună a Dumnezeieștii Scripturi din pricina împietririi inimilor voastre. Iar noi, în locul cortului, avem biserica, clădită spre slava lui Dumnezeu. În locul tăblițelor de piatră, avem Sfânta Scriptură a harului celui nou. În locul heruvimilor, avem icoanele lui Hristos și ale Sfinților Lui. În locul vasului cu mană, avem pâinea și vinul prefăcute în Trupul și Sângele lui Hristos. În locul toiagului lui Aaron, avem toiagul lui Hristos, Crucea Preacurată și Făcătoare de viață; și celelalte.

Și atunci când privim la icoana zugrăvită după asemănarea lui Hristos, ne umplem de bucurie duhovnicească, văzându-L pe El, Stăpânul, înfățișat în acest chip trupesc în care a binevoit să viețuiască alături de oameni. Și din acest motiv ne umplem de frica lui Dumnezeu și pomenim minunile pe care El le-a făcut, trăind pe pământ. Iar dacă privim icoanele Sfinților Apostoli și învățători, atunci se reînnoiește în inima noastră învățătura lor preaînțeleaptă. Îi cinștim și pe Sfinții Îngeri, chemându-i în ajutor, deoarece ei sunt păzitorii și apărătorii noștri față de cel viclean, sunt călăuzitori către Dumnezeu și dătători de putere, și de aceea îi slăvim prin Psalmi și cântări. Îi mărim pe adevărații Prooroci, care au proorocit adevărul despre Hristos. Îi laudăm și îi slăvim pe Apostolii lui Hristos care ne-au propovăduit pe Soarele Dreptății, Hristos, preaveșnicul Dumnezeu. Îi ferim pe Sfinții Arhieri, care au fost urmașii Apostolilor și au tâlcuit dreapta credință, alungând ereziile. Îi mărim pe Sfinții Mucenici care au dobândit cu sângele lor cerurile și nu s-au lepădat de Hristos. Îi admirăm pe Cuvioșii Părinți care, prin nevoițe, post și lacrimi, s-au omorât pe ei și s-au făcut morți în timpul vieții, iar după moarte s-au arătat vii.

Ereticii spun că Dumnezeu a poruncit *să nu-ți faci dumnezei de argint și dumnezei de aur*. La aceasta voi răspunde așa: Dumnezeu le-a spus acest lucru iudeilor, care își turnaseră în pustiu un vițel de aur și spuneau: *acesta este dumnezeul tău, Israele*, iar mai târziu i-au acordat cinste dumnezeiască lui Velfegor, și în timpul lui Ahav - lui Baal, adică lui Cronos, în timpul lui Manase - lui Dios, în timpul lui Ieroboam - statuilor de aur, iar în timpul lui Nabucodonosor - chipului de aur. Și Proorocul spune despre ei: *au mâncat fiii lor împreună cu diavolul* căci, părăsindu-L pe adevăratul Dumnezeu, au făcut idoli în cinstea oamenilor ticăloși și a animalelor necuvântătoare și i-au numit dumnezei.

Noi, însă, nu facem nici idoli, nici viței, nici statui ale oamenilor, ci slujim Dumnezeului Celui viu și Sfinților Lui, căci nimeni dintre cei ce îl iubesc pe împărat nu îi necinstește pe casnicii lui. Dacă icoanele sunt asemenea idolilor, așa cum gândiți voi, atunci și cortul pe care l-a făcut Moise și templul, construit de Solomon, după părerea voastră, sunt asemenea templelor idolești.

Iar jertfele care se aduceau în ele spre slava lui Dumnezeu sunt asemenea jertfelor eline pe care ei le aduceau idolilor. Chivotul, în care erau Tablele Legii și celelalte, nu se deosebește cu nimic de cufărul tău în care îți păstrezi lucrurile casei, iar toiagul lui Aaron, care a înfrunzit, nu se deosebește de bastonul tău pe care te sprijini. Sfeșnicul de aur, cel cu șapte brațe, nu se deosebește de sfeșnicul tău pe care îl aprinzi în casa ta. Dacă toate aceste lucruri se aseamănă între ele, așa cum am spus, atunci și Sfintele icoane sunt asemenea idolilor.

Deși Dumnezeu putea să îl mântuiască pe Noe și fără chivot, căci totul este cu puțință la Dumnezeu, totuși i-a adus mântuirea printr-un lucru neînsuflețit și făcut de mâini omenești. De asemenea, Dumnezeu putea și pe evrei să îi izbăvească fără șarpele de aramă, însă a binevoit, după judecățile Sale cele nespuse, să îi izbăvească de moarte printr-un șarpe de aramă. Așa și nouă astăzi, Domnul și Dumnezeul nostru ne aduce mântuirea în chip nevăzut prin Sfintele icoane văzute și prin celelalte lucruri dumnezeiești. Căci așa a poruncit El Însuși și Și-a zugrăvit pe năframă chipul Său care a fost dus mai târziu în Constantinopol. Apoi, Sfinții Apostoli i-au poruncit Evanghelistului Luca să zugrăvească pe o icoană preacuratul Lui chip și s-au închinat omenității Lui dumnezeiești, înfățișate pe ea. Evanghelistul Luca a zugrăvit, de asemenea și chipul Preacuratei Maicii Lui care este, într-adevăr, Născătoare de Dumnezeu.

Iar dacă voi, nesăbuiților, vă îndoiiți de modul în care se pot săvârși minuni prin lucrurile neînsuflețite și făcute de mână omenească, atunci să știți că la Dumnezeu totul este cu puțință. Cum s-a întâmplat atunci când a făcut Moise minuni, ca Dumnezeu să îi dea puterea de a face minuni nu lui, ci toiagului lui? De asemenea, cum s-a întâmplat că mantiei lui Ilie, Dumnezeu i-a dăruit harul Său și Elisei a săvârșit cu ea minuni înfricoșătoare pe care nu le-ar fi putut săvârși de unul singur? Iudeii au cinstit mormintele Proorocilor și ale Patriarhilor și au mutat din Egipt osemintele lui Iosif. Să îl ascultăm pe Pavel care vorbește despre darurile diferite ale harului duhovnicesc, așa cum se spune în Sfânta Scriptură: *precum am rânduit pentru bisericile Galatiei, așa să faceți și voi* (1 Cor. 16, 1).

Voi însă, fiind trufași cu inima, *faceți fărădelegea și mâinile voastre împletesc nedreptatea*; neînțelegând adevărul *v-ați răătăcit, grăind din pântecul vostru*. Ați mers pe marea lumii acesteia, râvnind să vindecați sufletele altora, iar voi înșivă sunteți cuprinși de boli și nu înțelegeți lucrul acesta și vreți să fiți cinstiți mai ales înaintea celorlalți. Fiind călăuziți de judecata minții voastre trupești, vă îngrașați și pierdeți sănătatea sufletească, deoarece nu vă hrăniți cu poruncile Domnului. Ochiul cel bolnav nu se poate uita la razele soarelui, așa nici omul cel nesăbuit nu poate vorbi drept din Sfânta Scriptură, căci în locul adevărului el vede numai niște umbre, din pricina patimilor sale. Așa cum o dată cu pierderea sănătății, apare în locul ei boala, tot așa, o dată cu pierderea născătoarei de virtuți a sufletului – a sfintei credințe, se sălășluiește în inimă vrăjmașul și orbește ochii sufletești. Ca vipera cea surdă, care atunci când îl aude pe cel ce rostește descântece, își lipește o ureche de pământ, iar pe cealaltă o astupă cu coada sa ca să nu audă glasul celui ce rostește descântecul, așa fac și acești nebuni din pricina neascultării și lenii lor. Dar, mai ales, din pricina invidiei nu ascultă musturarea, iar apoi, din pricina rușinii nebune apără învățătura lor cea rea și dăunătoare.

O, nebunilor, cei ce sunteți avuția Satanei, vlăstarele păcatului, hrana înșelăciunii, întunericul necredinței, moștenitorii gheenei, vâslașii ticăloși ai călcătorului de lege și îndrumători grabnici la viclenie! Voi sărbătoriți în chip ticălos și nu judecați cuviincios și, în loc să preamăriți numele lui Dumnezeu, v-ați făcut hulitorii Lui. Aceasta este, oare, *lumina voastră înaintea oamenilor*? Aceasta nu este lumină, ci întuneric. Într-adevăr, *oamenii aceștia sunt nebuni și nesăbuiți. I-a orbit răutatea lor; văzând nu văd și auzind nu aud; inima lor e deșartă*, deci nu le dați să înțeleagă tainele lui Dumnezeu. Vicleșugurile voastre sunt multe, dar neputincioase, deși par mari, grase, cu fața rumenă și sănătoasă; în ele nu există inimă, ci ochi bolnavi, picioare care nu pot merge, mâini lipsite de sănătate, limba ascuțită spre ceartă, gata să înghită, însă buzele se închid, iar apoi adorm toate. Scriptura spune: *dacă cineva se împotrivesc voii lui Dumnezeu și învățării Sfinților Lui Apostoli și cuvintelor scrierilor noastre ortodoxe, pe acela să nu-l primiți în casă și să nu-i ziceți: Bun venit! Căci cel ce-i zice: Bun venit! Se face părtaș la faptele lui cele rele* (2 Ioan 10-11).

Cuvânt împotriva hulitorilor Preacuratei Născătoare de Dumnezeu

Toată Scriptura cea insuflată de Dumnezeu, ne învață și ne poruncește să ne închinăm și să cinstim nu numai preacuratul chip al Mântuitorului nostru Iisus Hristos și al Preacuratei Născătoare de Dumnezeu și al celorlalți Sfinți plăcuți ai Lui, ci și toate cele care i-au fost închinare ca ofrandă Mântuitorului Hristos: fie vasele bisericești pentru dumnezeiasca slujbă, fie diferitele văluri pentru împodobirea preacuratei Lui icoane sau a Sfântului altar. Toate acestea trebuie să le cinstim, deoarece sunt părtașe ale sfințeniei. Acest lucru reiese din ceea ce Însuși Mântuitorul le-a spus fariseilor, muștrându-i: *Vai vouă, călăuze oarbe care ziceți: Cel ce se va jura pe templu nu este cu nimic legat, dar cel ce se va jura pe aurul templului este legat. Nebuni și orbi! Ce este mai mare, aurul sau templul care sfințește aurul? Ziceți iar: Cel ce se va jura pe altar cu nimic nu este legat, dar cel ce se va jura pe darul ce este deasupra altarului este legat. Nebuni și orbi! Ce este mai mare, darul sau altarul care sfințește darul?* (Mt. 23, 16-19).

Și ce este de mirare în faptul că lucrurile închinare lui Dumnezeu cu bună voință și după pravilele rânduielii bisericești, devin părtașe ale sfințeniei? Căci cădelnițele de aramă ale celor două sute cincizeci de bărbați - care s-au ridicat împotriva lui Moise și a preotului Aaron - și care erau prietenii lui Core, Datan și Aviron și din care mulți au fost înghițiți de pământ de vii împreună cu corturile lor și cu toată averea lor, iar alții au fost arși de focul pogorât de la Dumnezeu - aduse de ei împotriva poruncii dumnezeiești, Dumnezeu le-a poruncit lui Moise și preotului Eleazar, fiul lui Aaron, să le ia și să facă din ele *foi pentru acoperit jertfelnicul*, adică pentru acoperirea altarului și *pentru că le-au adus aceia înaintea Domnului, s-au sfințit* (Num. 16, 1-38).

Acest lucru arată clar că fiecare lucru material, care a fost închinat lui Dumnezeu în calitate de instrument al slujbei dumnezeiești, devine părtaș al sfințeniei și trebuie cinstit. Iar dacă este așa, atunci cum de nu se îngrozesc cei ce sunt în afara curăției, să respingă înălțimea cea mai presus de fire a sfințeniei și slavei Preacuratei și Preamăritei Născătoare de Dumnezeu, Care este mai presus de ceruri și de toate puterile cerești, și să îndrăznească să spună că ea a fost Sfântă și Preamărită numai atunci când L-a purtat în preacuratul ei pânțec pe Emmanuel, iar după ce L-a născut și L-a hrănit la pieptul ei, nu s-a mai deosebit prin nimic de celelalte femei?

O, ce gânduri și cuvinte potrivnice lui Dumnezeu! O, ce nebulie și necredință neasemuită! O, ce nepăsare cumplită și ce neștiință a Scripturilor insuflate de Dumnezeu! Cum nu au înțeles ei, blestemații, cele spuse despre ea de protopărintele ei către Dumnezeu-Cuvântul, Cel ce S-a născut și S-a întrupat din ea: *Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată* (Ps. 44, 11)? Cine este această Împărăteasă înfrumusețată cu haine țesute din aur, o nebunilor și zăbavnicilor cu inima? Și de-a dreapta Cui stă ea? Oare nu Îl cunoașteți pe Cel Unul Născut, Care șade sus și despre Care spune Tatăl Cel ce L-a născut: *Zis-a Domnul Domnului Meu: șezi de-a dreapta Mea ... din pânțec mai înainte de luceafăr Te-am născut și, de asemenea: Și scaunul lui ca soarele înaintea Mea și ca luna întocmită în veac* (Ps. 109, 1; 3; 88, 36)?

Tot acolo stă și Împărăteasa și Doamna tuturor: de-a dreapta Împăratului tuturor, a Fiului și Creatorului ei, rugându-L neîncetat pentru mântuirea tuturor celor ce vin la ea cu credință și nădejde tare. Aceștia primesc de la ea ajutor și izbăvire de neazurile ce îi înconjoară.

Dar auziți, surzilor, ce spune către ea protopărintele ei: *Ascultă fiică și vezi și pleacă urechea ta și uită poporul tău și casa părintelui tău, că a poftit Împăratul frumusețea ta*, adică

neasemuita curăție și neîntinata feciorie a ei, *că El este Domnul tău*, căci El, Creatorul și Dumnezeu ei, a binevoit să devină Fiul ei. De aceea *se vor închina Lui*, lui Dumnezeu și Fiului Tău - *fiicele Tirului*, adică popoarele care mai înainte au fost închinătoare la idoli, căci așa a fost cetatea Tir care, mai târziu, prin credința în Hristos și prin dumnezeiescul Botez, a devenit fiica lui Dumnezeu, vor alerga la Tine *cu daruri*, ca la Preacurata Maică a Dumnezeului lor. De asemenea *feței tale se vor ruga mai-marii poporului* cu frică și cu dragoste, plecându-și genunchii înaintea preacuratei și cinstitei Tale icoane. Așa au făcut până astăzi nu numai toți ortodocșii, ci și toți latinii și armenii eretici, începând din vremurile apostolice, când evanghelistul Luca a zugrăvit cinstitul ei chip și i l-a dus cât era încă în viața aceasta. Fiind mulțumită de acest lucru (precum spune tradiția), ea a spus: „Harul care este în Mine, să fie cu această icoană”.

Să ascultăm și mai departe această proorocie întrucât ea este minunată și adevărată. *Toată slava fiicei Împăratului este înăuntru, îmbrăcată cu țesături de aur și preainfrumusețată*. Prin slava acestei fiice a Împăratului și Făcătorului tuturor, ce altceva trebuie să înțelegem dacă nu curăția ei neasemuită și fecioria cea îngerească, iar țesăturile de aur, potrivite curăției, înseamnă virtuțile dumnezeiești, cum ar fi: smerita înțelepciune, blândețea, pacea, firea nevinovată și sinceră, bunăvoința, iubirea de oameni și altele asemănătoare acestora, care îl împodobesc pe omul creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Cu toate aceste virtuți este împodobită și întru-tot-lăudata fiică a Împăratului Ceresc și, prin ele, ea este mai presus decât toate fiicele Ierusalimului, precum și înțeleptul Solomon spune clar despre ea: *Multe fete s-au dovedit harnice, dar tu le-ai întrecut pe toate! Înșelător este farmecul și deșartă este frumusețea; femeia care se teme de Domnul trebuie lăudată!* (Pilde 31, 29-30).

Cui i se cuvin cel mai mult aceste laude minunate ale lui Solomon, dacă nu Preacuratei și Neîntinatei Născătoare de Dumnezeu? Cu toate că și alte fiice ale oamenilor dinaintea ei au dobândit bogăție și putere, adică virtuți și deprinderi minunate: Sarra, Rebeca, Lia, Rahela, Mariam, Estera, Iudita, Ana proorocița, Suzana, totuși nici una dintre ele nu se poate compara cu Preacurata și Pururea Fecioara Maria, Maica lui Emmanuel. În ele exista și o plăcere lumească, adică diferite împodobiri exterioare ale trupului cu veșminte și găтели și ungerea cu arome și altele asemenea, născocite de femeile măritate pentru bărbații lor, lucruri pe care înțeleptul Solomon le-a numit frumusețe deșartă. Însă cu privire la Preacurata Născătoare de Dumnezeu, nu s-a observat niciodată ceva asemănător, ci toată slava frumuseții ei este înăuntru, adică este naturală și împodobită cu virtuți cuvioase și dumnezeiești. Cu această slavă și măreție a sfințeniei dumnezeiești este împodobită Împărăteasa tuturor și așa este descrisă în scriiturile cele insuflate de Dumnezeu.

Să se rușineze nebunii care rostesc hule împotriva ei și îndrăznesc să micșoreze înălțimea neasemuită a măreției ei dumnezeiești și care, împreună cu iconoclastul Copronim, o aseamănă cu un sac despre care ei spun că are mare preț atât timp cât este plin cu aur, iar când aurul se va vărsa, nu va mai avea nici un preț sau va avea un preț foarte mic. Iconoclaștii spun că așa s-a întâmplat cu Preacurata Născătoare de Dumnezeu: atât timp cât ea l-a purtat în pânțele pe dumnezeiescul și cinstitul Emmanuel a fost sfântă și slăvită și a avut un mare merit, dar după nașterea Lui, ea a pierdut toate aceste merite și a început să fie la fel ca toate celelalte femei.

O, ce nebunie și ce cuvinte potrivnice lui Dumnezeu ale celor ce îndrăznesc să spună acest lucru! Cum nu au înțeles ei, nebunii, cele spuse: *Eu am zis: Dumnezei sunteți și toți fii ai Celui Preaînalt* (Ps. 81, 6). Și iarăși: *Fiți sfinți, pentru că Eu sunt Sfânt* (1 Petru 1, 16). Și iarăși: *Dumnezeu a stat în dumnezeiască adunare și în mijlocul dumnezeilor va judeca* (Ps. 81, 1). Dacă pe oamenii simpli, care se străduiesc să Îi facă pe plac prin toate virtuțile și faptele cele drepte, Însuși Cel de Sus îi numește dumnezei și fii ai Celui Preaînalt, poruncindu-le să fie sfinții și cuvioșii Lui prin toată sfințenia și viața curată, atunci cum a putut pierde slava Sa neasemuită și măreția sfințeniei dumnezeiești aceea care este mai presus de toate Puterile cerești, mult mai cinstită și mai mărită decât ele, și pe care a sfințit-o cu totul Duhul Sfânt, așa cum i-a binevestit dumnezeiescul Gavriil? Însă și mai înainte de el, Sfântul protopărinte i-a

spus: *Cel Preaînalt a sfințit locașul Lui. Dumnezeu este în mijlocul cetății, nu se va clătina* (Ps. 45, 4-5).

Auziți, surzilor, și înțelegeți, nesăbuiților, și pieriți: *Dumnezeu este în mijlocul ei*, adică este purtat în pantecele ei, ca prunc; din această pricină *nu se va clătina*, adică nu va pierde slava și neasemuita ei sfințenie, pe care i le-a dăruit cinstitul și dumnezeiescul Mângâietor prin umbrirea Lui asupra ei și prin șederea de nouă luni a Dumnezeu-Cuvântului în ea. Spuneți-mi, o, nebunilor, ce împărăteasă pământească, după ce îi naște bărbatului ei fii și fiice, încetează să fie și să se numească împărăteasă și să aibă putere în toată împărăția bărbatului ei? Ea este și se numește împărăteasă nu numai în timpul vieții bărbatului ei, ci și după moartea lui rămâne pentru toți supușii bărbatului său împărăteasa cea slăvită și este cinstită și păzită și iubită de toată curtea. Și, dacă moare înaintea bărbatului ei sau după el, este înmormântată împărătește și este numită de toți împărăteasă și nu pierde acest nume nici după moarte. Iar dacă această rânduială, bună și dreaptă, se păstrează pentru împărații cei vremelnici, atunci cum o socotiți voi, potrivnicilor lui Dumnezeu, o femeie oarecare, fără nici o slavă, cinste și putere, pe cea aleasă de Dumnezeu din toate neamurile în slăvitul locaș al Împăratului tuturor, Hristos Dumnezeu, pe cea care după naștere a rămas fecioară și după moarte a rămas vie?

Și dacă nenumăratele și slăvitele minuni, pe care ea le-a săvârșit pretutindeni pe pământ, nu vă conving să îi dați slavă mereu, atunci adunarea cea minunată a Sfinților Apostoli, care au fost aduși de la toate marginile pământului pe nori, să convingă cugetul vostru nesăbuit că atât înainte de zămislirea și purtarea în pantece a lui Emmanuel, cât și după nașterea Lui și sfânta ei adormire, ea a fost, este și va fi întotdeauna slăvită. Și în ceea ce Îi cere Fiului și Creatorului său are putere să împlinească totul pentru cei ce o cheamă în ajutor cu credință și nădejde tare.

Nu auziți, oare, o, nesimțitorilor, cântarea cea sfântă care glăsuiește: „Spăimântatu-s-au puterile îngerești în Sion, văzându-L pe Stăpânul lor sufletul fecioarei în mâini ținând și celei curate, care L-a născut, glăsuind: privește, Curată, că ești proslăvită de Fiul și Dumnezeul Tău”. Iar dacă Fiul ei Cel Unul Născut, Iisus Hristos Însuși, a luat în mâinile Lui prealuminosul și preasfântul ei suflet și a chemat-o, zicând: „Vino, Maica Mea cinstită și desfată-Te, ca și Mine, cu aceeași slavă și măreție dumnezeiască”, atunci să înțelegeți cât de mari sunt în ceruri slava ei și celelalte însușiri dumnezeiești, și încetați să mai roștiți hule împotriva ei împreună cu ticălosul iconoclast Copronim, căci lui îi aparține această defăimare satanică împotriva Maicii Domnului.

Încetați, vă rog, încetați, dacă vreți să vă izbăviți de chinurile amarnice împreună cu Copronim și cu hulitorii Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, a Cărei slavă și măreție și toate celelalte referitoare la ea sunt o taină dumnezeiască, nespusă, mai înainte vestită, în diferite chipuri, de Proorocii purtători de Dumnezeu.

Și, în primul rând, Patriarhul Iacov a numit-o scara pe care a văzut-o în vis și care era înfiptă în pământ, iar în sus se întindea până la cer, și în vârful L-a văzut pe Domnul și pe Îngerii lui Dumnezeu, care urcau și coborau pe ea. Ce altceva i-a arătat Domnul în această vedenie dacă nu pe aceea, prin intermediul căreia El, iubitorul de oameni, a binevoit să coboare din înălțimea slavei Lui dumnezeiești la neputincioasa și smerita fire omenească și să ia chip de rob pentru a-l îmbrăca pe om în haina nesticăciunii pierdută de el la început? Aceste trepte ale scării simbolizează arătările tainice ale lui Dumnezeu, care au fost văzute în diferite momente de către Sfinții Prooroci și prin care s-a descoperit treptat taina nespusă a întrupării Lui, care urma să se săvârșească în vremurile din urmă. Iar Îngerii lui Dumnezeu, care urcau și coborau pe ea, înseamnă: urcușul este slava dumnezeirii, iar coborârea este neputința umanității, pe care Dumnezeu-Cuvântul a binevoit să Și-o însușească.

În al doilea rând, lui Moise, cel ce L-a văzut pe Dumnezeu, i s-a arătat taina referitoare la ea atunci când a văzut rugul care era cuprins de flăcările focului și nu se mistuia. Rugul aprins însemna neputința firii omenești, căci și planta însăși – tufișul – este neputincios, se frânge ușor și este noduros, iar mulțimea nodurilor arată felurimea păcatelor noastre. Iar focul de care era cuprins rugul, nemistuiu-l însă, însemna dumnezeirea Fiului, Cel Unul Născut al Celui de

Sus. *Căci Dumnezeu nostru este și foc mistuitor* - spune dumnezeiescul Apostol (Evr. 12, 29). Această vedenie a arătat unirea desăvârșită a Mântuitorului cu omenirea, unire pe care El a înfăptuit-o prin intermediul Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, sălășluindu-Se în ea, dar fără să o mistuie, adică păstrând-o nemuritoare.

De asemenea Daniel, grăitorul cel tainic, fiind învățat de Dumnezeu, ne-a învățat și pe noi, numind-o pe Maica Domnului: muntele de pe care s-a desprins, fără ajutorul mâinilor omenești, o piatră uriașă ce a zdrobit trupul alcătuit din multe părți diferite, văzut în vis de împăratul Nabucodonosor (Dan. 2, 34). Despre această taină și despre acest munte, protopărintele ei spune: *Munte al lui Dumnezeu este muntele Vasan, munte de piscuri este muntele Vasan* (Ps. 67, 16). *Munte de piscuri* înseamnă munte plin și foarte îmbelșugat în daruri duhovnicești și nu există altul care să fie locaș minunat și plăcut Fiului Celui de Sus așa cum este ea. Acest lucru îl arată dumnezeiescul Prooroc când spune: *Pentru ce, munți cu piscuri, pizmuiți, adică pentru ce pizmuiți, oamenilor? Nu există alt munte – adică altă fecioară curată – în afară de acest munte dumnezeiesc. De aceea adaugă: muntele în care a binevoit Dumnezeu să locuiască în el, pentru că va locui în el până la sfârșit?* (Ps. 67, 17).

Rușinați-vă de credința voastră, împreună cu ticălosul Copronim, cei ce spuneți că ea a pierdut slava și cinstea pururea fecioriei după ce L-a născut pe Emmanuel. *Căci Domnul va locui în el până la sfârșit*, adică ea va fi prezentă în slava Fiului Cel Unul Născut.

Un alt propovăduitor tainic o numește mlădiță care va ieși *din tulpina lui Iesei*, spunând lămurit așa: *O Mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un Lăstar din rădăcinile Lui va da* (Isaia 11, 1) și așa mai departe, însă las proorocia ca să nu fiu copleșitor pentru unii. Dar de ce a numit-o Proorocul pe Pururea Fecioara Maria: „mlădiță”? Pentru că Dumnezeu cel Purtător de trup, Care S-a născut din ea, a zdrobit toate capetele șerpilor din iad, adică diferitele viclesuguri diavolești de pe tot pământul, prin care ei, ticăloșii, au înrobii și au îndepărtat de Dumnezeu, blestematul neam omenesc. De aceea se și numește floarea ei Cel ce S-a născut din ea fără sămânță: pentru curăția întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul și pentru că, prin venirea Lui, urma să înflorească biserica alcătuită din păgâni, numită metaforic: „pustie”, căci așa a fost înainte, suferind de necunoașterea lui Dumnezeu și afundându-se în necredință, așa cum ne învață irmosul cântării a treia, care se cântă pe glasul al doilea: „Înflorit-a pustia ca un crin, Doamne, biserica cea păgână și neroditoare, prin venirea Ta și în ea se întărește inima mea”.

Și de ce nu se spune că a înflorit pustia ca un trandafir, ci „ca un crin”? Chiar dacă trandafirul este foarte înmiresmat și minunat la înfățișare, crinul, pe lângă mireasma lui plăcută, mai are trei frunzulițe care închipuie cele trei Persoane dumnezeiești ale Sfintei Treimi, în numele Căroră se săvârșește dumnezeiescul Botez, prin care pustia dinainte, adică biserica alcătuită din neamuri păgâne, s-a curățit și a înflorit, adică s-a înnoit ca floarea ce se numește crin. Deși trandafirul este înmiresmat și are o înfățișare minunată, totuși nu este chip al Sfintei Treimi, deoarece are multe frunzulițe și ghimpi, de aceea nu este potrivit pentru a arăta taina Sfintei Treimi. Căci ghimpele este pomenit în Sfânta Scriptură pentru a se arăta păcatul, de exemplu: *și am căzut în suferință când ghimpele Tău mă împungea* (Ps. 31, 4), adică, păcătuiind, eu nu am neglijat păcatul meu, nu am trecut pe lângă el ca și cum aș fi fost nevinovat, ci m-am înarmat imediat cu post, rugăciune, lacrimi și suspine, cu privegheri și plecăciuni dese, mâhnindu-mă și chinându-mi trupul.

De aceea eu vă sfătuiesc, fraților, pe voi, în care s-a înfipt ghimpele cel cumplit al hulei ticălosului Copronim, să vă îngrijiți mai repede să vă lepădați de el și să scoateți din gândurile voastre această hulă, deoarece este o născocire a iconoclastului și cumplitului prigonitor al ortodocșilor, este o plăsmuire iudaică sau, mai bine zis, satanică. Pentru că acest potrivnic al lui Dumnezeu nu a conștientizat de la început să semene pleava răutății sale, printre semințele cele bune pe ogorul Lucrătorului Ceres și se străduiește, ticălosul, să îl abată iarăși pe om de la credința ortodoxă în Sfânta Treime. Cunoscând marea lui răutate și furia nestăpânită împotriva noastră, lepădați-vă de această necinstire a Preacuratei Născătoare de Dumnezeu și de cumplita hulă împotriva ei, pentru ca și ea să se apropie de voi și să vă păzească nevătămați de toate

uneltirile vicelanului și să vă învrednicească de șederea de-a dreapta Fiului ei Cel Unul Născut, Căruia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

Răspuns către Nicolae latinul

Nu cu mult timp înainte, m-ai întrebat când și cum s-a produs despărțirea latinilor de greci și de Sfânta Biserică a lui Dumnezeu și cum și-au alcătuit ei o lege nouă, aducând ca jertfă la slujbă azime și rostind hulă împotriva Sfântului Duh; și m-ai rugat cu stăruință să îți redau acestea în scris. În numele Domnului Dumnezeu Atotțiitorului, eu mă voi strădui să îți scriu, cu dragoste, despre acestea, pe măsura înțelegerii minții mele, deși ai pus o sarcină grea pe umerii mei. În primul rând, îți voi scrie cum ați înțeles voi lucrurile înainte de despărțire, apoi îți voi scrie și despre despărțirea voastră. Pregătindu-mă să mă nevoiesc pentru adevărul evanghelic și înarmându-mă pentru stârpirea minciunii, fiind aprins de focul râvnei pentru adevăr, eu voi rosti cele spuse de David: *Fiii oamenilor, până când grei la inimă? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?* (Ps. 4, 2).

Într-adevăr, grei la inimă și căutători ai deșertăciunii și ai minciunii și cuprinși de întuneric adânc sunt aceia care nu dau ascultare poruncilor Apostolilor, Proorocilor și Părinților. Cu dragă inimă și cu dragoste mare voi merge și la această nevoie, așa cum am spus mai înainte, punându-mi nădejdea în Purtătorul de Nevoine, în Dumnezeu Hristos Mântuitorul, și mă voi strădui, cu luminarea cea duhovnicească și cu învățătura Părinților, să alung întunericul egiptean, punând înaintea lui cuvântul prealuminos al adevărului apostolic.

Într-adevăr, întuneric și negură adâncă este tot ceea ce nu se potrivește cu Evanghelia cea insuflată de Dumnezeu și cu învățătura Părinților purtători de Dumnezeu, care au propovăduit cu Duhul Sfânt. Acestea [care nu se potrivesc cu Evanghelia] trebuie numite mai degrabă adunare de pleavă, nu învățatură. Oare nu așa obișnuiesc și doctorii să facă atunci când se îngrijesc de începutul bolii și prescriu măsură și cumpătare în viață, care au fost rânduite de cei dinainte, prevenindu-i pe bolnavi și spunându-le că prin respectarea acestor reguli pot avea o nădejde de însănătoșire, iar prin încălcarea lor se pot apropia de moarte? În cel mai rău caz, atunci când boala se întetește, se înarmează împotriva ei cu focul și cu fierul și cu diferite leacuri. De aceea, nici pe mine, care procedez ca ei, să nu mă mustre cineva ci, dimpotrivă, să primească aceste cuvinte cu toată râvna și atenția, deoarece nu sunt ale mele, ci sunt zise de acei Sfinți Bărbați. Eu doar vestesc cuvintele lor. De asemenea, să le asculte nu pentru a se certa, ci să alunge din minte toată părerea și reaua voință și, astfel, cu râvnă și dragoste pentru adevăr să audă cele spuse.

Însă deja este timpul să îndrept cuvântul către cunoașterea bunei credințe și nu o voi face așa cum se laudă filosofii, urmașii lui Aristotel, ci voi aduce înainte cinstitele dogme și adevărurile simple, străine de născocirile mincinoase și de figurile geometrice de la care nu au dobândit nici un folos cei ce s-au condus după ele, ci au rătăcit și au stat departe de adevăr. Voi începe astfel.

Să le fie știut celor ce se află în Roma, această căpetenie a învățăturilor străine, și celor care locuiesc în toată Italia și în țările așezate dincolo de Alpi și Pirinei, și să audă glasul Apostolic și învățătura Părinților și mărturisirea neîntinatei credințe sobornicești și apostolești, care ne-a fost lăsată cu dârzenie și care este mai puternică decât orice trâmbiță și mai răsunătoare decât orice instrument: *Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor. Și într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Unul Născut, Care din Tatăl S-a născut, mai înainte de toți vecii. Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat, din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut. Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, S-a*

*pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om. Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat, a pățimit și S-a îngropat. Și a înviat a treia zi după Scripturi. Și S-a suit la ceruri și șade de-a deapta Tatălui. Și iarăși va să vină cu slavă, să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit. Și întru Duhul Sfânt, Domnul **cel adevărat*** și de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci. Întru una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică. Mărturisesc un Botez spre iertarea păcatelor. Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie. Amin.*

Să mărturisești această credință proorocească, această credință apostolească, această credință părintească, această credință ortodoxă, această credință universală. Aceasta este credința protopărinților tăi de demult, de care s-au îndepărtat aceia care te învață împotriva cuvintelor Domnului și încalcă rânduielile Sfinților Părinți, afirmând că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul, ceea ce nici unul dintre Sfinții Părinți nu a spus. În aceste cuvinte se află o mare și adâncă prăpastie. Iar ei au ajuns la o așa vătămare a minții, încât nu numai că socotesc că au dreptul să schimbe cuvintele Stăpânului și să încalce rânduielile Părinților, fără să creadă că prin aceasta vor fi supuși unei nenorociri, ci și despre Evanghelistul Ioan nu se tem să spună minciuni, atribuindu-i învățătura despre purcederea Sfântului Duh din Tatăl și Fiul.

Ei nu știu, blestemații, că Sfânta Evanghelie după Ioan a fost scrisă la mulți ani după pogorârea Mângâietorului peste Sfinții Apostoli. Latinii, când sunt întrebați de ortodocși de ce au născocit adaosul despre purcederea Sfântului Duh „și de la Fiul”, răspund că ei fac acest lucru în chip prevăzător. Ei pun la baza teologiei lor, ca dovezi, cele două revărsări ale darurilor Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli, care au avut loc înainte de dumnezeiasca Cincizecime, și prin aceasta se străduiesc să îi convingă pe cei ce citesc în simplitatea inimii Sfânta Scriptură, să creadă că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul după Persoană. De aici trebuie să încep și eu, iar apoi să dau în vileag și celelalte dovezi ale lor.

Ceea ce au născocit latinii de la ei împotriva adevărului apostolic, oricât te-ai strădui tu să cauți, nu vei găsi nicăieri astfel încât aceasta să existe sau să fi fost spusă de vreunul dintre teologii sau învățătorii de demult, a căror slavă a ajuns la toate marginile pământului. Dimpotrivă, vei găsi că ei se opun acestei învățături [a Sfinților Părinți] și o leapădă ca pe ceva străin. Căci cine a citit măcar o dată tâlcuirile Sfinților Părinți la Sfânta Scriptură și nu a înțeles bine că atât puterea dată de Mântuitorul Sfinților Săi ucenici, înainte de patimile Lui mântuitoare, cât și harul Duhului insuflat lor după Înviere, au fost daruri necomplete și arună a harului desăvârșit al Mângâietorului care urma să se pogoare peste ei? Faptul că darurile date lor atunci au fost incomplete, reiese din cele spuse de Domnul atunci: *Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii, și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma* (Luca 10, 19). Și iarăși: *Tămăduiți pe cei neputincioși, înviați pe cei morți, curățiți pe cei leproși, pe demoni scoateți-i; în dar ați luat, în dar să dați* (Mt. 10, 8). Și în alt loc spune: *Luați Duh Sfânt; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute* (Ioan 20, 22-23). Iată darul Sfântului Duh care, în primul caz, le dă puterea de a ierta păcatele, iar în celălalt caz le dă puterea de a izgoni demonii.

Acestea au fost daruri incomplete care s-au revărsat din plinătatea Mântuitorului și care au săvârșit la vremea lor lucrarea știută. Ele nu au însemnat purcederea Persoanei Duhului din [Persoana] Fiului, așa cum vor să dovedească latinii. Iar acest lucru reiese din multe fapte, dar cel mai mult din faptul că, așa cum se știe, până la acea vreme ei nu iertaseră păcatele nimănui, ci, dimpotrivă, fugiseră și se ascuseseră de frica iudeilor, pentru că nu erau încă înzestrați pe deplin cu putere de sus. De aceea, unii dintre ei se apucaseră iarăși de pescuit, uitând parcă pentru o vreme porunca Mântuitorului.

Însă după pogorârea Dumnezeiescului Mângâietor, nimic asemănător nu s-a mai întâmplat cu ei, ci, fiind înzestrați pe deplin cu puterea Lui cea nebiruită, au plecat în toată

* Aceste cuvinte, evident, au fost puse în manuscris de către copiii de mai târziu [n. tr.].

lumea cu îndrăzneală, ca leii care nădăjduiesc în puterea lor sau ca vulturii înaripați, pentru propovăduirea bunei credințe.

Este, oare, bine să spunem sau să credem că darul Duhului, dat lor mai înainte prin insuflare, este dovada faptului că Duhul purcede ființial și din Fiul, adică după Persoană? Cei ce cugetă astfel trebuie să afirme unul din cele două lucruri: fie că ucenicii au primit atunci o jumătate din Duhul, fie pe tot, însă nu pe Cel atotputernic. Și pe unul și pe celălalt, nu numai a le spune, ci și a le gândi, este rău. Căci Sfântul Duh este și după ființă și după putere întotdeauna nedespărțit în Sine, ca un Dumnezeu adevărat, și egal în toate cu Tatăl și cu Fiul, în afara purcederii din Tatăl, nu din Fiul, purcedere ce Îi este proprie numai Lui.

Se adeverește că ei [latinii] cugetă ceva și mai nepotrivit. Căci, dacă mărturisesc că prin insuflare le-a fost dată atunci ființa Duhului, iar nu puterea, astfel încât insuflarea să fie doar un semn văzut al lucrării, ei, fără să observe acest lucru, mărturisesc că Duhul Sfânt este supus formei, deoarece se revarsă prin buzele trupești ale Dumnezeu-Cuvântului întrupat, ca printr-o trâmbiță. Ce poate fi mai ticălos decât acest lucru? Căci tot ce este supus formei exterioare are un început și este trecător și nu se deosebește deloc, sau foarte puțin, de duhurile slujitoare. Nu apare din nou erezia lui Macedonie?

Duhul dat atunci ucenicilor prin insuflare a fost un dar duhovnicesc, revărsat din plinătatea lui Iisus, și nu arată purcederea ipostatică, așa cum gândesc latinii. Iar acest lucru reiese din cele 87 de omilii ale tâlcuirilor dumnezeiescului Ioan Gură de Aur la Sfânta Evanghelie după Ioan, unde zice astfel: „Unii spun că Hristos nu le-a dat atunci ucenicilor pe Duhul, ci prin insuflare le-a dat doar puterea de a-L primi. Căci dacă Daniel, la vederea Îngerului, s-a îngrozit (Dan. 8, 17), atunci ce ar fi simțit ucenicii dacă ar fi primit acest har negrăit, nefiind pregătiți dinainte pentru aceasta? De aceea, spun ei, Hristos nu a zis: „voi ați luat Duhul Sfânt”, ci *luați Duh Sfânt*. Însă nu greșește nici acela care spune că atunci, ucenicii au primit o putere duhovnicească și har, nu pentru a învia morții și a săvârși minuni, ci pentru a ierta păcatele, deoarece darurile Duhului sunt diferite. De aceea Hristos a și adăugat: *căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate*, arătând ce fel de putere li se dăruiește. Iar mai târziu, după patruzeci de zile, ei au primit puterea de a face minuni. De aceea și spune Hristos: *Ci veți lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, și Îmi veți fi Mie martori* (Fapte 1, 8), iar martori au devenit prin intermediul minunilor. Căci nespus este harul Duhului și multe și felurite sunt darurile Lui”. Astfel vorbește dumnezeiescul Ioan Gură de Aur despre puterea dată prin insuflare, urmându-l pe Sfântul Apostol Pavel care spune: *Darurile sunt felurite, dar același Duh. Și felurite slujiri sunt, dar același Domn* (1 Cor. 12, 4-5).

Dar latinii spun că dacă Fiul nu L-ar fi avut pe Duhul în Sine, atunci nu ar fi putut să Îl dăruiască. Iar dacă, avându-L cu ființa, Îl dă celor vrednici, atunci Îl și purcede din veci. Împotrivindu-mă acestei învățături, le voi răspunde: Fiul are în Sine Duhul întreg, dar în sensul ființei și al însușirii firești, iar nu ca pricină a purcederii Lui ipostatice. Referindu-se la această însușire, toată învățătura teologică spune că aparține numai Tatălui Care, așa cum are însușirea de a-L naște pe Fiul, așa are și însușirea de a-L purcede pe Duhul. Dacă vei căuta, vei găsi că toți Sfinții teologi propovăduiesc că Tatăl întreg este în Fiul întreg și Fiul întreg este în Tatăl. Însă din această pricină nu putem spune că Tatăl Se naște din Fiul și de aceea Se găsește întreg în El. De asemenea, și Fiul întreg Se află în Duhul întreg. Însă din această pricină, atât timp cât suntem sănătoși la minte, nu putem spune că Fiul Se naște din Duhul. Dacă este rău ca, din această pricină, să născocim ceva asemănător despre Tatăl și despre Fiul și să spunem că Ei se află ființial Unul în Celălalt, atunci la fel de rău și hulitor este să gândim despre Duhul că purcede și de la Fiul, numai pentru că Fiul Îl are întreg în Sine!

Latinii care, în mândria lor, îndrăznesc să facă orice, nu numai că au crezut că au puterea de a schimba cuvântul Stăpânului, ci s-au lepădat și de hotărârile Sinoadelor ecumenice prin care a fost propovăduită cu iscusință și s-a întărit în adevăr credința noastră creștin ortodoxă. Aceste Sinoade sunt cei șapte stâlpi ai Înțelepciunii lui Dumnezeu, pe care Duhul Sfânt Și-a clădit în chip minunat casa Sa. Toți papii care au păstrat cu vrednicie scaunul Sfântului Petru

au fost de acord cu aceste Sfinte Sinoade și nu au înțeles lucrurile așa cum le înțeleg papii voștri de astăzi, care vând preoția pe aur și învățătura pe argint.

La primul Sinod a fost* Cinstitul papă Silvestru de la Roma, la al doilea Sinod a fost Damasus, la al treilea a fost Celestin, la al patrulea sinod a fost Fericitul Leon, care a fost numit: „stâlpul și temelie ortodoxiei”, la al cincilea sinod a fost Vigilius, la al șaselea a fost sfințitul Agaton, care a fost un bărbat înțelept în lucrurile dumnezeiești, la al șaptelea sinod a fost Sfântul papă Adrian. Toți aceștia și sfinții ierarhi (care au fost atunci) au plecat cu îndrăzneală din toate colțurile lumii și s-au unit într-o singură adunare în ajutorul ortodoxiei și, ca niște lei puternici sau ca niște vulturi înaripați, au răsunat din înălțimea evlaviei și au rostit mărturisirea de credință ortodoxă și au întărit-o prin reguli și prin cele mai aspre blesteme. La aceasta ei au adăugat: „Dacă cineva va schimba ceva din dogmele Sfinților Părinți inspirați de Dumnezeu, acest lucru nu trebuie socotit măsură de prevedere, ci trebuie socotit neascultare, lepădare de dogme și necinstire împotriva lui Dumnezeu”. Cu aceasta închei pe scurt primul articol.

Pentru că am spus pe scurt despre mărturisirea de credință ortodoxă, acum ni se înfățișează o a doua problemă: postul în ziua de sâmbătă. Spuneți-mi: pe ce temeii postiți voi în zilele de sâmbătă și în cursul Sfântului Post al Crăciunului țineți, de asemenea, post în zilele de sâmbătă? Canoanele apostolice interzic cu asprime lucrul acesta Sfintei Biserici, căci în canonul 61 al Sfinților Apostoli se spune: „Dacă cineva dintre preoți va fi văzut postind în ziua Domnului sau în ziua de sâmbătă, în afară de Marea Sâmbătă, să fie caterisit, iar dacă este mirean, să fie afurisit”. Urmând acest canon, Părinții Sfântului sinod, condus de către papa Agaton de la Roma și de către Grigorie, Episcopul Acragandiei, au hotărât în bună înțelegere următoarea lege, zicând: „Noi am văzut că locuitorii orașului Roma, în Sfântul Post al Crăciunului postesc în zilele lui de sâmbătă împotriva rânduiei bisericești lăsată de sfântul Sinod. În Biserica romană însă, este păzit nevătămat canonul care spune: dacă cineva dintre preoți va fi văzut postind în sfânta zi a Domnului sau în ziua de sâmbătă, în afara celor rânduite, să fie caterisit, iar dacă este mirean să fie afurisit”*, în afară de acele cazuri când o boală trupească ne oprește să folosim hrană. Noi săvârșim dumnezeiasca slujbă la ceasul al treilea 3 (ora 9 dimineață), în care este rânduit să aducem jertfa fără de sânge, iar voi țineți post până la ceasul al nouălea (ora 3 după amiază), încălcând canoanele Apostolilor și ale Părinților.

Te mai întreb cu privire la problema pusă de tine și spune-mi fără nici o sfadă: cine a rânduit pentru voi să anulați sau să interziceți căsătoria preoților? Dacă cineva va fi hirotonit preot și după aceea vrea să se căsătorească, unui asemenea om legea îi interzice acest lucru. Iar dacă cel hirotonit preot s-a căsătorit mai înainte și duce o viață curată, atunci, anulând căsătoria lui, voi săvârșiți o fărâdelege și încălcați poruncile Sfinților Apostoli.

În cartea a șasea din cele scrise de papa Clement de la Roma, în al șaptesprezecelea capitol, se spune că Apostolii au zis așa: „Episcopii și diaconii și prezbiterii noi am hotărât să fie căsătoriți o singură dată atât timp cât soțiile lor sunt în viață. Iar dacă ei nu s-au căsătorit înainte de hirotonie, nu trebuie să se căsătorească după hirotonie sau, dacă soția a murit, nu trebuie să se căsătorească cu altă femeie, ci trebuie să se mulțumească cu aceea pe care a avut-o înainte de hirotonie”.

În al cincilea canon Sfinții Apostoli au spus așa: „Episcopul sau prezbiterul sau diaconul să nu-și alunge soția sub pretextul evlaviei. Iar dacă o alungă, să fie îndepărtat din comunitatea bisericii, iar dacă rămâne neînduplecat, să fie scos din cinul preoțesc”.

* prin faptul că Sfântul Maxim spune despre papi că „au fost” la Sinoadele ecumenice, nu trebuie să înțelegem că au participat efectiv acolo, deoarece nici unul nu a fost la nici un Sinod ecumenic, ci faptul că au fost de acord cu tot ceea ce s-a hotărât la ele și că au trimis delegați.

* Canonul 55 al celui de-al șaselea Sinod ecumenic [n. tr.].

Ce mai puteți spune cu privire la al șaselea Sinod Ecumenic? Oare îi aduceți învinuire celui ca v-a fost papă, sfințitului Agaton, care a condus la Sinod, în timpul lui Constantin, urmașul lui Heraclie, o sută șaptezeci de Sfinți Părinți? El nu s-a opus sinodului, care a dat porunci împotriva acelor fărădelegi pe care voi le săvârșiți astăzi. Pentru că Părinții Sinodului au socotit aceste obiceiuri străine și lepădate de învățătura apostolică, atunci și Sfântul Agaton, împreună cu toți Părinții celui de-al șaselea Sinod, a vorbit atât despre azime și despre postul în ziua de sâmbătă și despre Sfânta jertfă în Marele Post, cât și despre căsătoria preoților, spunând în canonul al 13-lea așa: „Întrucât am văzut că în Biserica romană, sub forma canonului, s-a rânduit ca cei care urmează să fie învredniciți de punerea mâinilor pentru a fi diaconi, să nu se mai unească cu femei, noi, urmând vechiul Canon apostolic și buna rânduială, găsim de cuviință ca împreună-viețuirea sfinților slujitori să fie după lege și neștirbită și de acum înainte și nu anulăm nicidecum unirea lor cu femeile și nu îi lipsim de unirea reciprocă la vremea cuvenită”.

Cu toate că romanii poruncesc ca cei hirotoniți diaconi și preoți să se despartă de femeile lor, totuși noi poruncim ca împreună viețuirea sfinților slujitori să fie neștirbită și de acum înainte și „dacă cineva este vrednic de punerea mâinilor spre a fi diacon sau preot, unuia ca acesta să nu i se interzică să urce pe treapta viețuirii dimpreună cu soția cea după lege”.... „Iar dacă cineva lucrează împotriva Canoanelor apostolice și îndrăznește să îl lipsească pe vreunul dintre preoți de legătura și unirea cu femeia cea după lege, să fie caterisit”.

Să mai vorbim despre dumnezeiasca slujbă cu azime. De unde s-a ajuns la slujirea cu pâine nedospită, adică cu azime? Căci Domnul Dumnezeu nostru, Iisus Hristos, a numit Trupul Său pâine (aluat dospit), precum arată istoria evanghelică, unde se spune că Iisus Hristos le-a zis iudeilor: *Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu* (Ioan 6, 51). De asemenea și la Cina cea de Taină, luând pâinea și frângând-o, a dat-o ucenicilor Săi, zicând: *Luați, mâncați, acesta este trupul Meu care se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor. Și luând paharul și mulțumind, le-a dat zicând: Beți dintru acesta toți, că acesta este sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor.*

Acum este clar că sub forma vinului și a apei noi ne împărtășim cu Sângele Domnului, căci din coasta cea sfântă a Domnului au ieșit sânge și apă. Împărtășindu-ne cu acestea, noi credem că ele sunt chiar Sângele Lui, potrivit cu testamentul Lui dumnezeiesc. De asemenea credem că această pâine este Însuși Trupul Domnului nostru Iisus Hristos, trup care are suflet și rațiune, și nu neînsuflețit, ca azimele. Folosirea azimelor la jertfă este un obicei iudaic și nici una dintre Bisericile ortodoxe sau dintre Sfintele patriarhii, nici cea de la Constantinopol, nici cea de la Alexandria, nici cea de la Antiohia și nici cea de la Ierusalim, nu îngăduie la slujire pâine nedospită. Numai iudeii folosesc azime și blestemații de armeni, de la care au luat exemplul, mai târziu, și latinii.

Canonul 70 al Sfinților Apostoli poruncește astfel: „Dacă cineva, episcop, preot sau diacon, sau altcineva din rândul clerului, postește împreună cu iudeii sau prăznuiește cu ei sau folosește azimele lor sau face ceva asemănător, unul ca acesta să fie caterisit, iar dacă este mirean, să fie afurisit”. Și Canonul al 11-lea al celui de-al cincilea Sinod de la Laodiceea spune așa: „Nimeni din cinul preoțesc și dintre mireni să nu mănânce azimele iudeilor. Iar cel ce își îngăduie acest lucru, dacă este preot, să fie caterisit, iar dacă este mirean, să fie caterisit”. Nici unul dintre Canoanele dumnezeiești nu îngăduie nicidecum azimele, ci, dimpotrivă, interzic acest lucru și îl resping. pentru că este un obicei iudaic.

Este clar și faptul că dumnezeieștii Apostoli, ieșind din Ierusalim, așa au vestit în toată lumea și pretutindeni au slujit cu pâine dospită și așa au propovăduit la toate neamurile. Pavel, învățătorul neamurilor, scrie către corinteni: *Căci eu de la Domnul am primit ceea ce v-am dat și vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine, și, mulțumind, a frânt și a zis: Luați, mâncați; acesta este trupul Meu care se frânge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea* (1 Cor. 11, 23-24), dar nu a zis: „a luat azime”, ci: „a luat pâine”.

În Ierusalim, până astăzi, slujirea s-a făcut cu pâine dospită. Cel mai mare Apostol, Petru, venind din Ierusalim în Antiohia, a propovăduit acolo și și-a păstrat scaunul, iar de acolo a venit la Roma. În Antiohia, l-a pus pe Evod, patriarhul cel dintâi. De aceea, până în acest moment scaunul din Antiohia s-a numit scaunul lui Petru. Și dacă cel mai mare Apostol, Petru, ar fi slujit cu azime, atunci în Antiohia s-ar fi făcut același lucru. Dimpotrivă, aflăm că nici în Roma, nici în Antiohia și în nici una dintre țările Răsăritului, nici unul dintre Apostoli nu a slujit cu azime, ci toți Apostolii au propovăduit tuturor noroadelor să săvârșească slujba cea dumnezeiască și fără de sânge cu pâine dospită.

Iacov, fratele Domnului, și Cleopa în Ierusalim, Marcu în Alexandria, Tadeu în Siria, Toma în Persia și în India, Evanghelistul Ioan în Efes, Bartolomeu în Cipru, Filip în Nicomidia, Simon Canaanitul în Arabia și ceilalți din rândul celor doisprezece Apostoli și cei șaptezeci și doi de ucenici s-au răspândit în lume și, propovăduind taina dumnezeieștii Împărtășanii, au lăsat ca ea să se săvârșească cu pâine dospită. Toate celelalte neamuri și împărății ale Răsăritului și Apusului, Nordului și Sudului, și toate cele patru patriarhii: Ierusalimul, Antiohia, Alexandria și cea ecumenică de la Constantinopol, de la început și până acum au slujit cu pâine dospită, toți cu excepția papei de la Roma și a celor care se află sub stăpânirea lui; prin urmare, numai latinii au născocit acest lucru în ultimul timp. Iar ei l-au preluat de la blestemații armeni, primii eretici; iar armenilor le-a propovăduit acest lucru Apollinarie.

Însă mărturia de care sunt încredințați cei ce țin predaniile de la început trebuie socotită mai convingătoare și mai adevărată decât obiceiul născocit nu de mult de latini. Și de ce să vorbim mult atunci când și cu puțin se pot închide gurile celor ce luptă împotriva adevărului? Căci această taină nu a fost rânduită ieri, nici alaltăieri, și nu s-a săvârșit în vreun colț de lume, nici în vreun loc întunecat. Oare nu în vechea Romă și în orașul care împărățea pe atunci, în Constantinopol, s-au săvârșit toate acestea în prezența domnitorilor, arhierilor și învățătorilor? Oare nu atunci înfloriseră pe deplin aceste două orașe, renumite nu numai prin filosofia cea insuflată de Dumnezeu, ci și prin înțelepciunea lumească, și străluceau prin sfințenie și viață curată, blândețea duhului și plinătatea legilor bisericești și pământești? Căci Apostolii, fiind de acord între ei, au lăsat în toată lumea să se săvârșească Jertfa cea fără de sânge cu pâine dospită, așa cum minunile pe care le săvârșise Hristos înainte, cu cele cinci și cu cele șapte pâini, fuseseră săvârșite cu pâini dospite, iar nu cu azime. Iar folosirea azimelor, așa cum reiese din operele scriitorilor moderni, a început din pricina ereziei lui Apollinarie. Să ne păzească Dumnezeu de o asemenea înșelăciune!

Dar de ce mă trudesc așa mult pentru acest lucru, scriind despre legea dumnezeiască? Căci eu nu sunt nici Prooroc, nici propovăduitor trimis la oamenii cei răi! Ei au Legea și Proorocii. Toată Scriptura, de la început și până astăzi, a glăsuț despre dumnezeiasca lege creștinească și, prin propovăduirea cea răsunătoare, s-a preamărit rânduiala bunei credințe. Iar dacă oamenii cei desfrânați se îndepărtează de aceste căi și rătăcesc de la învățătura Scripturii și nu își îndreaptă auzul lor către vorbele ei sfinte, atunci cu atât mai mult vor respinge cuvintele mele. De aceea cred că este de prisos să aduc aici din Scriptură și din cărțile dumnezeiești multe dovezi despre minunata rânduială și să arăt propriile lor sfaturi. Fiecăruia îi este dat să deosebească binele și răul și merge după ceea ce îl desfată și îl atrage mai mult. Căci toată firea omenească, potrivit Scripturii, așa cum s-a dovedit, din pruncie este înclinată mai mult spre rău, decât spre bine. De aceea, cei ce au lepădat pacea și dragostea, sunt cuprinși de multe ispite șierezii. Însă vai omului aceluia prin care vin ele!

Cine își ține cu tărie părerea lui greșită și se împotrivesc puternic, având în conștiință convingerea despre adevărul rătăcirii sale, fără nici o nădejde de schimbare, acela este eretic. Iar dacă el procedează așa din neștiință, atunci este numit rătăcit, nu eretic. Sfântul Mucenic Iustin Filosoful spune despre el însuși: „Pot să mă rătăcesc, însă eretic nu voi fi”.

Trebuie să știm că, dacă cineva crede despre sine că înțelege mai bine decât ceilalți și este puternic legat de părerea lui sau, din invidie față de alt om, mai bun decât el, face

dezbinare în comunitate și dă naștere unei schisme sau unei erezii, pe un asemenea eretic trebuie să îl respingem, căci legătura cu el este foarte molipsitoare, așa cum este apropierea de leproși. Deși Scriptura spune că ereziile există, din multe motive. Totuși, după prima și a doua muștrare, trebuie să respingem un astfel de om, așa cum spune Apostolul Pavel în Epistola către Tit (cap. 3). Știind că el s-a răzvrătit, cu un astfel de om, scrie Apostolul, nici nu trebuie să mâncăm la masă.

După toate cele spuse, eu închei cuvântul și îmi pun pecetea tăcerii pe buze, căci această epistolă se tot lungește și, după cum se vede, întrece răbdarea. Numai că trebuie să amintesc despre celelalte întrebări ale tale, pe care tu cu sârguință mi le pui mie, puțin învățatului, adică întrebările despre despărțirea latinilor de greci.

Cu dragoste și cu toată râvna, cu deplină blândețe și cu bunătate desăvârșită, lăsând orice trândăvie, voi scrie și despre aceasta spre bunăstarea și folosul celor ce doresc să cunoască adevărul. Și voi spune următorul lucru.

Despărțirea a luat naștere în timpul domniei binecredinciosului împărat Constantin și a mamei lui, Irina. Eu ți-am spus deja de multe ori în ce mod și din ce cauză s-au despărțit latinii de greci și de ce lucruri erau ei legați, însă nu ți-am spus despre toate motivele latinilor, ci, pentru a fi mai scurt, multe le-am trecut sub tăcere și ți-am pomenit doar puțin despre cauza despărțirii. Nu eu ți-am spus acest lucru pe care l-ai citit în Scriptură: *Fiindcă nu voi sunteți care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru este care grăiește întru voi* (Mt. 10, 20). Căci dacă învățătura nu vine de la Sfântul Duh Care lucrează înăuntru, atunci degeaba se trudește limba celui care vorbește. Ai citit, doar, cele spuse de Psalmistul: *Domnul va da cuvântul celor ce vestesc cu putere multă* (Ps. 67, 12). Deși eu, cel mai blestemat dintre toți păcătoșii muritori, nu sunt Evanghelist și nici nu afirm că am această putere, totuși mă tem de cuvintele Domnului, spuse lui Iezechiel: *De voi zice celui rău: Vei muri! și tu nu-l vei înștiința, nici nu-i vei grăi, pentru a abate pe cel rău de la calea lui cea rea, ca să trăiască, cel rău va pieri în nelegiuirea sa și Eu voi cere sângele lui din mâna ta* (Iez. 3, 18). Pentru a scăpa de această pedeapsă cumplită, eu am fost silit să explic cele pomenite mai sus. Cine se teme de Dumnezeu și Îl ascultă, acela va avea pace în întăriturile Domnului (Ps. 121, 7). Isaia, în capitolul al 6-ea al proorociei sale, spune: vai mie, că am tăcut*.

De aceea, am socotit eu de cuviință să nu tac cu privire la cele spuse mai sus, ci să-ți scriu deschis, prietenul meu. Iar tu să citești acestea cu răbdare și cu bucurie și, dacă vei crede că nu este de ajuns, atunci voi îndrepta acest lucru și îl voi lămuri pe deplin. *Încă multe am a-ți spune, vorbind cu cuvintele Evangheliei, după obicei, dar acum nu poți să le porți* (Ioan 16, 12).

Însă, când te vei lumina la minte, să-l întrebi despre aceasta pe învățătorul Daniel, Mitropolitul Rusiei întregi, și acela te va învăța tot adevărul. Căci eu nu ți-am scris științific, ci ți-am scris cu cuvinte simple și neșlefuite, însă acela te va lumina și te va învăța cu știința lui. Atunci vei vedea clar că pe cât se deosebește soarele de stele prin lumina lui, pe atât se deosebește și el de mine prin har și lumină. Atunci, lăsând luna, vei merge după soare, ca Andrei, fratele lui Petru, ucenicul lui Ioan Botezătorul, al acestui sfeșnic înainte-mergător al lui Hristos. Când l-a auzit pe Ioan, care Îl lauda pe Hristos, a lăsat sfeșnicul, adică pe Ioan Botezătorul, și a devenit primul ucenic al Soarelui, adică al lui Hristos. Cred că așa vei face și tu. Când îl vei vedea pe sfântul și învățatul Mitropolit înzestrat din belșug cu rațiunea legii lui Hristos și cu pricepere, atunci îl vei asculta cu dragoste.

Iartă-mă, cinstite prietene, pentru puținătatea scrisorii mele neînțelepte, în care am trasat pe scurt ceea ce trecusem mai înainte sub tăcere și pentru că nu am scris atât cât a cerut mintea ta învățată. Ai răbdare până la un alt moment mult mai prielnic, iar acum primește de la mine ceea ce am putut să fac. Căci, așa cum am spus mai devreme, nu pot împlini acest lucru acum. Acest lucru este măreț, cu adevărat măreț și greu de înțeles, căci ei nu se tem să gândească și să

* Aici este parafrazat capitolul 6, versetul 5, unde se spune: *Vai mie, că sunt pierdut!* [n. tr.].

vorbească cu obrăznicie despre purcederea din veci a Dumnezeiescului Mângâietor. Rătăcirile latinilor, care constituie o barieră între ei și noi, sunt atât de mari și învățătura lor este atât de dăunătoare și ei stau atât de departe de învățătura Bisericii încât numai Dumnezeu poate să îi îndrepte! Tu, îmbărbătează-te!

Lămurire despre zăpăsiul păcatelor

Cine spune că Adam i-a dat diavolului ce l-a amăgit un zăpăsi, prin care i s-a făcut rob pe vecie, acela suferă de neștiință totală și de neînțelegerea Sfintei Scripturi. Dacă el ar fi cunoscut sensul cuvintelor spuse de Creatorul celui amăgit și dacă ar fi dat ascultare cuvintelor tainicului propovăduitor care poruncește cu asprime: *nu dați crezare oricărui duh*, adică nu urmați orice învățătură, *ci cercați duhurile dacă sunt de la Dumnezeu* (1 Ioan 4, 1), ceea ce înseamnă: dacă învățătura lor este potrivită cu învățăturile apostolești și proorocești insuflete de Dumnezeu, atunci nu ar fi spus această minciună supărătoare despre primul om creat și nu l-ar fi învinuit de nedreptate pe Dreptul Judecător.

Spunând acest lucru, eu mă refer la faptul că El a blestemat pământul care nu greșise cu nimic, spunând: *blestemat va fi pământul pentru tine*, iar pe acela, care s-a îndepărtat de El și a ascultat de ticălosul demon, nu numai că l-a lăsat fără pedeapsă, ci i-a și arătat atât lui, cât și urmașilor săi, o mare purtare de grijă din neam în neam: i-a pus aproape de el și de urmașii lui pe Îngerii Lui păzitori, așa cum este scris în a doua cântare, unde se spune: *Întreabă pe tatăl tău și-ți va da de știre, întreabă pe bătrâni și-ți vor spune: Când Cel Preaînalt a împărțit moștenire popoarelor, când a împărțit pe fiii lui Adam, atunci a statornicit hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu; iar partea Domnului este poporul lui Iacov, Israel e partea lui de moștenire* (Deut. 32, 7-9).

Creatorul nu l-ar fi cruțat dacă ar fi știut că el s-a făcut de bunăvoie rob demonului potrivit lui Dumnezeu, iar acest lucru reiese din ceea ce spune Dumnezeiasca Scriptură: *Defăimat-ai pe toți cei ce se depărtează de la îndreptările Tale*. Din ce pricină? *Pentru că nedrept este gândul lor* (Ps. 118, 118). Și iarăși: *Pierde-vei pe toți cei ce grăiesc minciuna; pe ucigaș și pe viclean îl urăște Domnul* (Ps. 5, 6). Din aceste cugetări ale Sfintei Scripturi, reiese că primul om creat ar fi putut fi atunci urât de Creatorul său, deoarece s-a îndepărtat de porunca Lui, și ar fi trebuit să îi fie rușine pentru că a săvârșit o mare fărădelege, iar Creatorul ar fi trebuit să îl piardă de tot pentru că a necinstit bunătatea atât de mare a lui Dumnezeu față de el. Însă Creatorul nu numai că nu l-a urât și nu l-a vătămat, nu numai că nu l-a pierdut imediat, ci, dimpotrivă, i-a arătat îndelungă răbdare și iubire de oameni și, ca și cum i-ar fi părut rău pentru el, i-a vorbit: *Adame, unde ești?* El l-a întrebat acest lucru nu pentru că nu știa locul unde s-a ascuns Adam. Acela Care știe totul, i-a vorbit cam așa: „Înțelege tu, oare, o, nesăbuitule, din ce slavă și cinste în ce umilință și rușine ai căzut?”. Prin aceasta se adeverește clar falsitatea celor care îl defăimează și spun că el i-a dat diavolului ce l-a amăgit, un zăpăsi prin care s-a făcut robul lui pe vecie.

Ce bunuri putea el nădăjdui să dobândească de la vicleanul demon care l-a lipsit de slava lui îngerească, sau cum putea el să se teamă de acela al cărui cap putea să îl zdrobească cu puterea primită de la Stăpânul tuturor, astfel încât să îi dea un zăpăsi, mai ales că a auzit de la Creatorul său: *dușmănie voi pune între el și neamul omenesc*. Auzind de la Creatorul și Stăpânul său că a pus dușmănie între ei, cum putea primul om creat să îi dea vrăjmașului său un zăpăsi potrivit lui însuși? Toată această învățătură este vicleșugul și profanarea unor oameni nebuni care nu au luat cugetările din Dumnezeiasca Scriptură, ci le-au născocit cu mintea lor cea săracă și le-au răspândit peste tot, propovăduindu-le celor neștiutori asemenea lor, fără să se teamă deloc de cugetarea dumnezeiască: *pierde-vei pe toți cei ce grăiesc minciuna*.

Arătând falsitatea ideilor pomenite, care nu au nici o dovadă și nici un temei, trebuie să lămurim sensul zăpăsiului pomenit în Dumnezeiasca Scriptură și să spun cum trebuie înțeles. Se

știe că dumnezeiescul Apostol Pavel pomenește despre *zapisul* care a fost luat din mijloc și pironit pe crucea Mântuitorului (Col. 2, 14), adică a devenit nul, fără valoare. Iar din Epistola către Efeseni învățăm că acest zapis este Legea lui Moise, cu poruncile, cu predaniile ei și cu ceea ce este scris în cartea Deuteronom despre jertfe și arderi de tot, despre paștele Vechiului Testament, despre tăierea împrejur, despre înfrânările la mâncare și despre diferite curățiri și spălări ale trupului. Apostolul numește această carte zid despărțitor și vrăjmășie, spunând clar în Epistola către Efeseni așa: *Căci El este pacea noastră, El Care a făcut din cele două – una, adică i-a unit la un loc pe iudei și pe păgânii credincioși, surpând peretele din mijloc al despărțiturii, desființând vrăjmășia în trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea, și să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într-un trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmășia* (Efes. 2, 14-16). Iar în Epistola către Coloseni spune: *Iar pe voi care erați morți, în fărădelegile și în netăierea împrejur a trupului vostru, v-a făcut vii, împreună cu Sine, iertându-ne toate greșelile; ștergând zapisul ce era asupra noastră, care ne era potrivit cu rânduielele lui, și l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce* (Col. 2, 13-14).

El numește vrăjmășie și zid despărțitor acest scris de mână și cu cerneală, din pricina greutății poruncilor lui Moise, pe care le și numește zapis și pe care iudeii nu le-au putut îndeplini, și de aceea s-a dovedit a fi pentru ei vrăjmășie către Dumnezeu și zid despărțitor, despărțindu-i și îndepărtându-i de iubirea lui Dumnezeu. Iar faptul că poruncile Legii erau greu de îndeplinit pentru iudei ni l-a arătat Apostolul Petru în Faptele Apostolilor, spunându-le fariseilor „credincioși”, care afirmau că păgânii întorși la Dumnezeu trebuie să se taie împrejur și să împlinească toată Legea lui Moise: *Acum deci, de ce ispiți pe Dumnezeu și vreți să puneți pe grumazul ucenicilor un jug pe care nici părinții noștri, nici noi n-am putut să-l purtăm? Ci prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, credem că ne vom mântui în același chip ca și aceia* (Fapte 15, 10-11).

Acest zapis, adică tocmai cartea poruncilor lui Moise, numită: *vrăjmășie și zid despărțitor*, este un jug, o greutate și o pricină a blestemului, nu a binecuvântării, iar Fiul Cel Unul Născut și Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl Celui fără de început, luând trup și fiind sub Lege, *ca să îi răscumpere pe cei de sub lege*, l-a pironit pe Crucea Sa, adică l-a făcut neputincios și l-a luat din mijloc, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Galateni, zicând: *Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcându-se pentru noi blestem; pentru că scris este: „Blestemat este tot cel spânzurat pe lemn”* (Gal. 3, 13).

Ca să ne slobozească de blestemul descris în cartea Vechiului Testament, unde se spune: *Blestemat să fie tot omul care nu va plini toate cuvintele legii acesteia și nu va urma după ea!* (Deut. 27, 26) și să ne izbăvească de această nenorocire cumplită, Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, în nespusa Lui bunătate și iubire de oameni, a binevoit să primească o moarte atât de rușinoasă *ca, prin Hristos Iisus, să vină la neamuri binecuvântarea lui Avraam, ca să primim, prin credință, făgăduința Duhului* (Gal. 3, 14).

Întrucât acest zapis este nimic prin Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, noi acum nu ne mai aflăm sub Legea poruncilor lui Moise, ci sub harul și sub lumina rânduiei desăvârșite a Evangheliei. De aceea, nu mai avem nevoie de tăierea împrejur, căci prin dumnezeiescul Botez noi ne curățim de toată murdăria trupului și a sufletului. Tăierea împrejur curăța vasul numai pe dinafară, dar Sfântul Botez îl curăță și îl sfințește și pe dinafară și pe dinăuntru, așa cum este scris: *Stropi-mă-vei cu isop și mă voi curăți; spăla-mă-vei și mai vărtos decât zăpada mă voi albi* (Ps. 50, 8). Nu numai într-un oraș, în vechiul Ierusalim, ni s-a poruncit să săvârșim Paștele, ci în fiecare oraș și în fiecare țară ni se îngăduie să aducem Domnului jertfă curată și bineplăcută, pe Însuși Mielul lui Dumnezeu, Care a luat păcatele lumii, așa cum este scris: *Atunci vei binevoi jertfa dreptății, prinusul și arderile de tot* (Ps. 50, 20). Și în alt loc spune: *Jertfă și prinus n-ai voit, dar trup mi-ai întocmit* (Ps. 39, 9), adică Însuși Trupul Domnului, adus lui Dumnezeu și Tatălui pentru mântuirea noastră în locul oricărei alte jertfe a Vechiului Testament. Voi spune pe scurt: tot zapisul cel vechi s-a desființat prin crucea lui Hristos, așa

cum este scris: *Deci, dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi* (2 Cor. 5, 17).

Acesta este sensul zapisului, despre care vorbește Apostolul. Acum să auzim și ce înseamnă zapisul păcatelor. În rugăciunea Ceasului al șaselea este scris așa: „și prin cinstita Lui Cruce zapisul păcatelor noastre rupt a fost”. Acest zapis are același sens pe care îl au cele spuse în Evanghelia după Ioan către iudeii cei neascultători: *Oricine săvârșește păcatul este rob păcatului* (Ioan 8, 34). De asemenea, Sfântul Apostol Petru scrie: *ceea ce te biruiește, aceea te și stăpânește* (2 Petru 2, 19). Iar fiecare dintre noi este robul păcatelor sale și, ca un animal necuvântător, este atras de ele întotdeauna spre săvârșirea păcatului și muncește pentru poftele trupului său, ca pentru niște stăpâni. De aceea se cuvine să numim această robie a noastră față de patimi *zapisul păcatelor noastre* căroră ne-am făcut robi, asemenea slugilor care dau stăpânilor lor un zapis de robie și făgăduiesc că vor munci la ei până la moarte.

Această înrobire cumplită a noastră față de patimi, numită metaforic „zapis”, Mântuitorul nostru a rupt-o prin Crucea Lui, dându-ne darul Sfântului Duh, *întru care vom striga: Avva Părinte* și prin care ne vom lumina și ne vom întări. Iar prin intermediul lui [al harului Sfântului Duh], s-a rupt zapisul pe care noi l-am dat poftelor viclene ale trupului nostru. Mântuindu-ne, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos și prin lucrarea Sfântului Duh, de această robie vicleană a poftelor păcătoase, să devenim fiii iubiți ai lui Dumnezeu. Iar *în libertatea*, pe care ne-a dat-o Crucea Mântuitorului, să stăm neclintiți și să nu ne lăsăm iarăși atrași în jugul robiei. Să nu ne prefacem în stâlp de sare și să nu ni se atribuie și nouă pilda cea înțeleaptă a porcului care, după ce s-a spălat, s-a întors iarăși în tina cea murdară, și a câinelui care s-a întors la vărsătura lui.

Cuvânt împotriva celor care spun că neamul omenesc urma să se înmulțească prin unire trupească și prin naștere, chiar dacă nu ar fi păcătuit protopărinții lui

Eu i-am auzit pe unii spunând că, dacă protopărinții noștri ar fi păzit porunca dată lor la început de Făcătorul și Stăpânul tuturor, înmulțirea neamului omenesc s-ar fi înlăptuit prin același mijloc dobitocesc ca și astăzi, numai că n-ar fi existat pofta, patima și bolile femeiești. Ei spun acest lucru fără nici o dovadă din dumnezeiasca Scriptură, ci se călăuzesc numai după idei omeniești și urmează marea știință a filosofiei. De aceea am socotit de cuviință să judec puțin și să vorbesc cu ei, nu despre dovezi afirmative și despre rânduiești, ci cu presupuneri și propuneri simple, punând împotriva părerii lor judecățile unei minți sănătoase.

Spuneți-mi, dragilor, cum gândiți voi: primii oameni au fost creați la început nesticăcioși și nemuritori sau supuși stricăciunii și morții? Dacă ei vor afirma al doilea lucru, atunci este clar că vor fi dați în vileag cu minciuna de către acel glas dumnezeiesc care i-a spus primului om creat: *Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!* (Fac. 2, 17). Spunând acest lucru, Creatorul ne-a învățat clar că El i-a creat pe oameni nemuritori și că ei ar fi rămas nemuritori pentru totdeauna dacă ar fi păzit porunca Lui cea sfântă, așa cum mărturisește și acel glas dumnezeiesc, care spune: *Eu am zis: Dumnezei sunteți și toți fii ai Celui Preaînalt*, adică voi sunteți mai presus de tot ce este muritor, iar apoi adaugă: *Dar voi ca niște oameni muriți și ca unul din căpetenii cădeți* (Ps. 81, 6-7). Și iarăși: *Omul în cinste fiind*, adică în nesticăniune și viață îngerească, *n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor* (Ps. 48, 21), adică a căzut în stricăciune și moarte și s-a supus patimilor necuvântătoare, neînțelegând cinstea lui, adică vrednicia nesticăciunii și a nemuririi. De asemenea și Înțeleptul Solomon a spus: *Căci Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii. Iar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume și cei ce sunt de partea lui vor ajunge s-o cunoască* (Înț. lui Sol. 1, 13; 2, 24).

Iar dacă, fiind convinși de Sfânta Scriptură, mărturisesc chiar și împotriva voinței lor că primii oameni au fost creați nesticăcioși și nemuritori și că ar fi rămas pentru totdeauna în nesticăciune dacă n-ar fi încălcat porunca lui Dumnezeu, atunci cum afirmă ei că înmulțirea neamului nostru s-ar fi înlăptuit prin același mijloc dobitocesc prin care se înlăptuiește astăzi, numai că n-ar fi existat pofta, patimile și bolile femeiești? Se știe că organele pentru procreare au fost date bărbatului și femeii din două motive: ca, prin intermediul lor, să se perpetueze neamul omenesc și să nu piară definitiv și ca, prin ele, să se elimine întotdeauna surplusul hranei digerate.

Creatorul, știind totul înaintea existenței, a știut, desigur, dinainte că urma să aibă loc căderea și îndepărtarea primilor oameni de Dumnezeu; de asemenea, a știut și pricina acestei căderi: faptul că ei au vrut să fie ca Dumnezeu. Din această pricină, preaînțeleptul Creator le-a dat aceste organe dobitocești și a pus în ei ardoarea puternică a poftei dobitocești ca ei, și împotriva voinței, să se unească unul cu celălalt și să dea naștere pruncilor. Altfel noi nu am fi dorit să ne unim unul cu celălalt, având în vedere, atât bărbatul cât și femeia, mulțimea chinurilor de neîndurat ale nașterii de prunci și creșterea celor născuți. Femeia ar fi avut în vedere sarcina purtată timp de nouă luni în pânțec și acele neplăceri și supărări pe care avea să le îndure mai târziu, după naștere și grijile arzătoare pentru prunc până când se face mare. Tatăl, de asemenea, ar fi avut în vedere mulțimea grijilor pentru educația copiilor săi,

gândindu-se cum e mai bine să îi educe și să îi învețe buna credință, iar apoi cum să îi căsătorească pe fiii și fiicele lui.

Prin acestea se adevărește că Preaînțeleptul Creator a avut în vedere înmulțirea neamului nostru printr-un alt mijloc, mai înălțător și care întrece mintea omenească, potrivit cu ființa cea creată după chipul și după asemănarea Lui. Acest lucru s-ar fi întâmplat dacă omul ar fi păzit porunca lui Dumnezeu și nu L-ar fi forțat pe Acela Care nu este supus nici unei forțe să rânduiască pentru chipul Lui această împreunare rușinoasă, dobitocească și ticăloasă. De aceea, este nedrept să înțelegem și să spunem că omul, creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, adică nemuritor, nepătimitor și nesticăcios, s-ar fi înmulțit tot prin această unire ticăloasă și dobitocească dacă ar fi păzit neîntinată porunca Creatorului său. Căci pe lângă unirea cea dobitocească trebuie să existe și ticăloasa scurgere de sânge, fără de care nu poate avea loc zămislirea. Iar dacă există scurgerea de sânge, atunci înseamnă că există și stricăciunea și patima ascunsă; prin urmare, cel ce este zămislit și născut și crescut nu mai este nemuritor, ci este stricăcios și muritor și vremelnic. Căci tot ce își are începutul în stricăciune, este, obligatoriu, supus stricăciunii și morții. Prin urmare, neamul omenesc avea să se înmulțească printr-un alt mijloc, minunat și nepătruns de mintea noastră, nu prin intermediul unirii dobitocești, așa cum cred unii, judecând în mod nepotrivit chipul dumnezeiesc.

Dar să nu judecăm ceea ce întrece mintea și înțelegerea noastră, căci mintea noastră este pământească și neputincioasă și greșește în multe lucruri, așa cum mărturisește cuvântul lui Dumnezeu, care spune: *Domnul, cunoaște gândurile oamenilor, că sunt deșarte* (Ps. 93, 11). Și altă cugetare spune: *Gândurile muritorilor sunt șovăielnice și cugetările noastre sunt cu greșală* (Înț. lui Sol. 9, 14). Iar lucrurile lui Dumnezeu sunt nepătrunse pentru orice ființă creată. *Căci cine a cunoscut gândul Domnului sau cine a fost sfetnicul Lui?* (Rom. 11, 34).

Să ne aducem aminte de mulțimile nenumărate ale Puterilor netrupești și să ne amintim cât de repede au luat ființă prin semnul Lui atotputernic. Oare nu putea Cel Singur Atotputernic să înmulțească neamul omenesc prin același semn atotputernic al Lui, așa cum a înmulțit oștile nenumăratele Puteri raționale și netrupești, dacă primii oameni ar fi păzit porunca dată lor de Dumnezeu? Într-adevăr, putea. Căci ce nu este cu puțință pentru puterea Lui creatoare prin care El, dintr-o dată, a împodobit cerul cu milioane de stele și a adus din neființă la ființă mulțimea patrupedelor de pe pământ, a peștilor și a păsărilor de pe cer, iar pământul tot l-a împodobit cu nenumărate flori și diferite livezi și păduri?

Așadar, cât har mi s-a dat să vorbesc despre acestea, atât am și vorbit. Iar dacă cineva nu este convins de acestea și continuă să dezbătă, *un astfel de obicei noi nu avem, nici Biserica lui Dumnezeu* (1 Cor. 11, 16), spune Sfântul propovăduitor al lui Dumnezeu. Celui ce prin semnul Său atotputernic a creat, păzește și cârmuiește totul, Aceluia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea în veci. Amin.

XXVIII

Cuvânt despre păcatul cel dintâi al firii omenești

Cel dintâi păcat, așa cum mărturisește Sfânta Scriptură, este neascultarea primului om, a lui Adam, pentru care el a fost izgonit din rai, s-a supus morții și stricăciunii și a fost osândit să-și câștige pâinea prin sudoarea frunții lui. Astfel, în firea omenească, primul păcat este neascultarea lui Adam, prin care a intrat și moartea în lume din invidia cea drăcească, așa cum spune Înțelepciunea lui Dumnezeu prin înțeleptul Solomon. Iar în firea îngerească a apărut mai înainte de toate, prin blestematul diavol, mândria cea ticăloasă și potrivnică lui Dumnezeu. De aceea, mândria poate fi numită cel dintâi păcat, căci ticălosul diavol l-a putut ademeni prin ea pe Adam, stârnindu-i dorința de a se face asemenea lui Dumnezeu: *și veți fi ca Dumnezeu*, a spus el. În aceasta constă mândria cea cumplită!

CUPRINS

I Mărturisirea credinței ortodoxe. În ea, Cuviosul Maxim îi înștiințează, în Hristos Domnul, pe toți preoții și cnejii ortodocși, că este un călugăr ortodox adevărat care ține întru totul credința ortodoxă fără vreo schimbare sau vătămare	7
II Cuvânt la Nașterea Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos; tot aici și împotriva iudeilor.....	13
III Sfat către Sinodul ortodox împotriva vrăjitorului și înșelătorului evreu Isaac	18
IV Observație împotriva articolelor evreului Samuel	21
V Cuvânt de acuzare împotriva rătăcirii elene.....	25
VI Cuvânt de acuzare împotriva rătăcirii agarenilor și împotriva lui Mahomed, câinelui ticălos, care a născocit-o	31
VII Al doilea cuvânt, tot către cei binecredincioși, împotriva câinelui Mahomed; tot aici și cuvânt despre sfârșitul acestui veac	48
VIII Răspunsurile creștinilor împotriva agarenilor care hulesc credința noastră creștin-ortodoxă.....	55
IX Cuvânt împotriva relei credințe a armenilor.....	61
X Cuvânt de laudă către Sfinții Apostoli Petru și Pavel; tot aici și cuvânt de acuzare împotriva celor trei mari erezii latine.....	66
XI Cuvânt împotriva lucrării mincinoase a lui Nicolae neamțul - despre unirea ortodocșilor cu latinii	76
XII Cuvânt împotriva latinilor despre faptul că nu trebuie să adauge nimic și nici să scoată ceva din dumnezeiasca mărturisire a neîntinatei credințe creștine	83
XIII Continuarea aceluiași cuvânt(Partea a doua).....	93
XIV Împotriva lui Nicolae latinul: cuvânt despre purcederea Sfântului Duh	110
XV Scrisoare către multînvățatul Nicolae neamțul	116
XVI Scrisoare către domnul Teodor Ivanovici Karpov	119
XVII Soarta omenească este orânduită de Providența lui Dumnezeu, iar nu de stele și de cercul norocului.....	129
XVIII Cuvânt împotriva acelor care se silesc să prezică viitorul cu ajutorul citirii în stele și cuvânt despre voința liberă a omului.....	136
XIX Scrisoare de învățătură către un cneaz, despre înșelăciunea astrologiei, și un cuvânt de mângâiere pentru cei ce trăiesc în neazuri.....	148
XX Scrisoare către un călugăr, cu rangul de egumen, despre vicleșugul nemțesc numit Fortuna și despre roata norocului.....	153
XXI Cuvânt împotriva înșelătorului astrolog, Nicolae neamțul	157
XXII Cuvânt împotriva relei credințe latine; tot aici și împotriva „Almanahului” care a prezis că va fi un potop universal, mai distrugător decât cel pomenit odinioară	159
XXIII Cuvânt împotriva luteranilor, despre cinstirea Sfințelor Icoane	169
XXIV Cuvânt împotriva hulitorilor Preacuratei Născătoare de Dumnezeu	172
XXV Răspuns către Nicolae latinul	178
XXVI Lămurire despre zapisul păcatelor	186
XXVII Cuvânt împotriva celor care spun că neamul omenească urma să se înmulțească prin unire trupească și prin naștere, chiar dacă nu ar fi păcătuit protopărinții lui	189
XXVIII Cuvânt despre păcatul cel dintâi al firii omenești.....	191
Cuprins	193

